

Skärgårdspolitikens historik 1949–2018

ESKO KUUSISTO OCH JORMA LEPPÄNEN

Skärgårdspolitikens historik 1949–2018

Skärgårdsdelegationen
Jord- och skogsbruksministeriet

2018

**Skärgårdspolitikens historik
1949–2018**

ISBN 978-952-453-985-2

Tryckning: Grano, Helsingfors 2018

Bästa läsare

Skärgårdspolitiken är den äldsta delen i Finlands systematiska regionalpolitik. Orsaken till detta är att Finland hör till de länder som har mest holmar, öar och skär i Europa. Dessutom är Finland världens största insjöland.

Denna årshistorik över Finlands skärgårdspolitik och skärgårdens utveckling handlar både om skärgårdspolitiken och om utvecklingen av skärgårds-, vatten- och kustområdena under efterkrigstiden.

Skärgårdspolitikens största prestation är skärgårdslagen som trädde i kraft 1981. Den har för egen del bidragit till att skärgårdsområdena haft tillgång till skärgårdstillägg, som ingår i kommunernas statsandelar, höjda företagsstöd i de regionpolitiska stödområdesindelningarna, de bästa satsningarna på skärgårdstrafik i Europa, utvecklingsanslag från EU och Finland, ett riksomfattande skärgårdsprogram och ett principbeslut om utvecklingen av skärgården samt ett nätverk av nationalparker och naturskyddsområden. Utmaningarna har emellertid inte tagit slut och arbetet fortsätter.

Ökningen av statliga arbetsplatser förbättrade på sin tid sysselsättnings- och levnadsmöjligheterna i skärgården. Tyvärr har den senare utvecklingen sedan länge lett till en minskning i antalet arbetsplatser i synnerhet inom lotsverksamheten, sjöbevakningen och försvarsmakten. Statens och kommunernas tjänster på lokal nivå – samt butikstjänsterna inom den privata sektorn – har utvecklats i en liknande riktning, liksom på den övriga landsbygden. Den fast bosatta befolkningen har minskat liksom på den övriga perifera landsbygden, men den deltidsbosatta befolkningen har ökat kraftigt. Därför har det aldrig bott så många människor i skärgården som i dag, visserligen under endast en del av året.

Om skärgårdssystemet inte hade förnyats under årens lopp skulle det inte längre existera. I dag är skärgårdssystemet ett omfattande system för utnyttjande av skärgårdskaraktären, insjökaraktären, havet och strandzonen.

Skärgårdspolitikens gamla kärna är dock intakt. Den handlar om att jämna ut de nackdelar som den av havet och vattendragen sönderbrutna geografiska strukturen förorsakar och att säkerställa en balanserad utveckling av skärgårds-, kust- och insjöområdena. Skärgårdspolitiken har också för egen del kraftigt bidragit till bevarandet och utvecklingen av den finlandssvenska kulturen i landet i enlighet med Finlands internationella åtaganden.

Skärgården angår alla finländare. Genom deltidsboende, turism, båtliv, paddling, rodd, dykning, fritidsfiske, friluftsliv, natur, vinteraktiviteter och kultur utöver skärgården sin attraktionskraft på hela folket.

Genom utgivandet av denna 70-årshistorik, som är en uppdatering av 60-årshistoriken, vill skärgårdsdelegationen uttrycka en djup tacksamhet till alla de människor som under sju årtionden har verkat för skärgårdens och insjöområdenas bästa inom skärgårdsdelegationen, statsförvaltningen, landskapen, kommunerna, på öarna samt i organisationerna, företagen och kulturlivet samt medierna.

Skärgårdsdelegation vill rikta ett hjärtligt tack till styrgruppen för skärgårdshistoriken, historikens medarbetare samt författare och intervjuade.

Helsingfors 23 maj 2018

SKÄRGÅRDSDELEGATIONEN,
JORD- OCH SKOGSBRUKSMINISTERIET

REPUBLIKENS PRESIDENTS HÄLSNING

Bästa deltagare i jubileumsseminariet!

Finland är ett av de största skärgårdsländerna i Europa mätt i antal öar. Skärgården och sjöarna är en del av vår nationella identitet – i Finland finns inte en enda kommun utan vattendrag. Tack vare fritidsboende, fritidsintressen och turism berör skärgården och vattenlederna alla finländare.

Skärgården har bevarat sin dragningskraft länge, även om befolkningens antal och skärgårdsnäringarna förändras. När vi idag säger att ett arbete kan utföras på bryggändan kan det vara helt sant. I takt med att uppskattningen för ren natur och naturupplevelser ökar tilltar också turisternas intresse för skärgården.

De som bor i skärgården eller färdas där vet att livet i skärgården sker på naturens villkor. Men naturen är också utlämnad åt oss människor. För att trygga att våra vattenområden mår bra behövs det fortfarande avsevärda insatser.

I Finland har det redan i sju årtionden gjorts ett värdefullt arbete både för att trygga en livskraftig skärgård och för att trygga respekten för miljövården. Skärgårdsdelegationen som grundades 1958 har en viktig roll i detta arbete. Skärgårdsdelegationen har arbetat långsiktigt för att utveckla våra skärgårds-, kust- och insjövattenområden. Den har också varit en viktig länk mellan olika aktörer inom skärgårdspolitiken.

Att vår unika skärgård mår bra är något som berör oss alla. Jag vill varmt gratulera både Skärgårdsdelegationen och alla som har arbetat till förmån för vår skärgård och våra vattenområden, och önskar er ett givande jubileumsseminarium!

A handwritten signature in black ink, reading 'Sauli Niinistö'.

Sauli Niinistö
Republikens president

Innehåll

Förord

Republikens presidents hälsning

Historikkommitténs arbete

SKÄRGÅRDSPOLITIKENS HISTORIA

1. Inledning	15
1.1 Finland som ett skärgårds- och insjöland	15
1.2 Skärgårdens äldsta historia	16
1.3 Stormaktspolitik och krig	17
1.4 Skärgårdens blomstringstid	18
2. Skärgårdspolitikens uppkomst	21
2.1 Skärgårdskommitténs tid	21
2.2 Inre Finland får en egen skärgårdskommitté	22
3. Skärgårdsdelegationen	25
3.1 Uppkomst	25
3.2 Den senare utvecklingen	25
3.3 Ordförande och medlemmar	27
3.4 Arbetsformer	29
4 Skärgårdslagen	35
4.1 Stadgande	35
4.2 Innehåll	37
4.3 Effektivitet	39
5. Skärgårdssystemets kommuner	41
5.1 Skärgårdskommunerna	41
5.2 Skärgårdsdelkommunerna	41
5.3 Övriga kommuner med skärgårds- och insjökaraktär	44
5.4 Utvecklingsdrag hos skärgården 1949–2018	44
6. Skärgårdspolitikens resultat	49
6.1 Säkerställande av bastjänsterna och skärgårdstillägg	49
6.2 Utveckling av näringarna	50
6.3 Statens arbetsplatsert	50
6.4 Permanent och temporär bosättning	51
6.5 Trafikförbindelsert	52
6.6 Elektrifiering och datakommunikation	54
6.7 Vattenförsörjning och avfallshantering	55
6.8 Miljöskydd och kultur	56
6.9 Projekt i landskapen	57
6.10 Utvecklingsprojekt i kommunerna	59
6.11 Internationellt samarbete	59
6.12. Skärgårdsforskning	61
6.13. Budgetanslagen till skärgårdspolitikern	63

TEXTER OCH INTERVJUER

OLE NORRBACK Bland vänner i ojämn kamp	66
ELISABETH REHN Tankar kring skärgård och skärgårdsdelegationen	69
JAN-ERIK ENESTAM Breddad politisk bas tryggar skärgården	73
MIKAELA NYLANDER Är vi skärgårdsromantiker?	76
HANNA KOSONEN Dags att visa upp en gömd pärla	78
JACOB SÖDERMAN Sex framgångsrika år	80
LAURI METSÄMÄKI Två årtionden på en utsiktsplats	83
JORMA TURUNEN Tre årtionden i Kesälahti	86
CHRISTOFFER TAXELL Är själen viktigare än själen?	88
BENGT BACKMAN Tillbakablickar	91
ANNE-MAIJA KIVIMÄKI Minnen av skärgårdsdelegationen från 1980- och 1990-talen	94
VELLAMO KIVISTÖ Från budgetarbete till öppna skärgårdslandskap	98
JUHANI NISKA Som kustartillerist i skärgårdsdelegationen	101
HEIMO IIVONEN Gränsbevakningsväsendet och sjöbevakningsstationerna i skärgården	103
MATTI PIIPARI Särdrag hos skärgården i östra Finska viken	106
ILKKA SIMANAINEN Utnämmandet av Rääkkylä till skärgårdskommun var avgörande för kommunens utveckling	108
ELIS BACKSTRÖM Replotbron krävde 35 år	112
JÖRGEN LILJEQVIST Skärgården har företagare!	114
PER-ERIK ROSIN Filer ing räddningen för skärgårdsfiskare	116
PAULA WILSON Skärgårdsturismen har ljus framtid	118
LASSE MÅRTENSON Tryggheten finner jag i skärgården!	120
EINO GRÖN Från Råfsö till Florida	124
KASSU HALONEN Med rötterna i strandbanken vid Ule träsk	126
MÅRTEN JOHANSSON Skärgården är vår fasta punkt	128
EERO AARNIO Axplock från utvecklingen av inre Finlands skärgård	130
MATTI SIPPOLA Landsbygds- och skärgårdsbyrån som statens officiella utvecklare av skärgården	133
PETTERI SAARIO Omringade av vatten	136
JORMA LEPPÄNEN Trettio år som generalsekreterare för skärgårdsdelegationen	139

PROJEKT OCH MEDLEMMAR

1. Skärgårdsdelegationens projekt och verksamhet 1981–2018	144
2. Skärgårdsdelegationens medlemmar och sekreterare 1958–2018	176

Bokomslag: Juha Laaksonen

Bilden på sidorna 2–3: Aarni Nummila / Kuvaliiteri

Bilden på sidan 6: Ritva Kovalainen

Historikkommitténs arbete

På jordbruksministeriets förslag tillsatte statsrådet den 24 mars 1949 en skärgårdskommitté för att utreda levnadsförhållandena i skärgårdskommunerna och komma med förslag om hur man kunde förbättra dem. Senare bildades skärgårdsdelegationen på skärgårdskommitténs grundvalar. År 2009 hade det gått 60 år sedan skärgårdskommittén tillsattes.

Skärgårdsdelegationen beslöt att ge ut en kort historik för att fira jubileumsåret. Syftet med den var att beskriva skärgårdskommitténs och skärgårdsdelegationens verksamhet samt skärgårdens och skärgårdspolitikens utveckling.

Historiken bestod av en sammanfattning av den 60-åriga verksamheten samt artiklar av eller intervjuer med personer som deltagit i verksamheten. I historiken fanns också personporträtt av några av skärgårdens företagare och kulturpersonligheter.

Föreliggande historik har uppdaterats så att den avspeglar 2018. Texten har redigerats, beskrivningar av projekten under de gångna tio åren har lagts till liksom också de senaste delegationernas sammansättning.

Den ursprungliga historikkommitténs ordförande var kommunalrådet Bengt Backman, före detta kommundirektör i Houtskär. Till medlemmar valdes kommunalrådet Curt Dannström (Åboland), före detta kommundirektören Anne-Maija Kivimäki (Åbolands finskspråkiga skärgård), kommunalrådet Ilkka Simanainen och avdelningschefen Eero Aarnio (inre Finland), fastighetskoordinator Hasse Stagnäs (Österbotten), före detta fiskeribiolog Åke Doktor (Nyland), före detta ekonomidirektör Matti Piipari (Kymmenedalen), före detta regeringsrådet Vellamo Kivistö (finansministeriet), överste i.a. Juhani A. Niska (försvarsministeriet), konteramiral i.a. Heimo Iivonen (Gränsbevakningsväsendet, Finlands Sjöräddningssällskap), före detta regionutvecklingsrådet Matti Sippola (expert på historia) och chefredaktören Håkan Eklund (tidskriften Skärgård).

Docent Esko Kuusisto övervakade och finslipade skrivarbetet, bildvalet och layouten samt de finskspråkiga intervjuerna i den ursprungliga historiken. De svenskspråkiga intervjuerna gjordes av redaktör Thure Malmberg. Jyrki Heimonen/Aarnipaja ky har ansvarat för publikationens layout. Jorma Leppänen, konsultativ tjänsteman vid jord- och skogsbruksministeriet, ansvarade för organiseringen och styrningen av arbetet, och han sammanställde också huvudsakligen beskrivningen av skärgårdspolitikens Samma personer har sammanställt den nya versionen av historiken, utan några nya intervjuer.

I historiken har man inte strävat efter att följa historievetenskapens principer med exakta källhänvisningar. Vi hoppas dock att historiken förmedlar en tillräckligt detaljerad och intressant bild av utvecklingen av skärgårdsområdena i Finland och det arbete som under 70 år utförts för att främja den.

Skärgårdspolitikens historia

■ Skärgården är en gemensam angelägenhet för finländarna. Deltidsboende, turism, båtliv, paddling, rodd, dykning, fritidsfiske, friluftsliv, naturhobbyer och vinteraktiviteter utvidgar skärgårdens attraktionskraft till att omfatta hela folket. Skärgårdsseglare på Själö. (Petri Kuokka)

1. Inledning

1.1 Finland som ett skärgårds- och insjöland

Skärgårdspolitikerna är den äldsta delen av regionalpolitiken i Finland. Detta kan man påstå trots att ordet skärgård för första gången nämns i den regionpolitiska lagstiftningen först år 1975, då man utövat egentlig regionalpolitik i Finland redan i cirka tio år.

Om man vill hitta så enkla orsaker som möjligt till skärgårdspolitikens födelse så ska man söka efter dem i geografin. Mätt enligt antalet öar – 178 947 stycken – ligger Finland nära världstoppen. Vi har flera åretruntbebodda öar utan fast vägförbindelse än Grekland och Danmark tillsammans, trots att flera öar har fått en vägförbindelse och trots att flera öar har förlorat den sista fast bosatta invånaren.

Finland har 76 000 öar med en areal på över en halv hektar, 56 000 insjöar med en areal på över en hektar, 647 floder och 336 000 kilometer kustlinje. Det finns vattendrag i alla kommuner och kanske också öar, eller åtminstone en ö i en flod. Om det finns en kommun utan en enda ö i Finland så skulle kommunen nästan kunna göra en turistattraktion av denna kuriositet.

Skärgårdarna och vattendragen splittrar Finland. Detta försvårar invånarnas vardag och förorsakar extra kostnader för näringslivet, staten och kommunerna. Å andra sidan utgör dessa faktorer en exceptionell styrka. Våra öar, havsområden, insjöar, älvar, åar och vår kustlinje är positiva regionutvecklingsfaktorer i en värld som i allt högre grad bygger på upplevelseproduktion.

Skärgårdspolitikens syfte har varit att jämna ut de olägenheter som den av vattendragen splittrade strukturen orsakat och att samtidigt utnyttja öarna och vattendragen som regionutvecklingsfaktorer. Det viktigaste har varit att trygga en fast bosättning i skärgården.

Via fritidsboendet (cirka två miljoner personer som vistas på sommarstugor), båt-fararna (cirka en miljon båtar), fritidsfisket (1,6 miljoner fritidsfiskare), de naturintresserade och turisterna berör skärgårds- och insjöområdena samt deras utveckling hela folket. Finland är ett av de största fritidsboende-, båt-farar- och fritidsfiskeländerna i Europa.

Tack vare de goda utgångspunkterna har regeringarnas målsättning därför varit att utveckla skärgårds- och insjöturismen till en europeisk attraktionsfaktor och göra fritidsboendet till ett stöd för landsbygdens utveckling.

Även flera myndigheter såsom försvarsmakten, gränsbevakningen, polisen, regionala räddningsverk, Trafikverket (förbindelsebåtstrafik, lotsverksamhet, farleder, hamnar, landsvägsfärjor, assistans till vintertrafiken), Trafiksäkerhetsverket Trafi, Forststyrelsen (nationalparkerna, statens strövområden, skyddsområden), andra miljömyndigheter, Naturresursinstitutet (fiske, jakt, skogsbruk), Museiverket och Senatsfastigheter verkar i skärgården och vattenområdena.

■ Fiskmarknad vid Åre på 1890-talet. (Carl-Johan Schoultz/Museiverket).

1.2 Skärgårdens äldsta historia

Även om denna historik fokuserar på de senaste sjuttio åren är det lämpligt att i kortet gå igenom våra skärgårdars tidigare skeden.

Den första mer omfattande flyttningsrörelsen till Finlands syd- och sydvästskust inträffade för drygt 4 000 år sedan. Det så kallade båtyxfolket, som fått sitt namn efter de hålförsedda yxor med spetsig yxnacke som de använde, kom över havet från Estland. Samtidigt började en brytningstid i näringslivet; jordbruk och boskapsskötsel infördes vid sidan av fångstkulturen. Finnarna i norr och esterna i söder umgicks livligt med varandra, vilket likheterna i språket fortfarande är ett bevis på.

På Nagu i Skärgårdshavet har man hittat bevis på boskapsskötsel för 4 000 år sedan. Klimatet hade då redan blivit betydligt svalare jämfört med toppen av den atlantiska värmeperioden, som inträffade för drygt 5 000 år sedan. Även om jordbrukets betydelse hade ökat var havet en viktig näringskälla. I vattnet, som var saltare än i dag, fanns det rikligt med torsk och annan fisk. Bytet bestod av vikare, gråsäl och knubbsäl samt olika vattenfåglar, som också gav dun.

Under bronsåldern cirka 1000 f.Kr. var Östersjön redan en stark förenande faktor för befolkningen som bodde vid dess stränder och på dess öar. Sjöfart och handel var viktiga näringar. Under järnåldern (500 f.Kr.-1000 e.Kr.) spred sig bosättningen längre ut i skärgården då öarnas areal ökade på grund av landhöjningen. Får gick på bete även på flera mindre öar.

Vikingarna grundade baser i skyddade vikar i den finska skärgården längs den viktiga österleden. En dylik plats finns på ön Hitis-Rosala, där man byggt en kopia av en vikingaby som turistattraktion.

Bottniska vikens skärgård höjde sig ur havet senare än de sydliga skärgårdarna, och därför finns det inga lämningar av tidig bosättning i området. Landhöjningen har så klart format skärgården också på andra håll samt de stora insjöarna.

På insjöarna har det funnits bosättning i tusentals år, t.ex. i Saimenområdet känner man till hundratals boplatser från stenåldern. Viktiga fångstdjur var älg och rådjur i skogarna, bäver i dammarna samt fisk i insjöarna. På Saimen var vikarsälen ett eftertraktat byte. De första svedjorna tändes troligen kring år 500. Till en början odlades korn, de tidigaste fynden på rågodling härstammar från 1200-talet.

1.3 Stormaktspolitik och krig

Den svenska inflyttningen till Skärgårdshavet ökade på 1100-talet. Fram till mitten av följande århundrade sträckte den sig redan till nuvarande Helsingforsregionen. Den andra flyttvågen från Sverige under den andra hälften av 1200-talet anknöt till stormaktens expansionssträvanden österut. Då fick Östnylands kustområden och skärgård en stabil och heltäckande befolkning som ägnade sig åt boskapsskötsel, fiske och åkerbruk.

Digerdöden gjorde ett slut på strömmen av nybyggare från Sverige i medlet av 1300-talet. Under de två följande århundradena ökade dock befolkningmängden i skärgården, men mot slutet av 1500-talet började den minska snabbt. Orsaken till detta kan ha varit minskande fiskfångster, men också krigen och epidemierna kastade en dyster skugga över skärgårdslivet i synnerhet i början av 1700-talet.

Den första fasta bosättningen på de nuvarande öarna i Kvarken kom antagligen

■ Munkar i fiskhamnen på Valamo på 1890-talet. Klostret grundades på ön i Ladoga sannolikt redan på 1100-talet. Under sin långa historia har klostret flera gånger utsatts för förstörelse, men det har alltid rest sig igen. I synnerhet på 1930-talet var ön ett populärt resmål med över 30 000 besökare om året. Under Sovjetperioden verkade bland annat en militärbas och ett åldringshem i klostret, som öppnades på nytt år 1990. (J. Alb. Sandman/Museiverket)

för tusen år sedan till Karlö på 1100-talet. Befolkningen på skäret ökade betydligt på 1400-talet i närheten av de skyddade hamnarna och den odlingsbara marken. Fiske och säljakt hade en ännu större betydelse på öarna i Bottniska viken än i den sydligare skärgården. På vintern kunde jaktresorna pågå upp till ett par månader; man har hittat tillfälliga stenbostäder på flera öar. De första fiskehyddorna i trä byggdes på 1600-talet.

Flera öar i havsområdet härjades av krig under århundradenas lopp. Ett minne av detta är befästningarna vid kusten och på öarna, som i dag är populära turistmål.

År 1714, under det omfattande blodbad med vilket Peter den Store gisslade Österbotten, landsteg ryska kosacker på Karlö och slog med sina yxor ihjäl 800 människor – både ortsbor och flyktingar. Många fördes som slavar till Ryssland.

Alltid gick det inte heller lugnt till på insjöarnas öar. Till exempel under Lilla ofreden år 1742 anföll kosackerna ledna av general Vilim Fermor Pihlajavesis skärgård över isen och dödade 43 invånare.

1.4 Skärgårdens blomstringstid

I nästan hela den finska skärgården stärktes och stabiliserades levnadsförutsättningarna under 1800-talet. På Skärgårdshavet började bosättningen sprida sig till utöarna i mitten av århundradet. Inom loppet av några årtionden befolkades närmare 300 öar. En motsvarande utveckling försiggick också på annat håll. Nya fiskemetoder, såsom krok- och drivnät, krävde inte längre gemensamma ansträngningar av byborna, vilket möjliggjorde glesbygdens uppkomst.

Samtidigt utvecklades sjöfarten kraftigt. Bondeseglationens glansperiod på 1800-talet skapade välfärd inom flera skärgårdsområden på Åland och vid den finska kusten. Man byggde och utrustade fartyg på öarna, och de seglade på Östersjön och Atlanten. Ångfartygen åsidosatte dock så småningom segelfartygen. Den första ljusfyren byggdes på Utö år 1753, den andra i Porkkala år 1800.

■ Strömmingsfångsten rensas på Tammio i östra Finska viken 1908. (J. Alb. Sandman/Museiverket)

■ Under andra världskriget byggde pionjärer en pontonbro över Puumala sund. Den underlättade transporterna av krigsmateriel, och även flera evakuerade transporterades över den västerut. Därtill fanns där en färja. (Museiverket)

Den ekonomiska uppgången och befolkningsökningen fortsatte i skärgården till de första årtiondena på 1900-talet. Livet blomstrade. Flera öar hade egen kommunalförvaltning och egna församlingar samt kyrkor och präster. Likaså förekom skolor med lärare, och det fanns flera butiker och föreningar. Handeln med och exporten av varor hade främjat sjöfarten och kontakterna med både fastlandet och grannländerna. Handeln med Estland blomstrade, man exporterade fisk och importerade jordbruksutrustning. Till S:t Petersburg exporterade man fisk och bland annat sten för krävande byggprojekt. Stockholm var ett viktigt exportmål på den finska väst- och sydvästkusten.

Verksamheten i skärgården var livlig. De bra hamnarna främjade grundandet av sågar och skeppsvarv på öarna. Räfsö i Björneborg var ett blomstrande industrisamhälle med skeppsvarv, liksom Lamposaari i Villmanstrand med sina sågar. På Kimito var Dalsbruk en betydande föregångare för metallindustrin.

På Vaajasalo i Kuopio fanns ett stort sjukhus. Sjalö i Nagu har en egen dyster historia som en ö med leprasjukhus och senare mentalsjukhus. På vissa öar såsom Valamo i Ladoga och Hogland i Finska viken förekom redan en betydande turism. På gott och ont kompenserade smuglingen, som främjades av förbudslagen på 1920-talet, å ena sidan den minskade handeln med Ryssland och å andra sidan nedgången i den småskaliga rederiverksamheten i synnerhet i Finska viken och Åbo skärgård.

Andra världskriget var också en stor prövning för skärgårdsområdena i Finland. Betyder strider fördes bland annat på Hogland, Ladoga, Hangöudden och Bengtskär. I fredsfördraget överläts flera betydande öar till Sovjetunionen. Bland dessa kan man nämna Valamo, Konevits, Mantsinsaari och Riekkola öarna på Ladoga samt Björkö, Hogland, Lövsjär, Tyterskär och Seitskär i Finska viken.

2. Skärgårdspolitikens uppkomst

2.1. Skärgårdskommitténs tid

Förändringens vindar blåste över landet och även i skärgården efter andra världskriget. Den växande industrin, bland annat den som producerade krigsskadeståndsmaterial, lockade arbetskraft från skärgården till fastlandet. Fiskeriets betydelse för livsmedelsförsörjningen minskade då lantbrukets betydelse ökade.

På grund av utvecklingsproblemen och de speciella utmaningarna i skärgården tillsatte statsrådet på förslag av jordbruksministeriet den 24 mars 1949 en skärgårdskommitté för att utreda levnadsförhållandena i skärgårdskommunerna och komma med förslag om hur de kunde förbättras. Kommitténs uppgiftsfält utvidgades den 17 november 1949 så att den fick i uppdrag att komma med separata förslag och ge utlåtanden till myndigheterna i frågor om skärgårdsförhållandena. Kommitténs arbete omfattade endast havsområdena, insjöarnas skärgårdar var inte inkluderade.

Ordförande för kommittén var generaldirektör Ralf Törngren, vice ordförande regeringsrådet Harry Kaimio, och medlemmarna utgjordes av fiskare Edvin Johansson, fiskerikonstulent Fredrik Forsell, riksdagsledamot Arthur Larson, ombudet Lars Lindeman, arbetaren Gottfried Lindström, filosofie magister Volmar Mattlar, regeringssekreterare Tauno Saijonmaa, major Paulus Tiusanen och regeringsrådet Klas Bäckström. Medlemmarna representerade olika partier och alla var svenskspråkiga. Sekreterarposten handhades av redaktören Allan Gustafsson från Åbo samt regeringsrådet Klas Bäckström och regeringssekreteraren Olaf Ojala.

Kommittén beredde fyra betänkanden, varav det första (Kom. 1950:31) handlade om trafikfrågor i skärgården, det andra om lantbruksärenden (Kom. 1951:48), det tredje (Kom. 1951:68) om hälso- och sjukvården i skärgården och det fjärde (Kom. 1952:2) om att göra skärgårdens näringsliv mångsidigare.

Även om delbetänkandena blev klara i rask takt lämnade kommittén sitt slutbetänkande (Kom. 1957:4) först den 5 april 1957. Betänkandet inkluderade en utredning om levnadsförhållandena och näringarna i skärgårdsområdet och därmed jämförbara kustområden samt förslag till att förbättra levnadsförhållandena. Nyckeltalen betraktades delvis ur hela kommunens perspektiv och inte bara utifrån den befolkning som var bosatt på öarna. Utgångspunkten var alltså en skärgårds- och kustpolitik som var mer heltäckande än de skärgårdsområden som saknade fast vägförbindelse, och denna linje har även den senare skärgårdspolitikens representerat.

Föremål för granskningen var följande kommuner enligt län:

- Kymmene län: Veckelax, Aspö, Kymmene och Pyttis.
- Nylands län: Strömfors, Pernå, Borgå landskommun, Sibbo, Ingå, Ekenäs landskommun, Snappertuna, Bromarv och Tenala.
- Åbo och Björneborgslän: Finby, Hitis, Västanfjärd, Dragsfjärd, Kimito, Pargas

■ Noten hängs på tork på Storpellinge i Borgå. Det fanns flera notlag på ön, och strömmingsfisket var en betydande näringsgren. Före motorbåtarnas tid tillbringade notlagen långa tider till sjöss. Man övernattade i båtar eller på skär. (Museiverket)

■ Skärgårdskommitténs ordförande, utrikesminister Ralf Törngren. På väggen i hans arbetsrum vid utrikesministeriet hänger ett skärgårdslandskap målat av Hjalmar Munsterhjelm. (Hufvudstadsbladet)

landskommun, Pargas köping, Nagu, Korpo, Houtskär, Iniö, Pikis, S:t Karins, Gustavs, Rimito, Tövsala, Velkua och Pyhämaa, Kaland, Nådendals landskommun, Merimasku, Nystads landskommun, Villnäs och Björneborgs landskommun.

– Vasa län: Korsnäs, Solf, Oravais, Kronoby, Maxmo, Malax, Korsholm, Larsmo, Kevlax, Petalax, Bergö, Öja, Replot och Björköby.

– Uleåborgs län: Karlö.

– Åland: Brändö, Kumlinge, Sottunga, Vårdö, Föglö och Kökar.

Kommittén föreslog att skärgårdsområdenas särskilda förhållanden skulle beaktas så att statsstödet till kommunerna skulle utökas bland annat i fråga om skol- och undervisningsväsendet. Därtill föreslog man att trafiknätet skulle utvecklas samt att stöd skulle beviljas till utbyggnaden av el- och telefonnätet. Näringarna skulle främjas främst genom företagslån. Möjligheter till företagsverksamhet såg man i maskinreparation, fiskförädling, småskalig sjöfart, varvsindustri och båtbygge, förädling av trädgårdsprodukter och hemindustri. Man föreslog att rådgivningen för företagsverksamhet skulle främjas genom stöd till skärgårdsföreningarna som redan sysslade med verksamheten.

I anslutning till slutbetänkandet bedömde kommittén också genomförandet av de förslag som presenterats i delbetänkandena. I bedömningen konstaterades det att de behöriga myndigheterna inte just vidtagit åtgärder på basis av förslagen. Hade skärgårdskommitténs snabba "brandsläckningsarbete" genom delbetänkandena för att förbättra levnadsförhållandena i skärgården alltså gått till spillo?

Enligt Kjell Andersson som forskat i skärgårdspolitik var detta dock inte fallet. Under skärgårdskommitténs tid skapades trots allt en grund för det framtida arbetet för skärgårdens bästa. Inte heller språkstriden, som rått före kriget, utgjorde längre ett hinder för en skärgårdspolitik på bred bas. Folket hade förenats i hög grad.

2.2. Inre Finland får en egen skärgårdskommitté

Skärgårdsområdena i inre Finland var mycket mer utspridda och de hade alltså lämnats utanför skärgårdskommitténs uppgiftsfält. År 1958 bodde cirka 15 500 personer på insjöar utan fast vägförbindelse. Med tanke på dessa områden tillsattes år

1960 en skärgårdskommitté för inre Finland vars verksamhet fortsatte till 1964. Den bestod av ordförande, regeringsrådet Wäinö Häkkinen samt medlemmarna, riksdagsledamöterna Esu Niemelä, Arvo Ahonen, Esa Timonen och Mikko Hult, sjöfartsinspektör Johannes Laatikainen, sjökapten Eric Edgren och direktör Jarl Hellström. Vicehäradshövding Erkki Saure var sekreterare.

Redan år 1960 lämnade skärgårdskommittén för inre Finland ett delbetänkande (Kom. 1960:13), som endast handlade om omsättningsskatten för restaurangerna på insjöfartyg. Fyra år senare lämnade kommittén sitt egentliga betänkande (Kom. 1964:B28). Under arbetet hade kommittén bekantat sig med förhållandena i insjöskärgårdarna bland annat inom vattenområdena i Vuoksen i Nyslott, Kuopio och Puumala samt vattenområdet i Näsijärvi i Tammerfors.

Skärgårdskommittén för inre Finland föreslog bland annat en förbättring av telekommunikationerna genom att bygga nya förbindelser och vid behov genom att anskaffa radiotelefoner åt dem som bodde på svårtillgängliga platser. Vad gäller trafiken föreslog kommittén att om privata aktörer inte kan ordna skärgårdstrafiken i Sääminkis och Puumalas skärgårdsområden så måste staten anskaffa 2–3 motorfartyg för att sköta den kombinerade passagerar-, frakt- och posttrafiken.

Andersson, Kjell. 2000. Den finländska skärgårdspolitiken – en närhistorisk återblick. Skärgård 23(4), 5–21.

■ Den mest utbredda skärgårdsbosättningen finns i Nyslott. Där finns 18 åretruntbebodda och 586 deltidsbebodda öar utan fast vägförbindelse. Kokonsaari på vintern. (Jorma Hevonkoski/Nyslotts landskapsmuseum)

■ Ordförande, professor Ilmari Hustich har överlämnat delegationens skrivelse till statsminister Johannes Virolainen i januari 1965. (Hufvudstadsbladet)

3. Skärgårdsdelegationen

3.1. Uppkomst

Redan i början av sitt uppdrag konstaterade skärgårdskommittén att redan geografin skapade en hel del specialproblem i skärgården. Lösandet av dem förutsatte att ett permanent expert- och utlåtandeorgan bildades i anslutning till statsförvaltningen.

Det o_c_iella förslaget till inrättandet av ett dylikt organ ingick sedermera också i skärgårdskommitténs slutbetänkande i april 1957. Det gick dock ytterligare ett och ett halvt år innan statsrådet på jordbruksministeriets förslag tillsatte en delegation för att bereda frågor i anslutning till skärgårdens ekonomiska och sociala frågor samt andra frågor gällande de särskilda förhållandena i skärgården. Detta inträffade den 6 november 1958. Detta organ kan anses vara den första Skärgårdsdelegationen, även om det officiellt inte hette så.

Den nya delegationens uttryckliga uppgift var att fortsätta skärgårdskommitténs arbete. Detta framgår också av att Ralf Törngren blev ordförande för det nya organet. Till medlemmar utnämndes både politiker och myndighetsrepresentanter. De föregående skulle representera olika skärgårdsområden och språkgrupper och de senare vissa ministerier. Utöver ordförande och vice ordförande (fiskerirådet Don Wikström) bestod delegationen av åtta medlemmar.

Nästa steg togs 1961. Den 21 december gavs en förordning om skärgårdsdelegationen (F606/61), så nu hade den äntligen fått officiell status. Medlemmarna utnämndes den 1 februari 1962. De flesta medlemmarna av den föregående delegationen fortsatte. Ralf Törngren dog i maj 1961 och den kände geografen, professor Ilmari Hustich valdes till ny ordförande. Han hade forskat i regiongeografi och ekonomisk geografi och även satt sig in i skärgårdsfrågor i stor utsträckning.

Följande betydande förändring inträffade 1964. Efter offentliggörandet av betänkandet av Inre Finlands skärgårdskommitté gavs en ny förordning om skärgårdsdelegationen (F625/64) den 23 december 1964. Därmed fick delegationen också en representation för inre Finland.

3.2. Den senare utvecklingen

Delegationen grundades i anslutning till jordbruksministeriet, därifrån den år 1971 flyttades till statsrådets kansli. Denna enhet hade hand om ärenden gällande utvecklingsområdena, och genom flyttningen strävade man efter en smidig koordinering av skärgårdsfrågorna med den allmänna regionalpolitiken.

Under Kalevi Sorsas statsministerperiod utvecklades kansliet till enhet vars syfte var att betjäna statsministern och regeringen. Planeringsavdelningens verksamheten behövdes inte längre där, och därför flyttades den 1983 till inrikesministeriet, där man på dess grund bildade regionpolitiska avdelningen. Samtidigt flyttade man från kansliet den av Matti Sippola ledda enheten till ministeriet. Dess uppgifter var till en början utveckling av landsbygden och skärgårdsärenden.

■ Medlemmar av skärgårdsdelegationen i Borgå skärgård i juli 1973. Den här gången ryms alla inte i samma båt! (SD:s arkiv)

■ Kristian Gestrin (till höger) verkade som ordförande för skärgårdsdelegationen under 1968–1975, Carl Olof Tallgren var medlem 1962–1977. (Hufvudstadsbladet)

Genom organisationsändringen vid inrikesministeriet bildades den 1 mars 1986 en byrå för landsbygds- och skärgårdsärenden vid den regionpolitiska avdelningen. Enligt förordningen verkade också den regionpolitiska delegationen, skärgårdsdelegationen och delegationen för samiska ärenden vid avdelningen.

Skärgårdsdelegationens arbete hade hela tiden försvårats av att man inte hade en ordinarie sekreterare. Uppgiften hade ibland skötts av en person, ibland hade den delats mellan flera personer. Rutinerna sköttes men flera viktiga frågor bereddes inte. När Ole Norrback valdes till ordförande 1987 föreslog delegationen att man skulle anställa en ordinarie sekreterare under delegationens moment i inrikesministeriets budget. Detta förslag godkändes och i juni 1988 inledde Jorma Leppänen arbetet som sekreterare.

Byrån för landsbygds- och skärgårdsärenden lades ned i slutet av 1992. Beslutet anknöt till inrikesministeriets nya organisationsändring, där den regionpolitiska avdelningen sammanslogs med kommunavdelningen till kommun- och regionutvecklingsavdelningen. Avdelningschef var till en början Juhani Nummela.

Regionalpolitiken, inklusive skärgårdspolitik, överfördes till det nyinrättade arbets- och näringsministeriet i början av 2008. Regionutvecklingsenheten vid ministeriets avdelning för regional utveckling svarade för skärgårdspolitik, landsbygdspolitik och stadspolitik. I början av 2016 flyttades skärgårdspolitik och landsbygdspolitik i enlighet med regeringsprogrammet till jord- och skogsbruksministeriet, efter en sejour på 45 år. Administrativt underordnades de enheten för landsbygdsutveckling vid livsmedelsavdelningen.

3.3. Ordförande och medlemmar

Enligt förordningarna om skärgårdsdelegationen ska ordföranden, vice ordföranden och medlemmarna vara förtrogna med skärgårdsärenden. Enligt bestämmelserna inkluderade delegationens sammansättning åren 1961–1993 även representanter för de centrala ministerierna. Därefter ändrades förordningen om skärgårdsdelegationen enligt finansministeriets anvisningar så att medlemsantalet minskades och omnämmandet av ministeriernas representation slopades. I praktiken ledde detta till att medlemmarna i den delegation som tillsattes 1994 valdes utifrån förslag från de politiska partiernas partistyreiser.

Delegationens sammansättningar under olika perioder finns som bilaga till denna historik. Nedan presenteras i korthet vissa personer som deltog i delegationens verksamhet.

Följande personer har verkat som ordförande för skärgårdsdelegationen: Ralf Törngren 1961 (under delegationens tid), Ilmari Hustich 1962–1968, Kristian Gestrin 1968–1975, Jan-Magnus Jansson 1975–1984, Rabbe Laurén 1984–1987, Ole Norrback 1987–1991, Elisabeth Rehn 1991–1995, Jan-Erik Enestam 1995–2003 och Mikaela Nylander 2003–2016 och Hanna Kosonen 2016–.

Följande personer har verkat som vice ordförande: Don Wikström 1962–1971, Erkki Saure 1971–1974, Jacob Söderman 1974–1981, Sten-Erik Abrahamsson 1981–1987, Lauri Metsämäki 1987–1999 och 2003–2007, Paavo Nieminen 1999–2003 och Jorma Turunen 2007–2011, Anne-Mari Virolainen 2011–2016 och Kaj Turunen 2016–.

Fram till 2016 representerade alla ordförande Svenska folkpartiet och hade synliga positioner i samhället. Skärgårdskommitténs ordförande Ralf Törngren var riksdagsledamot, partiledare och sexfaldig minister; han var också statsminister. Ilmari Hustich var uppskattad professor och en erkänd auktoritet inom regionalpolitiken. Kristian Gestrin var riksdagsledamot, partiledare och femfaldig minister, Jan-Magnus Jansson var partiledare, minister, forskare och chefredaktör. Rabbe Laurén var verksamhetsledare för Folkhälsan i Åboland och tog initiativet till grundandet av Håll Skärgården Ren rf.

Ole Norrback har varit riksdagsledamot, partiledare, fyrfaldig minister och ambassadör. Elisabeth Rehn har varit riksdagsledamot, minister, biträdande generalsekreterare och specialsändebud vid FN. Jan-Erik Enestam har varit riksdagsledamot,

■ Ole Norrback på Skäldöfärjan i Ekenäs i augusti 1993. (Leif Weckström/Hufvudstadsbladet)

minister och rådsdirektör för Nordiska rådet. Mikaela Nylander är riksdagsledamot och ordförande för stadsfullmäktige i Borgå. Hanna Kosonen är riksdagsledamot och ordförande för stadsfullmäktige i Nyslott.

Vice ordförandena var till en början tjänstemän, senare har de representerat socialdemokraterna, centerpartiet, samlingspartiet eller sannfinländarna. Jacob Söderman har varit minister, riksdagsledamot, landshövding, justitieombudsman vid riksdagen och justitieombudsman vid Europeiska unionen. Lauri Metsämäki har likaså varit riksdagsledamot och ordförande för Finlands svenska arbetarförbund (FSA), Paavo Nieminen och Jorma Turunen har varit kommundirektörer, Anne-Mari Virolainen och Kaj Turunen har varit riksdagsledamöter. Virolainen utnämndes till utrikeshandels- och utvecklingsminister i februari 2018.

Bland delegationens medlemmar kan vi nämna 1960- och 1970-talens aktiva riksdagsledamöter Esu Niemelä, Mauri Miettinen (senare minister), Taisto Tähkämaa (senare minister), Pentti Sillantaus, Veikko J. Rytönen, Carl-Olof Tallgren (senare partiledare och minister), Elis Andersson och Lars Lindeman, som även under en kort period verkade som sekreterare för delegationen och sedermera som minister. Christoffer Taxell, som var medlem av delegationen i sex år, har varit partiledare, riksdagsledamot, flerfaldig minister, direktör för Arbetsgivarförbundet och universitetskansler.

■ Delegationens möten fotograferades sällan. Den här bilden är från 1990, mötesplatsen är Själö i Skärgårdshavet. (Matti Sippola)

Delegationens sekreterare skötte länge uppgiften som bisyssla. Bland annat följande personer verkade som sekreterare: Gösta Bergman, Åke Doktor, Ole Åberg, Lars Lindeman, Gunnar Niemi, Ossi Heinonen, Mårten Johansson, Matti Sippola, Eero Aarnio och Hasse Stagnäs.

Införandet av en heltidsanställd generalsekreterare år 1988 under Ole Norrbacks ordförandeskap underlättade delegationens arbete. Jorma Leppänen har sedan 1.6.1988 handhaft denna uppgift, tjänsten blev ordinarie 1.2.1996.

Med tiden har man skapat ett system där delegationen har ett omfattande nätverk bestående av deltidsanställda sekreterare/kontaktpersoner. Det representerar skärgårdsområdena, statens myndigheter, kommunsektorn, landskapsförbunden och näringslivet. I denna roll har bland annat följande personer deltagit i delegationens arbete: Seppo Ruhanen och Jorma Turunen (inre Finland), Christer Nyback, Klas Nyström, Bengt Backman, Mikko Ollikainen och Mats Brandt (kusten), Christel von Martens, Mikael Enberg, Christel Åström och Taina Väre (Finlands kommunförbund), Tapio Penttilä och Sami Heinonen (Egentliga Finlands förbund), Jouko Kahilainen och Hilikka Laine (Mellersta Finlands förbund), Seppo Tiainen (Norra Karelen landskapsförbund), Kimmo Riusala (Österbottens förbund), Heikki Ojala (Norra Österbottens förbund), Hanna-Mari Kuhmonen (arbets- och näringsministeriet) Harry Favorin, Risto Murto, Pekka Kouhia, Eeva Linkama och Eeva Ovaska (kommunikationsministeriet), Juha Savisaari, Pekka Poutanen (försvarsministeriet), Anne Jarva och Tiina Tihlman (miljöministeriet), Gunnar Lundqvist, Timo Halonen och Kari Saulamo (jord- och skogsbruksministeriet), Esko Kuusisto och Kati Pitkänen (Finlands miljöcentral), Stig Johansson, Jouni Aarnio, Kari Hallantie, Susanna Lindeman och Henrik Jansson (Forststyrelsen) och Juha Nyberg (Passagerarfartygsföreningen i Finland rf).

I mötena deltar dessutom en representant för skärgårdsnämnden vid Ålands landskap som sakkunnigmedlem. Sedan år 2001 har denna uppgift handhåfts av kommundirektören i Brändö, John Wrede, vars ersättare är företagaren Airi Pettersson.

Vid inrikesministeriet har enheterna som ansvarat för skärgårdsfrågor sedan 1980-talet letts av bland annat Matti Sippola, Eero Uusitalo, Veijo Kavonius och Kaisa-Leena Lintilä, vid arbets- och näringsministeriet av Janne Antikainen och Olli Alho och vid jord- och skogsbruksministeriet av Taina Vesanto. Biträdande avdelningschef Antti Uusi-Hakala var på 1980-talet representant för statsrådets kansli och sedermera för inrikesministeriet vid skärgårdsdelegationen.

Bland annat Raili Markoff, Marjatta Gustafsson, Merja Pennanen, Maarit Skogberg, Vuokko Keränen, Jaana Ahlqvist, Minna Söderström, Sirpa Mäkelä och Merja Virta har ansvarat för delegationens byråsekreteraruppgifter.

Ministrar som ansvarat för regionutvecklingen har sedan början av 1980-talet varit Eino Uusitalo, Mikko Jokela, Toivo Yläjärvi, Erkki Liikanen, Jouni Backman, Martti Korhonen, Hannes Manninen och Mauri Pekkarinen (två gånger), Jyri Häkämies, Jan Vapaavuori, Kimmo Tiilikainen och Jari Leppä.

3.4 Delegationens arbetsformer

Delegationens viktiga arbetsinsats har varit att genom utlåtanden, kontakter, sammanträden och utredningsprojekt bidra med sin kompetens vid beredningen av lagar, förordningar och regerings- och ministeriebeslut gällande skärgårds-, kust- och insjöområden.

Man har kommit med förslag och utlåtanden till regeringar, ministerier och andra myndigheter samt dessutom till kommuner och den privata sektorn.

Den tidvis aktiva informationsverksamheten och även de uppseendeväckande besöken till beslutsfattarna inom statsförvaltningen såsom ministrar och riksdagsgrupper har ingått i verktygslådan.

■ Skärgårdsdelegationen på besök i Malax kommun 2013. Österbottens landskapsdirektör Olav Järn vid änden av bordet. (Esko Kuusisto)

Delegationen har organiserat omfattande utvecklingsprojekt för att främja frågor som är viktiga för skärgårds-, kust- och insjöområdena.

Utvecklingsrapporter som delegationen offentliggjort har ofta fått stor uppmärksamhet i tv-nyheter och tidningspressen, till och med i ledarspalterna. Under åren har det i projekten ingått sammanlagt hundratals uppseendeväckande tv-faktainslag och tv-reklam.

Delegationen var delfinansiär för den sexdelade tv-dokumentären "Omringade av vatten" som visades i Yles kanaler och fick sju miljoner tittare 2015–2017. Delegationen har dessutom varit av och till med på de stora rese-, fritids- och båtmässorna i Helsingfors, i samarbete med aktörer från skärgårdsområdet.

Inom den internationella verksamheten har man upprätthållit kontakter till konferensen för perifera kustregioner (Conference of Peripheral Maritime Regions, CPRM) de nordiska länderna, Estland och Europeiska unionen samt enligt behov till bland annat Ryssland, Kanada och Polen.

Delegationen har sammanträtt 6–8 gånger om året i allmänhet i Helsingfors. Mötesplatsen har i allmänhet varit på värmdministeriet och på sistone Riksdagshuset. Sammanträden har hållits i Helsingfors även bland annat på Sveaborg, i Sandhamn och på Ugnsholmen.

Under de senaste åren har det varit praxis att ordna ett sommarmöte i ett skärgårdsområde. De senaste besöksmålen har varit Björneborg, Gustavs, Puumala, Luhanka, Kimitoön, Korsholm och Asikkala. År 2018 hålls sommarmötet på Karlö.

Långt in på 1990-talet hade delegationen en sektion för det inre Finland. Arbetsutskott fanns i början av verksamheten och också på 1990-talet. Även andra permanenta sektioner har tillsatts. En hel del ad hoc-arbetsgrupper har tillsatts enligt de krav som ärendena medfört.

Fram till 1980-talet var delegationens mötesspråk huvudsakligen svenska. Under mandatperioden 1981–1984 ökade användningen av finska och så småningom har det blivit huvudspråk på mötena. De viktigaste dokumenten delas ut på bägge språken med mötesmaterialet.

I dag väcker det förundran att den första kvinnan valdes till delegationen först år 1978. Denna pionjär var finansministeriets representant Vellamo Kivistö. I dag har delegationen 11 kvinnliga och 11 manliga medlemmar.

Sedan 1995 har det i regionutvecklingslagen definierade skärgårdsprogrammet varit ett viktigt verktyg. Det publicerades 1995, 2003, 2007, 2012 och 2016 för viss tid tillsammans med ministerierna, landskapen, kommunerna och den privata sektorn. Hundratals personer från kommuner, ministerier och organisationer har deltagit i uppgörandet av programmet.

Omorganiseringen av den nationella regionalpolitiken trädde i kraft 1.1.2010. Då skapades ett nationellt kohesions- och konkurrenskraftsprogram, som inkluderade det nuvarande regioncentralprogrammet, den regionala landskapsdelen samt den regionala och lokala verksamheten inom skärgårdsprogrammet. Det nationella skärgårdsprogrammet ersattes då genom statsrådets principbeslut om utvecklingen av skärgården som till sitt innehåll motsvarade det tidigare skärgårdsprogrammet. Sedermera har man åter börjat kalla det skärgårdsprogrammet.

Från och med 1990-talet föreslog skärgårdsdelegationen större verksamhets- och utvecklingsanslag för sig själv och skärgårdsprogrammet än vad som ansågs möjligt att bevilja. På 2000-talet, under ordförande Mikaela Nylanders och regionutvecklingsminister Hannes Manninens mandatperioder, gjordes en nivåhöjning av ansla-

■ Vid Karlös nord- och västkust finns flygsandsdyner. Karlö, som är den största ön i Bottenviken, bestod för 300 år sedan av fyra separata öar. (Tiina Tuomaala / Vastavalo)

■ År 2017 hölls det årliga skärgårds-, kust- och insjöseminariet i Mellersta Finland. Skärgårdsdelegationen har ordnat seminarier i samarbete med kommunerna och landskapen sedan 1989. (Jari Laine/Seppälän koulukuva)

gen. Jord- och skogsbruksministeriet deltog på 1990-talet i finansieringen av flera av skärgårdsdelegationens projekt på förslag av landsbygdspolitikens samarbetsgrupp.

Omfattande utvecklingsprojekt har varit centrala verktyg i skärgårdsdelegationens arbete sedan 1980-talet. Alla landskap i Finland, hälften av landets kommuner och otaliga företag har deltagit i projekt som siktar på att utveckla näringslivet, i synnerhet turismen och fiskerinäringen, att utnyttja fritidsboendet och stränderna samt att förbättra servicenivån inom trafiken.

Skärgårdsdelegationen har ordnat riksomfattande och regionala seminarier under hela sin verksamhet. De sedan år 1989 ordnade seminarierna om skärgården, vatten- och kustområdena har samlat 100–150 skärgårdsvänner på olika håll i landet. Diskussionsinledarna har representerat toppen inom området, anföranden på minister-nivå har ingått i de flesta seminarierna. Denna verksamhet kom igång med Skärgårdens näringslivsseminarium som hölls i Åbo den 13–14 februari 1989.

Skärgårdsseminarier har hållits på följande orter:

- 1989 Åbo, Egentliga Finland
- 1991 Ekenäs, Nyland
- 1992 Kotka, Kymmenedalen
- 1993 Nyslott, Södra Savolax
- 1994 Houtskär, Egentliga Finland
- 1995 Korsholm, Österbotten
- 1996 Korpilahti, Mellersta Finland
- 1997 Borgå, Östra Nyland
- 1998 Vehmersalmi, Norra Savolax

1999	Ingå, Nyland
2000	Taipalsaari, Södra Karelen
2001	Dragsfjärd, Egentliga Finland
2002	Juga-Koli, Norra Karelen
2003	Malax, Österbotten
2004	Puumala, Södra Savolax
2005	Nystad, Egentliga Finland
2006	Ekenäs, Nyland
2007	Luhanka, Mellersta Finland
2008	Kotka, Kymmenedalen
2009	Taipalsaari, Södra Karelen
2010	Korpo-Nagu, Egentliga Finland
2011	Malax-Bergö, Österbotten
2012	Kuopio, Norra Savolax
2013	Borgå, Nyland
2014	Nyslott, Södra Savolax
2015	Helsingfors-Sveaborg, Nyland
2016	Lieksa-Koli, Norra Karelen
2017	Jyväskylä-Korpilahti, Mellersta Finland
2018	Åbo, Egentliga Finland

■ Aspö by hör till den värdefulla landsomfattande kulturmiljön i yttre skärgården. Kyrkan som byggdes år 1950 är redan den femte kyrkan på ön.

4. Skärgårdslagen

4.1 Stadgande

Den negativa befolkningsutvecklingen fortsatte på 1970-talet i skärgårdarna både i havsområdena och i insjöområdena. Som en del av den allmänna regionalpolitiken hade man gjort vissa förbättringar i levnadsförhållandena i skärgårdsområdena; bland annat hade de huvudsakligen klassificerats som utvecklingsområden år 1975. Redan år 1966 hade företagen i skärgården fått möjligheter till skattelättnader och investeringsstöd.

Vid skärgårdsdelegationen dryftade man möjligheten att stifta en skärgårdslag redan i början av 1970-talet. Oron för skärgårdens framtid innehade en central ställning i synnerhet inom Svenska folkpartiet. I Centerpartiets regionalpolitik var skärgården ett intressant område som en del av landsbygden. Samarbetet mellan dessa partier spelade enligt Andersson (2000) en viktig roll i skärgårdspolitikens utveckling, liksom Johannes Virolainens personliga intresse för de finlandssvenska regionerna. Även Finlands svenska arbetarförbund och SDP förespråkade aktivt stiftandet av en skärgårdslag. Inom de andra partierna var inställningen gentemot skärgården också i regel positiv.

Även om den regionpolitiska lagstiftningen utvecklades på 1970-talet väckte stiftandet av en separat skärgårdslag även betänkligheter, och lagberedningen inleddes inte på ministernivå. I denna situation tog skärgårdsdelegationen initiativet. Vid delegationens sammanträde den 12 februari 1976 föreslog ordförande Jan-Magnus Jansson att skärgårdsdelegationen själv skulle bereda lagmotionen. Förslaget godkändes enhälligt.

En arbetsgrupp med Jan-Magnus Jansson som ordförande och Jacob Söderman som vice ordförande tillsattes för att bereda lagförslaget. Arbetsgruppens medlemmar utgjordes av Viljo Arasto, Reino Auvinen, Elis Backström, Gösta Bergman, Hakon Guvenius, Mårten Ingo, Erkki Kallio, Aulis Mannonen, Mauri Miettinen, Esu Niemelä, Paul Rantanen, Carl-Olof Tallgren, Taisto Tähkämaa, Asko Valkosalo, Jaakko Åkerlund och Tor Mattson. Åke Doktor, Ossi Heinonen och Gunnar Niemi verkade som sekreterare. Sittande riksdagsledamöter var Söderman, Miettinen, Niemelä och Tähkämaa.

Arbetsgruppen gjorde en utredning samt en enkät till länsstyrelserna och regionplansförbunden. Om förhållandena i skärgården konstaterade arbetsgruppen bland annat att befolkningmängden i de finska skärgårdsområdena minskat från cirka 30 000 år 1955 till drygt 15 000 år 1975. Mest hade befolkningen minskat i det inre Finland.

Beredningen av lagförslaget framskred utan större konflikter inom delegationen. I oktober 1977 skickade skärgårdsdelegationen det första utkastet för remissbehandling. Kommunerna, landskapsförbunden, företagen och fiskeorganisationerna understödde förslaget på bred front, men de olika statliga instanserna var mer betänksamma.

■ Minister Jan-Magnus Jansson spelade en viktig roll i åstadkommandet av skärgårdslagen. Han var delegationens ordförande 1974–1984. (Hufvudstadsbladet)

■ Mjölkkanorna har kommit tillbaka från mejeriet och radats vid isvägen i Pihlajavesi skärgård på 1980-talet. Samtidigt kommer de färskaste nyheterna. (Esko Kuusisto)

Den väsentligaste delen av arbetsgruppens betänkande var "det preliminära förslaget till en lag om främjandet av skärgårdsområdenas utveckling". Därtill kom arbetsgruppen med förslag till att ändra vissa lagar och författningar. Några ändringar föreslogs dock inte till fiskelagstiftningen även om den konstaterades vara viktig för skärgården. Arbetsgruppen ansåg att fiskebestämmelserna skulle vara enhetliga för alla vattenområden. Till betänkandet fogades dock skärgårdsdelegationens brev från 29.10.1975 till jord- och skogsbruksministeriet gällande målprogrammet för fiskeriet. – Delegationen uppskattade att förslagets årliga totala kostnader skulle uppgå till 8–10 miljoner mark.

Jan-Magnus Jansson presenterade förslagen för det region- och samhällspolitiska ministerutskottet den 22 november 1977. Resultatet av denna presentation var emellertid inte särskilt lovande. I utskottets protokoll antecknades att skärgårdsdelegationens förslag inte nödvändigtvis förutsatte stiftandet av en skärgårdslag.

Förslaget till skärgårdslag publicerades i kommittébetänkandeserien (Kom. 1977:67). Den fortsatta beredningen av lagen delegerades också till skärgårdsdelegationen, som lämnade ett preciserat förslag till statsrådets kansli våren 1980. Det inkluderade förslagen som formulerats som en regeringsproposition till en ramlag om främjandet av skärgårdens utveckling samt en ändring av fem lagar. Genom dem strävade man framför allt efter att förenhetliga skärgårdsbegreppen, men också efter att beakta skärgården i en större utsträckning.

I ett senare skede utlovade man därtill utredningar om lagarna gällande jord- och skogsbruk samt fiske och att reda ut lagens tillämpningsområde så noggrant som möjligt.

Ministerutskottet godkände det vid statsrådets kansli finslipade lagförslaget i november 1980. Regeringens proposition RP23/81 gavs till riksdagen, som godkände lagen den 26 juni 1981. Lagen är daterad i Gullranda i Nådendal – alltså i skärgårdslandskap – och undertecknad av president Urho Kekkonen och inrikesminister Eino Uusitalo.

Lagen om främjande av skärgårdens utveckling (L494/81) dvs. skärgårdslagen trädde i kraft den 1 november 1981

4.2 Innehåll

Skärgårdslagen förpliktar de statliga och kommunala myndigheterna att beakta de särskilda omständigheterna vid utvecklingen av näringarna, trafiken och tjänsterna. Den förpliktar statens ämbetsverk och inrättningar att be om ett utlåtande av skärgårdsdelegationen, om de planerar att minska antalet arbetsplatser i en skärgårdskommun eller i en annan kommuns skärgårdsområde.

Enligt skärgårdslagen kan statsrådet förklara en kommun där "skärgårdsförhållandena utgör ett väsentligt hinder för kommunens utveckling" till skärgårdskommun. I regel och i synnerhet i början var skärgårdskommunerna ökommuner utan fast vägförbindelse eller områden som var mycket splittrade på grund av vattendrag. Av synnerliga skäl kan statsrådet därtill besluta att "att stadgandena om skärgårdskommun tillämpas även på skärgårdsdel av annan kommun."

I fråga om de kommuner som uppfyller dessa villkor konstaterar lagen att ska ha ett organ för skärgårdsfrågor "som kan utgöras av en nämnd, en sektion av kommunstyrelsen eller en av kommunstyrelsen tillsatt kommission, beroende på den i skär-

■ Det lilla ångfartyget "Hailuoto" skötte förbindsetrafiken mellan Karlö och Uleåborg åren 1920–1968. I början anlöpte fartyget också Lumijoki som låg på rutten och där fartyget i dag fungerar som kafé. Fartygets längd är 21 meter och dess topphastighet var cirka åtta knop. (Thure Malmberg)

■ Midsommarstången dekoreras på Keistiö. Det är den andra huvudön på Iniö, och den har färjeförbindelse. Midsommarstångstraditionen är starkast på de svenskspråkiga kustområdena. Stången dekoreras med kvistar och blommor, och på midsommarafton dansar man runt den. (Ritva Kovalainen)

gården bosatta befolkningens andel i kommunen samt övriga omständigheter.” Om kommunen i sin helhet bestod av skärgård var det inte nödvändigt att tillsätta ett dylikt organ; i praktiken sköttes dessa uppgifter då av kommunens styrelse.

I paragraf 14 i lagen konstateras följande: ”För att bereda åtgärder som rör främjandet av skärgårdens utveckling samt för att följa åtgärdernas verkningar tillsätter statsrådet en skärgårdsdelegation i anslutning till statsrådets kansli. Närmare stadganden om delegationen utfärdas genom förordning.”

Denna förordning (387/87) gavs den 10 april 1987. Enligt har delegationen till uppgift:

- att följa tillämpningen av lagen om främjande av skärgårdens utveckling,
- att fortgående följa förhållandena i skärgården och skaffa behövliga uppgifter därom samt att i detta syfte samarbeta med skärgårdskommunerna och andra skärgårdsområden ävensom med de organisationer som är verksamma inom dem,
- att behandla framställningar som gjorts hos delegationen av de kommuner och organisationer som nämns i 2 punkten samt
- att göra framställningar och avge utlåtanden till ministerierna samt andra myndigheter.

I skärgårdslagen ingår också en bestämmelse om miljövårdsbidrag. Det kunde beviljas för åtgärder som gäller skydd av skärgårdens natur eller bevarande eller förbättrande av skärgårdens landskapsbild. Bidrag kunde vid sidan av kommuner också beviljas åt en förening eller stiftelse som har till syfte att främja naturskyddet eller miljövården.

Dessa bidrag beviljades först från inrikesministeriets budgetmoment avsett för statsbidrag till miljöskyddsorganisationer. När miljöministeriet grundades år 1983 blev finansieringskällan ministeriets miljövårds- och avfallshanteringsbidrag.

Skärgårdslagen har ändrats fyra gånger (973/88, 1316/93, 89/95 och 145/99). Även förordningen om skärgårdsdelegationen ändrades år 1993 (1316/93).

4.3 Effektivitet

Skärgårdslagens betydelse utvärderas av flera personer i historikens artikel- och intervjuavsnitt. Bristerna i lagen konstateras, men dess betydelse för skärgårdskommunerna och de övriga skärgårdsområdena i Finland framträder på flera sätt.

I kapitel 8 som handlar om skärgårdspolitiken framträder också lagens betydelse för olika sektorer såsom kommunala bastjänster samt utvecklingen av levnadsförhållandena och trafikförbindelserna. Besvikelser har förorsakats i synnerhet vad gäller bevarandet av statliga arbetsplatser; de har minskat drastiskt i skärgårdsområdena trots lagens förpliktelser.

Bland annat Kjell Andersson (se ovan) har forskat i skärgårdslagens effektivitet. För det första konstaterar han att lagen stiftades "i elfte timmen". Den regionpolitiska lagstiftningen hade redan utformats rätt långt, och således fanns det inte mycket plats för en lag som riktade sig till dylika specialområden.

Andersson konstaterar vidare att till exempel de statliga arbetsplatserna minskat kraftigt inom skärgårdsområdena trots lagen. Samtidigt fanns det enligt honom ingen orsak att betvivla att utfallet för skärgården på många punkter skulle ha varit betydligt sämre utan lagen.

Dessa slutsatser är även förenliga med bedömningar som förekommer i denna historik.

Bedömningen av skärgårdslagens effekter och skärgårdspolitiken's ändamålsenlighet är i sig en komplicerad uppgift. För det första omfattar lagen flera sakområden. Bevarandet av statliga arbetsplatser är bara en målsättning i skärgårdslagen. Minst lika viktiga är näringsstöden, finansieringen av kommunala tjänster genom vilka basservicen upprätthålls, trafiken, datakommunikationerna och den övriga infrastrukturen samt värnandet om natur-, miljö- och kulturvärden.

Beträffande statens arbetsplatser kan man fråga sig om någon lag i något land någonsin lyckats förhindra samhällets anpassning till den tekniska utvecklingen. Detta har varit den huvudsakliga orsaken till att arbetsplatserna minskat vid försvarsmakten, gränsbevakningsväsendet, sjöfartsstyrelsen och vissa andra funktioner. Ur dagens perspektiv har skärgårdslagens målsättning att bevara dessa arbetsplatser kanske varit alltför ambitiös i en snabbt föränderlig värld. Om lagen stiftades i dag skulle den knappast innehålla en dylik målsättning.

När man kritiserar bristerna i skärgårdstrafiken kan man fråga sig hur stora Finlands satsningar på skärgårdstrafiken har varit i relation till motsvarande satsningar i andra skärgårdsländer. Denna jämförelse skulle säkert gynna Finland. Även helhetsinriktade jämförelser med andra europeiska länders skärgårdspolitik leder ofta till positiva utlåtanden av utlänningar.

Mest orsak till en saklig kritik finns kanske i fråga om mindre ömråden utanför de största skärgårdsområdena. Skärgårdspolitiken försvåras väsentligt av att antalet bebodda öar är stort och att de är utspridda över ett stort land och att det nordiska klimatet ställer speciella krav. Därtill ökar dessa faktorer dess kostnader i Finland.

5. Skärgårdssystemets kommuner

5.1 Skärgårdskommunerna

Statsrådets beslut om skärgårdskommunerna och kommunernas skärgårdsdelar fattades för första gången 29.10.1981 (beslut nr 718/1981). Genom beslutet utsågs 11 kommuner till skärgårdskommuner och 30 kommuner till skärgårdsdelkommuner.

Följande kommuner utsågs till skärgårdskommuner: Karlö, Hirvensalmi, Houtskär, Iniö, Korpo, Gustavs, Nagu, Puumala, Rääkkylä, Vehmersalmi och Velkua. Utöver de ovan nämnda utsågs Maxmo och Sulkava till skärgårdskommuner genom ett nytt beslut från 29.12.1983 (Vnp1152/83).

Förslaget om skärgårdskommunerna bereddes av skärgårdsdelegationen i enlighet med principerna i skärgårdslagen. I första fasen omfattade förslaget endast sju kommuner, men senare anslöts ytterligare två kommuner vid kusten och två från inre Finland. Ett motsvarande balansförfarande tillämpades på Maxmo och Sulkava.

På grund av brobyggen har Hirvensalmi (1997), Rääkkylä (2000), Maxmo (2000) och Vehmersalmi (2004) senare klassificerats som skärgårdsdelkommuner. Dragsfjärd (1997), Rimito (1997), Malax (2000) och Enonkoski (2000) har beviljats skärgårdskommunstatus.

I början av 2009 minskade antalet skärgårdskommuner från tretton till åtta. Orsaken var de omfattande kommunsammanslagningarna i Egentliga Finland till följd av KSSR-projektet. Enligt statsrådets förordning (608/2008) bestod skärgårdskommunerna av Karlö, Enonkoski, Kimitoön, Gustavs, Väståboland, Puumala, Rimito och Sulkava.

De gamla skärgårdskommunerna Iniö, Houtskär, Korpo och Nagu samt skärgårdsdelkommunen Pargas anslöt sig till Väståbolands kommun. Kimitoöns kommun bildas av före detta Dragsfjärdsskärgårdskommun samt skärgårdsdelkommunerna Kimito och Västanfjärd.

Väståboland bytte namn till Pargas från och med ingången av 2012. I övrigt var skärgårdskommunerna desamma 2018 som 2009.

5.2 Skärgårdsdelkommunerna

Genom statsrådets beslut från 1981 klassificerades följande kommuner som skärgårdsdelkommuner: Anttola, Dragsfjärd, Halikko, Gustav Adolfs, Ingå, Joutseno, Juga, Kotka, Kuhmois, Luhanka, Malax, Merimasku, Korsholm, Närpes, Oravais, Pargas, Borgå landskommun, Pyttis, Ruokolax, Rimito, Sibbo, Finby, Taipalsaari, Tövsala, Ekenäs, Tervo, Nystad och Vesanto. Till en början fanns det alltså 28 skärgårdsdelkommuner.

Av dessa kommuner föll Joutseno, Gustav Adolfs och Vesanto bort på 1990-talet som skärgårdsdelkommuner. Före början av 2009 har följande kommuner utsetts till skärgårdsdelkommuner: Asikkala, Borgå (Borgå landskommuns kommunsammanslagning), Helsingfors, Joutsa, Kimito, Kesälahti, Kivijärvi, Korpilahti, Kuopio (i stäl-

■ När även de små öarna räknas med har Pihlajavesi 3 819 öar. Ibland är vattenytan spegelblank. (Markku Tano/Kuvaliiteri)

■ Björkö by på Houtskär 1968. Huvudnäringarna på den tiden var fiske och jordbruk. Den fasta bosättningen har minskat, men detta uppvägs av en ännu större ökning av deltidsbosättning. Jordbruket är fortfarande viktigt och turismnäringens betydelse ökar. Byn ligger vid Skärgårdens ringväg. (Museiverket)

let för Vehmersalmi i och med kommunsammanslagningen), Larsmo, Libelits, Lieksa, Nyslott, Nystad, Pernå, Pikis, Ruokolax, S:t Michel (Anttola kommunsammanslagning), Strömfors, Vaala, Villnäs och Västanfjärd. Antalet nya skärgårdsdelkommuner var alltså 19, och tre hade utsetts på grund av kommunsammanslagningar.

Orsaken till det ökade antalet skärgårdsdelkommuner under 1982–2008 var att den splittring av kommunen som orsakats av vattendrag har beaktats i större utsträckning liksom skärgårdsbefolkningen med fast vägförbindelse. En relativt liten andel skärgårdsbefolkning av kommunens invånarantal var inte heller ett absolut hinder – således har till exempel Helsingfors utnämnts till skärgårdsdelkommun. Sveaborg är en ö utan fast vägförbindelse med den tredje största befolkningen i Finland efter Karlö och Storlandet i Nagu.

I början av 2009 minskade antalet skärgårdsdelkommuner med fyra. De dåvarande 40 skärgårdsdelkommunerna var Asikkala, Borgå, Helsingfors, Hirvensalmi, Ingå, Joutsa, Juga, Jyväskylä, Kesälahti, Kivijärvi, Korsholm, Kotka, Kuhmois, Kuopio, Larsmo, Libelits, Lieksa, Luhanka, Masku, Nyslott, Nystad, Nådendal, Närpes, Oravais, Parikkala, Pernå, Pyttis, Raseborg, Ruokolax, Rääkkylä, Salo, Sibbo, S:t Karins, S:t Michel, Strömfors, Taipalsaari, Tervo, Tövsala, Vaala och Vörå-Maxmo.

Nådendal utsågs i stället för de före detta skärgårdskommunerna Velkua och Rimito samt skärgårdsdelkommunen Merimasku; Salo i stället för de före detta skärgårdsdelkommunerna Finby och Halikko; Masku i stället för den före detta skärgårdsdelkommunen Villnäs; S:t Karins i stället för den före detta skärgårdsdelkommunen Pikis; Raseborg i stället för den före detta skärgårdsdelkommunen Ekenäs; Jyväskylä i stället för den före detta skärgårdsdelkommunen Korpilahti.

Tjugo av de nuvarande skärgårdskommunerna ligger vid havskusten och tjugo i inre Finland. Den 1 januari 2008 bodde totalt 54 653 personer i skärgårdskommunerna och i kommunernas skärgårdsdelar. Genom beslutet ökade skärgårdsbefolk-

ningen med cirka 11 600 personer. Detta berodde på att Pargas stad i sin helhet blev skärgårdsområde som en del av Västabolands skärgårdskommun, då endast en del av kommunen hade tidigare definierats som skärgårdsområde.

Förändringarna på kommunfältet upphörde inte med detta, trots att takten avtog. I början av 2010 slogs Pernå och Strömfors ihop med Lovisa stad som blev en skärgårdsdelkommun. Året därpå bildade Oravais och Vörå-Maxmo den nya skärgårdsdelkommunen Vörå. I början av 2013 upptogs Kesälahti kommun i Kides stad, som också blev en skärgårdsdelkommun.

Dessutom har följande tre nya skärgårdsdelkommuner utnämnts: Helsingfors, Kyrkslätt och Björneborg. De 40 skärgårdsdelkommunerna vid ingången av 2018 var Asikkala, Björneborg, Borgå, Esbo, Helsingfors, Hirvensalmi, Ingå, Joutsa, Juga, Jyväskylä, Kides, Kivijärvi, Kotka, Kuhmois, Kuopio, Kyrkslätt, Larsmo, Libelits, Lieksa, Lovisa, Luhanka, Korsholm, Nyslott, Nystad, Nådendal, Närpes, Parikkala, Pyttis, Raseborg, Ruokolax, Rääkkylä, Salo, Sibbo, S:t Karins, S:t Michel, Taipalsaari, Tervo, Tövsala, Vaala och Vörå.

I vissa kommuner (Kotka, Nyslott) har man också utvidgat skärgårdsdelen.

De nuvarande skärgårdskommunerna och skärgårdsdelkommunerna är belägna i tretton landskap. Vid ingången av 2018 uppgick skärgårdsbefolkningen i skärgårdsdelkommunerna till knappt 36 000 personer. Skärgårdskommunerna hade något över 36 000 invånare som berättigar till skärgårdstillägg. Dessutom har Åland cirka 29 000 invånare. Åland omfattas inte av skärgårdslagen.

Av skärgårdsdelkommunerna är hälften belägna vid havskusten och hälften i inre Finland. Av skärgårdskommunerna är fem belägna vid kusten och tre vid insjöar. Av kommunerna ligger Karlö längst i norr, Pargas längst i söder, Gustavs längst i väst och Lieksa längst i öst.

Nästan hälften av skärgårdsdelkommunerna (dvs. 18 kommuner) är städer, bland skärgårdskommunerna är endast Pargas en stad.

■ Merimasku var en skärgårdsdelkommun från 1981 till slutet av 2008, då kommunen anslöts till Nådendal stad. Största delen av Merimasku ligger på ön Otava som sedan år 1970 har haft fast landförbindelse till Luonnonmaa i Nådendal över Särkänsalmi bro. Fram till dess sköttes trafiken över sundet med färja. (Museiverket)

■ Barn gläds över sommaren på Pistohiekkas campingområde i Puumala. Dess guldår inföll på 1970-talet, då campingturism var populär bland de stora årskullarna. (Teuvo Kanerva/Museiverket)

5.3 Övriga kommuner med skärgårds- och insjökaraktär

Vattendrag kännetecknar Finland och även efter kommunsammanslagningarna har cirka 60 kommuner i Fastlandsfinland kustlinje. Dessutom har samtliga 16 kommuner på Åland kustlinje.

Åretruntbebodda öar utan fast vägförbindelse finns förutom i skärgårdskommuner och skärgårdsdelkommuner i cirka 80 kommuner. Öar med sommarstugor som är deltidsbosatta och saknar fast vägförbindelse finns kanske i hela trehundra kommuner.

En av de kommuner som inte omfattas av skärgårdssystemet, det vill säga Enare, hör till de tre kommunerna med flest öar. I Enare träsk finns på Enare kommuns område 3 318 öar. Dessutom finns det i kommunen ett flertal öar som är belägna i andra sjöar. Det saknas exakta siffror på antalet öar och holmar per kommun, men de två kommuner som toppar statistiken – nämligen Nyslott och Pargas – torde ha fler öar än Enare.

Det kan konstateras att minst hälften av Finlands kommuner från Nyland till Lappland och från Norra Karelen till Österbotten har deltagit i skärgårdsdelegationens projekt under de senaste 30 åren. Både landets största och minsta kommuner har deltagit i projekten.

5.4 Utvecklingsdrag hos skärgården 1949–2018

Det som har kännetecknat utvecklingen av näringarna i Finland sedan mitten av 1900-talet är att betydelsen av de gamla stora näringarna såsom lantbruket har minskat väsentligt medan antalet arbetsplatser inom industrin och den offentliga sektorn

har ökat. Motsvarande utveckling har skett i alla västländer, och i flera av dem framskred den snabbare än i Finland.

Finland anslöt sig till Europeiska unionen år 1995, varefter Finlands fiskerinäring och lantbruk har styrts av EU:s gemensamma politik. Vad gäller den offentliga sektorns arbetsplatser i skärgården har de under de tre senaste årtiondena minskat i synnerhet inom försvarsmakten, gränsbevakningsväsendet och lotsverket.

I skärgården finns fortfarande livskraftigt jordbruk och fiske, vilket också är viktigt med tanke på den ökande turismen. Jordbrukets strukturomvandling har fortsatt under EU-medlemskapet; antalet gårdar har fortsatt att minska och sidonäringarnas betydelse har ökat. Man har strävat efter att utveckla specialodlingen av potatis och grönsaker samt fortsatt förädling av dem och fisk. Därtill har man satsat på gemensam marknadsföring.

Sjöfartens karaktär har ändrats, men arbetet på stora passagerar- och fraktfartyg samt på färjorna och förbindelsefartygen i skärgården och i andra sjöfartssyrken är fortfarande viktigt för skärgårdsborna. Båtlivet ger sysselsättning i båthamnar, inom förvaring och underhåll av båtar samt också inom båtbyggeri.

Trafikförbindelserna präglades först av kommunalt skötta, sedermera statsunderstödda förbindelsefartyg, färjor och bilfärjor och senare av en våg av brobyggen. De förbättrade förbindelserna gav nya möjligheter att jobba på fastlandet. Pendling i kombination med distansarbete på deltid kan sägas vara kanske den största "näringen" i skärgården.

Den kraftigt minskande fasta bosättningen och flyttrörelsen till fastlandet, till bosättningscentra och till Sverige präglade skärgårdens utveckling på 1950-1970-talen. Denna utveckling stannade tillfälligt upp på 1980-talet för att på nytt ta en svagt negativ riktning på 1990- och 2000-talet. Å andra sidan började deltidsbosättningen öka på lång sikt sedan 1950-talet, och denna utveckling fortsätter och förändras till en allt mer betydelsefull form av sekundärt boende. Turismen fortsätter att öka stabilt och håller på att bli den viktigaste näringen i skärgården.

Minskningen i skärgårdsbefolkningen efter andra världskriget har utgjort en del av en mer omfattande samhällsutveckling, där Finland har förvandlats från ett samhälle baserat på primärproduktion till ett land där 80 procent av invånarna bor i städer eller större tätorter.

År 1970 fanns det 30 000 fast bosatta invånare i skärgården utan fast vägförbindelse, i dag är antalet endast 11 000, varav drygt 2 000 på Åland utanför huvudöarna.

Skärgården har naturligtvis inte försvunnit med brobyggandet utan fortsätter att existera som skärgård med fasta vägförbindelser. Man har ansett det vara viktigt att

■ Höbärgning på Korpo 1973. Sedermera har jordbruk som huvudsyssla minskat medan betydelsen av sidonäringarna, som till exempel lantbruksturism, har ökat. (Esko Rahikainen/Museiverket)

■ Svedjehamn som är en fiskehamn ligger i Kors-
holms kommun. Nära
hamnen står ett 20 meter
högt utsiktstorn med en
för Kvarken typisk vy:
moränöar, flador, glon,
tjärnar och myrmark.
(Riitta Weijola / Vastavalo)

fortsätta med skärgårdspolitikerna också i de flesta skärgårdsområden som fått broförbindelse, men med mindre samhälleliga satsningar.

Tack vare skärgårdstilläggen och de höjda företagsstöden klarade också små skärgårdskommuner sig relativt bra på 1980- och 1990-talet. I början av 2000-talet hörde Velkua förutom till landets mest välbärgade också till landets snabbast växande kommuner. Karlös relativa befolkningstillväxt var i sin tur landets största år 2008.

Man kan också anlägga ett vidare perspektiv på befolkningsutvecklingen: det har aldrig bott så många människor i skärgården som i dag. Samtidigt har nämligen antalet deltidsbosatta invånare i skärgården ökat mer än den fast bosatta befolkningen minskat. Turisternas antal har inte beaktats här.

De utvecklade trafik- och datakommunikationsförbindelserna samt möjligheterna till distansarbete har möjliggjort ett ökande boende på öarna. Skärgården har delvis upplevt ett nytt lyft.

Till exempel i svenskspråkiga Åboland finns det cirka 10 000 fritidsbostäder ägda av invånare från andra kommuner med cirka 40 000 regelbundna användare. Antalet fast bosatta invånare är cirka 23 000. I början av 2009 blev dåvarande Västabo-land nummer ett i stugkommunstatistiken i Finland.

Utvecklingen på öarna i insjöområdena har varit likartad. År 1950 fanns det 410 invånare på Paalasmaa i Juga, i dag endast 120. Befolkningen på Viljakansaari i Puumala har under femtio år minskat till en fjärdedel, liksom befolkningen på de bosatta öarna i Pihlajavesi. Flera mindre öar har förlorat sin sista fast bosatta invånare.

De deltidsbosatta invånarna har dock åtminstone ifråga om antal i allmänhet ersatt den minskade fast bosatta befolkningen på flera öar. I början av 2011 fanns det hela 19 600 öar i Finland med deltidsbosättning.

De giftiga och oestetiska algbloomingarna, som förorsakas av den långvariga näringsbelastningen i Östersjön, utgör ett hot mot skärgårdens attraktionskraft som ett område för boende, rekreation och turism. Skyddet av Östersjön har blivit en central europeisk och nordisk fråga. Man strävar efter att ta hand om frågan både med inhemska krafter och genom internationellt samarbete.

Kulturen i skärgården, på vattenområdena och vid kusten är emellertid fortfarande mycket livskraftig. Betydande marina och skärgårdsanknutna evenemang har skapats. Hit hör bland annat Sjökulturdagarna i Kotka, Operafestivalen i Nyslott, Baltic Jazz i Dragsfjärd, Manamansalodagarna i Vaala, Volter Kilpi-dagarna på Gustavs, seglingsevenemangen såsom Hangö Regatta och allmogeseglingarna i Houtskär. Roddeevenemanget Sulkavan suursoudut är det största evenemanget inom området i världen, fiskmarknader ordnas på över 50 orter. Skärgårdskulturen mår väl på flera små öar.

I skärgården finns flera kända byggnadsobjekt såsom fästningsöarna (Sveaborg, Torra Mjölö, Utö på Korpo, Kuuskajaskari i Raumo och Katanpää i Gustavs), fyr- och lotstationsöarna (Bengtskär, Enskär i Gustavs, Tankar i Karleby, Kylmäpihlaja i Raumo, Mäskär i Jakobstad, Ulkokalla i Kalajoki, Gåshällan och Sälgrund i Kaskö), andra bebyggda musei- och kulturöar (Fölisön, Aholansaari i Nilsjö samt fiske- och konferensöarna (Vimpasaari i Fredrikshamn, Karhusaari i Kotka, Paradisön i Rimito. Alla dessa öar lockar många besökare.

6. Skärgårdspolitikens resultat

6.1 Säkerställande av bastjänsterna och skärgårdstillägg

De kommuner som med stöd av statsrådets skärgårdslag utsetts till skärgårdskommuner och skärgårdsdelkommuner har erhållit skärgårdstillägg från kommunernas statsandelar, vilket har underlättat produktionen av kommunala bastjänster i skärgårdsförhållanden.

År 2017 tilldelades 14,6 miljoner euro som skärgårdstillägg till skärgårdskommunerna och 10 miljoner euro till skärgårdsdelkommunerna. Det totala beloppet var alltså cirka 24,6 miljoner euro.

År 1981 erhöll skärgårdskommunerna som ett slags skärgårdstillägg 7,7 miljoner mark i kompletteringsförfarandet för skatteintäkter, eftersom de jämfördes med kommuner med glesare bosättning. År 1985 var beloppet 5 miljoner mark. Skärgårdskaraktären kan dessutom anses ha gynnat skärgårdskommunerna i anslutning till kommunernas bärkraftsklassificering och beviljandet av behovsprövade anslag. Även med beaktande av penningvärdets förändring har skärgårdstilläggen ökat betydligt sedan dess. I motsats till 1980-talet erhåller också skärgårdsdelkommunerna skärgårdstillägg i dag. Åren 2015–2016 tilldelades skärgårdsdelkommunerna inga tillägg på grund av nedskärningarna i statsandelarna.

En betydande förändring från och med början av 1990-talet var indelningen av skärgårdskommunerna i A- och B-skärgårdskommuner i lagstiftningen om statsandelar beroende på om andelen kommuninvånare utan fast vägförbindelse var under eller över hälften av antalet invånare i kommunen. A-skärgårdskommuner hade högre förmåner än B-skärgårdskommuner.

Sedan 1990-talet förespråkade skärgårdsdelegationen uttryckligen en höjning av skärgårdsdelkommunernas skärgårdstillägg. En dellösning åstadkoms i justeringen av statsandelar på 2000-talet, då skärgårdstilläggen till de stora kommunerna med de största skärgårdsdelarna, dvs. Borgå, Ekenäs, Taipalsaari och Larsmo fick en betydande nivåhöjning.

Skoltjänsterna har haft en stor betydelse för skärgårdens utveckling. Grundandet av ett finsk- och svenskspråkigt högstadium i Korpo-Houtskär på 1980-talet rörde vägen för grundandet av högstadierna på Nagu, Karlö, Iniö och Velkua. Under den tid som skärgårdslagen varit i kraft har dock antalet lågstudier minskat kraftigt i den del av skärgården som saknar fast vägförbindelse och även inom skärgårdsområden med fast vägförbindelse. Detta har dock också varit fallet på den övriga landsbygden och även i städer. Sedan 1990 har över hälften av skolorna i Finland lagts ner.

Bland annat följande kommuner har lyckats bevara lågstudier: Karlö, Replot i Korsholm, Bergö i Malax, Pyhämaa i Nystad, Räfsö i Björneborg, Velkua, Rimito och Merimasku i Nådendal, Iniö, Houtskär, Korpo och Nagu i Pargas, Rosala i Kimitoön, Finby i Salo, Sveaborg och Sandhamn i Helsingfors samt Lohikoski i Sulkava. Under detta årtionde har följande skolor lagts ner trots hårt motstånd från skärgårdsinvånarnas sida: Pellinge i Borgå, Barösund i Ingå, Tiutinen i Kotka och Porkala-Friggesby i

■ Tommi Salokangas fiskar på Bottenhavet. Han transporterar också turister till fyrön Sääkskär som är populär bland fågelskådare. (Markku Saiha)

Kyrkslätt. Nedläggningen av skolor har huvudsakligen motiverats med för litet elevantal och möjligheten till besparingar genom centralisering och bättre undervisning. Skärgårdsdelegation har i sina uttalanden konsekvent motsatt sig nedläggningen av skolor – oftast med ringa framgång. Även kampen om skolan på Tiutinen i Kotka slutade slutligen i nederlag.

6.2 Utveckling av näringarna

Även i regionutvecklingslagstiftningen har skärgårdsområdena beviljats en fördelaktigare ställning än de omgivande områdena både inom den nationella regionstödsindelningen och i EU:s målregionsindelning.

Detta har garanterat investerings- och utvecklingsstöd till företagen i skärgården vilka har haft betydelse för utvecklingen av näringslivet. Under årens lopp har den småskaliga industrin, exempelvis fiskförädlingen dragit nytta av detta, och under de senaste åren har särskilt den ökande turismen gynnats.

Beträande jordbruket har bebodda öar utan fast vägförbindelse inkluderats i ett bättre stödområde än den omkringliggande trakten. År 2016 tilldelades 10 miljoner euro i jordbruksstöd till de skärgårdsområden som enligt jord- och skogsbruksministeriet är berättigade till skärgårdsstöd. Totalbeloppet av stöden som beviljades till jordbruksföretag i skärgårdskommunerna och skärgårdsdelkommunerna uppgick till nästan 300 miljoner euro 2016. De sammanlagda nationella stöden och EU-stöden i Leadergrupperna uppgår till cirka 215 miljoner euro 2014–2020. En stor del av detta belopp riktas till skärgårds-, kust- och insjöområden. Det europeiska territoriella samarbetet inom EU (Interreg) gynnar speciellt skärgårds- och kustområdena i Åland, Egentliga Finland, Satakunta, Nyland och Kymmenedalen (Central Baltic Program, 115 miljoner euro) samt vid Bottenviken (Kvarkensamarbetet).

Mjölkhushållningen i skärgårdsområden som definierats av jord- och skogsbruksministeriet har beviljats tilläggsstöd sedan mitten av 1950-talet.

I fråga om stöden till fiskeriet har ingen indelning i skärgårdsområden och övriga områden genomförts. De nationella stöden och EU-stöden till fiskenäringen uppgick 2016 till sammanlagt 30 miljoner euro. Fiske, vattenbruk och förädling av fiskprodukter sker i skärgårds-, kust- och insjöområdena. Den ökande fiskodlingen på 1980-talet gynnades betydligt av regionstöden. Under den senaste tiden har fisket minskat radikalt inom skärgårdsområdena på grund av lönsamhetsproblem, sälar och skarvar. Fiskodlingen har klarat sig bättre, även om lönsamheten är allvarligt hotad.

I lagen om regionalt stödjande av transporter från 1982 ingick särskilda bestämmelser gällande skärgårdsområden. Genom dem lindrade man vissa krav gällande transporter av produkter som förädlats i skärgården.

6.3 Statens arbetsplatser

Enligt skärgårdslagen ska staten sträva efter att bevara sina arbetsplatser i skärgården. Denna ambitiösa paragraf har inte efterlevts. Sjöfartsverket har lagt ner lotsstationer och gränsbevakningsväsendet sjöbevakningsstationer och försvarsmakten verksamhetsställen. Arbetsförvaltningen, skatteförvaltningen, polisväsendet och statens allmänna lokalförvaltning har också minskat på sina arbetsplatser i skärgården.

Postens egna verksamhetsställen har nedlagts. I stället har man fått postombud, som fungerar rätt väl, även om nätverket är glest i skärgården. Sedermera har hela postutdelningen organiserats på företagsbasis, och i praktiken är det Posti som ansvarar för den. En allt större del av postutdelningen och postutskicken sker i dag digitalt, vilket underlättar postservicen i skärgården.

■ Väderleksobservationer är viktiga i skärgården i synnerhet för sjöfarten. Traditionellt har väderleksobservationer gjorts av anställda vid ett statligt verksamhetsställe, men i dag är flera observationsstationer automatiserade. (Meteorologiska institutet)

I sina utlåtanden har skärgårdsdelegationen opponerat sig mot alla nedskärningar av arbetsplatser i skärgården och bett om tilläggsutredningar om ersättande verksamhet. Flera utredningar om ersättande verksamhet i skärgården har gjorts med representativa krafter, men man har just inte lyckats skapa nya arbetsplatser.

Orsakerna är delvis naturliga tekniska förändringar, delvis bara en tro på fördelarna med större koncentration. Riktningen har alltid gått från skärgården till fastlandet och där till centralorterna. Vad gäller statens arbetsplatser och tjänster har landsbygden överlag och även de mindre städerna hört till förlorarna.

■ Mitt bland blommorna med en laptop i famnen. Man kan distansarbete i fritidsbostaden – eller till exempel skriva memoarer. (Ismo Pekkarinen/Lehtikuva)

6.4 Permanent och temporär bosättning

Förutsättningarna för fast bosättning i skärgården har påverkats av arbetsplatser, dagliga trafikförbindelser, möjligheter till distansarbete, skolornas läge, hälso- och socialtjänster, övriga tjänster samt tillgången till bostadstomter och bostäder.

Främjandet av dessa förutsättningar utgör en del av delegationens fortlöpande långsiktiga arbete.

Från början av sin verksamhet har delegationen också fäst uppmärksamhet vid deltidsbosättningens betydelse för skärgården. Även på stora öar utan fast vägförbindelse kan deltidsbosättningen vara flerfaldig jämfört med de fast bosatta. Somrargästerna är en viktig grupp när man söker efter nya permanent bosatta invånare och även arbetstagare till företagen i skärgården. När trafikförbindelser utvecklas har fritidsinvånarnas behov ofta en avgörande roll.

Därför började delegationen på 1990-talet främja fritidsboendet och utnyttja det i förbättrandet av levnadsförhållandena i skärgården. Arbetsmetoderna har utgjorts av utrednings- och utvecklingsprojekt, varav en del har genomförts på ett imponerande sätt.

Alla landskap, de centrala riksomfattande instanserna och hälften av landets kommuner har deltagit i skärgårdsdelegationens stugprojekt på 1990- och 2000-talet.

■ Aarne Rekilä och Erkki Hassi värmer bilens fastfrusna bromsar på isvägen i Karlö i mitten av 1940-talet. I århundraden har man tagit sig till denna ö i Bottenviken över isen. En officiell isväg har under de senaste årtiondena öppnats då isens tjocklek överskridit 40 cm. Den tunga trafiken använder även då färja. (Museiverket)

Teman för dessa har varit planläggning av strandområden och styrning av byggandet, byggande och renovering av fritidsbostäder, distansarbete, utnyttjande av stuggästernas köpkraft och kompetens, deras utnyttjande av kommunala tjänster samt utvecklingen av deras påverkningsmöjligheter.

Tillsammans med Statistikcentralen har delegationen skapat ett uppföljningssystem, stugbarometern, för att följa upp stugutvecklingen. Den genomfördes första gången 2003, andra gången 2009 och tredje gången 2016.

Med hjälp av stugbarometern följer man upp utvecklingen av fritidsbostädernas användning, fast boende, distansarbete och konsumtion på sommarstugan. Därtill följer man upp förändringarna i sommarstugornas storlek, utrustningsnivå och miljöfrågor. Man strävar också efter att mäta stuggästernas användning av kommunala tjänster och deras deltagande i byarnas och kommunernas verksamhet.

Genom sin tjugoföråriga aktiva verksamhet har skärgårdsdelegationen uppnått en erkänd ställning som stuglivets utvecklare, både inom förvaltningen och bland stugbor.

6.5 Trafikförbindelser

I 5 § i skärgårdslagen konstateras: "Staten bör försöka sörja för att skärgårdens bofasta befolkning till sitt förfogande har en med hänsyn till boendeförhållandena, utkomstbestingelserna och skötseln av nödvändiga angelägenheter erforderlig trafik- och transportservice, som är så smidig som möjligt samt avgiftsfri eller prismässigt skälig."

I de största skärgårdsområdena sköts skärgårdstrafiken med landsvägsfärjor (41 färjor, 8 260 000 passagerare), enskilda färjor (21 färjor) samt förbindelsefartyg som staten ordnar (12 rutter, 214 000 passagerare) och förbindelsefartyg som staten understöder (4 rutter). Trafiken till Sveaborg sköts av Sveaborgs Trafik Ab, som ägs av Helsingfors stad och staten (2016: 1 052 000 passagerare).

I statsbudgeten för 2018 anvisades 17 miljoner euro till förbindelsefartygstrafiken i skärgården, 50 miljoner euro till landsvägsfärjor och 2 miljoner euro till enskilda

färjor. Staten har således relativt väl uppfyllt den i skärgårdslagen fastställda skyldigheten att ordna trafik och transportservice. Staten har dessutom gjort stora finansiella satsningar i skärgårdstrafiken i form av brobyggen och broreparationer.

Under hela sin mandatperiod har delegationen strävat efter att förbättra trafikens servicenivå. Man har bland annat kommit med förslag om att anskaffa färjor och förbindelsefartyg för nya och gamla trafikplatser. Flera förslag har bringat resultat.

Utvecklingen av den moderna skärgårdstrafiken inleddes på 1950-talet i Åbo skärgård, där den i dag sköts med alla ovan nämnda medel. Skärgårdstrafiken i Nyslott organiserades huvudsakligen på 1980-talet främst med hjälp av enskilda färjor och enskilda vägar. Satsningarna på trafiken i östra och västra Finska viken har förbättrat situationen på 2000-talet.

Betydande projekt var de stora bilfärjorna mellan Kasnäs och Rosala-Hitis år 1994 samt mellan Gustavs och Iniö år 1995. År 2007 ändrades dessa förbindelser till delar av allmänna vägar, varvid förbindelsefartygen ändrades till vägfärjor och samtidigt slopades avgifterna för stuggäster och turister.

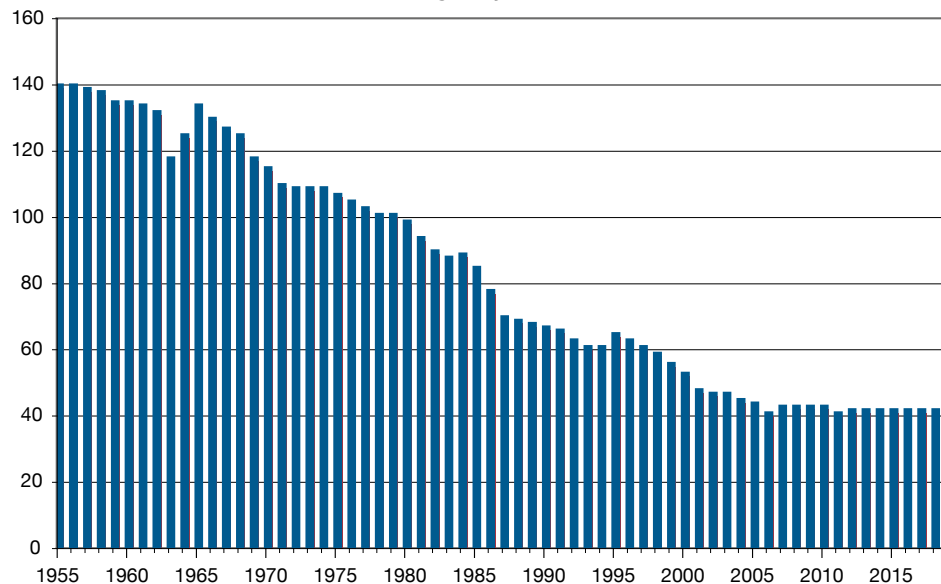
En betydelsefull förändring var också ersättandet av förbindelsefartygsrutterna till Velkua med två enskilda färjor, som senare ändrades till allmänna färjor. Detsamma var fallet med färjan i Högsåra i Dragsfjärd år 2001 och med färjan i Keistiö i Iniö år 2005.

Den första statliga färjan (Merituuli) mellan Karlö och fastlandet togs i trafik 1968. Färjan rymde cirka 30 personbilar.

År 1975 togs den lika stora men betydligt kraftigare Merilintu i trafik. Hösten 1988 togs den nuvarande färjan Merisilta i trafik. Dess kapacitet är 52 personbilar. Den andra färjan som trafikerar i dag är Meriluoto. Den togs i bruk 1996 och dess kapacitet är 44 personbilar.

Förbindelsefartygstrafiken gjordes 1975 avgiftsfri för dem som är fast bosatta i skärgården men avgifterna behölls för stuggäster och turister. Delegationen strävade hela tiden efter att avgifterna skulle vara skäligen på grund av turismens och stuglivets viktiga roll för skärgården. Delegationen föreslog också att avgifterna skulle slopas helt med motiveringen att alla som åker med förbindelsefartygen ska behandlas lika, att fritidsbosättningen spelar en viktig roll för skärgården och att turistföretagen ska ges ett likvärdigt konkurrensläge som företag som nås med landsvägsfärja eller är belägna på fastlandet. År 2009 gjordes förbindelsefartygstjänsterna avgiftsfria även för andra användare utöver de fast bosatta i skärgården.

Antalet landsvägsfärjor 1955–2018

■ Sedan 1959 har antalet färjefästen i Finland minskat till under en tredjedel till följd av brobyggen. Efter millennieskiftet har antalet stabiliserat sig kring fyrtio. För utländska gäster kan det vara en exotisk upplevelse att åka landsvägsfärja (källa: Närings-, trafik- och miljöcentralen i Egentliga Finland).

Skärgårdsdelegationen hade stort inflytande på att de fast bosatta invånarna fick förkörsrätt till färjorna på 1980-talet.

Nya enskilda färjor har tagits i bruk bland annat på Mietinsaari i Joutseno 1995 och på Jänkäsalo i Taipalsaari 2014 och Puukonsaari i Hirvensalmi.

Det finns över 15 000 broar på de allmänna vägarna i Finland. Man har också i jämn takt byggt broar i skärgårdssystemets kommuner under hela den tid som skärgårdslagen varit i kraft. Betydande realiserade broprojekt har varit bland annat Emsalö bro i Borgå landskommun 1992, Saimenbron över Puumalansalmi 1995, bron Kärkistensilta i Korpilahti 1997, Replotbron i Korsholm 1997, Vehmersalmi bro i Kuopio 2011 och Lövöbron i Kimitoön 2011.

Diagramtext: Sedan 1959 har antalet färjfästen i Finland minskat till under en tredjedel till följd av brobyggen. Efter millennieskiftet har antalet stabiliserat sig kring fyrtio. För utländska gäster kan det vara en exotisk upplevelse att åka landsvägsfärja (källa: Närings-, trafik- och miljöcentralen i Egentliga Finland).

6.6 Elektrifiering och datakommunikation

På uppdrag av skärgårdsdelegationen gjordes en utredning om elektrifieringen av skärgården år 1978. Då fanns det 540 hushåll med 1 369 invånare utan el i skärgårdsområdena. Flest sådana hushåll fanns det i Åbo och Björneborgs län och S:t Michels län.

Enligt betänkandet av den av handels- och industriministeriet tillsatta kommittén (ordförande Esko Ylikoski, sekreterare Pentti Puhakka) från 1987 hade situationen redan förbättrats avsevärt. Ändå fanns det fortfarande 200 hushåll utanför elnätet i skärgårdsområdet. För att sköta ärendet föreslog man i betänkandet ett elektrifieringsanslag för landsbygden till statsbudgeten. Skärgårdsdelegationens representant i kommittén var Matti Sippola. Förslaget godkändes.

Elektrifiering med statsmedel hade fått stöd sedan 1947. Betydande elektrifieringsprojekt genomfördes ännu på 1980- och 1990-talen i den yttre skärgården i Åboland. Brännskär-Grötö-Stenskar-Gullkrona fick el 1988, Berghamn och Nötö 1989 samt Aspö 1993. Senare på 1990-talet drogs elnätet till Bodö-Trunsö-Jurmo-Utö och Bodö-Lökholm-Borstö-Vänä. Kostnaderna för alla dessa projekt uppgick till totalt 35 miljoner mark. Fagerö i Pyttis fick el på 1980-talet och Aspö i Kotka år 1994.

Beträffande Åbolands skärgård och Aspö deltog försvarsministeriet, handels- och industriministeriet (elektrifieringsbidrag), sjöfartsverket och gränsbevakningsväsendet i kostnaderna.

Innan elnätet drogs ut till skärgården hade man använt aggregat, till exempel hade fyren på Utö ett aggregat redan 1935. Samhället hade också understött anskaffningen av dylika apparater, bland annat beviljade jordbruksstyrelsen finansiering för dem till mjölkgårdar.

Trådtelefonnäten drogs rätt tidigt till de största skärgårdsområdena. Telebolagens strävanden att nedlägga trådnätet under de senaste åren har väckt mycket motstånd i skärgården, eftersom de trådlösa förbindelsernas kapacitet, hastighet och pris inte har varit konkurrenskraftiga jämfört med trådnätet.

I regeringsprogrammet för statsminister Juha Sipiläs regering lovade man säkerställa tillgången till mångsidiga och högklassiga kommunikationstjänster med oentliga medel i områden som inte har kommersiellt utbud. Alla skärgårdsområden har ännu inte ett eget bredbandsnät.

6.7 Vattenförsörjning och avfallshantering

Även om man i skärgården lever omgiven av vatten är anordnandet av vattenförsörjningen ofta besvärligare än på fastlandet. Detta gäller i synnerhet öar i havsområden. Till exempel i Åbolands skärgård är den kommunala vattenförsörjningen bristfällig, och en betydande del av invånarna tar sitt vatten från brunnar eller små vattenanläggningar.

Staten har genom vattenförsörjningsbidrag understött utvecklingen av vattenförsörjningen i skärgården. Bidrag beviljas till vattenverk, samfund, kommuner, samkommuner och även till innehavare av åretruntbebodda fastigheter.

I enlighet med lagen om avfallshantering ansvarar kommunerna också i skärgårdsområdena för avfallshanteringen med beaktande av skärgårdens särskilda förhållanden.

Utöver regionala avfallshanteringsföretag har föreningen Pidä Saaristo Siistinä ry – Håll Skärgården Ren rf deltagit i den praktiska avfallshanteringen. Föreningen grundades 1969 av Rabbe Lauren, som även varit ordförande för skärgårdsdelegationen. Verksamhetsledaren Rolf Karrento gjorde en lång karriär inom föreningen.

Håll Skärgården Ren är känd för bland annat avfallshanteringstjänster som riktar sig till båtfarare och andra som rör sig i skärgården. Utöver Skärgårdshavet har

■ Sopstation på en brygga på Iniö 1982. Pidä Saaristo Siistinä ry – Håll Skärgården Ren rf har sedan 1969 arbetat för en ren skärgård. (Foto-Hede/Hufvudstadsbladet)

■ "J.L. Runeberg" vid Söderskär i september 2008. Det här är Finlands sista traditionella skärgårdsbåt som fortfarande går i reguljär linjetrafik. Hon byggdes 1912 som ss "Helsingfors Skärgård" för trafik västerut till Porkkala. I dag går hon sommartid mellan Helsingfors och Borgå med några specialturer under högsåsong från Helsingfors till Lovisa via Pellingö och Rönnsås. På Borgålinjen betjänas de bilfria öarna Svarta Hästen och Pörtö, och dessutom lägger båten till vid Haiko. "J.L. Runeberg" klassades 1988 som kulturförmål som inte får säljas utomlands, och infördes 1995 i registret över traditionsfartyg i Finland. (Thure Malmberg)

föreningen verksamhet i Bottenviken, Saimen, Päijänne, Birkaland och östra Finska Viken.

I dag har föreningen cirka tvåhundra Sälle-servicestationer. I dem finns bland annat avfallsterminaler, torrtoaletter och diskplatser. År 2017 samlades via avfallsterminalerna in cirka 2 000 m³ hushållsavfall, 75 m³ metallskrot, 50 m³ glas och 30 m³ papper. HSR rf har också 30 flytande sugtömningsanläggningar där båtfarare kan låta tömma båtens septiktank. Föreningen har fyra servicefartyg för miljövårdsarbetet i kust- och insjöområdena. Dessutom har föreningen ett antal mindre arbetsbåtar.

En viktig del av HSR rf:s verksamhet är olika miljöprojekt genom vilka föreningen förmedlar miljöinformation och miljölösningar för både båtfolk och allmänheten. Med hjälp av projekten försöker man hitta lösningar för att bland annat förhindra nedskräpning och eutrofiering i vattendragen och minska användningen av skadliga kemikalier i båtar.

HSR rf riktar sin miljökommunikation till alla som rör sig på vattnen – båtfolk, paddlare, stugbor, vandrare och hamnvårdare osv. – och alla som intresserar sig för vattendragens skick. Föreningen vill ge råd om hur man kan röra sig på vattnen och samtidigt belasta miljön så lite som möjligt.

HSR rf är en medlemsdriven organisation med cirka 12 500 medlemmar. Utöver medlemsavgifterna består föreningens finansiering huvudsakligen av stöd och bidrag från miljöministeriet och samarbetsparter.

6.8 Miljöskydd och kultur

Miljöskyddets ökande betydelse har varit en stor fråga för skärgården och har väckt motstridiga ställningstaganden. Det finns vattenområden och öar i alla nationalparker och många nationalparker attraktionskraft bygger just på deras vattennära karaktär. Fyra nationalparker är belägna i den vidsträckta skärgården i havsområden och likaså finns det fyra parker i insjöområden. Det senaste tillskottet är Södra

Konnevesi nationalpark som inrättades 2014. Därtill finns det flera skyddade stränder, vattendrag, landskap, lundar och åsar. Även skyddet av vikare och sälar har utvecklats inom havs- och insjöområdena. Ett betydande antal forsar skyddades på 1980-talet genom en separat forsskyddslag. Skyddsområdena ingår i regel i Europeiska unionens Naturanätverk.

Forststyrelsens Naturtjänsters sammanlagda budget 2018 för kustområdet och Insjöfinland uppgick till cirka 30 miljoner euro.

Skärgårdshavets biosfärområde inrättades år 1994. Målsättningen är att förbättra och balansera relationen mellan människan och miljön i enlighet med Unescos principer. Antalet fast bosatta personer inom detta område är 1 200. Skärgården i Kvarken utlystes till det första världsarvsobjektet bland Finlands naturområden år 2006. Även detta område ingår i Unescos internationella nätverk.

De av Forststyrelsen upprätthållna guidecentren, naturstugorna och upplysningsobjekten i anslutning till naturen är betydelsefulla med tanke på skärgårdsturismen. Även den egentliga naturturismen i olika former har ökat.

Skärgårdsdelegationen försökte i slutet av 1980-talet att förlägga förvaltningen och guidecentret för Skärgårdshavets nationalpark till Nötö, men läget ansågs vara för avsidet med tanke på verksamheten. Projektet försvårades också av missämja bland öborna. Naturum i Kasnäs öppnade slutligen 1993 och stängde i början av 2017, trots att skärgårdsdelegationen motsatte sig det.

Kulturmålen i skärgården sträcker sig från stenåldersboplatser till traditionsevenemang varje sommar. Den ökande turismens framgång baserar sig på en äkta skärgårdskultur och möjliggör bevarandet och utvecklingen av kulturen.

6.9 Projekt i landskapen

På landskapsnivå fick skärgårdsprojekten stöd först från länens och senare från landskapens utvecklingsanslag. Projekten har i allmänhet letts av universitetens fortbildningscentraler.

■ Gruppfoto av medlemmarna i styrgruppen för kampanjen för fritidsboende 1995. Flera representanter för landskapsförbunden deltog i kampanjen. (Studio Havumäki/SD:s arkiv)

Ett betydande projekt var till exempel Åbo universitets skärgårdsprojekt på 1990-talet. Bakgrundspersonen var kansler Olavi Granö, direktör var Kari Hyppönen vid fortbildningscentralen och projektchef var Tapio Penttilä. I Nyland genomfördes skärgårdsprojektet SAARA, med biträdande direktör för Nylands förbund Osmo Järvenpää som direktör och Tiina Tihlman som projektchef.

Samarbetet mellan Åbo, Ålands och Stockholms skärgård inleddes 1978 med finansiering från Nordiska ministerrådet. Det har fortsatt under EU-medlemskapet efter 1995 först i form av projektet Interreg och under den nuvarande programperioden som ett utvidgat projekt för regionalt samarbete i Europa.

Även Kvarken-rådets långvariga samarbete mellan Österbotten och Västerbotten i Kvarken ändrades 1995 till ett EU-projekt och fortsätter i en ny form.

Omfattande Saimen-seminarier ordnades på 1980- och 1990-talen bland annat av Joensuu universitet och Utbildnings- och forskningscentralen för turism. Motsvarande seminarier har också ordnats i Päijänne-regionen.

För att stärka produktutvecklingen och marknadsföringen av turismen i Insjöfinland försökte man i början av 2000-talet att få till stånd helheten Lake Finland som skulle förena resurserna för vattenområdena i Saimen och Päijänne. Trots ett bra försök lyckades man inte genomdriva idén. Med nedläggningen av Saimaan Matkailu har marknadsföringen tvärtom blivit en ännu mer splittrad verksamhet på landskapsnivå.

■ Sulkavan Suursoudut är ett av de största roddevenemang i världen. Tävlingsbanan runt ön Par-talansaari är drygt 60 km lång. Populära kategorier är grupprodden i kyrkbåt samt singel och dubbel. (Reino Turunen/Kuvaliiteri)

■ Skärgårdsdelegationen gratulerade den 30-åriga tidskriften Skärgård och den 10-åriga föreningen Suomen Saaret – Finlands Öar FÖSS på Örö den 1 september 2017. Från vänster Åbo Akademi-kansler Ulrika Wolf-Knuts, Niina Söderlund, Jorma Leppänen och Tiina Johansson. (Esko Kuusisto)

I Södra Savolax gjorde landskapsförbundet upp en utvecklingsplan för fritidsstugor, och ett projekt i detta syfte genomfördes. Ärendet drevs aktivt av verkställande direktören för Osuuskauppa Suur-Savo, handelsrådet Leo Laukkanen.

Vattenvägföreningen i Finland rf. har genom utredningar verkat för främjandet av vattenvägförbindelser på insjöarna. Utvecklingsprojekt för båtliv, paddling och fartygstrafik har genomförts i flera landskap.

6.10 Utvecklingsprojekt i kommunerna

Flera kommuner har haft projekt inom turism, fritidsboende, fiskeri, vattentrafik och naturskydd som siktat på utnyttjandet av kommunens vattendrag. Aktivitetsnivån har varierat mellan kommunerna.

Kommunerna har i relativt hög grad deltagit i skärgårdsdelegationens projekt och seminarier som siktat på utvecklingen av företagsverksamheten, turismen, strandboendet, fritidsboendet och vattentrafiken. I broschyrer, filmer och på mässor har kommunerna marknadsfört sig uttryckligen som skärgårdsinriktade kommuner. Det här är naturligt eftersom skärgården ger en högklassig, mjukt attraktiv bild av kommunen.

I vissa kommuner såsom Kotka, Borgå, Dragsfjärd och Juga finns en separat skärgårdskommitté, vilket säkerställer att skärgårdsfrågorna inte glöms bort i kommunen. I skärgårdslagen är tillsättandet av en dylik kommitté ett alternativ. Flera kommuner (t.ex. Karlö, Gustavs, Libelits och Vaala) har ett samarbetsorgan, "en stugkommitté", i enlighet med skärgårdsdelegationens rekommendation.

6.11. Internationellt samarbete

Den naturligaste länken i skärgårdssamarbetet har både geografiskt och språkligt sträckt sig från Åbo till Stockholm. Rötterna till detta samarbete ligger långt tillbaka i historien, men den fick en ny officiell form inom ramen för Nordiska ministerrådet 1978. Det svenskspråkiga området i Egentliga Finlands skärgård deltog i början mer aktivt i samarbetet än de finskspråkiga kommunerna, eftersom arbetsspråket var svenska. Protokollen översattes dock till finska och man försökte locka finskspråkiga kommuner att delta i verksamheten.

■ Skärgårdsdelegationen besökte Ösel i augusti 2011. Talaren är ställföreträdande landshövding Jaan Leivitegija. Till vänster Urve Tiidus, ledamot i Estlands parlament, som representerade skärgårdsgruppen i parlamentet. (Esko Kuusisto)

Efter att Finland och Sverige anslutit sig till Europeiska unionen 1995, inleddes skärgårdssamarbete mellan länderna inom ramen för Interreg-programmet. Arbetet fortsatte också under följande programperiod 2000–2006. I fråga om Egentliga Finland deltog hela det utifrån skärgårdslagen fastställda skärgårdsområdet från bägge språkområden i verksamheten. Programmet utformades i samarbete med myndigheterna i området.

Skärgårdsdelegationen har också haft fungerande kontakter med bland annat Glesbygdsverket i Sverige. Dess representanter har besökt Finland, och generalsekreteraren har gjort svarsbesök. Glesbygdsverket verkar vid Sveriges näringsministerium, och dess fastställda verksamhetsområde var att följa upp utvecklingen på landsbygden samt i glesbygden och skärgården. Ämbetsverket nedlades år 2009; i dag sköts dess uppgifter av Tillväxtverket samt Myndigheten för tillväxtpolitiska utvärderingar och analyser.

Representanter för Helgelandsregionen i Norge bekantade sig med den finländska skärgården 2004, skärgårdsdelegationens representanter Christjan Brander och Jorma Leppänen besökte år 2005 det kända målet, som gick under namnet "Tusen øyers land". Skärgårdsdelegationen har också haft kontakter till de svenska öarnas riksomfattande förbund.

Generalsekreteraren har deltagit Nordiska ministerrådets landsbygdsarbetsgrupps sammanträden och ordnade gruppens möte i Helsingfors i februari 2011.

Under Elisabeth Rehns ordförandeskap gjorde skärgårdsdelegationen ett besök till Estland 1993. Besöket uppmärksammades stort i både tv och radio. Premiärminister Mart Laar tog emot delegationen på Domberget. Från Tallinn fortsatte färden till Ösel och landshövdingsresidenset där för ett möte med representanter för kommunerna i regionen. Tjänstemän från det estniska inrikesministeriet fungerade som guider under resan.

År 2011 höll skärgårdsdelegationen sitt sommarmöte på Ösel i Estland. Närvarande var också Jaan Leivitegija, ställföreträdande landshövding på Ösel, Urve Tiidus, ledamot i Estlands parlament och representant för skärgårdsgruppen i parlamentet, samt flera representanter för Ösels kommunförbund och sjöskulturförening. Händelsen rönt uppmärksamhet i tv och två regionala tidningar. Samma år gjorde Jaan Leivitegija, Urve Tiidus och Leo Filippov från Ösels landskapsregering ett svarsbesök till Helsingfors. Följande år var generalsekreteraren en inbjuden talare på ett seminarium om fritidsboende som ordnades av Kuressaare Kolledž på Ösel.

År 1995 när Finland anslöt sig till EU började Europaparlamentet, främst på initiativ av de sydliga medlemsstaterna, reda ut hur EU:s egen skärgårdspolitik kunde utformas. EU-parlamentariker Astrid Thors deltog aktivt i beredningsprocessen i parlamentet och ordnade ett besök till ytterskärgården i Åbo.

Skärgårdsdelegationens ordförande Jan-Erik Enestam och generalsekreterare Jorma Leppänen gjorde ett besök till Bryssel med anledning av ärendet. Den 18 mars 1998 presenterade de Finlands skärgårdssystem för höga tjänstemän inom EU:s regionalpolitik och fiskeripolitik. Den dåvarande representanten för Finland i Bryssel, Risto Tienari, hjälpte till med att ordna mötet. Fiskerirådet Markku Aro, som verkade vid kommissionens avdelning för fiskeriärenden, var också närvarande på mötet.

Den 14 oktober 2002 föreslog skärgårdsdelegationen genom CPRM för Europeiska kommissionen att den ödefinition som EU:s statistikcentral Eurostat använder inte skulle tillämpas på nordeuropeiska länder. Enligt denna definition ska det bo minst 50 personer på en ö, avståndet till fastlandet ska vara minst en kilometer, arean ska vara minst 1 km² och ön ska vara belägen i havet. Den för regionalpolitiken ansvarige EU-kommissionären Michel Barnier svarade 30.10.2002 att Eurostats definition inte är bindande för EU:s öpolitik. Det är möjligt att Barniers besök hos landskapsdirektör Tarja Cronberg på Teerisaari i Polvijärvi i anslutning till hans Finlandsvisit bidrog till utlåntagandet.

En av de mest minnesvärda studieresorna under Enestams tid var arbetsutskottets resa till Sordavala och Valamo. Vård för konferensresan var kommundirektören i Rääkkylä, delegationsmedlemmen Ilkka Simanainen.

Senare under 2011 besökte generalsekreteraren staden Kronstadt på ön Kotlin utanför Sankt Petersburg och deltog i ett Rysslandsseminarium som Tutkimus- ja Analysointikeskus TAK Oy ordnade i Villmanstrand.

En viktig länk till Europa har varit konferensen för perifera kustregioner (Conference of Peripheral Maritime Regions, CPRM). Generalsekreteraren har sedan början av 1990-talet deltagit i de årliga konferenser som organisationens skärgårdskommitté ordnat i skärgårdsområden runtom i Europa. Med hjälp av de kontakter som knutits i anslutning till konferenserna har delegationen band till alla betydande öregioner i Europa..

6.12. Skärgårdsforskning

Delområden inom skärgårdsforskningen är bland annat samhällsvetenskaplig, kultur-, naturvetenskaplig, arkeologisk, demografisk och lingvistisk forskning.

Det finns några organisationer som uttryckligen fokuserar på skärgårdsforskning i Finland. En central instans är det år 1939 grundade Nordenskiöld-samfundet i Finland, som publicerat både vetenskapliga och till allmänheten riktade skärgårdsundersökningar, bland annat Atlas över Skärgårds-Finland år 1960. Samfundet ger också ut den periodiska skriften Nordenskiöld-samfundets tidskrift.

Liksom de ovan nämnda är också det år 1976 grundade Skärgårdsinstitutet vid Åbo Akademi en tvärvetenskaplig organisation. Redan i 25 år har institutet också gett ut den högklassiga tidskriften Skärgård, där forskare främst har behandlat frågor i anslutning till Åbo skärgård och Åland, men under de senaste åren har man också behandlat andra kustområden.

Även i övrigt har Åbo Akademi bedrivit aktiv skärgårdsforskning. Ett exempel är etnologiska institutionen, där man under professor Nils Storå inriktat sig på skärgårdsområdet i flera årtionden. Vid havscentret Forum Marinum i Åbo verkar Sjöhistoriska institutet vid Åbo Akademi, som forskar i sjöhistoriska teman.

Tvärvetenskaplig forskning som fokuserar på den svenskspråkiga skärgården bedrivs också vid Svenska Handelshögskolan, Vasa universitet samt Svenska Social- och kommunalhögskolan, som numera verkar vid Helsingfors universitet.

Skärgårdshavets forskningsinstitut vid Åbo universitet är inriktat på naturvetenskaplig forskning. Institutet har också en fältstation på Själö i Nagu. Utvecklingscentralen för landsbygden och skärgården verkar i anslutning till universitetets fortbildningscentral. Den erbjuder bland annat utbildning i främjandet av skärgårdens näringsliv.

Inom den omfattande forskningen vid Helsingfors universitet har skärgårdsteman under årens lopp behandlats ur flera perspektiv. Ett exempel är den naturvetenskapliga forskningen som fokuserar på Östersjön och som också betjänas av fältstationen i Tvärminne i Hangö. Universiteten i Insjöfinland (Jyväskylä, Joensuu, Kuopio, Villmanstrand, Tammerfors) samt universiteten i Uleåborg och Rovaniemi i norra Finland har med hjälp av flera forskningsmetoder från olika vetenskapsgrenar forskat i vatten- och skärgårdsområden i sina regioner.

Regionpolitisk forskning har bedrivits vid bland annat Helsingfors universitet/Ruralia-institutet i S:t Michel och Seinäjoki, Östra Finlands universitet/Karjalan Tut-

■ Planktonhåven rengörs på havsforskningsfartyget "Arandas" akterdäck. Djurplanktonprover tas alltid på hundra meters djup. Fartyget sjösattes 1989 och ersatte forskningsfartyget med samma namn som hade byggts 1920. (Maija Huttunen/SYKE Havscentrum)

■ Forskningen har en central betydelse i landsbygds- och skärgårdspolitik. Befolkningsutvecklingen på den glest bosatta landsbygden är fortfarande oroväckande, även om näringsstrukturen har blivit mångsidigare och betydelsen av naturvärdena i livsmiljön har ökat. (Harri Nurminen)

kimuslaitos region- och kommunforskningscentralen Spatia i Joensuu och Vasa universitet/Levón-institutet i Vasa. Kati Pitkänen, långvarig kontaktperson för skärgårdsdelegationen, disputerade 2011 i Joensuu på stuglivets utveckling i Finland.

Bland statens inrättningar har Havsforskningsinstitutet undersökt Östersjön, vars situation under de senaste årtiondena oroar både skärgårdsbor och andra finländare. Institutet lades ned i början av 2009, men dess verksamhet fortsätter vid Meteorologiska institutet och Finlands miljöcentral, vid vilket ett separat havscentrum bildades.

6.13 Budgetanslagen till skärgårdspolitik

Skärgårdsområdena, precis som alla andra regioner, tilldelas anslag genom de hundratalens utgiftsmomenten i statsbudgeten. Eftersom storleken på ett "skärgårdsområde" varierar beroende på kontexten, är det omöjligt att ge ett entydigt svar på hur mycket det i Finland satsas på skärgårdspolitik.

Tabellen nedan ger ändå en viss bild av tilldelningen och användningen av medlen 2016:

	miljoner euro
Förbindelsebåtstrafik i skärgården	18
Vägfärjor	50
Enskilda färjor	2
Skärgårdstillägg i kommunernas statsandelar	24
Leader-medel	10
Interreg-medel	4
Jordbruksstöd	10
Fiskerinäring	30
Nationalparker och statens strövområden	30

Totalt uppgår de ovan nämnda anslagen till skärgårdspolitik till nästan 200 miljoner euro per år.

Texter och intervjuer

OLE NORRBACK

Bland vänner i ojämn kamp

Skärgårdsborna är ofta rejäla och talar utan större krumbukter. "Vi sågs ju på fiskmarknaden i Helsingfors", började jag vänligt när jag första gången mötte Jurmo-Per Mattsson i hans eget rike, Jurmo.

"Jo, men inga köpte du ju någo fisk" svarade Per. Han hade säkert sett tillräckligt av fastlänningarnas ytliga vänligheter och ville markera sin integritet. Överdriven respekt för herrarna från fastlandet ingick verkligen inte i genuina skärgårdsbors umgängeskoder.

När vi kunde tala samma rättframma språk, fanns inga barriärer i samarbetet. Hur goda vänner vi än var kunde nog fiskarna i Kaskö eller Kalajoki ändå med brutalt klarspråk och i höga decibel meddela sitt missnöje när de fann det befogat. Efter en stunds högljutt umgänge kunde vi sedan i all vänlighet söka ännu ett datum för fiske eller socialt umgänge. De åboländska och nyländska skärgårdsborna hade ett något mjukare språk, men åsikterna var klara och desamma. Att skärgårdsborna både vid kusten och i Insjöfinland var folk av samma sort var ingen överraskning. Alla skärgårdsbor satt så att säga i samma båt; problemen, utmaningarna och möjligheterna var i stort sett desamma.

Arbetet i skärgårdsdelegationen för befolkningens och skärgårdens bästa var ibland en ojämn kamp mot oförstående beslutsfattare och tjänstemän, nyfrälsta miljöaktivister och en välvillig men okunnig opinion bland semesterfirarna.

Okunskap men välvilja

Vi fick ibland höra onödigt många ohållbara argument mot de speciallösningar skärgården ibland behöver för att livsvillkoren där skall vara de samma som på annat håll. Nyfrälsta miljöaktivister, som knappt hade sett en flundra, kunde uppträda med en tvärsäkerhet som bara en betydande okunnighet ger. Inom miljövärden har man inte ens ännu lärt sig att till fullo utnyttja de samlade kunskaper folket i skärgården, som i generationer levt i och av naturen, har. Semesterfirarna, som klagade över mulna sommardagar och små regnskurar, visste litet om hur de som lever av och nära havet har det när höststormen dånar.

Också om okunnigheten om livsvillkoren i skärgården var stor, så fanns det ändå en mycket större välvilja. I slutet av åttiotalet hade avfolkningen mattats av på många håll, och unga familjer hade flyttat in i tidigare tomma hus. Satsningarna på turismen och fritiden tog fart. Fiskodlingarna sågs som en ny möjlighet vid sidan av det traditionella fisket. Många fritidsinvånare engagerade sig i lokala frågor i skärgården. Tron på en bra framtid i skärgården levde kvar, och på många håll gjordes optimistiska satsningar på gamla och nya näringar.

Skärgårdsdelegationen var och är en skärgårdens intressebevakare. Alla frågor som berör skärgården kan i princip tas upp till behandling i delegationen. Två områden var särskilt viktiga och ständigt aktuella; näringslivet och infrastrukturen. Ett mångsidigare näringsliv skulle hålla skärgården levande och bättre kommunikationer skulle öka lönsamheten, underlätta rörligheten samt stärka trivselen.

De gynnsamma skärgårdsstöden vid etableringar gav god utdelning på några orter, men inte i hela skärgården. Områden som låg nära tätorter och sådana som hade bättre kommunikationer var naturligtvis mera attraktiva. På många håll fanns det faktiskt inte arbetskraft, eftersom de flesta unga redan hade flyttat bort.

Vid sidan av turismen prioriterades satsningarna på genuina skärgårdsnäringar som fisket, och på vidareförädling av skärgårdens traditionella råvaror och produkter. Ännu i slutet av åttiotalet spelade fisket en viktig roll i många små skärgårdssamhällen. Då kunde vi ännu försvara yrkesfiskets intressen med större framgång mot fritidsfiskarnas växande krav på rätt till fiske.

Samarbetet mellan yrkes- och fritidsfiskarna försvårades av den lilla grupp fritidsfiskare, som med kombinationen av oförstånd, okunnighet, enorm självsäkerhet, stort ego, stora båtar och ingen respekt för skärgårdsbornas traditioner och rättigheter brakade in i de små samhällena och den ömtåliga skärgårdsnaturen. Medialt var kampen också ojämn. Fritidsfiskarna – tillsammans med miljöaktivisterna! – hade de bättre kontakterna till medierna, medan skärgårdsborna hade de bättre argumenten, och då går det som det gick. Yrkesfisket har fått ge vika för andra intressen.

Broar, färjor, hamnar

Efter fyra år som ordförande i skärgårdsdelegationen blev jag trafikminister och fick möjlighet att påverka investeringarna i infrastruktur. Tiden i delegationen hade gett mej kunskaper som var värdefulla när trafikinvesteringar skulle göras. Då i början av nittiotalet, liksom nu, hade vi kris i ekonomin, och då, som nu, gjordes stora investeringar i infrastrukturen. Puumalabron, Replotbron, färjorna till Hitis och Iniö var

■ Skärgårdsdelegationens nyvalde ordförande Ole Norrback deltog med Christoffer Taxell och andra i en studieresa med fiskarbåt till Jurmo och Trunsö i decembermörkret 1983. Sjögången var hård och is samlades i fartygets konstruktioner. Här träffar Norrback Skärgårds Lucia, sexåriga Jannika. (Åbo Underrättelser)

några av investeringarna, inte de största då, men mycket uppmärksammade. Beslut om att börja planera en bro till Nagu fattades också. Många fiskehamnar byggdes, både vid kusten och i Insjöfinland, men det krympande fisket och centraliseringen av både landning och hantering av fisk har gjort att flera är hamnar för fritidsbåtar idag.

Den mediala kritiken mot investeringarna i skärgården var ibland rätt häftig, men oberättigad. Med facit i hand vet vi att investeringarna var framsynta och lönande. Tiden i skärgårdsdelegationen hade gett mej de rätta argumenten, och när möjlighet gavs att ge skärgården bättre livsbetingelser, så var det ett nöje att fatta besluten.

Urbaniseringen och utbildningen ger unga en idealiserad bild av naturen, medan kunskapen om ett verkligt liv i och av naturen har minskat. Huskatten äter småfåglar när den kommer åt och en björn skall man verkligen inte försöka krama. Både sälen och havsörnen, som det var helt nödvändigt att freda för tjugo år sedan, är idag ett hot mot vissa arter, åtminstone lokalt.

Skärgårdsborna ser naturligtvis förändringarna i deras natur tidigare än andra, men ibland behövs onödigt lång tid innan deras insikter omfattas bland urbana beslutsfattare. Naturens självreglering är ofta långsam och plågsammare för enskilda individer hos de berörda arterna. Redan på min tid var kombinationen av välvilja och brist på kunskaper ett problem när relevanta beslut skulle fattas, idag är det säkert större.

Uppdraget som ordförande i skärgårdsdelegationen hörde inte till de mest makt-påliggande, men definitivt till de mest motiverande. Medlemmarna i delegationen och samarbetet med dem minns jag med en speciell värme. De hade sakkunskap och de var personligheter utöver det vanliga. I de allra flesta frågor hade vi helt samma åsikt. Utmaningarna bestod inte i att övertyga varandra, utan andra, särskilt beslutsfattare, om att våra förslag var de riktiga. Ofta lyckades vi, men inte alltid. När jag nu har en möjlighet vill jag tacka medlemmarna från min tid, men också alla andra, som arbetat för skärgårdsbornas och skärgårdens bästa.

ELISABETH REHN

Tänkar kring skärgård och skärgårdsdelegationen

Vägen från uppväxtåren i Mäntsälä där ån och små sjöar var de enda vattendragen, till en inbiten vän av vår havsskärgård, var varken komplicerad eller oväntad. Sommarlovens höjdpunkter var besöken hos släktingar i Sibbo, i Korpo och på Hangö udd. Under dessa besök blev framförallt roddbåten synnerligen bekant: att tillsammans med min syster ro en träbåt fullastad med fastrar (ingen hade flytväst!) från Kajhäll på fastlandssidan till Kitö i Sibbo skärgård, eller på gungande hav till holmarna utanför Hangö, gav utomordentlig träning för kommande äventyr i Sulka-va-rodden. Föräldrarnas filosofi för uppfostran av de tre döttrarna innehöll ett starkt element av att man skall känna sitt eget land. Ingen utlandsresa innan man var ordentligt insatt i vad Finland bjuder på.

Det betydde att pappas semester från kommunalläkararbetet användes till bilresor Finland runt: Pielinen med Koli, Saimen, Kallavesi, Päijänne, Näsijärvi rundades,

■ Havsutsikt i juli från Söderskären i Kyrkslätt. (Markku Nikki/Kuvaliiteri)

■ Elisabeth Rehn deltog firandet av Velkuas allaktivitetscenter Kummeli som fyllde 15 år. Katten Roosa har fått komma i famnen. (Jorma Kylänpää)

beundran för Punkaharjus unika skönhet växte för varje återseende. Men vi lärde oss också Insjö-Finlands många problem, med svåra kommunikationer, isolering, bekymmer med utkomsten.

Sedan kom havet helt och fullt in i bilden. Somrarna från början av 1960-talet vid Tavastfjärden i Kyrkslätt Hila förvandlades från slutet av 1970-talet till ett åretomboende. Att i 50 år ha kunnat följa med vattenkvaliteten både vid den egna stranden och Porkala fjärd, med växlingarna i fiskbeståndet, de underbara – men av fiskarna så djupt hatade – sälarna vid Kallbåda fyr. Den sorgligaste utvecklingen har givetvis varit den starka förekomsten av cyanobakterier, som vissa somrar har förvandlat fjärden till en gröngul slemmassa.

Sommarloven förvandlades till veckor i Åbolands och Ålands skärgård, i egen båt tillsammans med hela familjen. Den då ännu orörda naturen ingav respekt, holmarna blev bekanta, där fanns våra egna högst privata öar, som med åren blev rastplatser för enorma armador av båtar från Sverige...

På Björkö vid Jurmo kunde man tvätta sig i insjön i sött vatten, bara man aktade sig för de enorma huggormarna på stigen dit! Jurmo-Per gav hela sin kunskap av skärgårdens levnadsvillkor till oss under sena kvällar i båten...

Sjusovardopp på Jurmo

Senare, som försvarsminister, hade jag fördelen att kunna besöka också försvarets egna öar, Utö, Örö, där oväntade ministerbesök i liten motorbåt ibland skapade förvirring. Som försvarsminister råkade jag också ut för oturen att övernatta på Jurmo sjusovardagen. Det beredde Per en enorm glädje att slänga mig i havet från den höga bryggan, iklädd hans flanelipyjamas.

Ett improviserat deltagande i en landstigningsövning på ett av marinens fartyg har gått till historien. En spontan inbjudan från besättning på kvällsledighet i Nagu, där min man och jag hade lagt till, chockade marinledningen i Åbo, som fick rapport om det skedda i efterskott. När jag i december 2008 på nytt besökte mitt faderfartyg Uusimaa levde den 17 år gamla incidenten ännu i marinledningens minne!

Den finaste upplevelsen var dock den första faneden på Bengtskär. Något vackrare och mer fosterländskt kan man knappast tänka sig än skaran av unga män som stående på de historiska klipporna, med havet som bakgrund, svor den högtidliga eden att försvara Finland i alla lägen.

Jag tror- utgående från egna erfarenheter - att Skärgårdsdelegationens ordförande måste känna och kunna skärgårdens betingelser, såsom också varit fallet. Om man inte lärt sig skärgården från unga år, är det ganska svårt att sätta sig in i de stora problemen.

Avfallshantering har varit aktuell i alla år. Man får i varje fall vara tacksam att frivilliga satsningar såsom Håll Skärgården Ren har kunnat svänga folks beteende till ett medvetande om omgivningens betydelse. Där man tidigare såg båtfolk slänga ölburkar och skräp i havet, har den allmänna attityden förändrats helt - den som gör sådant blir inte väl sedd. Sophantering är väl aldrig perfekt, och ställer väldiga krav på skärgårdskommunernas kapacitet i dag. Jag är i alla fall nöjd med att som riksdagsledamot ha kunnat bidra till verksamheten, finansmotioner för stöd till Håll Skärgården Ren ledde till välbehövliga bidrag till föreningen.

Ett ofta återkommande krav var givetvis frågan om dirigerandet av en del av kommunalskatten till sommarkommunen. Stugfolket behöver service, de åstadkommer avfall, de sliter på vägarna, upptar färjplatser osv. Önskan att en månads kommunalskatt skulle gå till sommarkommunen förverkligades åtminstone inte under min tid, en alltför komplicerad fråga. En högre fastighetsskatt är ju förstås en liten kompensation.

Arbetet i Skärgårdsdelegationen var en synnerligen positiv upplevelse för mig. Likheterna och olikheterna mellan havsskärgården och insjöskärgården innebar stimulerande utmaningar att föreslå lösningar som tillfredsställer alla. Redan definitionen av skärgårdskommun gav ibland huvudbry, framförallt de förändrade statliga ersättningsarna då fasta förbindelser byggdes.

Frågan om de fasta förbindelsernas positiva och negativa följder väcker än i dag diskussion. På plussidan finns givetvis fördelarna med obehindrad tillgång till nödvändiga transporter, ny närhet till service. Men många i skärgårdskommunerna ängslas för en ström av nedsmutsande turister, som förstör den genuina gamla miljön. För andra var det en möjlighet: turisterna kan hämta pengar till kommunen om detta planeras väl.

Kämp på liv och död i Puumala

Skärgårdsdelegationens utfärder till både Insjö-Finland och havsskärgården var både lärorika och nyttiga. Puumala minns jag speciellt, en ny brandbåt var ett efterlängtat tillskott för kommuninvånarnas trygghet. Som jippo arrangerades en kyrkobåtsrodd där delegationen tävlade mot kommunen. Denna rodd, som var fruktansvärt lång och hård, var långtifrån någon lek. Naturligtvis förlorade vi.

Sulkavarodden hör till de finaste manifestationerna av sammanhållning, tävlingsglädje och gemenskap i skönaste sommar-Finland. Som ganska nybliven riksdagsledamot deltog jag med en god vän i parrodden. Båda var vi ovana vid insjöbåttypen och höll på att kantra många gånger innan vi lärde oss. Under 65 kilometers rodd hinner man dock lära sig en hel del. Vi rodde i mer än nio timmar i gassande sol. Saldot var värmeslag och många blåsor i händer och bak, men massor av nya vänner och en enorm tillfredsställelse över att ha klarat det!

En annan viktig positiv erfarenhet Skärgårdsdelegationen gav mig var mitt första besök på Velkua, med 300 öar en av Finlands minsta kommuner, belägen mellan Merimasku och Iniö. Den fina kommunala satsningen Kummeli skulle invigas, och jag hade fått äran att vara med.

Kummeli är ett utomordentligt exempel på hur en skärgårdskommun med få invånare kan samordna sin kommunala service. De gamla, barnen i dagvård, bibliotek, bespisning, allt under samma tak. Och gränserna för det tillåtna har inte dragits hårt, trivseln och hemmiljön är det viktigaste. Ett exempel är att Kummeli har minst en katt, som är en stor tröst för äldre som saknar den egna hemgården! Klart är att endast driftiga energiska personer kan få till stånd denna positiva satsning: Anne-Maija Kivimäki har gjort både för Velkua och skärgården i övrigt en enorm tjänst.

Det har glatt mig att flera gånger bli inbjuden till Velkua och Kummeli när verksamheten där firat någon milstolpe. Senast besökte jag Velkua för ett par somrarsedan, då hotet av kommunsammanslagning hängde över kommunen. Den förverkligades, men jag tror att Velkua hör till de små kommuner som kommer att behålla sin egen identitet, även som en del av ett större sammanhang.

Kommunreformen kräver växelverkan

Kommunsammanslagningarna minskade från 1.1.2009 de verkliga skärgårdskommunernas antal till endast åtta. Säkert kommer antalet kärnkommuner som omfattas av skärgårdssystemet att stadigt minska från nuvarande 48. Det betyder att växelverkan mellan fast- och fritidsbosatta samt turister, svenskspråkiga och finskspråkiga och alla människor med intresse för att bevara traditioner och kultur får ett ännu större värde i framtiden.

De olika aktiviteter som tacknämligt frodas i skärgården, från marknader av olika slag till viktiga kulturevenemang har en stor betydelse för skärgårdens och skärgårdsbornas framtid. Från Havsdagarna i Kotka till Baltic Jazz i Dragsfjärd, från Sulkava-rodden till Hangöregattan, alla dessa skall ge en möjlighet att komma samman. Också en tillfällig besökare får en gnutta vetskap om skärgården och dess goda och dåliga sidor för invånarna. Då dessa ordnas är det högst önskvärt att miljön och dess bevarande får en framträdande roll. Om det enda som återstår efter dessa massevenemang är fyllda sopcontainers, har ändamålet förverkats.

Men leder de till ökad förståelse för vilken unik del skärgårdsområdena utgör av Finland, och hur viktigt det är att människorna som bor där har förutsättningar att fortsätta att verka där, då uppfyller de till fullo sitt ändamål.

JAN-ERIK ENESTAM

Breddad politisk bas tryggar skärgården

– Det viktigaste beslutet jag kan minnas från min tid i riksdagen och som medlem av Skärgårdsdelegationen var ändringen av skärgårdslagen 1993. Det säger tidigare riksdagsmannen och ministern, nuvarande rådsdirektören Jan-Erik Enestam i Nordiska rådet. Åren 1994–2002 var han Skärgårdsdelegationens ordförande.

– Under min första period i riksdagen fördes en principdiskussion om hur begreppet skärgård skulle definieras. Det fanns två huvudlinjer, dels en ortodox som förutsatte att endast områden utan vägförbindelse med fastlandet skulle tolkas som skärgård, dels en liberalare.

– Hade den ortodoxa uppfattningen vunnit skulle antalet skärgårdskommuner drastiskt ha decimerats.

– Min klara uppfattning var att skärgårdspolitiken måste breddas, så att också Insjö-Finland kom med i arbetet. Därmed skapades förutsättningarna för en starkare politisk uppbackning kring skärgårdsfrågorna, säger Enestam.

■ Strandklippor och sommarens blomsterprakt på Kimito. (Jari Kostet)

■ Jan-Erik Enestam
framför sitt hus i Västan-
fjärd i september 1985.
(Hufvudstadsbladet/
Per Lindberg)

– Då uppstod i princip tre kategorier av skärgårdsområden. En kategori var kommuner där mer än hälften av invånarna saknade fast vägförbindelse med fastlandet. Det handlade då om Karlö utanför Uleåborg samt Korpo, Nagu, Houtskär och Iniö i Åbolands skärgård. En annan kategori omfattade kommuner där minst 10 procent av befolkningen bodde så, och den tredje kategorin bestod av kommuner med skärgårdsdelar. Därtill kommer ännu öar utan fast vägförbindelse med fast bosättning i tiotals andra kommuner, som drar viss nytta av skärgårdslagen. Under min tid var det också viktigt att den breda programbaserade skärgårdspolitik blev del av regionpolitiken.

– Skärgårdslagen är en ramlag, vilket innebär att all speciallagstiftning har större tyngd. Men trots att lagen kritiserats för att vara tandlös när antalet statliga arbetsplatser i skärgården skärs ned, har lagen haft avgörande betydelse när det gäller storleken på statsandelarna till kommunerna. Utan den s.k. skärgårdskoefficienten skulle skärgårdskommunernas statsandelar vara väsentligt mindre och utan skärgårdslagens inverkan på den regionalpolitiska lagstiftningen hade investerings- och utvecklingsstödet för företagen varit sämre.

– Det har varit mycket viktigt för Skärgårdsdelegationen att ha en rikspolitiker som ordförande. Det underlättar bevakningen av många frågor i olika instanser.

Elektrifieringen viktig

– En annan viktig fråga under min aktiva tid som riksdagsman för Åboland var elektrifieringen av skärgården. Läget i skärgården var sådant att bl.a. Utö saknade elka-
bel och där fick man ty sig till dyrbar generatorström.

- Då lyckades vi sy ihop ett paket som innebar att de myndigheter som arbetade i skärgården (främst sjöbevakningen, lotsarna och militären) och var beroende av kabelöverförd ström deltog i kostnaderna. Överraskande många fritidsbosatta anslöt sig genast. På så sätt kunde elektrifieringen genomföras, säger Enestam.

- Jag har alltid velat tala om en fungerande skärgård. Det räcker inte bara med att tala om en levande skärgård, den skall fungera också. Här behövs hantverkare, fiskare, butiker och service för både fast bosatta och fritidsbor.

- Själv har jag vuxit upp och bor i Västankfjärd, som sedan 1 januari 2009 är en del av Kimitoöns kommun. Vi har 110 kilometer strandlinje i Västankfjärd, så det är aldrig långt till havet.

- När kommunsammanslagningarna aktualiserades hade jag visionen att de åtta åboländska kommunerna skulle ha gått samman till en stark enhet med en befolkning på 23 000 invånare. Det hade kunnat motivera en broförbindelse mellan Kimitoön och Pargas, men så gick det inte.

- Även om jag nu arbetar med Köpenhamn som bas äger jag fortfarande tillsammans med min syster Tua Storberg K.A. Erikssons lanthandel i Västankfjärd. Den är uppkallad efter min farfar men kallas i dagligt tal bara "Knallis". Sommaren 2008 fyllde lanthandeln 110 år som familjeägt bolag, och därmed är den näst äldst i den formen i Finland.

- Som pojke började jag jobba där, och sålde bl.a. salt till fiskarna. Vi hade ett saltmagasin vid stranden, och varan såldes säckvis liksom cement, som seglades med galeas från Pargas till butiken i Västankfjärd.

Rodd, fiske – och cykel

- Både min egen och min systers dotter vill driva lanthandeln i fortsättningen, och det är jag glad över. Traditionen är stark, och min far Bengt Enestam myntade en gång uttrycket: "Knallis har allt, och det vi inte har skaffar vi."

- Som barn fick jag min första kontakt med fiske. Pappa var hängiven fiskare, och tvingade mig att vara roddare när näten skulle vittjas eller långreven läggas ut. Han sålde också fisk både i vår lanthandel och i Åbo, och jag fick en tredjedel av inkomsten i roddarlön.

- På vintrarna fiskade jag själv med gäddsax och sålde. Det var bra fickpengar! Fortfarande får man gädda i våra vatten, men abborren har försvunnit. Samtidigt har bottenvegetationen blivit så tät att det inte lönar sig att lägga ut långrev. Övergödningen av våra skärgårdsvatten är ett stort problem. Id och braxen har flyttat ut till den yttersta skärgården, också det ett tecken på att allt inte är som det skall.

- Mina föräldrar skaffade sig i tiden en sommarstuga i skärgården utanför Västankfjärd. Själv har jag en egen holme långt ut i havet, Lilla Lågholmen, i Bolaxarkipelagen. Vid klart väder kan jag se kyrktornet i Hangö, säger han.

Under fyra-fem år framåt kan Enestam, född 1947, ännu räkna med Köpenhamn som arbetsplats före pensionärstillvaron i Västankfjärd. Efter bara ett drygt år i staden kastar han sig också oförskräckt in i trafiken på cykel.

- Jag har skaffat en lägenhet på Østerbro och har 15 minuters cykelväg till jobbet nära Kongens Nytorv. Jag cyklar varje dag med min stabila "tjänstecykel" utan växlar, en svensk armécykel jag fick när jag var försvarsminister. På fritiden plockar jag sedan fram min privata motionscykel med 21 växlar, och då blir det turer ut mot Ørestad och Kastrup.

- En källa till outhärlig glädje i mitt nuvarande jobb är att ha alla veckoslut lediga. Det har man inte som politiker. Den tiden använder jag till mina tre passioner läsa, motionera och laga mat. Vid sidan av cyklandet står simning, gym, stavpromenader och rullskidåkning på programmet. Hemma i Västankfjärd blir det sommartid både paddling och rodd.

MIKAELA NYLANDER

Är vi skärgårdsromantiker?

År 2003 fick jag som nyvald ordförande för Skärgårdsdelegationen frågan om vad jag egentligen vet om skärgården och om skärgårdsförhållanden. Mitt spontana svar var att jag åtminstone inte är någon skärgårdsromantiker. Det spontana svaret bottenade sig säkert mera i föreställningar "dikterade" av storfilmer som Stormskärs Maja än av egna erfarenheter. De egna erfarenheterna hänför sig nämligen ganska långt till barndomens, åtminstone i minnet bevarade alltid lika soliga lata sommardagar i den östnyländska skärgården.

I Skärgårdsdelegationens arbete lyser skärgårdsromantiken med sin frånvaro. Vi har under mina år som ordförande, och i allra högsta grad i skrivande stund, varit tvungna att målmedvetet och koncentrerat arbeta för att utveckla det som vi upplever att är stommen i den skärgårdspolitik som nu firar 60 år. Världen förändras, vilket leder till att man också på nationell nivå i Finland hela tiden blir tvungen att omorientera sig för att försäkra sig om att våra lagar och system är utformade så att de är lämpade att svara mot tidens krav. Det krävs ofta mycket arbete, insikt och politisk vilja för att skärgårdspolitiken skall finna sin plats i en ständigt föränderlig värld.

Skärgårdslagen som trädde ikraft år 1981 har varit den nationella skärgårdspolitikens flaggskepp. Skärgårdslagen har haft stor andel i att statsandelssystemet innehåller ett skärgårdstillägg, till att det betalas ut högre företagsstöd i skärgården och till att vi har de största satsningarna på skärgårdstrafiken i hela Europa. Skärgårdslagen har bidragit till att vi haft en nationell skärgårdspolitik i form av nationella och EU-relaterade utvecklingspengar för skärgården, och sist men inte minst har det nationella skärgårdsprogrammet resulterat i statsrådets principbeslut om utvecklandet av skärgården. Vilket varit en oerhört viktig politisk signal om vilka konkreta åtgärder som behövs för att vi skall ha en god nationell skärgårdspolitik.

Utmaningarna är många även i framtiden. Många av de frågor som tidigare medlemmar av Skärgårdsdelegationen så väl känner till är återigen aktuella. I skrivande stund håller statsrådet på att utforma ett nytt statsandelssystem och återigen finns det fog för oro för hur det skall gå för skärgårdstillägget. Och i och med oron finns det allt skäl för oss att bevaka våra intressen.

Likaså befinner sig lagen om regional utveckling på utlåtanderond och utkastet ger anledning till rädsla för att systemet med förhöjt stöd för företag som investerar i skärgården skall förändras på ett sätt som gör att stödet blir föremål för politisk granskning en gång per regeringsperiod. Nuvarande system har garanterat den förhöjda stödnivån. Arbetet tar aldrig slut, föremålen för vår insats varierar ibland och ibland är det favoriter i repris som får skärgårdsdelegationens medlemmar att sätta sig på tåg eller flyg för att komma till huvudstaden för att visa att vi menar allvar med vårt engagemang för en fortsatt nationell skärgårdspolitik.

Trots att befolkningen som är fast bosatt i skärgården har minskat, lönar det sig att hålla i minnet att det aldrig bottenat så många människor i skärgården som nu då många bor delar av året i skärgården. Så möjligheter och potential för företagsamhet och att hålla skärgården levande finns. För skärgårdsdelegationen har arbetet

för förutom de traditionella näringarna också för mångsidig serviceverksamhet och turism blivit allt viktigare.

Skärgården är en angelägenhet för alla finländare. Det här märks också då vi inom Skärgårdsdelegationen uppvaktar ministrar, riksdagsgrupper och tjänstemän – vi börjar aldrig från noll i vår intressebevakning. Alla känner i viss mån till vilka utmaningar skärgården står inför och då har det för att väcka förståelse varit oerhört viktigt att synliggöra hur beroende vår skärgårdspolitik är av skärgårdstillägg, pengar för skärgårdstrafik eller av att man skall tillåtas att bo året om i sin fritidsbostad. Skärgårdspolitiken är trots allt en mycket skör form av regionalpolitik.

Genom att publicera den här historiken vill Skärgårdsdelegationen framföra sitt ödmjuka och mycket varma tack till alla dem som på olika nivåer arbetat för skärgårdens bästa! Styrkan hos oss ligger i vårt mångfald, inte bara politiker och tjänstemän har dragit sitt strå till stacken. Nej, i allra högsta grad har också människor inom olika företag, föreningar och kulturliv brunnit för vår gemensamma hjärtefråga, vår unika skärgård.

Mitt andra hjärtliga tack går till alla dem som på olika sätt möjliggjort och medverkat i denna historik.

Skärgårdsdelegationens arbete handlar om att påverka politiska beslut. Vi kämpar mot ofördelaktiga koefficienter i statsandelarna och vi talar oss varma för olika moment i statsbudgeten. Vår vardag är lagar, budgetanslag, program och system av olika slag. Vid närmare eftertanke är det kanske ändå skärgårdsromantikern i mig och många andra som utgör drivkraften i arbetet. Kanske det trots allt bor en liten skärgårdsromantiker i oss alla?

■ Riksdagsledamot
Mikaela Nylander har varit
ordförande för skärgårds-
delegationen sedan 2003.
(Riksdagens arkiv)

HANNA KOSONEN

Dags att visa upp en gömd pärla

Varje gång jag får besök i mina hemtrakter i Saimens örike blir jag lika till mig av gästernas förvånade uppsyn och översvallande ord: "Hur kan det vara så vackert här? Inser du hur underbar omgivning du lever i?" Jag försöker – och på många sätt har jag också insett det.

Det är viktigt att man först beger sig långt bort för att sedan på nära håll ta till sig de klippiga och mångskiftande stränderna, de öppna vidderna och vattnet som är så rent att det går att dricka. Då hör man också tystnaden. För största delen av jordens befolkning är tystnad en ofattbar lyx.

Den rika övärlden är en gömd pärla, som de flesta inte har hittat än. Turistströmmarna till Lappland har redan i flera år fortsatt att svälla av besökare från Europa och speciellt från Asien. Finlands skärgårds- och kustområden besitter en minst lika god potential för varumärkesprofilering som Lappland. Turism kunde mycket väl användas ännu mer som dragplåster och näring.

Turister från olika håll i världen söker sig till exotiska upplevelser i form av ren natur och säkerhet. Våra insatser för att öka skärgårdsturismen måste ändå vara hållbara och säkerställa att tillväxten sker på naturens villkor. Cloun med våra öar, holmar och skär är just tystnaden, renheten och naturskönheten – och därför är det absolut viktigt att turismen är hållbar och kontrollerad.

Miljökonsekvenserna av ökande turism hör till de framtida utmaningarna. I dag är det andra orosmoln som hopar sig, som mikroplast som sprids ut i naturen, haven och vattendragen och bäddar för en miljökatastrof. Vi måste också bli bättre på avfalls- hantering och återvinning. Plastproblemet är någonting som vi måste ta itu med i

■ Hanna Kosonen kom in i riksdagsdagen år 2015 som Centerpartiets riksdagsledamot i Sydöstra Finlands valkrets. Hon har vunnit flera VM-medaljer i skidorientering på både juniornivå och vuxen nivå.

dag och inte i morgon, för att vi ska kunna bevara det allra värdefullaste, nämligen den rena skärgården.

Utöver turism och miljö befattar sig skärgårdsdelegationen inom sitt omfattande uppdrag också med frågor som hör till den traditionella skärgårdspolitik, nämligen att försvara statsandelarna till skärgårdsområdena och stöden till skärgårdstrafiken. Under mitt ordförandeskap har vi på sistone också fokuserat på att utveckla skärgårdens livskraft och infrastruktur.

I näringsfrågor har delegationen arbetat för att främja regeringens spetsprojekt i skärgården. Utvecklingsinsatser har riktats på bioekonomi med utgångspunkt i vattendrag, skogar och åkrar samt på skärgårds- och vattenturism, upplevelsenärningar och annat företagande. Perspektivet på cirkulär och kollaborativ ekonomi är närvarande i all utvecklingsverksamhet.

Vi vill också locka allt fler finländare att bosätta sig i skärgården. I detta syfte har delegationen främjat turismen, utvecklingen av fritidsboende till sekundärt och primärt boende, utbudet av digitala och mobila tjänster samt utbudet av tomter i skärgården.

Skärgårdsdelegationen arbetar för skärgårdens och skärgårdsbornas bästa. Vi vill också finnas till både för dem som redan har funnit skärgården och dem som inte ännu har hittat pärlorna. Jag ser gärna att så många som möjligt ska få ta del av de upplevelser som havet och insjöarna har att bjuda på. Självklart måste vi också jobba för att öppna upp hemligheterna i vår skärgård.

■ Tyysaari är en av de 3 819 öarna i sjön Pihlajavesi. Öarnas sammanlagda areal är 60 250 ha, det vill säga nästan lika stor som sjöns vattenareal. I denna sjö finns det 45 över 100 ha stora öar. (Reijo Nenonen / Vastavalo)

JACOB SÖDERMAN

Sex framgångsrika år

I början av 1970 talet intensifierades regionalpolitiken. Mot slutet av 1960-talet hade en kraftig nedgång av landsbygdens, och särskilt skärgårdens befolkning, skett. Folk flyttade till centralorterna och till Sverige i hopp om bättre jobb och bättre levnadsstandard. Inställningen bland rikspolitikerna på den tiden var positiv till finlands-svenskarna. Vanligen ställde man sig också positiv till skärgårdens utvecklingsbehov.

Detta lade jag märke till som viceordförande i statens skärgårdsdelegation under åren 1974–1980. Vår verksamhet var fylld av framgångar. Den energiska och samarbetsvilliga ordföranden professor Jan-Magnus Janssons konstruktiva sätt att leda oss bidrog på ett väsentligt sätt till framgångarna. Han ledde även som handels- och industriminister delegationen.

En annan personlighet, som stort bidrog till att skärgårdens behov framstod som angelägna, var den åländska riksdagsmannen Evald Häggblom. Han var mycket omtyckt i riksdagen.

C O Tallgren och Christoffer Taxell var även viktiga medlemmar genom deras sakkunskap i skärgårdsfrågor och fasta övertygelse om att en utveckling måste ske. Delegationen hade medlemmar från alla viktiga partier. Det underlättade drivandet av skärgårdsfrågorna.

Under åren dominerade tre huvudfrågor verksamheten, skärgårdens status som utvecklingsområde och näringslivets utvecklande i stort, skärgårdsbornas rätt till bättre kommunikationer och olika initiativ för att stöda skärgårdsfisket.

Framgångarna uteblev inte. Man lyckades, utöver att skärgårdskommunerna blev u-områdena enligt 1975 års utvecklingslag, även ge delar av kommuner, såsom t.ex. tidigare Hitis och Bergö, skärgårdsstatus. Man lyckades införa förtursrätt för skärgårdens nyttotrafik på färjorna, hindra planerna på tidtabeller för färjorna, ge skärgårdsborna fria resor på förbindelsefartygen samt bättre vägar, färjor och förbindelsefartyg i skärgården.

Inom fiskenäringen stödde delegationen bl.a. stiftande av en fiskprislage, stöd till marknadsföringen av fisk, nya fiskehamnar med kylanläggningar samt bättre yrkesutbildning av fiskare.

Kampen för skärgårdslagen

Under åren kom kampen för att skapa en skärgårdslag att mer och mer dominera. Egentligen var det inte bara fråga om en lag, det vara fråga om en lag jämte flera ändringsförslag till andra lagar, så att de bättre skulle beakta skärgårdsförhållandena.

Enligt mitt arkiv (FSA:s kongress 1973, Arbetarbladet 14.5. och 27.6.1975) föreslog Finlands svenska arbetarförbund en lag om utvecklandet av skärgården år 1973 och påskyndade ärendet senare.

Förbundet ville att en kommission skulle tillsättas för att bereda lagförslaget. År 1974 ställde jag ett riksdagsspörsmål i ärendet. Minister Heimo Linna svarade att en dylik lag inte behövs utan att den nya regionalpolitiska lagstiftningen skulle räcka till även för skärgården (Åbo Underrättelser 1.6.1974).

Under åren stöddes idén dock på bred front av skärgårdskommunerna, och när saken inte tog fart inom ministerierna föreslog ordföranden Jan Magnus Jansson på skärgårdsdelegationens sammanträde 12.2. 1976 att delegationen själv skulle bereda lagförslaget. Förslaget godkändes enhälligt.

Den 28.10.1977 kunde delegationen publicera ett första utkast för en remissrunda, som ledde till en debatt där kommunerna, landskapsförbunden och företagare och fiskarorganisationerna ställde sig positiva medan olika statliga verk var tveksamma. På det politiska fältet togs idén väl emot. Det krävdes ännu en betydande aktivitet av delegationen, innan en regeringsproposition avläts.

Lagen om främjande av skärgårdens utveckling (26.6.1981) godkändes äntligen i riksdagen våren 1981 och trädde ikraft den 1 november 1981.

Jag minns mina sex år i delegationen som en tid av samarbete och framgång. Jan Magnus Jansson var en bra ordförande. Sekreterarna Ole Åberg, Åke Doktor, Gunnar Niemi och Ossi Heinonen jobbade aktivt och dynamiskt.

■ Förkämpar för skärgårdsärenden på Gullkrona. Trion i förgrunden från höger till vänster är ordförande Jan-Magnus Jansson, Ålands riksdagsledamot Evald Häggblom och budgetsekreterare Aulis Mannonen, längre bak i mitten vice ordförande Jacob Söderman och till vänster Dragsfjärds kommundirektör Curt Dannström. (Turun Sanomat)

Vi satsade mycket på att förbättra förhållandena i inre Finlands skärgård. Medlemmarna, riksdagsledamoten Mauri Miittinen (samlingspartiet) och kommunalrådet Esu Niemelä (centerpartiet) satte stort värde på detta.

”Söderman hemma överallt”

I slutet av 1970 talet gjorde vi en resa till svenska Österbotten och besökte bl.a. Replot, Björköby och Maxmo. Vid ankomsten till Björkö uttryckte värdarna sin glädje över att delegationens viceordförande härstammar från byn. (Min mormor Maria Roos, född Brink kommer från Riback gård i byn). Jansson smålog vänligt.

Vid ankomsten till Tottesunds herrgård i Maxmo uttalade värdarna sin glädje över att viceordföranden härstammar från gården. (Enligt Ohls hembygdshistoria om Björkö skulle herrn till Tottesund, von Numbers, på 1700-talet ha gett mark och pengar att bygga upp Riback gård åt sin utomäktenskapliga son). Jansson smålog syrligt.

Ordförande Jansson övernattade med sin hustru Siv Dahlin i en sommarstuga i Korsholm. På kvällen ville han se kvällsnytt i TV. Siv kände grannarna i bondgården bredvid. Där blev de vänligt emottagna. Nyheterna innehöll ett avsnitt om delegationens besök. Jansson och jag intervjuades, vilket fick Jansson att påpeka att ”Söderman är en underlig figur som är hemma överallt.” Värddinnan i huset påpekade då ”att Söderman som liten sov i soffan där de satt”. (Under kriget hade fars båt förtöjt i Vasklot. Min mor hade kommit till Vasa för att träffa honom. Hon hade nog behov av en trygg barnvakt. Hur jag hamnat just i den soffan vet jag inte).

Nästa morgon berättade Jansson historien för oss. Vid det här laget var han mycket road.

Jag får hoppas att den nuvarande delegationen har en lika god samarbetsanda som vi hade. Jag önskar den all upptänklighet framgång.

■ Moränåsarna utanför Svedjehamn i Björköby är unika. Kvarkens skärgård utsågs till Unescos naturarvsobjekt 2006. (Arto Härmäläinen/Korsholms kommun)

LAURI METSÄMÄKI

Två årtionden på en utsiktsplats

Under mina tjugo år som medlem av skärgårdsdelegationen, varav sexton år som vice ordförande, fick jag tillfälle att följa med och sträva efter att påverka levnadsförhållandena i skärgården och skärgårdspolitikerna överlag.

Ordförandeskapet vid skärgårdsdelegationen har traditionellt handhållits av Svenska folkpartiet. Alla sju ordföranden har varit synliga politiker i SFP. Vice ordförandeskapet har däremot delats mellan SDP och centern, beroende på regeringssammansättningen.

Lagen om främjande av skärgårdens utveckling, dvs. skärgårdslagen i korthet, trädde i kraft i november 1981. Den gav skärgårdsdelegationens verksamhet en ny juridisk grund. Lagen förpliktade statens ämbetsverk och inrättningar att be om utlåtanden av skärgårdsdelegationen i fråga om nedskärningar av verksamheten och arbetsplatserna i skärgården. Lagen förpliktade också staten och kommunerna att beakta de särskilda förhållandena i skärgården i utvecklingen av näringar och tjänster.

Varken skärgårdslagen eller skärgårdsdelegationen har kunnat stoppa de fast bosatta invånarnas bortflyttning från skärgården. I praktiken har den pågått från 1950-talet fram till våra dagar. I dag har skärgården, inklusive Åland, cirka 11 000 fast bosatta invånare utan fast vägförbindelse. Därför måste man fråga sig hur läget skulle se ut utan skärgårdslagen och delegationen.

Enligt min egen erfarenhet och uppfattning skulle utvecklingen av skärgården ha blivit styvmoderligt behandlad utan lagen och skärgårdsdelegationen. Den bredbasiga parlamentariskt valda delegationen har för sin del varit en garanti för att alla politiska partier jämlikt har kunnat delta i verksamheten. Med tanke på delegationens arbete och trovärdighet har detta varit mycket viktigt.

I strukturomvandlingarnas virvlar

Strukturomvandlingarna under de senaste årtiondena har också ruskat om skärgården. Dess liv och näringar har varit utsatta för förändringar som pågått i årtionden. Fisket och det därmed anknutna småskaliga jordbruket har i avgörande grad förlorat sin betydelse på grund av moderna effektivitetskrav. Även inom sjöfarten och därmed anknutna näringar har antalet arbetsplatser minskat, även om de fortfarande sysselsätter ett betydande antal skärgårdsbor.

Den största förändringen i fråga om arbetsplatser har skett inom statsförvaltningen. Även om skärgårdslagen särskilt förpliktar statsmakten att beakta skärgårdens särskilda förhållanden vid utvecklingen av näringarna och tjänsterna, har staten genom egna åtgärder minskat mest på antalet arbetsplatser i skärgården. Försvarmakten, gränsbevakningsväsendet, sjöfartsverket, tullen, polisen, skatteförvaltningen och posten har skurit ner flera hundra arbetsplatser i skärgårdskommunerna. Skärgårdsdelegationen har tillsammans med de kommuner som utsatts för åtgärderna fört en ojämn kamp mot de statliga myndigheterna, i allmänhet med klena resultat. De för olika myndigheter uppställda sparkraven har i regel kört över de goda principerna i skärgårdslagen.

Arbetet har ändå inte varit förgäves. I många andra frågor klarade vi oss betydligt bättre. Som ett resultat av delegationens arbete har till exempel statsandelssystemet ändrats så att skärgårdskoefficienten införlivats med den allmänna statsandelen. Denna reform har haft en stor betydelse för bevarandet av kommunala tjänster i skärgården. Skärgårdskaraktär är också ett kriterium vid beviljandet av behovsprövade bidrag till kommunerna. Delegationen har också varit aktiv i anslutning till beredningen av flera olika lagförslag och strävat efter att göra skärgårdsperspektivet bekant för beslutsfattarna.

■ Utsiktsplats över skärgården. Lauri Metsämäki anser att en av de bästa utsiktsplatserna över skärgården är skärgårdsseminarier, som också har för invånarna i skärgården vid kusten och på insjöarna närmare varandra. (Petri Kuokka)

Projekt och utredningar

Under mitt medlemskap var delegationens största arbetsfält dock att komma med idéer till olika projekt, utredningar och undersökningar samt att skaffa och koordinera finansieringen. Jag minns särskilt väl vissa av dem, till exempel kampanjen Gott liv i skärgården. Det var en massiv satsning som nästan alla kommuner med bebodda öar deltog i. Kampanjen omfattade tv-, tidnings- och direktreklam samt olika evenemang såsom deltagandet på strömmingsmarknaden i Helsingfors.

Projektet var också lyckat och resulterade i både nya invånare och arbetsplatser i skärgårdskommunerna.

Ett annat projekt som jag minns väl var kampanjen för fritidsboende. Syftet med den var att utnyttja fritidsboendets möjligheter för att utveckla näringsverksamheten och tjänsterna i skärgården och glesbygden. Kampanjen fick stor uppmärksamhet i olika medier och inspirerade till flera fortsatta projekt, bland annat till forskning i fritidsboendets inverkan på den kommunala ekonomin.

Frågorna i anslutning till strandbyggandet var länge ett tvisteämne mellan miljömyndigheterna och skärgårdsdelegationen. Delegationen verkade aktivt för att göra det möjligt att utnyttja kusten förutom för byggandet av sommarstugor också för fast boende. Enligt delegationen skulle detta öka glesbygdens attraktionskraft, förbättra möjligheterna till distansarbete och stärka servicestrukturen. I detta sammanhang lyfte man också fram frågan om att ändra fritidsbostäder till stadigvarande bostäder. Delegationens åsikt var att kommunerna själva ska få fatta beslut om undantag i planläggningen.

Medan de traditionella näringarna har avvecklats har nya företag grundats i skärgården inom turism, byggande och olika tjänster. Det ständigt ökande antalet stugägare ökar år för år efterfrågan på olika slags tjänster. Skärgårdsdelegationen har genom olika undersökningar och projekt för egen del strävat efter att komma med nya idéer för skärgårdens företagare.

Resultaten av delegationens verksamhet

Bäst minns jag de riksomfattande skärgårdsseminarierna som ordnats sedan 1991. De som är intresserade av skärgårdsfrågor har en gång om året en möjlighet att samlas för att dryfta gemensamma ärenden tillsammans med utmärkta föreläsare. Denna verksamhetsform har enligt min uppfattning fått mycket positiv respons. Åtminstone vad gäller mig har denna verksamhet varit mest givande. Den har också ökat den förståelse som skärgårdsborna vid havskusten och insjöarna har för varandras problem. Och det som är bäst är att den har skapat bestående kontakter och vänskapsband mellan människor.

När man bedömer skärgårdsdelegationens arbete och dess effekter måste man samtidigt beakta de verktyg och resurser som delegationen haft tillgång till. Delegationen har alltid haft små resurser. Ännu på 1990-talet saknade man en egen budget. Fortfarande måste projektfinansiering sökas från olika källor såväl inom den offentliga som inom den privata sektorn.

Enligt skärgårdslagen är delegationen endast ett organ som kommer med utlåtanden och som saknar egentlig beslutandemakt. Enligt min åsikt var vi framgångsrika trots det. Vi har fortfarande en levande skärgård, där människorna har arbete och utkomstmöjligheter. Allt fler stugägare upplever att kommunen där sommarstugan ligger är en andra hemkommun och tillbringar allt längre perioder på sommarstugan. Detta har också varit en av delegationens målsättningar.

Någon kan så klart kommentera detta självberöm med att delegationen har misslyckats då den inte kunnat förhindra strukturuomvandlingen i skärgården. Det är ett synsätt. Ett annat är enligt mig att förhållandena kunde och skulle säkert vara mycket sämre utan delegationens insatser.

JORMA TURUNEN

Tre årtionden i Kesälahti

Det var svårt att tro att Lapin Kultas lastbil skulle kunna fastna i Norra Karelen snödrivor. Men så gick det, och bilen måste bogseras till hyreshusets gård med Kesälahti kommuns traktor. I bilen fanns ett flyttlass som tillhörde den unge nyvalde kommundirektören Jorma Turunen. Nya utmaningar väntade efter uppdraget som näringsombudsman i Kuusamo. Det var i december 1981.

– Början var inte särskilt lovande. Det första pappret som jag undertecknade var en växel på hundratusen mark. Annars skulle det inte ha funnit pengar till kommunens löpande utgifter.

Kesälahti är en skärgårdsdelkommun med 2 500 invånare. Vattendragens andel av kommunens yta är precis en tredjedel. Puruvesi, som hör till Finlands klaraste insjöar, sköljer Kesälahtis stränder längs en sträcka på flera sjömil. Kommunens landareal har ökat något under detta millennium.

– I början av 2006 anslöts ett område på 31 hektar som tidigare hört till Parikkala till Kesälahti, nämligen den östra ändan av ön Sarvisalo. Ön hade delats i anslutning till freden i Nystad 1721, och nu vågade vi göra en avvikelse från denna gamla gräns. Invånarna önskade sig denna annektering eftersom förbindelserna till tjänsterna i Kesälahti var bättre.

Även efter att växeln hade undertecknats fortsatte bekymren.

– Under det första året gick två företag, som kommunen hade gått i borgen för med en miljon mark var, i konkurs. Och i början av 1990-talet gjorde man ett år en sådan förlust i bokslutet att en fjärdedel av kommunens arbetsplatser försvann till följd av inbesparingarna. Det bokslutet förlåter jag inte mig själv, även om det i efterhand kan konstateras ha varit nödvändigt för att få ekonomin i skick.

Kesälahti utsågs till skärgårdsdelkommun 1989.

■ Kesälahti kommun och Kotka stad prisbelönades som de mest aktiva kommunerna i samband med kampanjen Gott liv i skärgården 1990. Minister Ole Norrback överlämnar diplom till kommundirektör Jorma Turunen. Till höger Kari Oksanen, näringsombudsman i Kotka. (SD:s arkiv)

- Detta innebar ökande statsbidrag som fortfarande på den tiden var betydande för skärgårdsdelkommunerna. Vi fick också bland annat delta i skärgårdsturism- och stugprojekt, som vi kunde dra nytta av i fortsättningen i våra egna projekt. Ett dylikt exempel var kampanjen Kesälahti nousuun.

År 1999 blev Jorma Turunen medlem av skärgårdsdelegationen och år 2007 vice ordförande för delegationen.

- Sedan 1991 har jag deltagit i de riksomfattande skärgårdsseminarierna, och bara två gånger har jag uteblivit på grund av utlandsresor. Skärgårdsskolorna diskuterades livligt ännu i början av 2000-talet, och delegationen kom med utlåtanden som motsatte sig nedläggandet av dem, ofta stick i stäv med skärgårdskommunens egen ståndpunkt! Sedermera har utlåtandena ofta handlat om nedläggningar av sjöfarts-, tull-, lots- och postverksamhet.

I vice ordförandens uppgifter ingår förhandlingar med och besök hos ministrar och riksdagsgruppernas ordförande. Vid skärgårdsdelegationens möten i riksdagshuset får Turunen ofta sköta ordförandeskapet på deltid då ordinarie ordföranden försvinner till plenisalen för att rösta.

Kommundirektör Turunen vågar inte förutspå Kesälahtis framtid.

- De kommande åren är avgörande. Under den tiden ser vi hur näringslivet i hela den ekonomiska regionen utvecklas. Största delen av de industriella arbetsplatserna finns inom metallindustrin, där företagen satsar på ny teknologi och export. Just nu är läget för företagen svårt liksom i resten av Finland. Kommunen strävar efter inbesparingar, bland annat sammanslogs social- och hälsovårdsväsendet med grannkommunerna i början av 2009. Även statsandelarnas utveckling är väsentlig med tanke på kommunens serviceproduktion under de närmaste åren.

Turismanknutna tjänster växer kraftigt. I semesterbyarna i Kesälahti finns totalt närmare 500 inkvarteringsplatser, och på högsommarn är antalet fritidsinvånare cirka 1 500.

- Det krävs god samarbetsanda mellan representanterna för kommunen, företagarna och olika föreningar för att trygga kommunens livskraft.

Kesälahtis kulturella rötter är djupa - i nuvarande Finland finns det inte en lika Kalevalaanknuten kommun.

- I Kesälahti träffade Lönnrot runosångaren Juhana Kainulainen, som sjöng över två tusen av de nedtecknade stroferna. Poeten och professorn Unto Kupiainen bodde här på somrarna i byn Varmo. I år firar man att det gått hundra år från hans födelse. Här höll Kupiainen också laudaturseminarier i Finlands litteratur. Bland annat den långvariga statsministern Kalevi Sorsa deltog i dessa.

Det mest kända evenemanget i Kesälahti är dock Finlands största tävling i dragrodd i juli. Då väljs Puruvesis laxkung. Tävlingen har alltid haft bra pris, bland annat två gånger har den som fångat den största laxfisken fått utnyttja en tomt och en stuga vid Puruvesi under fem år.

- Då invånaren i stugan skulle avgöras på nytt deltog två vanliga typer som nästan aldrig hade fiskat, åtminstone inte med drag. De köpte spön och några drag från den lokala bensinstationen - och vann hela tävlingen inklusive stugan. Slutsatsen är att dragfiske utöver kunskap och skicklighet även kräver tur!

Esko Kuusisto

CHRISTOFFER TAXELL

Är sälen viktigare än själen?

– Åbolands skärgård kan indelas i tre områden: Färje- och förbindelsebåtsskärgårdarna samt "Klara-dig-själv-skärgården". Det säger kansler Christoffer Taxell. 1975 valdes han in i riksdagen som efterträdare till en annan skärgårdsförkämpe, Carl Olof Tallgren. I riksdagen arbetade Christoffer Taxell i 16 år, av dem 11 år i regeringen på poster av betydelse också för skärgårdsbefolkningen.

Christoffer Taxell kan skärgården. Han var ordförande för Åbolands fiskarförbund under cirka sex års tid från 1970-talets slut. Med den bakgrunden blev han också medlem i Skärgårdsdelegationen.

– Skärgårdslivet handlar om transporter, förbindelser och näringar. Den avfolkning som skett efter kriget kan delvis förklaras med att trafikförbindelserna länge

■ Christoffer Taxell tar sig över farleden mellan Iniö och Parattula under en valturné i Åbolands skärgård i mars 1983. Den lilla färjan fungerar som en bro för en bil åt gången, och färjan dras genom den packade issörjan i farleden. (Hufvudstadsbladet/ Bert Carpelan)

var bristfälliga. Innan färjeskärgården uppstod på 1960-talet sköttes förbindelserna av Ångbåts Ab Ålands skärgårdsbåtar mellan Åbo och Mariehamn.

På två rutter *), först den södra via Nagu och Korpo samt åländska Degerby och senare även den norra via Houtskär och åländska Kumlinge, anlöptes drygt dussinet bryggor. Ombord fanns passagerare med en liten restauration som enda komfort, styckegods, mjölk, post och inte sällan kreatur på fördäck.

- När Ålandsbolaget efter 100 års trafik upphörde 1975, hade man byggt ut nätet av landsvägsfärjor. Det första egentliga färjpasset utmed skärgårdsvägen var det mellan Pargas och Nagu på 1950-talet. I början av 1960-talet kom färjan mellan Korpo och Houtskär, en del av Skärgårdsvägen. Fortfarande är det fem färjpass mellan norra Houtskär och Åbo. Där broar ersatt färjor skiljer sig skärgårdens liv i dag inte markant från livet på fastlandet.

- Den yttre skärgården - som aldrig nåtts, eller ens kunnat nås, av färjtrafik - har under de senaste femtio-sextio åren kraftigt avfolkats. Förbindelsebåtarna dit kom ganska sent, men framförallt kunde de inte upprätthålla en trafik som möjliggjorde dagliga eller nära nog dagliga skoltransporter. Föräldrarna ville inte sända sina barn att bo borta hemifrån redan från det de var sju år gamla. Det kanske också var så, som en skärgårdsbo berättat mig, att barnen därför vande sig av vid livet på en avlägsen skärgårdsö.

- Snabbgående båtar hade här kanske kunnat ändra på situationen, men det fanns det inte resurser för, säger Christoffer Taxell.

- Skärgårdslivet på platser bortom färje- och förbindelsebåtsrutter innebär att du skall kunna klara dig på egen hand. Där bara understryks vad som också i övrigt är viktigt i skärgården, mångsysleriet. Du kan i samma person finna en fiskare, småbrukare, timmerman, båtbyggare, motorexpert.

Spåna efter skorstensrök

- Det är svårt att föreställa sig hur oerhört isolerade skärgårdsborna var innan de första telefonlinjerna drogs efter kriget .

- Min mor brukade berätta om hur husmor på Kopparholm i Nagu berättade henne om hur man ibland under menföret kunde gå upp på närmaste berg för att titta efter om det kom rök ur någon skorsten på grannön. Då visste man att där levde man ännu! säger Christoffer Taxell.

- Major Paulus Tiusanen och Åbolands Skärgårdsförbund var i tiden den stora aktivisten när det gällde att dra telefonlinjer ut i skärgården. I dag är det historia.

Elektrifieringen, som kom mycket senare - alltför sent - till den åboländska skärgården var en annan oerhört viktig fråga.

- Men det var ett fruktansvärt grälände innan vi kunde fatta beslut. När den statliga finansieringen av delar av skärgården söder om Nagu och Korpo var uppe i regeringen och förslaget möttes av stor tveksamhet gick jag själv och köpte kartor till alla medlemmar i finansutskottet för att visa dem hur skärgården ser ut.

- Antingen elektrifierar vi nu eller så får vi sluta att tala om en levande skärgård, sade jag. Pengarna kom. Sedan skötte min efterträdare Jan-Erik Enestam som försvarsminister om elektrifieringen ända till Utö.

- Paradoxalt nog har speciellt färjeskärgården i dag en så bra service som aldrig förr. Iniö med bara 250 invånare har ett eget högstadium. Förr gick barnen från Iniö i skola i Åbo. Nagu har eget högstadium liksom Korpo, där också barnen från Houtskär går.

- Hälsovården fungerar och Medi-Heli finns i bakgrunden. När Elly Sigfrids, sedermera uppskattad kollega i riksdagen som prästfru i Korpo, i tiden skulle föda fick hon köras med häst och släde till isrännan. Mitt i natten togs hon sedan ombord på

Stockholmsbåten till Åbo. Nu ringer man på hjälp och så kommer – om det är problem – helikoptern.

– Utmaningarna för skärgården i dag är i grund och botten de samma som för hela Finland: först och främst åldersstrukturen. Eftersom skärgårdsborna är så få, slår bristen på barn och unga hårt i skärgården.

– I tiden var lagstiftningen för prisstöd för strömmingen av stor betydelse för fiskarna i skärgården. Systemet kom till under Carl Olof Tallgrens tid som finansminister och innebar att regeringen fastställde minimipriser för mat- och foderströmming – och betalade prisstöd.

– Sedan dess har de traditionella näringarna kraftigt försvagats i skärgården och det har sagts mig att det i dag finns bara ett tjugotal verkliga yrkesfiskare kvar i Åboland. Pilkfiskelagen var ett hårt slag mot fisket, skärgårdsborna och alla grundläggande värderingar i skärgården. När spinnfisket dessutom blev fritt accentuerades problemen ytterligare.

– Inom Åbolands fiskarförbund lyckades vi skapa ett system med statsstöd för biltransporter av fisk från Houtskär och Kimitoön till Åbo. Filosofin var enkel: "mycket fisk – lägre stöd, lite fisk – högre stöd". Ismaskiner skaffades också till några öar.

– En annan viktig satsning var ett projekt på 1970-talet som Sitra till betydande de finansierade och som gick ut på att introducera specialodlingar i skärgården. Man satsade på lök och tidig potatis i skärgården, och ett grönsakslager byggdes i Galtby, Korpo. Finska Hushållningssällskapet i Åbo skötte genomförandet, och resultatet var bra: tidig potatis är fortfarande en viktig gröda i Houtskär.

Statens roll minskar drastiskt

– Länge var staten den stora arbetsgivaren i skärgården, säger Christoffer Taxell.

– Lotsar, sjöbevakare och före dem tullare, post- och färjeförare, militären på Utö och Gyltö och i halvhemliga vapenlager här och där liksom besättningarna på förbindelsebåtarna, allt betalades av staten. I Korpo var Post- och telegrafstyrelsen också en stor arbetsgivare. Men det här har dramatiskt ändrats under senaste år i takt med privatisering och nedläggningar.

– Det har tyvärr skett trots skärgårdslagen, vilken som en viktig uppgift just hade att trygga skärgårdens arbetsplatser. Lagens betydelse blev sålunda kanske mera principiell än praktisk. Men när den kom var den en nyhet, en viktig och unik sådan. Den slutliga versionen skrevs för övrigt av mina dåvarande tjänstemän på justitieministeriet, trots att ministeriet egentligen inget hade med saken att skaffa.

– När staten försvinner som arbetsgivare och de traditionella näringarna försvagats blir arbete inom servicenäringen allt viktigare. Turism och fritidsboende kommer här allt mera in i bilden.

– Ändå tror jag inte på någon dramatisk utflyttning till skärgården under kommande decennier. Koncentrationen till städerna visar ju klart att folk nu vill bo urbant.

– Utmaningen för skärgårdsbefolkningen blir därmed att mer än i dag finna medel att profitera på fritidsbosättningen. Mångsyssleriet, det som folk i skärgården alltid ägnat sig åt, är oerhört viktigt i dag.

– Men lite orolig är jag över att stadsbornas romantisering av skärgården förstärkts under senaste tid. När man ser på yrkesfiskets villkor får man ibland känslan av att sälarna är viktigare än själarna. Men för mig skall skärgården både leva och fungera. Det måste finnas förutsättningar att bo där. Det må sedan eventuellt innebära att något husbygge inte alltid faller alla i smaken säger Christoffer Taxell, själv numera ägare till ett gammalt skärgårdshemman på Österskär i sydvästra Korpo.

Den som vill läsa om båttrafiken genom skärgården mellan Åbo och Mariehamn har glädje av Ove Iko's bok "Ångbåtarna mellan Åbo och Åland", utgiven av Ålands Nautical Club r.f. 2003. Skärgården här har skildrats i många klassiska verk av bl.a. Benedict Zilliacus och i nyare av t.ex. Stefan Lundberg. Ett av de nyaste tillskotten till den rika floran av litteratur på svenska om skärgården i Finland är boken "Jurmo", redaktör Agneta Andersson, utgiven på lokalt förlag 2008.

BENGT BACKMAN

Tillbakablickar

Föreliggande historik visar en lång rad resultat av Skärgårdsdelegationens verksamhet, i vilken jag sedan år 1984 haft förmånen att i olika roller få medverka. Svårt är att rangordna dessa men tillblivelsen av den så kallade skärgårdslagen hör nog definitivt till de främsta. Med den nya lagen som huvudtema anordnade dåvarande landskapsförbundets skärgårdskommitté i september 1982 ett seminarium i Houtskär med drygt 50 deltagare från såväl den svensk- som den finskspråkiga skärgården. Intressant är att ur bevarade tidningsklipp ta del av de visioner lagens främsta tillskyndare, skärgårdsdelegationens dåvarande ordförande Jan-Magnus Jansson, framförde vid seminariet. Han framhöll bl.a. att skärgårdslagen skall vara en nyckel som öppnar många dörrar. "Jag ser den helst som en skärgårdens Magna Charta, samtidigt som den pekar på skärgårdsbornas grundrättigheter innefattar den också statens grundskyldigheter gentemot skärgården". Vidare betonade han skärgårdens status som en unik natur- och kulturmiljö som måste bevaras och att det skulle betyda en nationalekonomisk förlust att låta skärgården bli utan fast befolkning.

Minister Christoffer Taxell, som också deltog i seminariet, betonade skärgårdslagens roll som piskan som skall få tröga myndigheter med på noterna gällande skärgårdens utveckling. För att lagen på ett effektivt sätt skall kunna tillämpas i praktiken bör experter anlitas och de verkliga experterna på skärgårdsfrågor finns i skärgården poängterade Taxell.

Har då skärgårdslagen uppfyllt förväntningarna? Svaret beror givetvis på nivån av förväntningar. Mitt perspektiv är kommundirektörens i en utpräglad skärgårds-

■ Dagligvarubutiken på Houtskär sköter också postärendena och bränsleförsäljningen i gästhamnen. (Esko Kuusisto)

■ Skärgårdsdelegationens ordförande Jan-Magnus Jansson presenterar innehållet i skärgårdslagen på ett seminarium på Houtskär 1982. Till höger Bengt Backman, dåvarande ordförande för landskapsförbundets skärgårdskommitté. Till vänster Christoffer Taxell. (Åbo Underrättelser 8.9.1982)

kommun från år 1982 och 22 år framöver. Visserligen har skärgårdslagen rönt kraftig kritik främst gällande bevarandet av statliga arbetsplatser i skärgården. Här har den s.k. utvecklingen varit obeveklig och för skärgården i praktiken betytt avveckling. Men uppräknningen av "fall" där skärgårdslagens stadganden varit till stor, för att inte säga, avgörande hjälp kan göras lång. I många fall rör det sig om omständigheter som den vanliga medborgaren kanske inte reflekterat över. Det må gälla mindre gruppstorlek i medborgarinstitutets verksamhet eller förhöjt normalpris gällande statsbidrag för skolbygge eller slopande av arbetsgivarens socialskyddsavgifter eller skolskjutsarna med förbindelsebåt eller...

Största verkan sett ur kommunens synpunkt har nog alla de skärgårdskoefficienter man med skärgårdsdelegationens benägna bistånd lyckats få in i alla de olika "slutliga" statsandelsreformer vi upplevt under de senaste 30 åren. Uppdelningen av skärgårdskommunerna i två klasser betydde ytterligare förhöjda statsandelar för de sex kommuner, där över hälften av befolkningen saknar fasta förbindelser.

Förbättrande av förbindelserna, skärgårdens livsnerv, har ständigt varit aktuella. Mycket har förbättrats sedan färjeförbindelse inleddes, för Houtskärs del år 1961, men mycket återstår. Men utan de klara stadgandena i skärgårdslagen och utan skärgårdsdelegationens insatser hade nog nivån på kommunikationerna varit betydligt lägre och nätet glesare.

Mentalt, upplever jag, har skärgårdslagen också betytt en hel del i arbetet som kommundirektör i en utskärskommun. Gärna ser jag lagen som en manifestation från statsmaktens sida att det står i hela rikets intresse att skärgården fortsätter att leva året om, vilket då givetvis förutsätter en fast bosatt befolkning. Skärgårdslagen har gett oss "råg i ryggen" då det gällt framställningar till olika statliga myndigheter där förståelse kanske krävt mycken argumentation.

Skärgården har under de senaste decennierna genomgått en mängd strukturomvandlingar inom näringsliv, kommunikation etc. Men framtida historieforskning, tror jag, kommer att visa att en av de hittills största och till sina verkningar dessutom bestående strukturomvandlingen är fritidsboendets expansion. Det här insåg skärgårdsdelegationen i ett tidigt skede och förteckningen över projekt, kampanjer, framställningar etc som delegationen gjort gällande fritidsboendet är imponerande.

I Houtskär insåg vi också tidigt vad den resurs fritidsbornas kunnande, nätverk och positiva inställning till fritidskommunen innebär och tillsatte i början av detta sekel en samarbetskommission bestående av fritidsbor och kommunala beslutsfattare och med kommundirektören som ordförande ex officio. Detta för att garantera direktkontakt till kommunens ledning. Resultatet av kommissionens verksamhet är överlag positivt men hur fortsättningen skall gestalta sig är oklar efter det vår skärgård från ingången av detta år genomgått sin klart största strukturomvandling i modern tid – sammanslagningen av de fyra skärgårdskommunerna Iniö, Houtskär, Korpo och Nagu med Pargas stad. Återstår att se hur skärgårdens särförhållanden skall kunna beaktas i den nya helheten.

Till dessa skärgårdens särförhållandena hör skolfrågorna. Helt i den blivande skärgårdslagens anda fattade statsrådet 13.12.1979, trots den svenska länskolavdelningens rabiata motstånd, ett för vår del av skärgården helt avgörande beslut, nämligen tillståndet att grunda ett eget svenskspråkigt högstadium i Korpo-Houtskär. Hitintills hade lösningen varit inkvartering under skolveckan på fastlandet, vilket ledde till att många familjer med barn i skolåldern flyttade bort från skärgården. Christoffer Taxell brukar framhålla att av alla de många enskilda beslut gällande skärgården han under sin mångåriga ministertid varit med om att fatta, var detta om tillstånd för grundandet av en liten högstadieskola det till sina konsekvenser mest betydelsefulla.

Jag deltog i processen, först som konsult och sedan som rektor det första året och gjorde då en kalkyl hur elevsituationen på basen av redan födda barn skulle vara 10 år senare. Enligt denna skulle högstadieskolan ifrågavarande år haft 43 elever medan det verkliga antalet var 61. Detta visar en ökning i antalet elever med nästan 50 procent beroende på att unga familjer flyttat ut i skärgården då skolfrågan var ordnad. Detta nämnt för att visa hur oerhört viktig skolfrågan är för en levande skärgårdsbygd.

Engagemanget i skärgårdsdelegationen har för mig personligen betytt mycket. Nya, intressanta bekantskaper, engagerade ordföranden alla med olik personlighet, en heltidsanställd sekreterare vars entusiasm för skärgården är oslagbar, besök i många andra skärgårdsområden, deltagande i samtliga skärgårdsdelegationens sommarseminarier – allt detta har gett positiva oförglömliga minnen.

ANNE-MAIJA KIVIMÄKI

Minnen av skärgårdsdelegationen från 1980- och 1990-talen

Skärgårdsdelegationen var en privilegierad utsiktsplats för mig, till en början en ung kommundirektör i Velkua. Det tog sin tid att vänja sig vid nya slags möten med höga tjänstemän från statsförvaltningen och politiska beslutsfattare även på ministernivå. Med fanns sakkunniga från flera områden, erfarna kommundirektörer och kommunalpolitiker som hade lärt sig att kryssa mellan blindskären och sköta ärendena inklusive anslagen ända in i budgeten. Jag såg på nära håll hur man skulle agera i praktiken om man ville föra ärenden vidare från fältet till beslutsfattandet. Jag lärde mig också att lagar och förändringar kan ändras vid behov. Skärgårdens intressebevakning var mycket mångsidig.

Jag lärde känna både beslutsfattare samt de politiska och byråkratiska kringelikrokarna. Vid delegationens möten hämtade jag varje gång nya lärdomar och inspiration till att utveckla den egna kommunen och det egna skärgårdsområdet. Mellan mötena försökte jag få till stånd ett närmare samarbete inom mitt eget område, både inom den finskspråkiga skärgården och åt Åbolandshållet. Skärgårdslagen gav bra bakgrundsstöd för genomförandet av utvecklingsprojekten, även om det bara var en ramlag.

Lauréns och Norrbacks mandatperioder

Av ordförandena lärde jag känna bäst Rabbe Laurén, eftersom vi ofta åkte tillsammans till mötena från Åbo. Även flygrädslan var gemensam för oss. Då de andra reste med flyg åkte vi personbil, ibland ända till östra Finland.

Laurén var en mycket personlig ordförande, som gick sina egna vägar. Han betonade demokratin och använde ställvis ett mycket färggrant språk vid mötena, åtminstone jämfört med till exempel ministeriernas tjänstemän. Även studieresan till fiskodlingsanläggningar i Norge var oförglömlig tack vare de personliga upptägen av bland annat Antti Uusi-Hakala och Laurén.

Stämningen var den motsatta när jag flera år senare – sista gången – träffade Rabbe Laurén på tåget från Helsingfors till Åbo. Han var på väg hem efter cancerbehandlingar, som senare visade sig vara resultatlösa. Tyvärr måste han lämna jordelivet i relativt unga år.

Även delegationens sekreterare, som skötte uppgiften som bisyssla, dvs. Åke Doktor, Eero Aarnio, Mårten Johansson och Hasse Stagnäs var intressanta personligheter. De var inte kyliga tjänstemän, utan kännande människor när de arbetade. På grund av den ständigt ökande arbetsmängden började delegationen arbeta för att få en fast anställd sekreterare för att bereda ärendena och ta hand om intressebevakningen.

Under minister Ole Norrbacks ordförandeskap blev mötena lite mer formella. Kanske detta också berodde på att delegationen hade fått sin första sekreterare, Jorma Leppänen, som hade uppdraget som huvudsyssla. Således baserade sig handläggningen av mötesärendena på förslag som beretts i förväg. Norrback var en förhandlare med sinne för humor och god vilja. Jag minns hur han på ett möte leende konstaterade att han personligen och med flit intervjuat arbetssökande Jorma Leppänen på svenska. Det var ju viktigt att övertyga sig om att Leppänen, som kom från östra Finland, behärskade majoritetsspråket i delegationen.

■ Rabbe Laurén var ordförande för skärgårdsdelegationen 1984–1987. (Esko Kuusisto)

Rehns och Enestams mandatperioder

Under minister Elisabeth Rehns tid betonades arbetet i arbetsutskotten. Jag uppskattade väldigt mycket hennes stil att leda mötena – hon hade aldrig så bråttom att hon inte skulle ha hunnit lyssna på medlemmarnas anföranden från början till slut. Hon var genuint tolerant och respekterade olika åsikter. Rehn var också alltid insatt i de ärenden som togs upp till behandling.

Ordförande Rehns period som försvarsminister minns jag särskilt väl från delegationsmötet i Puumala. Där var hon tvungen att hela tiden noggrant följa med vad som höll på att hända i Ryssland efter Sovjetunionens upplösning. Jag minns att stämningen var spänd på grund av läget i grannlandet, och jag var också själv orolig för det världspolitiska läget. – Från Puumala minns jag också Elisabeth Rehns morgondopp i den kalla sjön, och roddtävlingen i kyrkbåt är ett mycket roligt minne.

En höjdpunkt var "det nästan officiella statsbesöket" till Estland. Under försvarsminister Elisabeth Rehns ledning fick delegationen ett fint mottagande av premiärminister Mart Laar i Toompea i Tallinn. Vi var på väg till Ösel. De estniska värdarna ville att vi skulle anlända till Tallinn med ett visst flyg – andra tidtabeller passade inte dem. Jag var mycket rädd för att Tupolevflyget skulle krascha, planet skakade och skrällde, även sätena var trasiga. Men av någon anledning hade de estniska värdarna glömt planets ankomsttid. Jag minns att vi fick sitta och vänta på våra värdar en lång stund på flygplatsen. Därefter fick vi ännu vänta länge på kaffet i mötesrummet, och vi undrade vad orsaken till detta kunde vara. Värdarna verkade inte alls ha bråttom. Men jag kommer alltid att komma ihåg den handgripligen värdiga och unika stämningen medan vi väntade på seminariet i Estland som nyligen hade blivit självständigt. Man upplevde med alla sina sinnen att en ny era hade börjat.

Riksdagsledamot och sedermera minister Jan-Erik Enestam var en flitig och målmedveten påverkare. Jag skulle karakterisera honom som en mycket saklig och krävande person. Vid denna tid deltog jag aktivt i arbetsutskottets arbete. Från Enestams tid kommer jag särskilt väl ihåg mötet under Sjödagarna i Kotka, där delegaten Matti Piipari var värd – stämningen var i tak både på kvällskonserterna och på Fagerö.

■ På Nötö bodde som mest 280 personer. I dag finns det endast ett tiotal åretruntbosatta invånare. Den norra delen av ön hör till Skärgårdshavets nationalpark. (Esko Kuusisto)

De mest minnesvärda studieresorna under Enestams tid var arbetsutskottets resa till Sordavala och Valamo. Vård för konferensresan var kommundirektören i Rääkkylä, delegationsmedlemmen Ilkka Simanainen. Inrikesministeriets tjänsteman Veijo Kavonius deltog som sakkunnig på resan, han hade också stor kännedom om den ryska kulturen. Till gamla Valamo åkte vi med en urgammal rysk katamaran, och visst var jag rädd när det började blåsa upp på Ladoga. Men nog var jag likaså rädd på en insjö på finska sidan då alltför många delegationsmedlemmar lastades ombord på Rääkkylä kommuns brand- och räddningsbåt.

Av delegationsmedlemmarna minns jag kommundirektören i Rimito, Paavo Nieminen, med särskild värme. Han var alltid mycket stolt över sin kommun, som han presenterade med djupa brösttoner och gedigen erfarenhet. Paavo var mycket pragmatisk i alla frågor. – Delegationsmedlem Bror Wahlroos kan jag fortfarande se framför mig rökande en cigarr under förhandlingarna i församlingshemmet på Rimito. Ingen sade ett pip, ingen klagade, Paavo Nieminen log bara förnöjt.

Även små klarar sig

Studieresorna gav många lärdomar och djupa insikter. Sääminki skärgård i Nyslott var en imponerande upplevelse. Vi fick se och uppleva vad trafikförbindelser innebär då man övergick från förbindelsefartygstrafik till färjor. Karlö och Bergö minns jag också som speciella pärlor. Före detta Hitis kommuns nya självständighetskamp spirade. Det fanns en vilja att återuppväcka Hitis kommun till livet! Enligt mig var processen mycket viktig, även om slutresultatet av denna kamp inte uppfyllde Hitisbornas önskemål.

Delegationen insåg även att de små öarna i Finland kunde vara föregångare. På Iniö grundades nämligen landets första icke-kommersiella lokalradiostation Radio Iniö, medan landets första kommersiella radiostation Meriradio grundades i Velkua av Jorma och Laura Rotko.

De viktigaste ärendena som delegationen handhade var att göra skärgårdslagen känd och förpliktande, att påverka statsandelarna och lagstiftningen överlag, att ta hand om så kallade A-skärgårdskommuner, att satsa kraftigt på utvecklingen av trafikförbindelser, att försöka bevara statens arbetsplatser och att kämpa för postanstalterna. Man försökte verkligen påverka statsbudgeten, och man kunde nästan utan till de avsnitt i detta klargula dokument som gällde skärgården.

Finansministeriets representant Vellamo Kivistö påpekade att hennes roll var att flitigt föra fram att statsmedlen var knappa, men hon ville ändå främja skärgårdsfrågor även vid sitt eget ministerium. Miljövårdsbidragsbesluten för skärgården fattades till en början vid delegationen. Utdelningen resulterade i färggranna, även känsloladdade diskussioner eftersom alla upplevde sig vara experter och intressebevakare. Utdelningen av stöd till den privata skärgårdstrafiken och försöken att påverka den genom utlåtanden var också viktiga angelägenheter. Från dåvarande sjöfartsstyrelsen deltog personliga sjökaptener på våra möten, antingen representerade av Benny Kaarnimo, Magnus Slotte eller Nalle Sjöman.

I årtal efter arbetet i delegationen verkade jag som dess representant vid Delegationen för båtlivsärenden och flaggkommittén vid Håll Skärgården ren rf.

Alltid lyckades vi inte

Ett stort misslyckande i delegationens arbete har besvärat mig. Minister Taxell betonade alltid att om ytterskärgården dör så dör skärgårdens hjärta. På denna tid kämpade delegationen för att 'huvudkontoret' för Skärgårdshavets nationalpark som höll på att grundas vid denna tid, skulle förläggas till Nötö. Denna lilla ö betraktades som en pärla i ytterskärgården, och man ville utveckla ön med hjälp av nationalparkens

arbetsplatser. Nötö hade ju varit ett folkrikt centrum en gång. Denna strid förlorade vi på ett snöpligt sätt. De dåvarande striderna om markägandet på Nötö förhindrade i praktiken en ny uppblomstring som den statliga investeringen skulle ha lett till. Dessutom väckte tanken på inflyttade nybyggare från städerna rätt hårt motstånd på Nötö, liksom på flera andra öar – de betraktades som lyckojägare som skulle störa stugägarnas frid. Sedermera har vinden vänt, och i dag förhåller man sig positiv till nykomlingar överallt i skärgården.

Om man vill vara efterklok så kan man tycka att Åland på något sätt fick för lite utrymme på delegationens agenda, och detsamma gäller samarbetet mellan öarna i Östersjön, Östersjöns situation och det europeiska samarbetet överlag.

Tyngdpunkten i delegationen verkar sedermera ha förskjutits mot utnyttjandet av fritidsboendet. Det verkar som om öarna behandlas som en resurs för fritidsboende utan fast bosatt befolkning och tjänster. Denna utgångspunkt är inte bra.

Projektet Paras för en reform av kommun- och servicestrukturen har trots namnet ("Bäst") visat sig vara olyckligt. Små, självständiga skärgårdskommuner skulle enligt mig fortfarande vara det bästa redskapet i regionutvecklingen. Även fritidsboendet på öarna behöver fast bosatta invånare och en stark basserviceinfrastruktur för att områdena och den sociala sammanhållningen ska utvecklas. Som tur gick Karlö i Bottenviken till historien som en självständig skärgårdskommun i A-klassen. Och Gustavs gav inte heller upp, utan fortsätter att existera som en självständig skärgårdskommun.

Delegationens första fastanställda generalsekreterare Jorma Leppänen, som fortfarande sköter tjänsten, vill jag tacka för hans besök till öar, genom vilka han skapade en positiv anda och inspirerade till utveckling av öarna. Jag vill hjärtligt tacka alla som deltagit i skärgårdsdelegationens arbete för de lärdomar och livserfarenheter som jag fått. Jag tänker med vemod på vårt samarbete. Det har varit en glädje att erfara att arbetet vid delegationen har gett upphov till långvariga, rentav livslånga vänskapsband.

■ Skärgårdsdelegationens medlemmar på en insjö i Nyslott sommaren 1986. Framme från höger till vänster Anne-Maija Kivimäki, Rabbe Laurén, Sten-Erik Abrahamsson. I bakgrunden Åke Doktor och Eero Aarnio. (Esko Kuusisto)

VELLAMO KIVISTÖ

Från budgetarbete till öppna skärgårdslandskap

Jag representerade finansministeriet i skärgårdsdelegationen åren 1978–1994, under fem mandatperioder, sammanlagt i 16 år. I allmänhet var jag också medlem av delegationens arbetsutskott. Vid denna tid arbetade jag på ministeriets budgetavdelning som äldre regeringssekreterare och regeringsråd. Medlemskapet i delegationen anknöt till en början till mina uppgifter som sektorman vid inrikesministeriet och senare till den förutseende övervakningen av statsbidragssystemen och den övriga statsekonomin som hörde till budgetavdelningens uppgifter. Syftet med att avdelningens tjänstemän var närvarande i andra förvaltningsområdens kommittéer och andra sidosorgan är att lyfta fram ministeriets synpunkter redan i ett tidigt skede och inte först efter det att man på basis av förslaget börjat bereda och fatta beslut i ärenden.

Till sin sammansättning var delegationen rätt brokig. Den hade tjänstemannamedlemmar från flera ministerier samt specialsakkunniga på skärgårdsfrågor som representerade olika skärgårdsområden och språkgrupper. I praktiken utnämndes de sist nämnda på förslag av politiska partier. Det fanns många personligheter, och jag minns flera färggranna och aktiva personer. "En grå statstjänsteman" skilde sig nog från mängden.

Ett särdrag hos delegationen var att majoriteten av befolkningen i havsskärgården och vid kusten var två- eller svenskspråkig. På basis av det hade särskilt SFP en betydande roll i delegationens verksamhet och i skärgårdspolitikerna i allmänhet. I delegationens arbete användes svenska språket – överraskande nog – inte i nämnvärd grad. Visst diskuterades det också på svenska, men det huvudsakliga arbetspråket blev finska kanske på grund av bristen på sekreterararbetskraft och andra praktiska orsaker. Detta kunde i viss mån begränsa vissa svenskspråkiga medlemmars möjligheter att följa med diskussionerna och delta i dem.

Skärgårdspolitikerna var och är fortfarande mycket viktig för SFP på både riks- och kommunnivå. På den tiden framgick det av att ordföranden för skärgårdsdelegationen var en aktiv politiker inom partiet som i allmänhet också hörde till partiets ledning. Även vice ordföranden representerade i allmänhet inflytelserika finlandssvenska kretsar.

Under mitt medlemskap innehades skärgårdsdelegationens ordförandepost av professor Jan-Magnus Jansson (1978–1984), före detta ordförande för SFP och minister samt chefredaktör för HBL, Rabbe Laurén (1984–1987), verksamhetsledare och kommunalpolitiker, Ole Norrback (1987–1991), minister, sedermera ordförande för SFP och Elisabeth Rehn (1991–1994), minister, sedermera biträdande generalsekreterare och specialsändebud för FN. Norrback och Rehn hade också en bakgrund som riksdagsledamöter. Alla var mycket aktiva och inflytelserika personer, vilket för egen del hade en positiv effekt på ärendenas framskridande i beslutshierarkin.

Delegationens och arbetsutskottets möten hölls i allmänhet i Helsingfors, men under Lauréns ordförandeskap också i Åbo. Sekreterarna skötte uppdraget som bisyssla tills uppdraget under Norrbacks mandatperiod förvandlades till huvudsyssla.

Skärgårdslagen

När jag år 1978 inledde mitt arbete i delegationen höll dess arbetsutskott på att bereda lagstiftningen för skärgårdens utveckling under ordförande Janssons ledning. De speciella förhållandena i skärgården hade dittills främst beaktats som en del av den allmänna regionalpolitiken och den därmed anslutna statliga stödpolitiken, som redan resulterat i betydande förbättringar i bland annat trafikförbindelserna och de offentliga tjänsterna. Med tanke på tryggheten av levnadsförutsättningarna och en långsiktig utveckling av dem i skärgården ansågs stiftandet av en speciallag dock vara nödvändig i synnerhet enligt SFP. Vad jag minns bereddes lagförslaget utan större meningsskiljaktigheter. Jag var av olika åsikt främst i fråga om vissa detaljer. I enlighet med sin joviala och okonstlade stil tog ordföranden hand om ärendet både i delegationen och därefter på regeringsnivå. Lagen om främjande av skärgårdens utveckling med därmed anknytande vissa andra lagändringar godkändes enligt skärgårdsdelegationens förslag av riksdagen och trädde i kraft 1.11.1981.

Den praktiska betydelsen av lagen om främjande av skärgårdens utveckling har underskattats på vissa håll. Enligt mig är åstadkommandet av denna speciallag dock en av skärgårdsdelegationens viktigaste bedrifter åtminstone under min mandatperiod. Den ger en lagstadgad och således mer bestående grund för utvecklingen av skärgården som ett specialobjekt och för beaktandet av skärgårdsfaktorn i myndigheternas verksamhet. Lagen definierar begreppet skärgård och kännetecknen för en skärgårdskommun och en skärgårdsdelkommun, vilket skapade klarhet i skärgårdspolitikens inriktning och statens stödsystem. Den skapar också en lagstadgad grund för de statliga och kommunala skyldigheter och stödåtgärder som de särskilda förhållandena i skärgården förutsätter. De särskilda förhållandena i skärgården blev en allmän faktor för en ökning i den statliga stödnivån. Även delegationen fick en laglig grund, vilket framhäver dess permanenta karaktär och således statsmaktens vilja till en långsiktig uppföljning och utveckling av skärgårdsförhållandena.

Efter stiftandet av skärgårdslagen började delegationen naturligtvis följa upp verkställandet av lagen och genomförandet av dess syften inom olika förvaltningsområden. Alla statliga myndigheter var till en början inte insatta i lagens innehåll och de försummade bland annat att be om utlåtanden av delegationen i lagstadgade ärenden, vilket krävde ingripanden. Tyvärr har också statens arbetsplatser, trots lagbestämmelserna, fortsatt att minska på grund av effektiviseringssträvandena inom förvaltningen och den tekniska samhälleliga utvecklingen.

Utifrån skärgårdslagen beredde delegationen senare ett förslag till statsrådets beslut om skärgårdskommuner och skärgårdsdelkommuner. Bestämmelsen i skärgårdslagen om förutsättningarna för beviljandet av skärgårdsstatus möjliggör en rätt omfattande prövningsrätt i frågan, vilket ledde till att beslutsfattandet i viss mån även påverkades av rent politiska motiv. På grund av trafikförbindelserna och de demografiska förändringarna samt uppenbarligen ibland även i den politiska opartiskhetens namn bereddes tidvis ändringar av beslutet. Dessa förslag siktade i allmänhet på en utvidgning av områden med skärgårdsställning.

I vissa enskilda fall anser jag att grunderna för beviljandet av skärgårdsstatus till kommuner eller kommundelar inte var tillräckliga. Bakgrundskrafternas politiska och övriga inflytande var så stort att avvikande åsikter inte heller fick understöd i beslutsfattandet vid statsrådet. Frågan gällde användningen av prövningsrätten och som enskilda fall hade frågorna å andra sidan ingen större statsfinansiell betydelse.

Särskild aktivitet och hembygds kärlek i delegationen väckte också utlåtandena till de statliga myndigheterna om användningsgrunderna för vissa behovsprövade statsanslag och den årliga utdelningen till skärgårdskommunerna. Den mest betydande ekonomiskt sett var antagligen utdelningen av behovsprövade finansierings-

bidrag till kommunerna. Anslaget var avsett för alla landets kommuner i ekonomiska trångmål, vilket ledde till att skärgårdskommunerna inte bara var tvungna att konkurrera sinsemellan utan också med de övriga kommunerna. Å andra sidan underlättades skärgårdskommunernas ekonomiska ställning vid denna tid också av att skärgårdsfaktorn efter stiftandet av skärgårdslagen började beaktas bättre än tidigare bland annat i kommunernas bärkraftsklassificering och de lagstadgade statsbidragen.

Reseminnen

Delegationen, dess sektioner och arbetsutskott gjorde årligen resor till skärgården i allmänhet i anknytning till något aktuellt ärende. Som landkrabba hade jag ingen nämnvärd erfarenhet av och kunskap om skärgården, och därför var dessa besök mycket viktiga studieresor för mig. Min ökade kännedom om skärgården mjukade också upp mitt förhållningssätt till frågor i den mån som det var möjligt i rollen som finansministeriets representant.

Fiskodlingen ökade i havsområdena i synnerhet på 1970- och 1980-talen, och man började fästa större uppmärksamhet vid de miljöproblem som verksamheten förorsakade. Frågan lyftes fram i delegationen redan under ordförande Janssons mandatperiod. Fiskeriet i sina olika former hade en viktig närings- och befolkningspolitisk betydelse för skärgården, och därför började delegationen aktivt sätta in sig i frågan.

Senare orsakade uppgifterna om fisksjukdomar på norska havsanläggningar oro bland myndigheter och medborgare. För att få en bättre bild av problemet besökte delegationen under ordförande Lauréns ledning Trondheim hösten 1986. Resan var på många sätt händelserik och intressant. Information om fiskefrågor erhöles av myndigheter och dessutom besökte man den närbelägna ön Hitra, där det i jämförelse med Finland fanns stora fiskbassänger. Vi fick verkligen en konkret bild av fiskarnas liv i bassängerna. Fiskar simmade fast i varandra, flera bar på spår av sina grannars kannibalistiska beteende, en del fiskar var döda och lukten obeskrivlig! Jag kunde inte äta odlad "kass fisk" på länge efter det.

Vissa resor minns jag särskilt väl på grund av någon enskild händelse. Ett dylikt minne är resan till Karlö 27.10.1981. Mitt under resan dit fick vi veta att president Kekkonen hade avgått. Vår ordförande Jansson återvände omedelbart till Uleåborg och därifrån till Helsingfors för att förbereda sin presidentvals kampanj.

En annan minnesvärd resa var arbetsutskottets båtfärd i Rääkkylä hösten 1985. Det stormade rejält och brandkårens båt Myrsky, som vi åkte med, gungade våldsamt. Jag vet inte om kantringsrisken var verklig, men åtminstone jag hade hjärtat i halsgropen och trodde min sista stund var kommen. Som tur klarade vi oss oskadda med undantag för kommundirektör Simanainens tumme som fick sig en rejäl smäll när den blev mellan hytt dörren som vinden smällde fast.

Behagliga minnen har jag också från arbetsutskottets resa sommaren 1993 till Velkua-dagarna och deltagandet i den under evenemanget ordnade roddtävlingen runt ön Palva. Arbetsutskottet vann tävlingen med Jan-Erik Enestam som kapten. Å andra sidan fanns det bara två roddarlag. Sjödagarna i Kotka bekantade jag mig med sommaren 1988 i anslutning till en resa till Aspö och Pellinge skärgård, och i slutet av sommaren 1991 bekantade jag mig med Puumala, där vi också deltog i en roddtävling.

För egen del har arbetet i skärgårdsdelegationen och stiftandet av bekantskap med levnadsförhållandena i skärgården och med personer som arbetat för dem varit mycket lärorikt och intressant. Enligt mina observationer ökade intresset och förståelsen för bevarandet av skärgårdens egenart och livskraft också på förvaltningsnivå. Delegationen har varit och är fortfarande en effektiv bevakare av skärgårdens intressen och ett organ som lyfter fram skärgårdsperspektivet.

JUHANI A. NISKA

Som kustartillerist i skärgårdsdelegationen

I viss mån överraskande var jag tvungen att ta emot tjänsten som inspektör för kustartilleriet i december 1987, vilket senare ledde till medlemskap i skärgårdsdelegationen. Jag var med under en treårsmandatperiod och en del av följande mandatperiod tills jag gick i pension. Min suppleant var först överstelöjtnant Jorma Vuohelainen och efter honom överstelöjtnant Juhani Haapala, en utmärkt man och senare kommendör för Åbo Kustartilleriregemente.

När jag blev medlem skärgårdsdelegationen hade jag ingen tydlig bild av detta organs verksamhet eller uppgifter. Därför koncentrerade jag mig i början på att lyssna på andra medlemmars ställningstaganden medan ordförande Ole Norrback ledde mötena på sitt lugna och politikermässigt slipade sätt.

Ole Norrback var en jovialisk man, som verkligen identifierade sig med skärgårdens problem och bekymmer. I synnerhet skärgårdsbefolkningens rörelsemöjligheter och utkomstproblem låg honom varmt om hjärtat – och dessa frågor upplevde jag också själv vara viktiga. Det var intressant att följa med hur en erfaren politiker ledde skärgårdsdelegationens verksamhet. Däri fick han stort stöd av den nye, engagerade generalsekreteraren Jorma Leppänen, som idogt strävade efter att bereda mötena så att vi kunde komma med sakliga förslag och beslut.

Att följa med diskussionerna under mötena var en god utbildning för en officer i regementskommendörsställning. Van vid militärens snabba beslutsfattande förstod jag mig inte alltid på förfarandet som ibland kunde verka ältande. I bakgrunden till den måttfulla och behärskade diskussionen tyckte jag mig ibland också notera partipolitiska bottenströmmar, i vars reglering ordföranden och generalsekreteraren spelade en stor roll. – Å andra sidan måste man medge att delegationsmedlemmarna ändå förde diskussioner på ett ganska sansat sätt.

En stor förändring på flera olika sätt inträffade då Elisabeth Rehn utnämndes till ny försvarsminister och ordförande för skärgårdsdelegationen. Hennes charm piggade redan i sig upp mötena och inspirerade mötesdeltagarna. Hon strävade också målmedvetet efter att hålla trådarna i sina händer. Som en passionerad seglare låg skärgården och dess befolkning henne varmt om hjärtat. Under hennes tid strävade man målmedvetet efter att göra exkursioner till skärgårdar i både havs- och insjöområdena. Även om engagemanget i den mottagande kommunen inte alltid var så stort, så uppmjukade ordförandens engagemang och ljusa person varje situation. Deltagandet i roddtävlingen Sulkavan suursoudut var en snilleblixt från hennes sida som förstärkte samarbetsandan. Därigenom fick skärgårdsdelegationen en hel del positiv publicitet och kunde presentera sin uppgift och verksamhet för människor i insjöskärgården.

Min egen verksamhet var tudelad – så klart deltog jag ivrigt i diskussionerna – men det som låg mig särskilt varmt om hjärtat var värnandet om försvarsmaktens roll i skärgårdsmiljöförhållanden. Kustförsvarets behov hamnade ofta i bakgrunden, och därför var presentationen och utredningen av dem centrala frågor i detta arbete.

I flera sammanhang hade jag upplevt hur försvarsmaktens närvaro i skärgården gav invånarna en viss känsla av säkerhet. Detta var i synnerhet fallet för dem som

hade svåra väg- och kommunikationsförbindelser och under hårda väderleksförhållanden. Ofta kunde våra förbindelsefartyg erbjuda en säker resa, till exempel vid plötsliga sjukdomsfall. Även med tanke på sjöräddningen och områdesbevakningen fanns det behov för våra bemannade befästningar med tanke på både skärgårdsbefolkningen och övriga människor som rörde sig i skärgården. Jag tror att rätt många resenärer i skärgården och på sjön kan känna tacksamhet mot värnpliktiga som hållit utkik från sina sjöbevakningstorn. Detta faktum glömdes ibland av dem som ansåg sig ha lidit ekonomiska förluster på grund av försvarsarrangemang. De kunde till exempel helt glömma bort de hårda förluster som de under våra krig evakuerade personerna upplevde.

Samarbetet med min goda vän och kadettkursbroder, konteramiralen för sjöbevakningen Heimo Iivonen var flexibelt. Vi hade också kännedom om de förhållanden där våra underordnade verkade. Vi båda bekämpade beslutet mot bland annat planerna att minska sjöbevakningens eller kusttruppernas verksamhetsförutsättningar. Samtidigt fick miljöskyddsuppgifterna en större betydelse.

Jag ska inte ta upp skärgårdsseminarierna som verkligen piggade upp verksamheten och utgjorde en grund för en god kommunikation och en höjning av skärgårdsdelegationens profil. Dessa seminarier går säkert i genom i flera andra texter.

Den 1 mars 1992 överfördes jag till reserven. I anslutning till det beviljades jag avsked från skärgårdsdelegationen. Till min efterträdare utnämndes överste Risto Sinkkonen, och som efterföljare till Juhani Haapala, som sedermera befordrades till överste, utnämndes överstelöjtnant Ossi Kettunen. Tyvärr blev deras verksamhetstid kortvarig då man på grund av nya skärgårdsbestämmelser "städade bort" tjänstemannaexperterna från skärgårdsdelegationen. Jag undrar varför det gick så här.

Både vår insjö- och vår havsskärgård hotas från flera håll, till exempel skulle följderna av oljeutsläpp vara mycket katastrofala på grund av vår känsliga natur. Nya fenomen är en okontrollerad försäljning av tomter till utlänningar och gasrörsprojektet på Finska viken. Det är önskvärt att även dessa frågor sköts sakligt och opartiskt.

För skärgårdsdelegationen är framtiden alltså full med utmaningar. Samtidigt sörjer jag över den ansvarslösa brådska med vilken vårt kustförsvar har körts ner. Jag kan bara uppriktigt hoppas på framgång för delegationen och dess medlemmar i deras strävan att rädda vår unika skärgård och dess kultur. Man måste komma ihåg att det är lätt att riva upp och förstöra men svårt och tidskrävande att lappa ihop och bevara.

Till slut vill jag tacka alla ordförande, kolleger i delegationen och generalsekretären inklusive medarbetare för ett fungerande samarbete under min cirka fyraåriga mandatperiod. Jag önskar er fortlöpande framgång i er viktiga verksamhet!

HEIMO IIVONEN

Gränsbevakningsväsendet och sjöbevakningsstationerna i skärgården

Gränsbevakningsväsendet grundades 1930 för att effektivisera övervakningen av förbudslagen. Inrättningens fastställda ordinarie uppgift var "att upprätthålla ordningen och den allmänna säkerheten vid rikets havsgräns".

Som sjöbevakare anställdes främst män från kusten och skärgården. I början av verksamheten var de inte så omtyckta i skärgårdsbyarna. När förbudslagen upphävdes var inrättningen redan permanent, och så småningom blev dess relationer till skärgårdsborna goda och förtroendefulla. Skärgårdens invånare och sjöbevakarna insåg att de behövde varandra.

Efter kriget anslöts Sjöbevakningsväsendet till Gränsbevakningsväsendet. Uppgifterna förblev huvudsakligen oförändrade och organisationsändringen invercade inte på samlivet i skärgården. Sedan början av verksamheten har sjöbevakarna vid sidan av den övriga verksamheten strävat efter att underlätta skärgårdsbornas liv, eftersom det förutom lotsar inte fanns andra myndigheter i skärgården. Verksamheten för att minska på smuglingen genom skärgården orsakade dock konflikter och bristande förtroende ända till mitten av 1970-talet. På denna punkt gick man ibland så långt att anställda sjöbevakare inte placerades på bevakningsstationer på deras

■ Bevakningsfartyget "Merikarhu" byggdes 1994. Det 58 meter långa fartyget sköter mångsidiga bevaknings- och räddningsuppgifter i Finska viken. (Finska vikens sjöbevakningssektion)

hemöar eller i närheten av dem, även om man därigenom gick miste om den viktiga lokalkännedomen, som är viktig när man rör sig i skärgården.

Främjandet av sjösäkerheten hörde från första början till sjöbevakningens uppgifter. Lagen om sjöräddningstjänst trädde i kraft i början av 1980-talet och klargjorde märkbart tidigare praxis, även om ingen egentlig ansvarig myndighet utsågs. Således blev sjöbevakningens uppgift allmän säkerhet och ordning i skärgården, sjöräddning, spaning och hjälp samt sjuktransporter i svåra förhållanden.

Skärgårdslagen, som trädde i kraft vid samma tid, främjade för egen del invånarnas utkomstmöjligheter. Samtidigt främjade den relationerna till myndigheterna, i synnerhet sjöbevakningarna. Även anskaffningen av räddningshelikoptrar som gränsbevakningsväsendet inlett ökade för egen del säkerheten i skärgården, eftersom räddarna nu snabbare kunde nå de hjälpbehövande i flera områden.

För att garantera ett effektivt agerande i allvarigare krissituationer inledde sjöbevakningarna repetitionsövningar. Man började kalla in reservister vid kusten och i skärgården till marina övningar under krissituationer. De valda reservisterna var motiverade och engagerade inför de nya uppgifterna, vilket delvis förenade skärgårdens myndigheter och invånare.

Inbesparingarna har tagit arbetsplatser

Å andra sidan har den ovan beskrivna positiva utvecklingen motarbetats av myndigheternas arbetstidsarrangemang och statliga inbesparingar. Redan år 1969 fick sjöbevakarna fem dagars arbetsvecka, och den nya arbetstidslagen från 1972 minskade möjligheterna att bistå invånarna i skärgården. Statens inbesparingsmålsättningar ledde vid gränsbevakningsväsendet till att man måste minska antalet sjöbevakningsstationer och ersätta bevakningen med teknisk utrustning. Inbesparingskraven infördes 1989 och deras inverkan började synas under följande decennium.

Vid samma tid minskade passkontrollen som överförts till gränsbevakningsväsendet antalet anställda på sjöbevakningsstationer och -fartyg. Personalens, invånarnas och skärgårdsdelegationens ställningstaganden hade ingen effekt på statens åtgärder. Nedläggandet av sjöbevakningsstationer drabbade värst Skärgårdshavet, där det också fanns mest fast bosatta skärgårdsbor. På Skärgårdshavet nedlades åren 1992–1994 stationerna på Årstan, Bodö, Saltvik och Kumlinge. På Finska viken övergavs Santio 1992 och Boistö 1994, i Bottenviken Mässkär 1991, Molpe 1993 och Mickelsöarna 1993. Därtill skar man ner jourfunktionen och beredskapen på de kvarstående stationerna. På grund av åtgärderna ökade avståndet mellan stationerna och hjälpen kom fram långsammare; transporter under perioder av menföre i skärgården minskade eller upphörde helt och hållet.

Bilfärjan Estonias förlisning 1994 lyfte på ett utpräglat sätt fram de starka och svaga sidorna hos kustens och skärgårdens räddningstjänst. Man utnyttjade sjöbevakningsstationerna, landnings- och tankningsplatserna för helikoptrar, sjukhusen vid kusten, fästningarna och garnisonerna, radarna och de övriga bevakningsstationerna samt invånarnas arbetsinsatser. Räddningsinsatserna efter olyckan visade hur viktiga en bebodd skärgård och kust är då en storolycka inträffar på sjön.

Finlands sjöräddningssällskap

Finlands sjöräddningssällskap är en frivillig sjö- och insjöräddningsorganisation, som för närvarande har 59 självständiga räddningsföreningar runt om i landet, hälften på insjöar. Föreningarna har ett tillräckligt antal räddningsfartyg, huvudbaser och patrullbaser i skärgården med tanke på verksamheten. Volontärerna samarbetar med myndigheterna och deras andel av alla räddningsprestationer har årligen uppgått till ca 20 procent. Därtill stödjer volontärerna invånarna i skärgården och

vid kusten, transporterar sjuka och skadade, bedriver spaningsverksamhet, ger första hjälpen och övervakar skärgården för att förebygga bränder och upptäcka olika slags nödsituationer.

De frivilliga har bland annat transporterat får till öar, räddat en tjur från en bergsskreda, bogserat flygplansvrak och bärgat båtar. Verksamheten är inte beroende av statsfinansiering, och den har varit oförändrad i årtionden. De nuvarande räddningsfartygen är moderna och snabba. Människoliv räddas gratis, men för den övriga verksamheten uppbärs en skälig ersättning.

Skärgårdsdelegationens verksamhet

Skärgårdsdelegationen har varit en viktig förbindelselänk mellan myndigheterna på sjön och i skärgården, andra inflytelserika personer samt invånarna i skärgården. Mötena, seminarierna och de gemensamma resorna har ökat den ömsesidiga förståelsen och främjat skärgårdslagens målsättningar.

Bäst minns jag delegationens deltagande i roddtävlingen Sulkavan suursoudut år 1992 med ett eget kyrkbåtslag. De andra roddlagen verkade uppskatta vårt deltagande i tävlingen, och en del uppmuntrade oss med "Bravo, skärgårdsdelegater!" Färden lyckades bra trots små kollisioner, men visade sig vara så ansträngande att vi inte orkade dra upp den lånade kyrkbåten ordentligt på stranden.

Andra minnesvärda gemensamma resor och evenemang ordnades i Ekenäs och Puumala. Vi konstaterade att Ekenäs skötte väl om sin vackra och historiska skärgård. I Puumala planerade man en bro och funderade hur den skulle påverka området. Nu har bron stått på sin plats i flera år och för egen del förbättrat beboeligheten i Puumala som präglas av vattendrag och skärgårdsmiljöer.

■ Finska vikens sjöbevakning under en räddningsmanöver. (Finska vikens sjöbevakningssektion)

MATTI PIIPARI

Särdrag hos skärgården i östra Finska viken

Kust- och skärgårdsregionen i östra Finska viken som hör till Kymmenedalen avviker språkpolitiskt från merparten av den bebodda skärgården vid havskusten. Pyttis kommun är ännu tvåspråkig med finska som majoritetsspråk, men resten av kusten ända till östgränsen är finskspråkig.

Den kraftiga migrationen från skärgården började efter andra världskriget då de traditionella skärgårdsnäringarna inte längre garanterade en skälig utkomst. Däremot erbjöd industrin och hamnen i Kymmeneflodens mynnig arbete för villiga. Till följd av detta lät man bli att ta hand om trafik- och serviceförhållandena i skärgården, eftersom det inte heller fanns några personer på beslutsfattarnivå som talade för det.

Kanske är det därför som människor i området fortfarande upplever att de politiska beslutsfattarna haft en större förståelse för den svenskspråkiga skärgårdens behov än den finskspråkigas. Med undantag för fästningsöarna höll den fasta bosättningen på att försvinna helt och hållet från vissa skärgårdsbyar. Situationen har förbättrats betydligt under 2000-talet, även om antalet statliga arbetsplatser har fortsatt

■ Märkesflöten målas på Aspö 1951. De tillverkades av stäver och var formade som små tunnor. (J. Jussilainen/Museiverket)

att minska i skärgården. Under de senaste åren har den fasta bosättningen ökat i synnerhet på öarna som hör till Kotka stad (Aspö och Kuutsalo). Denna utveckling ställer nya utmaningar för förbättrandet av tjänsterna och i synnerhet trafikförbindelserna.

Mätt enligt befolkningsmängd är de viktigaste öarna i östra Finska viken i dag Aspö, Kirkonmaa, Kuutsalo och Tiutinen i Kotka, Mogenpört, Fagerö och Koukku-saaret i Pyttis samt Kuorsalo och Tammio i Fredrikshamn. Fast vägförbindelse finns till Mogenpört och Tiutinen; Aspö och Fagerö har sådana förhållanden att de måste räknas höra till den så kallade ytterskärgården.

Aspö var en självständig kommun innan den frivilligt anslöt sig till Kotka 1974. Sjöstridskrafterna hade där en bevakningsstation och gränsbevakningsväsendet en sjöbevakningsstation, på Kirkonmaa finns en utbildnings- och sjöbevakningsfästning. De övriga öarna saknar statliga arbetsplatser. På Aspö finns ett litet men aktivt och självständigt andelslag, på Tiutinen en lågstadieskola. Om somrarna är Fagerö i Pyttis ett livligt turistmål med butiker, restauranger och logitjänster.

Tiutinen är en traditionell ö med fast bosättning som arbetar, går i skola och utnyttjar tjänster flera kilometer längre bort på fastlandet tack vare den fasta vägförbindelsen. Vägförbindelsen till ön blev klar på 1970-talet. På Tiutinen finns ett fungerande Folkets hus som är i gott skick, och ön har länge varit känd för sin starka bygemenskap som präglats av arbetarrörelsen. De andra öarna i regionen har inte haft motsvarande verksamhet.

De geografiskt närbelägna öarna Kuutsalo och Tiutinen har haft nära samarbete trots att de har haft olika samhällssyn. Man har sökt och erbjudit hjälp åt varandra under samhällskriser. Eftersom jag själv kommer från Kuutsalo har jag hört om och även själv upplevt en hel del av dessa skeden. Tiutisen Pyrintö var i tiderna en nationellt och även internationellt känd brottningsförening, som före krigen till och med utmanade Arbetarnas idrottsförbunds lag!

Befolkningen i skärgården minskade och åldrades ända till början av 1980-talet. När man sedermera fick till stånd en småskalig fartygstrafik året runt och tjänster inom äldreomsorgen började livslågan återigen brinna lite klarare. Statsmakten gick med på att stödja förbindelsetrafiken först mot slutet 1990-talet, fram till dess hade kommunerna ansvarat för stödåtgärderna, och i viss mån hade även försvarsmaktens fartyg utnyttjats. Trafiken under perioder av menföre sköttes i viss mån också av sjöbevakningens båtar och fartyg samt av den lokala sjöräddningsföreningens fartyg. Under isperioden kom man länge till Kuutsalo endast över en farledsbro för fotgängare som bara var öppen vissa tider. Nästan alla bebodda öar utan fast vägförbindelse låg bakom de livligt trafikerade öppna farlederna i Fredrikshamn och Kotka och var således svårtillgängliga på vintern och under islossningen.

Dessa öar som tidigare beboddes av lots-, skeppar- och fiskarsläkter har blomstrat upp på nytt. Åretruntbosättningen ökar. Så kallat sekundärt boende ökar kraftigt och hembygdsföreningarna inom området verkar aktivt för att utveckla skärgården. Då även kommunernas aktivitet har ökat och betydelsen av en livskraftig skärgård betonats, håller en ny era på att spira i skärgårdsområdet på östra Finska viken.

Post- och datakommunikationstjänsterna måste dock förbättras, och förbindelsefartygstrafiken måste äntligen uppnå samma nivå både kvalitativt och kvantitativt som den övriga kustregionen. Man måste sätta sig in i miljöfrågor och främja turismen. Så det finns fortfarande utmaningar här längst inne i Finska viken.

ILKKA SIMANAINEN

Utnämmandet av Rääkkylä till skärgårdskommun var avgörande för kommunens utveckling

Rääkkylä, som ligger i Norra Karelens södra del, har en hel del vattenområden, öar, uddar, vikar och naturskönhet. Av kommunens yta på 720 km² utgörs över 40 procent av vattenområden, kustlinjen är cirka 500 km lång. De stora fjärdarna på Orivesi och Onkamojärvet avgränsar socknen så att landgränsen bara är cirka 20 km lång. Vid tiden för skärgårdslagens ikraftträdande fanns det tre färjor i Rääkkylä. I skärgårdsdelen, dvs. Oravisalo och Varpasalo, bodde över 500 personer utan fast vägförbindelse, cirka 13 procent av kommuninvånarna. Två årtionden tidigare var skärgårdsbefolkningens andel 20 procent.

Rääkkylä har trafikmässigt ett dåligt läge. Kommunen saknar järnväg och riksväg. Därför har det varit svårt att till exempel locka industri till orten.

Men före krigen då fartygstrafiken var viktig hade kommunen tvärtom en bra trafikställning. I bästa fall fanns båttrafik vid elva bryggor. På den tiden fanns också industri, men den upphörde i stort sätt på 1960-talet.

Rääkkyläs näringsstruktur har varit mycket ensidig. På 1960-talet var 80 procent av invånarna sysselsatta inom jord- och skogsbruk, och ännu på 1980-talet var deras andel nästan hälften. Antalet arbetsplatser inom industrin var litet. Detta ledde till låga skatteintäkter; räknat per person hörde skatteintäkterna till de lägsta i hela landet. Utvecklingen av kommunens serviceportfölj hade halkat efter, investeringsnivån var låg.

Jag hade bekantat mig med skärgårdspolitiken redan i medlet av 1960-talet. År 1964 publicerade Inre Finlands skärgårdskommitté ett betänkande och därmed infördes representationen för denna region i skärgårdsdelegationen. Jag vill minnas att de vattenrika kommunerna i inre Finland på den tiden höll ett förhandlingsmöte i Nyslott under riksdagsledamot Esu Niemeläs ledning.

När skärgårdslagen bereddes ökade intresset för skärgårdspolitiken i Rääkkylä. På grund av de ovan beskrivna naturförhållandena antog vi att Rääkkylä hade goda chanser att bli utsedd till egentlig skärgårdskommun. Vi försökte påverka beslutsfattarna, och vi lyckades till och med locka skärgårdsdelegationens ordförande Jan-Magnus Jansson att göra ett besök till Rääkkylä.

Emellertid föreslog man att endast Puumala och Vehmersalmi skulle utses till egentliga skärgårdskommuner i inre Finland. Det kan hända att delegationens förslag påverkades av att vägverket uppenbarligen fattat ett beslut om att bygga Kivisalmi bro.

År 1981 blev jag vald till medlem av skärgårdsdelegationens sektion för inre Finland. Vi fick kännedom om delegationens förslag vid vårt sektionsmöte i S:t Michel. Ossi Heinonen berättade att handlingarna blivit liggande på statsrådets bord, eftersom minister Taxell ville bekanta sig med dem. Taxell hade krävt att man utöver de föreslagna kommunerna skulle utse ytterligare två kommuner till egentliga skärgårdskommuner i havsskärgården. Sektionen för inre Finland beslöt vid sitt möte att också föreslå ytterligare två kommuner – dessa var Rääkkylä och Hirvensalmi.

■ Kommunalrådet Ilkka Simanainen. (tidningen Koti-Karjala)

Jag fattade genast situationen. Ärendet krävde en politisk kompromiss mellan SFP och centern. Inrikesminister var centerns Eino Uusitalo. Genast efter mötet i S:t Michel fick vi audiens hos Uusitalo. Norra Karelen förbund understödde kraftigt tanken om att Rääkkylä skulle utses till skärgårdskommun. Avgörande för skötandet av ärendet vid inrikesministeriet var den hjälp som dåvarande riksdagsledamot Markku Kauppinen gav. I dag är han verkställande direktör för kommunernas pensionsförsäkring.

Vår taktik lyckades. Rääkkylä blev egentlig skärgårdskommun bland de första. Uppenbarligen inverkade kommunens ytterst svaga ekonomiska ställning, skärgårdsbefolkningens höga andel och den orättvisa behandlingen av kommunen i den regionalpolitiska zonindelningen på slutresultatet. Enligt den hamnade Rääkkylä i den andra baszonen och utsågs inte ens till tilläggsstodråde.

Kommunens ekonomi förbättrades väsentligt

Beslutet om att utse Rääkkylä till egentlig skärgårdskommun satte fart på det redan under 1970-talet inledda utvecklingsarbetet för att förbättra kommunens serviceportfölj och näringar. Kommunens inkomstnivå höjdes betydligt då ställningen som skärgårdskommun beaktades vid beviljandet av statsandelar. Det viktigaste var ändringen av lagen om kommunernas allmänna finansieringsunderstöd så att man i skärgårdskommunerna använde den högsta möjliga utjämningsgränsen vid betalningen av utjämnning för skatteintäkter. De ökande statsandelarna inverkade på skatteöret med en till två penni.

Förbättringen i kommunens inkomstnivå gjorde det möjligt att bygga bl.a. ett bibliotek, en hälsocentral, ett ålderdomshem, ett kommunkansli, ett daghem och en idrottsplan på 1980-talet och i början av 1990-talet. Lokaler bygges också åt polisen, posten, FPA och arbetskraftsbyrån, och därtill byggdes affärs- och industrilokaler för uthyrning. Kommunaltekniken i kyrkbyn och vattenförsörjningen i glesbygden förbättrades, och bostadsproduktionen understöddes.

Skärgårdskommunbeslutet granskades enligt valperiod. Kivisalmi bro blev färdig i mitten av 1980-talet. Andelen skärgårdsbefolkning utan fast vägförbindelse minskade i kommunen. Antagligen var det orsaken till att Rääkkyläs ställning som skärgårdskommun avbröts under Rabbe Lauréns och Ole Norrbacks ordförandeskap. Men kampen för vår ställning fortsatte – och vi förblev en skärgårdskommun.

Orsaken till detta var säkert att kommunens ekonomiska ställning och utvecklingsfas ännu på 1980-talet och långt in på 1990-talet var sådan att vi skulle ha hamnat i en ekonomisk återvändsgränd utan skärgårdstillägget som kompletterade skatteintäkterna. Därför bevarades skärgårdsställningen ända tills Ihalsalmi bro byggdes och hela skärgårdsbefolkningen fick fast vägförbindelse.

Mitt medlemskap i skärgårdsdelegationen, inklusive medlemskapet i sektionen för inre Finland, varade i 15 år. Jag fick stifta bekantskap med både havs- och insjöskärgården samt skärgårdskommuner, deras förvaltning och verksamhet samt delta i flera evenemang som ordnades i dessa kommuner.

Rääkkylä deltog aktivt i flera av delegationens projekt och strävade efter att dra nytta av dem så väl som möjligt. Kommunens förtroendemannaledning deltog i skärgårdsseminarier och andra sammanträden som ordnades av delegationen.

Som delegationsmedlem fick jag under årens lopp hålla tal på seminarier och fester. Jag minns särskilt mina inledande anföranden om skärgårdslagen och dess verkställighet på Vattenvägbranschens förhandlingsdagar i Joensuu 1982, på Inre Finlands skärgårdsdagar i Puumala 1986 och på landsbygdsnäringsnärings utvecklingsdagar i S:t Michel. År 1997 var jag festtalare på huvudfesten Ellinpäivät i anslutning till det årliga sommarevenemanget i skärgårdsdelkommunen Juga. Temat var "Ihaille Pielisen pintoo" (Beundra Pielinens yta).

I början av delegationens arbete kunde kommunerna i havsskärgården inte riktigt förstå att det också kan finnas egentliga skärgårdskommuner i inre Finland. Särskilt svårförståeligt var att kommunerna i det inre av landet fick mer skatteintäktsutjämnningar än kommunerna i havsskärgården. Detta fick jag förklara många gånger. Till slut fattade man att skatteintäkterna i inre Finlands kommuner var betydligt lägre än i havsskärgårdens kommuner.

Mötes- och studieresor

Delegationen gjorde studieresor till skärgårdskommuner, och i anslutning till dem höll delegationen ofta också sina möten. Ett par gånger efter ett skärgårdsseminarium gjorde vi studieresor till kommuner i regionen. Kommunernas representanter presenterade förvaltningen och problemen samt visade oss lokala sevärdheter. Några resor gjordes också till utlandet.

I augusti 1991 gjorde delegationen en mötes- och studieresa till Puumala. Vid denna tid var ordförande Elisabeth Rehn försvarsminister. På grund av maktskiftet var läget kritiskt i Sovjetunionen. Försvarsministern var tvungen att hela tiden hålla sig ajour med händelserna i vårt östra grannland och i världen. I stugan där jag inkvarterats fanns också ministeriets informationscentral. Det var intressant att följa med dess verksamhet och vara delaktig av världens händelser.

Under Elisabeth Rehns ordförandeskap gjordes också en resa till Estland. Syftet var att stifta bekantskap med skärgårdspolitiken och beredningen av en skärgårdslag i ett Estland med en ny förvaltning. Från flygplatsen transporterades vi direkt till

■ Bogserbåt i Kivisalmi, Rääkkylä, i juli 2002. Bilden har tagits från bron som byggdes i mitten av 1980-talet. Även om det inte finns gruvdrift i Rääkkylä är Kivisalmi en central plats i Finlands gruvhistoria; när sundet muddrades 1908 fann man en sten som ledde till upptäckten av kopparfyndigheterna i Outokumpu. (Kari Koskela/Kuvaliiteri)

Toompea där premiärminister Mart Laar bjöd på morgonkaffe. I sitt anförande berättade han för oss om de aktuella faserna i skapandet av en ny förvaltning i landet. Från Tallinn gick resan till Ösel, där vi träffade representanter för de lokala kommunerna i landshövdingens hus. Tjänstemän vid inrikesministeriet fungerade som guider. På den tiden instruerades de estniska tjänstemännen vid ministerierna av experter från Finland.

Under evenemanget på Ösel fick jag i uppdrag att berätta om den finländska regionalpolitiken, dess uppkomst och nuläge. Kommunernas representanter ställde frågor till oss om kommunalförvaltningen och skärgårdspolitiken. När man frågade oss vad skatteöre betyder kunde vi bara konstatera att den kommunala och ekonomiska förvaltningen ännu var i barnaskor i Estland. – Vår resa fick stor uppmärksamhet i estniska medier. Vårt besök var ett centralt inslag i både tv- och radionyheter.

I mitten av 1980-talet förde man en livlig diskussion om den ökande näringsbelastningen i vattenområdena. I synnerhet sommargästerna anklagade fiskodlingen för att förörena Skärgårdshavets vattenområden. Ärendet behandlades flera gånger också vid skärgårdsdelegationens möten. Under Rabbe Lauréns ordförandeskap gjordes en studieresa till skärgårdskommunen Hitra i Norge i närheten av Trondheim. Hitra kommun är en liten skärgårdskommun omgiven av öppet hav. Kasseodling av lax i havet var en mycket betydande näring där. Kommunen hade också en fiskeriombudsman.

Vid samma tid i mitten av 1980-talet förde man diskussioner om ett frikommunexperiment i kommunförvaltningen och lagstiftningen bereddes. Det var antagligen därför som skärgårdsdelegationens resa kombinerades med ett besök till den svenska kommunen Bräcke. Där pågick ett förvaltningsexperiment enligt vilket det parti som vunnit kommunalvalet fick alla förtroendeuppdrag. En avlönad förtroendeperson från oppositionen övervakade förvaltningen.

År 1994 hördes jag i egenskap av medlem av skärgårdsdelegationen av riksdagens förvaltningsutskott med anledning av regeringens proposition om att skära ner statsandelarna. Och år 1993 hördes jag tillsammans med generalsekreterare Jorma Leppänen och ordföranden för Korpo kommunfullmäktige Klaus A. Sahlgren med anledning av regeringens proposition om en ändring av skärgårdslagen. Vi lämnade delegationens promemorior om dessa ärenden till riksdagsgrupperna.

År 1997 fyllde minister Jan-Erik Enestam 50 år. Jag var en av delegationens utsända som hälsade på ordföranden i hans hemkommun Västanfjärd. Mottagningen var i ungdomsföreningens hus, och jag fick äran att hålla födelsedagstalet. I enlighet med ordförandens önskemål deltog delegationen och flera skärgårdskommuner i en donation till en renoveringsfond för huset.

Delegationen inbjöd representanter för Estland och Sordavala i ryska Karelen att delta i några skärgårdsseminarier. I gengäld fick vi en inbjudan till ett seminarium i skärgårdskommunen Ormsö i Estland och till Sordavala för att bekanta oss med staden och skärgården i Ladoga, huvudmålet var så klart gamla Valamo.

Införandet av tidtabeller i färjetrafiken var en besvärlig fråga. För att skära ner kostnaderna började vägförvaltningen införa tidtabeller för trafiken. Skärgårdsborna, skärgårdskommunerna och delegationen motsatte sig projektet. Tidtabellerna infördes men gav knappast några inbesparingar. Gäller tidtabellerna fortfarande? Den sista färjan på min hemort ser ut att färdas över Arvinsalmi i samma takt som innan tidtabellerna infördes.

Nedläggningen av sjöfartsverkets och gränsbevakningens baser samt nedskärningarna av arbetsplatser behandlades ofta av delegationen. Arbetsplatserna vid dessa inrättningar var mycket viktiga för kommunerna i havsskärgården.

Fritidsboendet, som ökat hela tiden, har haft en viktig betydelse för skärgårdsområdena. Kommunen bör sköta flera fritidsinvånarens servicebehov. Med undantag för serviceavgifter och fastighetsskatt betalar fritidsinvånarna ingenting till stugkommunen. En av de långvarigaste frågorna i delegationen har varit hur en del av kommunalskatten skulle kunna allokeras till stugkommunen. Uppenbarligen är frågan fortfarande olöst.

ELIS BACKSTRÖM

Replotbron krävde 35 år

– Replotbron som kom till 1997 var det bästa som hände mig under hela min tid som kommunalman och medlem av Skärgårdsdelegationen, säger sockenrådet Elis Backström i Replot, numera en del av Korsholm kommun intill Vasa.

– Redan 1962 var jag med om att försöka inleda planeringen för en bro till Replot. På den tiden gick den inre farleden mellan Replot och fastlandet, och tankarna på en bro väckte därmed motstånd på en del håll. Man var rädd för att den fria höjden skulle bli för låg.

I Björköby längst ut mot Kvarken var man aningen tveksam till en bro. Också miljövännerna var till en början emot projektet. Man var rädd för att bron skulle föra med sig en massa människor som skulle förstöra naturen på Replot. Också i Björköby var man litet tveksam. Ingenting hände emellertid, och i dag är även miljökamparna brovänner.

■ Räfsöfärjans sista tur den 27 augusti 1997. I bakgrunden nya Räfsö bro. (Akvarell av Marlene Ström, Elis Backströms samlingar)

- Senare blev farleden i stället för grund och måste flyttas ut till havs, och därmed förföll det argumentet. Men det tog ändå 35 år att få Replotbron till stånd, säger Elis Backström. Han är en verklig veteran i alla avseenden. Under senaste krig kämpade han med IR 61 vid Tienhaara.

- Midsommardagen då var lång för oss som förtvivlat kämpade för att överleva. Med tolv andra hade jag sökt skydd under en gran, när en granat träffade trädtoppen. Fyra av oss dödades på fläcken, och jag fick splitter på flera ställen i kroppen. Värst var emellertid att hörseln förstördes. Senare har också synen gått, så att jag bara har 20-30 procents syn kvar. Nu tar jag mig fram bara jag känner att omgivningen är bekant, säger Elis Backström.

I vintras gav han sig ut i skogen för att fälla träd till ved. Jobbet var tungt för en 85-åring, som först blev svettig och sedan började frysa.

Men veteraner från krig och kommunal kamp är av segt virke.

Upplevde fyra ordförande

- Jag var kommunstyrelsens ordförande i Korsholm i tio år och satt med i Skärgårdskommittén och Skärgårdsdelegationen. Jag hann uppleva Ilmari Hustich, Kristian Gestrin, Jan-Magnus Jansson och Rabbe Lauren som ordförande. Jag minns också mötena med Christoffer Taxell.

- Sedan hade jag ju mitt normala jobb också. I 35 års tid var jag arbetsledare på Schaumans skogsindustri i Jakobstad. I det jobbet svarade jag för knippning och närbogsering av stora timmerflottar från hela Sydösterbottens kust till cellulosafabriken i Jakobstad. Och dessutom hade jag hemgården med 100 hektar skog och tio hektar jordbruk, som nu ligger i träda.

- I jobbet med Skärgårdsdelegationen fanns mycket positivt. Vi gjorde intressanta studieresor i runt om i Finland från Karlö till Puumala, och också till Sverige, där jag fick presentera den nya skärgårdslagen vid ett seminarium i Trosa.

- Men när det gällde skärgårdslagen var jag lite bekymrad. Vi hade lyckats få in en paragraf som gjorde det möjligt för Skärgårdsdelegationen att fördela lite pengar för miljöskydd i skärgården. Det var en uppgift som passade Skärgårdsdelegationen med dess lokalkännedom bra. Men den punkten ströks sedan så att miljöanslagen fördelades via andra kanaler, och det tyckte jag inte alltid var så lyckat. Fortfarande tycker jag att skärgårdslagen borde kunna ge mer, säger Elis Backström.

Thure Malmberg

■ Krigs- och kommunveteranen Elis Backström.

JÖRGEN LILJEQVIST (1943–2017)

Skärgården har företagare!

Det finns en hel del små företag i skärgården i Finland. Det finns inte många stora utom ett på Kasnäs söder om Kimitoön. Företaget grundades och utvecklades av Jörgen Liljeqvist, som beviljades titeln ekonomiråd 2007.

Liljeqvists hemö är Biskopsö, som ligger några kilometer söderut från Dalsbruk. Där verkade också hans första företag, sågen som han grundade 1960 med sin far. Ett årtionde senare grundade familjen ett nytt sågverk på Kasnäs. År 1985 lades företagets verksamhet ned.

I mitten av 1970-talet hade Jörgen Liljeqvist också börjat med fiskodling. År 1989 köpte han en fiskförädlingsfabrik på Kasnäs.

– Vår målsättning var att förädla egen odlad fisk vid sidan för marknaden för färsk fisk också för storhushåll i djupfryst och rökt form. Ab Salmonfarm Oy har med tiden vuxit till ett betydande fiskförädlingsföretag i Skärgårdshavsområdet, omsättningen 2008 var över 16 miljoner euro. Vi förädlar forell, filerar strömming, fryser fjällfisk och tar även emot foderströmming, berättar Liljeqvist.

År 1995 började Liljeqvist satsa på turism, först inom restaurangbranschen. Fisk var säkert ingen raritet på menyn. Senare började man bygga ett hotell på udden på Kasnäs.

– Eftersom det finns sevärdheter för flera dagar fanns det behov för ett hotell. Kasnäs centrala läge mitt bland Skärgårdshavets natur bidrog till beslutet att bygga hotellet. Hotellet och konferenslokalerna blev klara 2000. De 41 hotellrummen är belägna i solfjäderformade hus.

Den närmaste konkurrenten var inte långt borta. På Kimitoöns nordöstra sida hade man byggt södra Finlands största fritidskomplex, Meri-Teijo. Men alla ville inte bo där med en massa människor och en golfplan, många ville bo i det naturnära Kasnäs.

Liljeqvists företag är också kända för sina miljövänliga verksamhetsprinciper.

– Inom fiskodlingen försöker vi undvika utsläpp som belastar havet. Hotellets och badets avfall har minskats och förpackningsmaterialet återanvänds.

Kasnäs betydelse som ett naturmål ökade också då naturcentret i Skärgårdshavets nationalpark, Blåmusslans naturrum, blev klart 1993. Där kan man bekanta sig med den överlägset vanligaste naturtypen i denna nationalpark, nämligen undervattensvärlden.

Båtgästerna betjänas av båthamnen på Kasnäs. Den har 300 båtplatser och 100 gästplatser. Om man inte har egen båt kan man ta en tur på sjön med Liljeqvists 30 meter långa galeas Inga, som har plats för nästan 50 passagerare.

Liljeqvists nyaste storprojekt är badinrättningen som invigdes 2005. Vattnet tas från havet – avsaltningsanläggningen, den ena i Finland, ligger i anslutning till badinrättningen. Den andra finns på Utö. Den använda metoden är omvänd osmos som även är vanligast ute i världen.

– Varmvattenbassängerna rymmer 600 000 liter vatten. Det enda förnuftiga sättet att värma upp vattnet var att använda jordvärmepumpar. De har visat sig vara tillförlitliga, och med hjälp av dem värmer man också upp rummen.

Årligen besöks badinrättningen av cirka 20 000 gäster. Förutom simbassänger och bubbelbad erbjuder badinrättningen olika vård- och konditionsmöjligheter samt andra aktiviteter.

Liljeqvists företag sysselsätter cirka 90 personer året runt och cirka 130 under sommaren.

Motgångar har också förekommit under årens lopp. Den senaste var branden i fiskrensningshallen på nyårsdagen 2009. Skadorna uppgick till cirka 1,5 miljoner euro. Den nya hallen är nästan klar.

Det finns ingen fast vägförbindelse till Kasnäs utan trafiken till Kimito sköts med färjan på Lövä. Broplanerna var långt framskridna, men nu ser finansieringen osäker ut.

- Det är en stor besvikelse. En bro skulle väsentligt underlätta det dagliga livet för dem som jobbar här, liksom också varutrafiken, konstaterar Liljeqvist.

■ En betydande del av fiskodlingen i Finland är koncentrerad till Skärgårdshavet. (Markku Könkkölä/Kuvaliiteri)

Esko Kuusisto

PER-ERIK (PELLE) ROSIN (1932–2017)

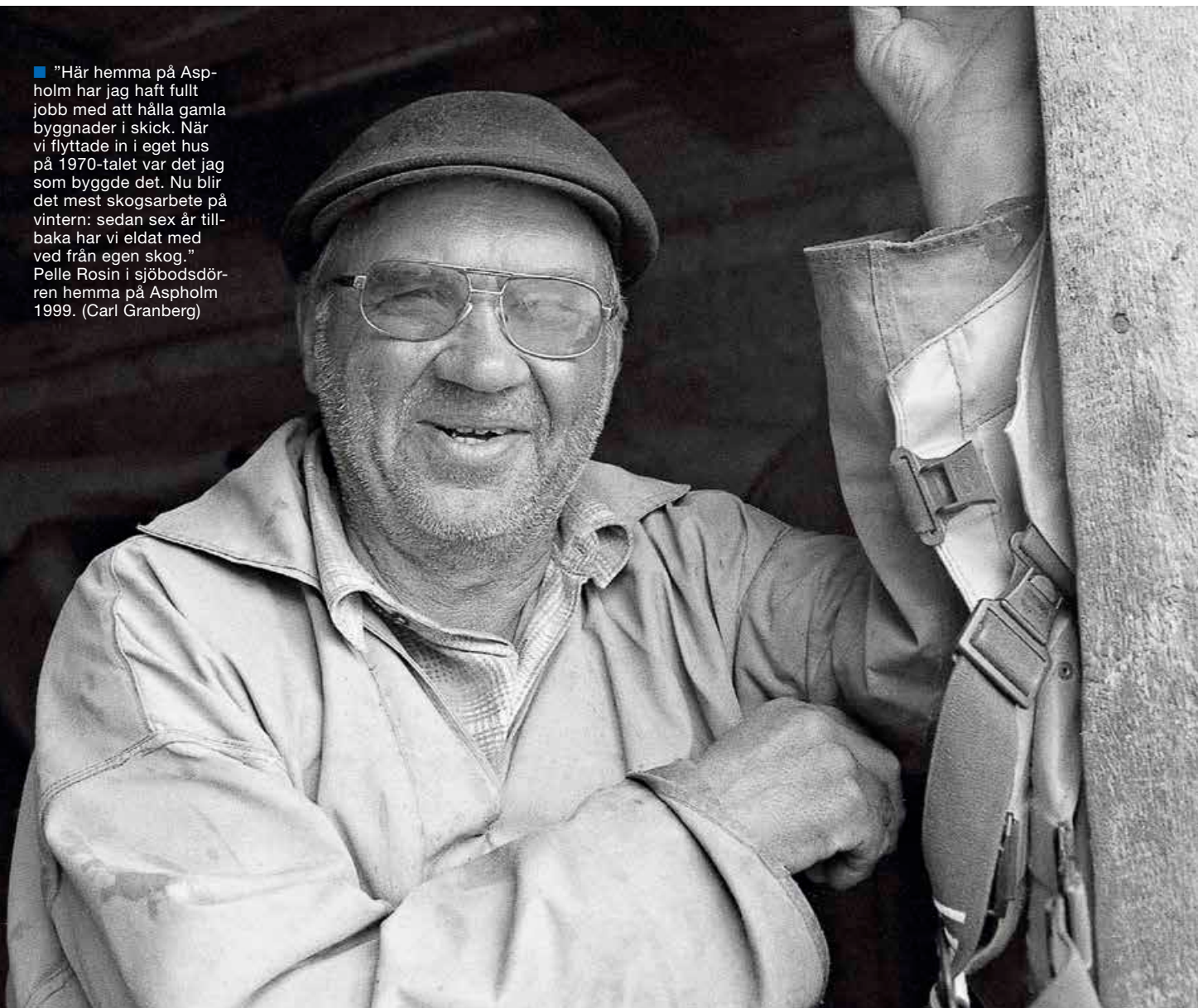
Filering räddningen för skärgårdsfiskare

Per-Erik Rosin föddes 1932 på Aspholm i nuvarande Väståboland, där hans farfar 1917 blev öns första bofasta invånare. Det förnamn Per-Erik fick i dopet vill han emellertid inte riktigt kännas vid.

– Under mina tjugo år i styrelsen för Yrkesfiskarbundet i Finland blev jag Pelle med alla från Kotka skärgård i öster till Ijo i norr, säger han.

Pelle Rosin växte upp på ön och bor fortfarande kvar där med hustrun Kyllikki, en skärgårdsflicka importerad från Eckerö på Åland, och sonen Bo-Erik. Alla tre fiskar tillsammans, och det är ingen hemlighet att föräldrarna trots alla svårigheter hållit fast vid fisket för att kunna se sonen fortsätta med samma yrke.

■ "Här hemma på Aspholm har jag haft fullt jobb med att hålla gamla byggnader i skick. När vi flyttade in i eget hus på 1970-talet var det jag som byggde det. Nu blir det mest skogsarbete på vintern: sedan sex år tillbaka har vi eldat med ved från egen skog." Pelle Rosin i sjöbodsdörren hemma på Aspholm 1999. (Carl Granberg)

- Men det är Kyllikki som är den drivande kraften i familjen. Hon fiskade redan som liten flicka och har levt hela sitt liv i skärgården. Hon kommer från Emskär, den sista bebodda holmen väster om Eckerö och därmed västligast i hela Finland, säger han.

Aspholm igen ligger ungefär på gränsen mellan det tidigare Pargas och Nagu. I dag heter storkommunen Väståboland, men ett namnbyte diskuteras på många håll. I hemvattnen härjar skarvar och baltiska stuggäster, och till sommaren söker man sig därför gärna långt ut till havs vid Stenskär för att på senhösten fiska vid Haverö och Lill-Mälö. Familjen Rosin disponerar tusentals hektar fiskevatten, och lägger 70-130 nät dagligen.

Förr var strömmingen det viktiga, i dag är det fjällfisk överhuvudtaget, men ett stort problem är att abborre och gös försvunnit. Gäddan har minskat i skärgården. Ett problem med gäddan är också att man inte kan ta ur alla små ben om man filerar den. Därmed har gäddans popularitet minskat; folk kan inte längre på samma sätt som förr tillreda och äta fisk.

Som familjeföretag får Rosins sälja till privata, butiker och restauranger, men inte till andra. För att få ekonomi på hanteringen filerar man hemma på Aspholm och kör sedan fisken två gånger i veckan med bil till Åbo.

- Men några inläggningar hinner vi inte med, och fiskmarknaderna är inte heller något alternativ, Sex år var jag med på marknaden i Åbo, men det fick räcka. I Helsingfors har jag aldrig varit med fisk, bara som turist för att titta på marknaden, säger Pelle Rosin.

- Vattnen här i Åboland är inte sämre nu än på 1970-talet. Alger har alltid funnits. Men skarv och säl är den stora förbannelsen.

Finlands största skarvkoloni

- Vi har Finlands största skarvkoloni här alldeles i närheten. På bara några år har de fullständigt sktit sönder två holmar. Skären är vita som snö, och man kan inte gå i land för all smörjan som dessutom stinker. Hösten 2008 var rent bedrövlighär i Åboland.

- När vi kommer in med fisk och lägger dem i garnkassar inne i sjöboden vågar man inte lämna fisken ens för att ta sig en kopp kaffe. Skarvarna är fräcka, och tar sig snabbt in i boden där de kniper ihjäl fisk genom garnen. Ute till havs kan de på bara ett par dar äta upp eller skrämman bort den fisk som finns.

- Det behövs radikala åtgärder för att få bukt med skarvproblemet. Det måste göras genom häckningsplatserna, här räcker det inte med att försöka skjuta. Miljömyndigheterna kräver att inga skarvar skjuts, men redan nu finns det ca 12 600 häckande par plus en mängd 3-4 års ungar i Finland. Enbart på Äggskären mellan Innamo och Rimito räknades 2005 hela 1 660 häckande par i en koloni som fortfarande är Finlands största.

- Den andra landsplågan är sälen. Den plockar näten tomma. Fortsätter det så här kommer allt skärgårdsfiske i Finland att dö ut, säger Pelle Rosin.

Familjen använder två båtar för fisket. Näten körs ut av mor och son med en mindre, snabb båt. Sedan kommer far långsamt efter i en 11 meter lång arbetsbåt med stora isolerade tankar för levande fisk och lådor med is.

- Näten får ligga några timmar på dagen. Jag fixar kaffe och mat i den stora båten medan Kyllikki och Bo-Erik vittjar näten.

- Vi söker oss gärna så långt ut att turisterna från närbelägna stugbyar inte kommer efter. De har nämligen blivit ett otyg som river sönder och vittjar våra nät. Turisterna har ingen känsla för hur man beter sig i skärgården. Så säljs också resor hit exempelvis i Lettland och Ryssland, säger Pelle Rosin.

■ Pelles hustru Kyllikki har fiskat i hela sitt liv. Skärgårdsflickan från Eckerö, Åland, har flyttat in till Nagu. (Carl Granberg)

PAULA WILSON

Skärgårdsturismen har ljus framtid

– Jag är väldigt optimistisk när det gäller skärgårdens framtid i Finland. Speciellt turismen kommer inom 10-15 år att vara en betydligt viktigare faktor i skärgården än nu. Miljö, kultur och historia är viktiga element för dagens turist. Skärgården har allt detta, men staten borde mer målmedvetet stöda turismen säger pol. mag. Paula Wilson.

När denna intervju gjordes befann hon sig i intervistet i Rosala, men när skriften du håller i din hand kom ut hade isarna redan gått för länge sedan. Så fort allorna (alfågeln, *Clangula hyemalis*) börjar sjunga i havsbandet vill Paula ut till Bengtskär, och där hittar man henne fram till november ytterst i havet söder om Hitis.

På Bengtskär har hon upplevt alla väderlekstyper. I fjol stormade det så vilt att alla hennes 150 nyplanterade blommor blåste bort. Men det finns mat i fryssboxarna, och både Paula och Per Wilson är av segt virke.

– Bengtskär är mitt hem under halva året, ibland mer än så. Där tar vi emot besökare som kommer på dagsturer med båt från Hangö eller Kasnäs. Många vill också pröva på att övernatta i de sex rum vi kan erbjuda. Det betyder att det är fullsatt mest hela tiden.

– Men Bengtskär är mycket beroende av vädret. Under fjolårets dåliga sommar hade vi bara cirka 13 000 besökare. Rekordet ligger på 17 000 besökare i samband med att fyren 2006 fyllde 100 år. Dessutom var det en kanonbra sommar då.

– Från Hangö går det en båt dagligen under sommaren. Hon har plats för 150 passagerare. Men trafiken över Kasnäs har hela tiden blivit allt viktigare. Kasnäs har också utvecklats till ett attraktivt nav för skärgårdsturer. Där finns ett bra hotell, forststyrelsens besökscentrum Blåmusslan och en gästhamn med 120 båtplatser. Turerna från Kasnäs kopplas ihop med ett strandhugg i Rosala, där vikingabyn är en attraktion. Åker man över Kasnäs får man alltså en bra dos skärgårdssupplevelser.

Men det är inte så bara att ta sig till Bengtskär. Blåser det mer än 10 meter i sekunden från sydväst går båtarna inte ut. Det samma gäller om våghöjden överstiger 1,5 meter. Med nordliga vindar går det lättare att ta sig ut till ön, men den lilla hamnlagunen mellan klipporna är trång.

Paula Wilson är inte själv född i skärgården, utan växte upp i både Kristinestad och Hangö. När hon gick i Hangö gymnasium sade det klick tillsammans med skolkamraten Per från Rosala, och 1975 flyttade hon in på ön. Det första jobbet var 12 år som lågstadielärare i skärgårdsskolan där.

Film om Bengtskär

– Sedan blev det aktuellt med utvecklingsprojekt i skärgården. Jag fungerade som projektledare, och 1991-1992 kom både vikingabyn på Rosala och Bengtskärs fyr in i bilden. Under åtta år var jag också Skärgårdsdelegationens representant i Samarbetsgruppen för landsbygdspolitik. Jag har deltagit i flera av Skärgårdsdelegationens seminarier och också kunnat välkomna delegationen till Bengtskär flera gånger.

– Bengtskär kunde öppnas för besök 1995, och året därpå bestämde jag mig för att bli skärgårdsföretagare på heltid. Nu sköter en son och svärdotter vikingabyn,

■ Den här dagen är himlen över Bengtskär blå. Fyren byggdes 1906. Stenmaterialet bröts från ett annat skär, och dessutom behövdes 448 000 tegelstenar. Med en höjd på 46 meter är fyren den högsta i de nordiska länderna. (Jyrki Heimonen)

medan jag koncentrerar mig på Bengtskär, säger Paula Wilson, som också skrivit en lovordad bok om den spännande fyrön.

- Ett stort projekt är aktuellt just nu. Ralf Långbacka skall regissera en film om kampen på Bengtskär och striderna på Hangöfronten under fortsättningskriget. Han hoppas kunna börja filma redan i sommar. Tanken är att filmen också skall bli ett erkännande till de 2000 frivilliga rikssvenskar, som deltog i striderna.

- Arbetet med filmen kräver en del specialarrangemang. Vi kan ju inte stänga av ön för besökare, så filmningarna måste ske på morgonen och kvällen. Till nöds kan vi inkvartera upp till 30 personer på Bengtskär.

■ Byvägen i Rosala är bekant för Paula Wilson. Hon har varit företagare på Bengtskär i över tjugo år. (Evy Nickström/Hufvudstadsbladet)

Thure Malmberg

LASSE MÅRTENSON (1934–2016)

Tryggheten finner jag i skärgården!

”Lasse Mårtenson har komponerat våra sjökort.”

Så elegant skildrade radiorösten Pontus Dammert en gång Finlands mesta skärgårdsskildrare sedan Arvid Mörnes dagar, kompositören och seglaren Lasse Mårtenson. Enbart noterna till hans största succé, Stormskärs Maja, har nu sålts i 30 000 exemplar.

– För mig har skärgården alltid inneburit trygghet. Så länge jag seglade gjorde jag det gärna ensam, utanför farlederna. Jag kunde tyst glida in i en naturhamn eller söka mig till bekanta bryggor på sidan av de stora allfarvägarna, säger Lasse Mårtenson.

I februari inleddes inspelningen av en ny CD med 15 av hans musikstycken, ”Vågspele”. I mars ordnades en konsert i Esbo där skivan samtidigt släpptes.

Hemma i våningen vid Esboviken visar Lasse Mårtenson konvolutet till skivan: en målning av hans båt ”Merelle” ridande högt på ett gröngnistrande hav i ett skönt ljus.

– Den versionen är gjord för köparna. Originalen ser annarlunda ut, säger Lasse Mårtenson och visar en tavla på väggen.

– Det var en natt i storm utanför svenska västkusten. Himlen var grå och havet skrämmande vredgat. Mina gäster ombord låg livrädda och sjuka nere i kajutan. Därför är stämningen på originalet en helt annan.

– Merelle var en härlig båt, som jag hade i 26 år. Först när krafterna började avta tvingades jag sälja henne, säger Lasse Mårtenson.

Merelle var en 33 fot långkölad ketch, som jag i juni 1970 seglade hem från varvet i Southend-on-Sea i Storbritannien. Efter det gjorde vi tiotusentals sjömil tillsammans, mest kanske i Åbolands skärgård, men ibland också på seglatser till Sverige och en gång till Polen. Mera sällan österut i Finska viken, även om jag har seglat till Fredrikshamn och öarna utanför.

– Det är Åbolands skärgård och invånare som jag fascinerats mest av, och där har jag också en holme.

– Ändå var Röysö i Sibbo yttre skärgård mitt barndomsparadis. Pappa köpte en tomt där 1934, samma år som jag föddes. Vi hade Söderskärs fyr vid horisonten med Finska viken öppen runt omkring. Under krig och krisår fick jag lära mig ro ordentligt. Fisket gav ett viktigt tillskott till födan då.

– Det var också i Sibbo skärgård jag experimenterade med snabba snurrebåtar. Under studieåren i Ateneum byggde jag 1958 en racerbåt som med en 18 hästars snurra kom upp i 26 knop. Det lär ha varit det första plastbygget i Finland. Byggplatsen var minst sagt ovanlig: pannrummet i Johanneskyrkans källare! Där kom vi in genom att min pappa Elis jobbade som organist i Södra svenska församlingen.

– Att mixtra med kemikalier på en sådan plats var kanske inte så lyckat, och en gång spred sig starka odörer i kyrkan under pågående gudstjänst.

Krossad dröm gav Merelle

– Elva år senare hade jag tappat lusten för snabba båtar och skulle köpa en fisketrålare i stället, ”Annemaj av Västansfjärd” som konverterats till nöjesbåt. Jag drömde om att ta henne genom flodsystemen på kontinenten till Medelhavet och Mallorca.

Där tänkte jag bo ombord och försörja mig som underhållare för nordbor på semester och kanske sälja egna marinmålningar till amerikanska turister.

- Allt var nästan klart. Men så ville de gamla ägarna göra en sista resa med trålaren. Den slutade med motorbrand och totalhaveri vid Järngrynnan norr om Hitis, där trålaren sjönk.

- Där gick de drömmarna i kras, men tur var det: Merelle blev i stället mitt sommarhem från juni till september. Det var en 33 fots långfärdsbåt som var trygg i hårt väder och trivsamt rymlig som familjebåt för solskensdagar i skärgården. Hon stack bara 1,32 meter, vilket gjorde att vi kom in nästan överallt.

- Men framförallt var hon svaret på mitt behov av att segla ensam och vara allena, säger Lasse Mårtenson.

Han har kontakten med vatten i generna. Pappans släkt härstammade från sjöfarrare i Korpo, och Lasses mor sångerskan Eini Stenfeldt kom från Sordavala, där hon var dotter till hamndirektören. Traditionerna från två skärgårdar, Ladogas och Åbolands, har blandats i Lasse Mårtenson och förts vidare i hans musik.

- Jag vill gärna korsa alla språkgränser, och det är en stor glädje för mig att just "Stormskärs Maja" gjort det, säger han.

Med en far som 1939 blev professor i orgelspel vid Sibelius-Akademien präglades musiktraditionen i Lasses tidigaste barndom av klassisk musik av de stora tyska mästarna.

- Men 1942 sändes jag som krigsbarn till Sverige. Nio barn till finländska musiker hade inbjudits till Helgerum slott nära Västervik. Det blev ett minne för livet - inte minst genom kontakten till svensk musik jag fick då.

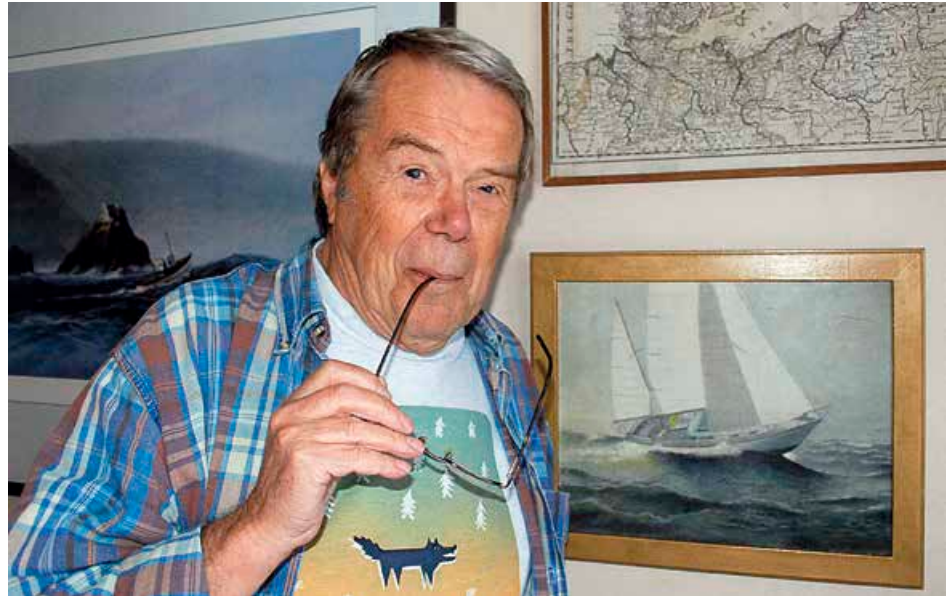
- Alice Babs sådde med "Swing it magistern" det första musikanarkistiska fröet i min barnasjäl, skrattar Lasse Mårtenson.

- Alice Babs kylvi kappaleella 'Sving it magistern' minun lapsensieluuni ensimmäisen musiikkianarkistisen siemenen, nauraa Lasse Mårtenson.

■ Lasse & Lasse i styrhytten: "Borstö-Lasse" Danielsson och Lasse Mårtenson på fartyget Merelle. (Lasse Mårtenssons arkiv)

■ "Hon var framför allt ett svar på mitt behov att segla ensam och vara ensam." Så här beskriver Lasse Mårtenson sitt förhållande till segelbåten Merelle. (Thure Malmberg)

- Tillbaka till Finland åkte vi med tåg via Haparanda. Vid slutet av 1940-talet upplevde jag en annan musikalisk vändpunkt. I oktober 1949 gav Louis Armstrong en konsert i Mässhallen. Det var helt fantastiskt: musik utan notställ och frack men med en hejdlös spelglädje.

Stalins död på morse

- Efter Lönkan blev det jobb som telegrafist på Det Store Nordiske Telegraf Selskab, som hade kontor i Posthuset. Det gällde bl.a. att kontrollera att kabeln från Nagasaki över Helsingfors till London fungerade som den skulle. Morse lärde jag mig snabbt och kan fortfarande. Lite knepigare var det att också lära sig det kyrilliska alfabetet med morse. Det behövde man för att väcka personalen t.ex. i Irkutsk om det blev fel på kabeln.

- Som telegrafist var jag troligen den första västerlänningen som fick beskedet om Stalins död. Under ett nattpass i Helsingfors började signallampan från Moskva lysa rött. URGENT MESSAGE, tickade telegrafan. Jag sände det vidare till London.

- På väg hemåt i gryningen tänkte jag att redaktionerna i Helsingfors säkert skulle ha betalt en bra slant för ett tips. Men jag hade ju tystnadsplikt. Först på eftermiddagen kom nyheten tillbaka från London.

- Efter militären studerade jag tre år vid Ateneum och blev sedan grafiker vid Stockmanns. Det var ett roligt jobb att teckna annonser för dagstidningarna. Men en resa till Amerika 1960 gav mer musikkontakt, och då sade jag upp mig från Stockmanns. Sedan kom gänget vid Lilla Teatern, Erna Tauro, Vivica Bandler och Benedict Zilliacus, in i bilden.

- 1963 framförde jag Toivo Kärkis "Kaikessa soi blues" i Eurovisionstävlingen, och 1964 blev min "Laiskotellen" sjunde vid schlagerfestivalen i Köpenhamn. Det ledde till att jag grundade firman Mårtensong Ab, som existerar ännu idag, säger Lasse Mårtenson.

Tittar man på listan över vad han komponerat dominerar titlarna med anknytning till hav och skärgård: Jurmo (1975), Stormskärs Maja 1976 och i finsk version 1999, Visor från skärgård och sjön (1980) och Så länge skutan kan gå (1982). Under 1988 blev det hela tre stycken: Lasse Hulden skrev mästerliga texter till Flunderval- sen, Vänövalsen och Morgondimma.

Jurmo utan modernt oljud

– Till det kommer t.ex. Hitisvalsen, som jag komponerade 1980 till text av Marita Fihlman. Flundervalsen hämtade han inspiration till i Jurmo, där Per Mattsson från Norrgrannas lanserat rökt flundra, som snabbt blev favoriträtten för nöjesseglare och turister på 1970-talet.

– Under en julvecka 1971 i Jurmo fick jag av Agda Mattsson ett rutigt papper med en dikt, skriven redan på 1920-talet av framlidne botanikern Ole Eklund från Åbo. Det var en hyllning till Jurmo, som Agda undrade om jag kunde skriva musik till. "Men de ska inga vara sånt där modernt oljud", sade hon.

"Jag skall försöka, svarade jag och tog texten, värdinnan och holmen till mitt hjärta", skriver Lasse Mårtenson i ett manuskript till en kommande bok. Nära två år senare knackade han på med gitarr och text för att höra vad Agda Mattsson tyckte.

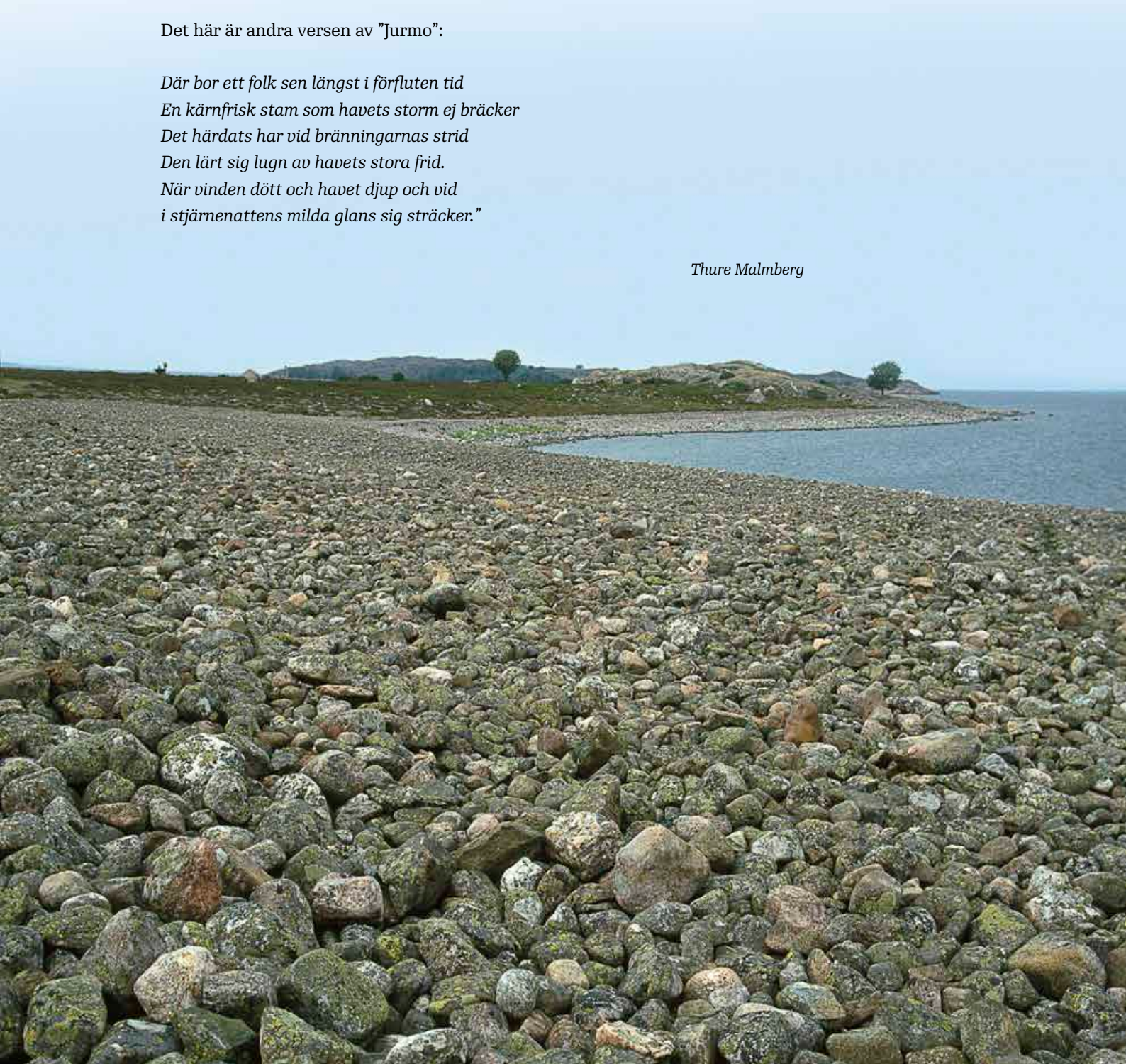
Lasse Mårtenson fick sjunga visan tre gånger. "Sedan kom tårarna och stora kramen. Jag hade fått min lön."

■ Även de steniga stränderna på Jurmo är bekanta för Lasse Mårtenson. Han har ett nära förhållande till denna ö – han har bland annat gift sig i den lilla kyrkan på Jurmo. (Esko Kuusisto)

Det här är andra versen av "Jurmo":

*Där bor ett folk sen längst i förfluten tid
En kärnfrisk stam som havets storm ej bräcker
Det härdats har vid bränningarnas strid
Den lärt sig lugn av havets stora frid.
När vinden dött och havet djup och vid
i stjärnenattens milda glans sig sträcker."*

Thure Malmberg

EINO GRÖN

Från Räfsö till Florida

■ Kyrkan var Eino Gröns första estrad. Den femtio år långa karriären fortsätter än i dag, även i form av kyrkkonserter. (Jonny Homén/WSOY)

*Lapsena kauneimmat lauluni kuulin
Mulle kun tuuli soi saariston
Unhoittuneen tuon kaiken jo luulin
Mutta se sielussain sittenkin on.*

*Jag hörde mina vackraste sånger som barn
När vinden ven i skärgården
Jag trodde jag redan glömt allt detta
Men i själen finns de ändå.*

Räfsö blev inte Finlands huvudstad även om professorn vid Kungliga Akademien i Åbo Israel Nesselius föreslog det i början av 1700-talet. Tanken var att gräva en kanal från Saimen via Päijänne till Kumo älv – huvudstaden skulle ha haft ett perfekt läge vid kanalmynningen.

När Eino Grön föddes i januari 1939 på Räfsö var det ett blomstrande samhälle med några tusen invånare. Det fanns en hel del industri och hamnens betydelse var stor, även om den inte längre var landets viktigaste såsom sextio år tidigare.

– De största arbetsgivarna var sågen och maskinverkstaden, där man började tillverka pråmar och trålare i krigsskadestånd. Själv började jag sommarjobba där redan som 14-åring. Min far Lauri arbetade efter kriget tjugo år i samma maskinverkstad. Även hamnen sysselsatte säkert 200–300 Räfsöbor på 1940-talet.

När Eino var ung sköttes förbindelserna till fastlandet över vattnet. Vägen som anlades på bankar och som gick över flera små öar blev klar först 1956.

- Några bogserbåtar ansvarade för persontransporterna. Där fanns m/s Porin Karhu, m/s Laine och taxibåten på vilken min farbror Armas Salo var kapten. På veckosluten transporterade den dansfolk. Som liten fick jag vara matros på båten som ägdes av idrottsföreningen Kunto. Visst fanns där färggranna festare ombord nattetid, och ibland stormade det rätt ordentligt.

Särskilt ofta hade man inte ärende till fastlandet. De flesta arbetade på ön – eller på sjön.

- Räfsöbornas torgstrand var ett viktigt "köpcentrum" vid sidan av de privatägda butikerna och andelslagen. Båtar anlände från skärgården och på stranden såldes livsmedel från jordbruken på de närliggande skären. Det fanns mjölk, potatis, alla slags grönsaker, rökt skinka och så klart fisk. På hösten ordnades en stor äppelmarknad.

- En morgon låg dimman så tjock över havet att båtarna inte hittade till torgstranden. Från en motorbåt ropade någon: "Var är torgstranden?" Från stranden ropade en lokal skojare med samma tonfall: "Har du blandat vatten i mjölken?"

Räfsöborna arbetade på sjön som fiskare och på handelsfartyg. Även Eino var van vid havet redan som barn.

- Fisket var en viktig sak i vår familj. Med far fiskade vi alltid saltfisk till vintern. Strömming fick vi hur mycket som helst av yrkesfiskarna. Under fiskefärderna övernattade vi på öar i tält, ibland var det ganska spännande. Vi fick ju ofta 2-5 kilos gäddor, och jag fick hålla i håven.

På sydsidan av Räfsö ligger kyrkan som byggdes 1876.

- Det var min första fasta estrad. Kantorn Anselmi Varonen bad mig sjunga där på söndagarna. Det var en hård sits, för kamratkretsen pressade på åt ett annat håll. Men det var också ett viktigt etiskt val, som påverkat hela mitt liv.

I dag tillbringar Eino Grön en stor del av året i Florida. Han har dock inte glömt Räfsö, där han har en fritidsbostad. Fiskarstugan på sextio kvadratmeter ligger endast ett stenkast från barndomens simstrand. I dag är Räfsö så klart helt annorlunda än på 1940-talet.

- Då var stämningen och andan mycket intim. Det fanns idrottsställen, dansställen, biografer och restauranger där man kunde tillbringa sin fritid. Nu är den stämningen så klart för alltid försvunnen. I dag bor det cirka 700 personer på ön, som bäst fanns det 2 500 namn i kyrkböckerna. Trafiken har tystnat, om kvällarna är Räfsö som en öde stad. Alla sitter hemma och ser på tv.

- Visst är havet viktigt, man längtar alltid efter det. Hela min ungdom tillbringade jag på en ö i havet, men inte är havet långt borta i dag heller. Från mitt hem i Florida är det bara 30-40 meter till stranden. Ett par gånger under vintern får jag och fiskar.

När Eino Grön fyllde 50 år dedikerade Junnu Vainio sången "Ääretön aava" (Den gränslösa fjärden) till honom. Strofer från den har citerats i början av denna intervju.

- Jag tänker ofta på slutstrofen i sången: "viimeisenä maininkina saapua santaan, tahtoisin aatoksissain" ("som den sista vågen skulle jag i mina tankar vilja bli uppkastad på sanden").

*Nyt kuten lapsena alla mä tuulen
Leijani pilviin näin lennätän
Auringonlaskun aikaan taas kuulen
Kappelin kellojen helähtävän
Ennenkuin pimeä ehtii niin rantaan
Palaavat paatit kalastajain
Viimeisenä maininkina saapua santaan
Tahtoisin aatoksissain.*

*Nu blåser jag som när jag var barn
Jag låter min drake flyga upp i skyn
I solnedgången hör jag än en gång
Kappellets klockor slå
Innan mörkret anländer till stranden
Återvänder fiskarna i sina skutor
Som den sista vågen skulle jag i mina tankar
Vilja bli uppkastad på sanden.*

KASSU HALONEN

Med rötterna i strandbanken vid Ule träsk

Ule träsk uppstod för 8 400 år sedan då landhöjningen avskiljde sjön från Bottniska viken. Sjöns största ö, Manamansalo, är betydligt yngre, bara 1 300 år gammal. Fram till dess hade den varit en udde men landhöjningen fick insjöbäcken att luta så att vågorna bröt sig genom sandbanken. Vattnet i Ule träsk kunde strömma från Ärjänselkä till Niskanselkä. Då fåran breddades uppstod sundet Kaivannosalmi, som separerade Manamansalo från fastlandet och förvandlade den till en ö.

Kompositören Kalervo Halonen föddes 1953 i Talviaisenperä vid Ule träsk.

– Min hemgård Paavola ligger två kilometer norr om ön Manamansalo. När jag föddes hette kommunen Säräisniemi, senare ändrades den till Vaala kommun.

År 2000 öppnade Kalervo Halonen – som är mer känd som Kassu – ett konsthus på Manamansalo. Det har blivit ett mångsidigt kurs-, utställnings- och konserthus för lätt musik och konst.

– På förslag av kommundirektören i Vaala, Veikko Tossavainen, bestämde vi oss för att ta över den nedlagda skolan på Manamansalo. Även i övrigt förhöll sig kommunen positiv till projektet, liksom flera bybor. Naturligtvis fanns det också de som tvivlade och ansåg att projektet var helgalet. Och de hade inte heller helt fel.

Inkommande sommar ordnas återigen mångsidiga utställningar och kurser i konsthuset.

– Konstnärer sommaren 2009 är Hans Westergård, Kimmo Takarautio, Jussi Hukanen, Liisa Mäkelä, Kirsi Tarvonen och Annikki Leinonen. Sedan har vi en utställning om rocklegenden Remu Aaltonen i Guldskevssalen. Under ledning av Ulla-Maija Hämäläinen ordnas en poesikväll för alla skönsjälär.

För barn finns bland annat dockteater.

Och så klart spelas det musik. Konserten Saarikonserhti erbjuder program för hela familjen, från spädbarn till farföräldrar. Artister är bland annat Harmaja, Tiskikone, Saija Varjus, A. Aallon rytmiorkesteri och Tuomari Nurmio.

– Jag upplever mig inte som en företagare utan som öns goodwillambassadör. Jag delar med mig av min tid och mitt arbete åt besökarna, i synnerhet ungdomarna och barngrupperna. När jag lät föreningen använda mitt namn och donerade mina guldskeivor till den upplevde jag inte att jag förvandlades till en företagare inom turismbranschen. Men jag har haft tur när jag fått en kompetent personal som tar hand om de praktiska ärendena.

I Kassus barndom var det liv på Ule träsk.

– Det var intressant att med barnaögon följa med timmerflottningen och passage-rarfartygstrafiken. Ule träsk, som påminner om ett hav, gav utkomst åt flera fiskare på Manamansalo. Enligt en gammal sägen tar Ule träsk ett människoliv varje år. De snabba väderleksförändringarna och stormarna som lätt blåser upp på den stora sjön satte respekt i fiskarna och de andra som rörde sig på sjön.

Namnet Manamansalo antas komma från att man kunde begrava avlidna i den sandiga jorden under alla årstider. På ön finns den äldsta begravningsplatsen i Kajalanaland och den första kyrkan, som dock har förstörts. Det växer mycket lavar på de stora sandhedarna.

- Jag deltog också i lavsamlandet som barn tillsammans med de vuxna. Det var ett jobb som krävde precision. Lådorna skulle packas rätt och vara fulla, annars blev man utan lön. Lavarna levererades till Tyskland.

- Den torra lavheden höll rentav på att ödelägga hela ön. En gång knackade en gumma pipan på lavheden, vilket förorsakade en våldsam skogsbrand. Fortfarande uppmanas alla som besöker ön att vara försiktiga med elden. Om större rökmoln börjar stiga från något håll så reder lokalbefolkningen säkert ut vad det beror på.

Manamansalo var länge ett isolerat skärgårdssamhälle.

- Ännu på 1950-talet fanns en dragfärja som fick motor på 1960-talet. Jag fick också själv köra färjan om somrarna som assistent åt min farbror Eino Halonen. En gång körde jag av misstag rakt in i bryggan och så klart med full fart. För det permitterade min farbror mig för en tid, men som tur uppstod inga större skador.

- Färjan trafikerade gratis sommartid dygnet runt, liksom den fortfarande gör. Det tycker många turister att är fint. I till exempel Tyskland kan det kosta ett par euro att ta sig över en liten flod.

Alassalmi färja trafikerar fortfarande på den västra sidan av Manamansalo. Kaivansalmi fick en bro för tjugo år sedan.

- Bron var en stor händelse för öborna. Den underlättade i hög grad trafikförbindelserna i öns andra ända, men samtidigt förstörde den något av stämningen på ön. Mången längtar fortfarande tillbaka till färjeförbindelsens tid och den magi som detta skapade.

Naturen är en central attraktionsfaktor på Manamansalo.

- Ön har ju rentav 27 kilometer ren sandstrand, hedar med lavar som bomull, turkosblå dödisgröpar ... År efter år återvänder folk för att tanka i sig av öns positiva energiflöden. Är månntro det orsaken till att motivet i Eino Leinos sista dikt var Manamansalo. Där sägs att det finns ett lyckoskrin på ön - och det är ju vad Manamansalo är, ett lyckoskrin fullt med överraskningar.

Esko Kuusisto

■ Konsthuset Kassu Halonen som öppnades 2000 är ett center för lätt musik och bildkonst. På scen Jope Ruonansuu med flöjt och Kassu Halonen vid klaviaturen. (Vaala kommun)

MÅRTEN JOHANSSON

Skärgården är vår fasta punkt

*"Det handlar alltså om de mångomtalade rötterna.
Framförallt bildligen,
men i överraskande hög grad också bokstavligen,
eftersom sommarstället ofta är den enda plats där allt finns kvar.
Inte bara huset med dess vinklar,
vår och barndomsminnen utan också stenarna,
rötterna på stigen och horisontlinjen mot havet."*

*Ur "Skärgården och längtan till landet som ännu är"
av Thomas Rosenberg i nr 1/2006 av Skärgård,
tidskriften som dokumenterar ett världsarv.*

- Vi måste måna om de få fiskarsamhällen som ännu finns kvar. Vid den nyländska kusten finns det i dag bara två sådana att tala om, Bromarv med 13 yrkesfiskare och Pellinge i Borgå med ungefär lika många. Moderna miljöhälsokrav håller på att ta kål på yrkesfisket i Finland. Men det finns också andra hot, inte bara från alger, utan också från sälar och skarvar. Hela Östersjön måste förnyas och få nytt liv. Det säger stadsdirektör Mårten Johansson i Raseborg, ett av Finlands största skärgårdsområden med 1 300 öar.

I samband med studierna vid Åbo Akademi i början av 1980-talet valdes han till sekreterare i Skärgårdsdelegationen.

- Vi var tre sekreterare, och partipolitiken spelade sin roll vid tillsättandet. Jag valdes som Svenska folkpartiets representant för att representera kusten, socialdemokraten Åke Doktor var fiskerinäringens talesman och centerpartisten Eero Aarnio svarade för Insjö-Finland. Ordförande under min tid var Rabbe Lauren, en jovialisk, ibland ganska impulsiv man. Han blev kanske mest känd för sina insatser för Håll skärgården ren, men var mycket intresserad av alla skärgårdsfrågor. Före honom hade Skärgårdsdelegationen letts av ordförande på ministernivå, nu blev Rabbe Lauren den första som inte var det, säger Mårten Johansson.

- Åke Doktor var vid sidan av sitt arbete för fiskerinäringen också själv en hängiven fritidsfiskare med egen båt i Helsingfors. På den tiden hade fiskerinäringen i Finland fortfarande stor tyngd.

- Eero Aarnio samarbetade jag med i en stor kartläggningen av skärgårdsområdena i Finland. Han tog insjöarna och jag kusten. Det var ett jättestort jobb, som i praktiken gick ut på att jag ringde runt till varenda butik i skärgården och frågade var det bodde folk. Statistik och kommunala uppgifter var inte alltid helt tillförlitliga. Vi gick i stället in för att på gammalt sätt räkna "rökarna" för att få fram det verkliga antalet bebodda stugor. Eftersom vi räknade rökarna vid nyårstiden innebar det att de flesta stugorna var bebodda året om.

- I början av 1970-talet hade det funnits 30 000 bofasta i skärgården. När jag slutade i delegationen var vi nere i hälften.

Slaktade jobb i skärgården

– Under Laurens tid som ordförande var de statliga nedskärningarna av arbetsplatserna i skärgården ett av de största problemen för Skärgårdsdelegationen. Själv tvingades jag göra en insats i en "lotsslaktningskommitté". Att koncentrera lotsuppassningen till exempelvis Pärnäs och lägga ned flera mindre stationer var en svår och stor process.

– Bygget av förbindelsebåtar till skärgården var en bra sak liksom elektrifieringen, som dock kom 20 år för sent för att stoppa utflyttningen från skärgården. De miljöstöd som en tid kanaliserades till skärgården gav god utdelning. Med rätt små medel kunde man med dem restaurera fiskebodar, återställa traditionella pärttak i skick och satsa på goda bryggor för förbindelsebåtarna.

– Ibland trodde vi i Skärgårdsdelegationen kanske mer på skärgården och dess utvecklingsmöjligheter än skärgårdsborna själva. Ett sådant exempel var Nötö i Nagu yttre skärgård, som vi hade velat ge en chans när ett centrum för Skärgårdshavets nationalpark diskuterades.

– Då hade Nötö 10–15 invånare, men i stället blev det först Korpo och senare Nagu centrum som fick centret, säger Johansson.

Han är född i Borgå. Efter examen från Åbo Akademi anställdes han vid Pellervo ekonomiska forskningsanstalt. Politiskt hade han varit aktiv som ordförande för Svenska folkpartiets ungdomsorganisation svensk Ungdom. Senare blev han politisk sekreterare för minister Pär Stenbäck, som i tiden i egenskap av ordförande i Nylands svenska fiskarförbund kämpat för skärgårdsfrågor. I dag är Mårten Johansson stadsdirektör i Raseborg, som bildades 1.1. 2009. I öster gränsar staden till Ingå, i norr till Salo och Lojo och i väster till Hangö.

Tryggheten i farfars stuga

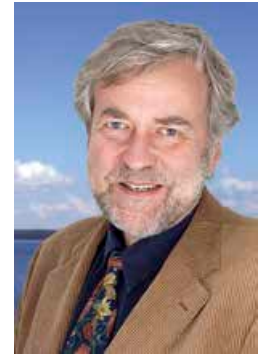
– Med våra 1 300 öar och 1 700 kilometer havsstrand samt en hel del insjöstränder hör Raseborg till de största skärgårdsområdena i Finland. När det gäller antalet stugor för fritidsbruk ligger vi med 4 890 stugor på andra plats i Finland efter Kuusamo, som har 6 067 fritidshus. För fem år sedan räknade man ut att enbart dåvarande Ekenäs stad, som nu ingår i Raseborg, hade 6 192 utsocknes fritidsbosatta..

– För Väståboland, Kimitoön och Raseborg betyder statens aktiva stöd mycket. Det här handlar om glesbygd, som behöver fortsatt stöd. Staten har också sitt ansvar för att en del arbetsplatser inte försvinner från skärgården. Det gäller t.ex. tryggheten till liv i skärgården och på havet.

– Naturupplevelserna i skärgården har enorm betydelse. Skärgården är en grön oas nära befolkningscentra och ger en social stabilitet som inte kan överskattas.

– I dagens tempo med hårt arbete, resor och förändringar på arbetsplats och i familjerelationer är skärgården ofta den enda fasta punkten. Farfars sommarstuga finns där den alltid har funnits. Därmed blir skärgården och stugan ofta den enda fasta punkten i livet, säger Mårten Johansson.

Mårten Johansson publicerade 1986 en studie kring effekterna av en samlad skärgårdspolitik kallad "Samhället och skärgården". Rapporten ingår som nummer 9 i Svenska Finlands folktings serie Finlandssvensk rapport.

■ Mårten Johansson är i dag stadsdirektör i Raseborg, ett av de största skärgårdsområdena i Finland. Åren 2005–2008 var han stadsdirektör i Ekenäs. (Raseborg stad)

Thure Malmberg

EERO AARNIO

Axplock från utvecklingen av inre Finlands skärgård

■ Sommardag på en finsk insjö. Ansiktsuttrycken är bekymrade – mörka moln hänger över skärgårdskommunerna. I början av 1980-talet minskade befolkningen i skärgårdsområdena i inre Finland med 15 procent, i skärgården vid havet minskade den med 10 procent. (Jyrki Heimonen)

Skärgårdsområdena i inre Finland var länge "bortglömda". Man hade helt enkelt inte lagt märke till dem. De bildade inte tydliga helheter såsom skärgårdarna i havsområdena. De frågor som gällde inre Finlands skärgård lyftes i högre grad fram först på 1960-talet då skärgårdsdelegationen fick representanter för inre Finland. Man grundade en egen sektion för inre Finland som aktivt deltog i beredningen och verkställandet av lagstiftning och åtgärder för att utveckla skärgårdens levnadsförhållanden med beaktande av dess särskilda förhållanden.

På skärgårdsdagarna för inre Finland i Nyslott 1976 gick man igenom resultaten av en skärgårdsenkät. Då hade inre Finland fortfarande cirka 230 bebodda öar med 5 000 fast bosatta invånare. År 1950 hade antalet invånare varit cirka 13 000. Skär-

gårdsbosättningen var starkt koncentrerad till vattenområdet i Saimen, i synnerhet till S:t Michels län, där 40 procent av skärgårdsbefolkningen i inre Finland var bosatt.

Den allmänt accepterade målsättningen var att bevara basbosättningen i hela landet och att alla skulle ha möjlighet att bo kvar på sin hemort. Skärgårdens livskraft skulle alltså bevaras såväl ur naturens som ur basservicens perspektiv. I föredragen under dagarna konstaterades bland annat:

”Utvecklingen i dag är inte förenlig med dessa målsättningar vare sig för öarnas invånare eller för naturen. Befolkningen minskar kraftigt och den unika naturen hotas av flera olika riskfaktorer. Därför behövs det relativt snabbt olika slags åtgärder.”

Hur definieras skärgård?

Det var inte heller enkelt att definiera begreppen ö och skärgård. Man sökte efter en gemensam ståndpunkt såväl inom delegationen som inom sektionen för inre Finland. Enligt lagen definierades en ö som ett område som saknar fast vägförbindelse, men man ville hitta en mer flexibel tolkning av denna stränga definition genom vilken man ville beskriva en trafikförbindelse som var besvärligare än normalt.

Vad skulle man alltså göra för skärgården? Delegationen blev klar med sina egna åtgärdsförslag för att utveckla skärgårdsområdena år 1977. Basservicen, trafikförhållandena och förutsättningarna för näringsverksamhet betraktades som de viktigaste frågorna, och man hoppades att den kommande skärgårdslagen skulle stödja och trygga dem. Man ansåg att skärgården hade ett behov av konkreta specialåtgärder – det räckte inte med att utse områdena till separata stödområden.

Lagen om främjande av skärgårdens utveckling från 1981 satte fart på utvecklingen av skärgården också i inre Finland. Denna lag och dess verkningar fick ett positivt mottagande i inre Finland. Det kommande allmänna finansieringsunderstödet till kommuner hade stor betydelse speciellt för skärgårdskommunerna. Å andra sidan gynnades kommuner med skärgårdsdelar just inte alls av lagen.

Med lagen utsågs fyra skärgårdskommuner i inre Finland: Hirvensalmi, Puumala, Rääkkylä och Vehmersalmi. Viktiga tillägg till lagstiftningen var de särskilda tilläggen, som berodde på skärgårdsskaraktern och som bland annat syntes i kommunernas finansieringsunderstöd och i specialunderstöden till jordbruket. Skärgårdskommunerna i inre Finland fick genom kompletteringen av kommunernas skatteintäkter betydande tilläggsstöd för att täcka de kostnader som skärgårdsskaraktern förorsakade. Inom jordbruket höjde skärgårdsskaraktern bland annat bidraget i anslutning till antalet kor och det separata arealtillägget.

Skärgårdskommunerna och skärgårdsdelkommunerna hörde till den första baszonens A-stödområde enligt lagen om främjande av den regionala utvecklingen. Stöden för företagsverksamhet var alltså tillgängliga till fullt belopp, men hjälper för fattningar om trafiken och bastjänsterna inte är i skick?

Trafiken och tjänsterna har varit de största utmaningarna vid utvecklingen av skärgårdsområdena. På 1980-talet fanns det tio färjefästen i inre Finland, via vilka största delen av skärgårdens transportbehov sköttes. Flera färjor har sedermera ersatts av broar, och förbindelserna har således förbättrats. Fasta förbindelser har ändrat öarnas karaktär, och deras särskilda drag har blivit mer lika dem som allmänt gäller för glesbygden. Samtidigt har också kommunens ställning som skärgårdskommun ibland blivit föremål för en ny bedömning.

Befolkningen minskar drastiskt

År 1985 genomfördes en stor skärgårdsenkät, där man utredde bosättningen, tjänsterna och trafiken. I inre Finlands skärgård var den överlägset största näringen jord- och skogsbruk, vars andel av arbetsplatserna var cirka 80 procent. Det fanns just

■ Skärgårdsdelegationen vid Pihlajavesi i kvällsstämning. Personen som ser in i kameran och lutar sig mot bordet är Eero Aarnio. (Esko Kuusisto)

inga arbetsplatser inom industrin i skärgården. Statens andel av arbetsplatserna var 4 procent, de privata tjänsternas 3 procent. Enligt enkäten fanns det cirka 800 arbetsplatser på öarna utan fast vägförbindelse.

Befolkningen minskade i inre Finlands skärgårdsområden i början av 1980-talet med 15 procent, medan den minskade med 10 procent i havsskärgården. Enligt enkäten var skärgårdsområdenas situation inte så besvärlig som man hade kunnat förvänta sig. Det såg ut som om skärgårdslagen hade gett nytt hopp åt skärgården. Tjänsterna försämrades inte i den takt som man hade antagit. Skolorna, butikerna och posterna erbjöd fortfarande en hyfsad servicestruktur och tillgänglighet. Mot slutet av årtiondet började den demografiska ändringen emellertid allt tydligare ta sig uttryck som en minskning i tjänsterna. Vad gäller skolorna tillämpades bestämmelserna om minimiantal elever flexibelt, trogna kunder och sommargäster bidrog till att bevara butikerna, posternas öde var ofta bundet till butikerna. Elektrifieringen av skärgården hade framskridit väl och endast de mest avlägsna och de minsta öarna var utanför det allmänna elnätet. Vid enkätidpunkten fanns det i inre Finlands skärgårdar 39 bebodda öar med 144 invånare utan el.

1980-talet var alltså en tid då man blev medveten om och utvecklade skärgårdsområdena. Lagstiftningen beaktade särskilda förhållanden, förändringar i tjänsterna uppföljdes och man reagerade på dem. Ingen kunde dock ändra på utvecklingens framfart i inre Finlands skärgårdar – liksom inte heller på annat håll i glesbygden. Befolkningen minskade och åldrades, tjänsterna flyttades allt längre bort och det fanns allt färre arbetsplatser. Skärgårdens unika karaktär har emellertid inte försvunnit.

Källor: Ossi Heinonens anföranden, Rabbe Laurens text, tidningsnyheter, skärgårdsenkäternas material

MATTI SIPPOLA

Landsbygds- och skärgårdsbyrån som statens officiella utvecklare av skärgården

Genom organisationsändringen vid inrikesministeriet grundades 1.3.1986 en byrå för landsbygds- och skärgårdsärenden vid den regionalpolitiska avdelningen. Statsförvaltningen hade inte tidigare haft en permanent förvaltningsenhet, som hade grundats för att sköta landsbygdens och skärgårdens ärenden.

Två år tidigare hade den regionpolitiska avdelningen flyttats från statsrådets kansli (SRK) till inrikesministeriet. Kansliet skulle enligt centralförvaltningskommitténs betänkande från medlet av 1970-talet utvecklas till en enhet som endast betjänar statsministern och hela regeringen. Dåvarande statsminister Kalevi Sorsa var för denna idé. Han hade förlorat sin tro på att den samhällspolitiska planeringen skulle kunna samordnas på ett omfattande plan från statsministerns kansli och ansåg att planeringsavdelningens verksamhet inte längre var nödvändig vid kansliet.

Några år före flyttningen hade jag valts till projektchef vid SRK för en enhet vars uppgift var att bereda regionalpolitiska målsättningar och åtgärder i synnerhet för landsbygdsområden. I projektorganisationen granskades uppgifterna ungefär en gång om året. I anslutning till flytten till inrikesministeriet bevarades projektorganisationen, och till en början fick undertecknad i uppdrag att ta hand om landsbygdens utveckling och skärgårdsärenden.

Jag hade delvis blivit bekant med skärgårdsfrågor redan i samband med stiftandet av regionutvecklingslagstiftningen år 1975. Jag deltog aktivt i beredningen av indelningarna i utvecklingsområden. Till mina uppgifter hörde speciellt fastställandet av så kallade tilläggsstödområden. Jag hade tagit fasta på denna tanke som lanserats av delegationen för utvecklingsområdena, och till en början gjorde jag en mycket snäv granskning som bara omfattade några av de nordligaste kommunerna i Lapplands län. När delegationen behandlade frågan ville man lägga till ytterligare några kommuner i Lapplands län och skärgårdskommuner utan fast vägförbindelse. Av skärgårdsdelegationen fick jag en förteckning över dessa kommuner. Därtill fattade handels- och industriministeriet ett separat beslut genom vilket öar utan fast vägförbindelse i kommuner skulle omfattas av ett högre stöd. Även detta beslut fattades i enlighet med skärgårdsdelegationens förslag.

Definitioner av skärgårdskommuner

Efter att skärgårdslagen (L 494/81) hade trätt i kraft deltog jag i fastställandet av skärgårdskommunerna och kommundelarna vid statsrådets kansli. Beredningen av skärgårdslagen vid SRK sköttes i synnerhet av biträdande avdelningschef Antti Uusi-Hakala, som vid denna tid representerade kansliet i skärgårdsdelegationen. Uusi-Hakala agerade aktivt för den slutliga formuleringen av lagen och fungerade som dess föredragare. Efter flytten till inrikesministeriet var Antti i flera år ordinarie medlem av delegationen medan jag var hans suppleant. När Mårten Johansson vid samma tid blev sekreterare för skärgårdsdelegationen blev min uppgift att ta hand om delegationens verksamhetsförutsättningar, bland annat ordnandet av en teknisk sekreterare, vilket ibland också ledde till problem.

År 1983 fick jag via Uusi-Hakala kännedom om att minister Christoffer Taxell ville

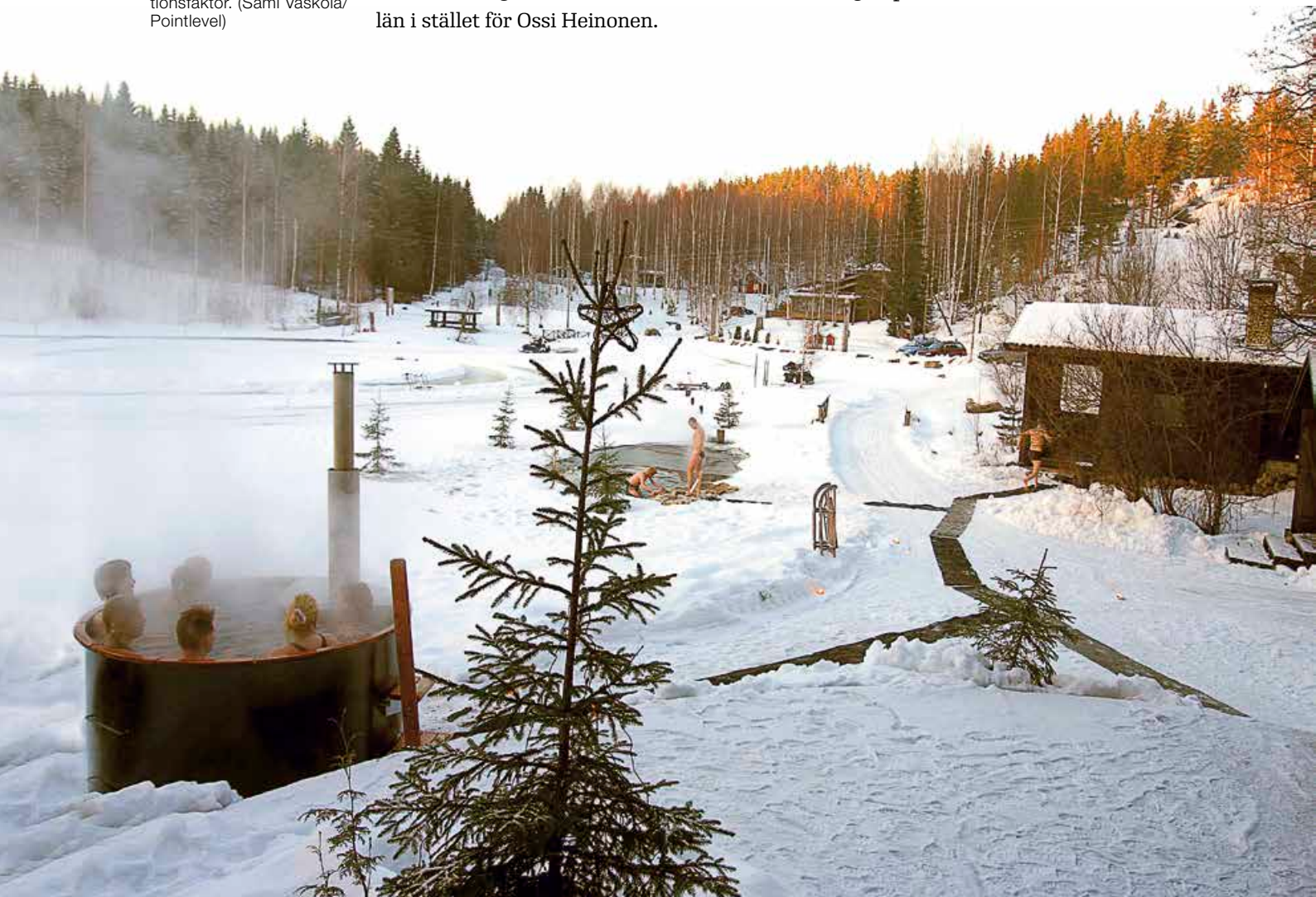
utse Maxmo kommun i svenskspråkiga Österbotten till egentlig skärgårdskommun. Jag fick i uppdrag att bereda motiveringarna till beslutet. Därtill uppskattade vi tillsammans att det i inre Finland kan finnas flera kommuner där situationen är minst lika problematisk.

Jag ringde upp regionplanschefen Ossi Heinonen i S:t Michel som då ännu verkade i sekretariatet. Han sade genast att Sulkava kommun uppfyllde kriterierna bättre än Maxmo och lovade att bereda ett förslag i ärendet. Han ansåg att även andra kommuner kunde komma i fråga, men vi bedömde att en kommun accepteras bättre som par till en havskommun. I Sulkava indelade vattendragen kommunen i två tydliga hälften, varav den ena delen var tillgänglig med färja. I Maxmo fanns vägförbindelse runt viken men genom en annan kommun. Båda kommuner beviljades skärgårdsstatus 1983.

Delegationen får en sekreterare på heltid

Efter att Mårten Johansson år 1986 övertog ledningen av BAS-projektet, som var underställt den nordiska regionalpolitiska tjänstemannakommittén, var delegationen en tid utan generalsekreterare. Avdelningschef Laato gav mig i uppdrag att organisera verksamheten från mitt eget kansli, men jag lyckades inte hitta någon med outnyttjade resurser. Vi bestämde oss för att prova hur det skulle fungera om jag åtog mig att vara officiell generalsekreterare och om jag sedan bistods av två sekreterare i bisyssla. Till dessa uppgifter hade man redan inkallat Maxmo kommundirektör Hasse Stagnäs och Eero Aarnio som kom från regionplansförbundet i S:t Michels län i stället för Ossi Heinonen.

■ Kalla och heta bad i naturturismcentret Sai-maaholiday i Rantasalmi. Turismens betydelse i skärgårds- och vattenområden har ökat, och statsrådet har som målsättning att utveckla den till en europeisk attraktionsfaktor. (Sami Vaskola/Pointlevel)

De så kallade normala mötesrutinerna löpte nog väl undan, men det fanns inga möjligheter att åta sig några extra utredningar. Dåvarande ordföranden för delegationen, minister Ole Norrback sade till en början att det här fungerar bra, men så småningom började allt fler frågor dyka upp: dessa handlade om förbindelsefartygstrafiken, minskningen av tjänster i skärgårdskommunerna, elektrifiering etc., och de krävde mer omfattande utredningar. Till inrikesministeriets budget föreslog delegationen ett anslag under delegationens moment för att anställa en sekreterare som skulle sköta uppgiften som huvudsyssla. Förslaget godkändes, och år 1987 fick jag på mitt skrivbord två förslag till generalsekretare. Jag bestämde mig för att välja pol. mag. Jorma Leppänen, som hade varit politisk sekreterare för minister Matti Ahde.

Redan som generalsekreterare för Kymmenedlegationen hade Jorma Leppänen utmärkt sig som kampanjarrangör, och han införde också kampanjarbetet som arbetsform för skärgårdsdelegationen. Den första stora kampanjen var "Bra liv i skärgården" 1990. Dess syfte var att locka nya invånare till skärgårdskommunerna. Nytt för en tjänsteman var bland annat produktionen av informationsinslag för tv och deltagandet i olika evenemang, bland annat i roddtävlingen Sulkavan suursoudut och strömmingsmarknaden i Helsingfors.

Organisationerna förändras, kampanjerna fortsätter

Byrån för landsbygds- och skärgårdsärenden nedlades emellertid i slutet av 1992. Dess verksamhet varade bara i sex år. I samband med organisationsändringen vid inrikesministeriet sammanslogs den regionalpolitiska avdelningen och kommunavdelningen till kommun- och regionpolitiska avdelningen. Den nye avdelningschefen Juhani Nummela ville minska på antalet verksamhetsenheter och den av mig ledda byrån införlivades med en större helhet. Samtidigt omvandlades kanslicheferna till regionutvecklingsråd. Därmed började jag på heltid sköta samiska ärenden som hade införlivats med byråns uppgifter år 1986.

Som medlem av skärgårdsdelegationen deltog jag emellertid fortfarande i flera skärgårdsprojekt. Ett projekt som jag aktivt deltog i var kampanjen för fritidsboende. Produktionen av informationsinslag för tv var återigen en utmaning. Kampanjen omfattade också företagarevenemang och inledandet av företagsfadderverksamhet. Den senare började 1996 och leddes av Hannu Ala-Sippola. Det var en innovation som riktade sig till skärgårdskommunerna enligt den modell som startats i Asikkala. Därefter övertogs idén av Kommunförbundet och utvidgades till att omfatta nästan alla landsbygdskommuner i Finland. I dag finns det redan över 700 företagsfaddrar och systemet täcker hela landet. Själv blev jag en del av verksamheten, då Enonkoski – där min hustru är född – inbjöd mig att bli företags- dvs. kommunfadder.

Därefter deltog jag ännu aktivt i kampanjen för distansarbete för stugägare år 2000. Mitt deltagande berodde dock på min nya roll som ordförande för temagruppen för distansarbete som tillsatts av landsbygdspolitikens samarbetsgrupp. Kampanjen omfattade flera evenemang på olika håll i landet, och jag deltog i en del av dem. Vi strävade efter att klargöra vad distansarbete egentligen går ut på. I skärgården där förbindelserna ofta är besvärliga är det en utmärkt arbetsform.

Arbetet med skärgårdsfrågor har varit givande och intressant. Jag har fått stifta bekantskap med olika skärgårdsområden och deras förhållanden från arkipelagerna i Åbo och på Åland till Kvarken, Karlö och många skärgårdsområden på Saimen. En utmärkt jämförelsepunkt utgörs av min egen sommarstuga i den norra skärgården i Nyslott, där jag hoppas få tillbringa allt mer av min tid i framtiden. Jag tänker dock inte isolera mig där, utan vill fortsätta att dela med mig de erfarenheter som jag fått.

PETTERI SAARIO

Omringade av vatten

"I begynnelsen var det stormande havet. Gud i sin skapelseiver använde det som verkstad när Han skissade fram berg och dalar. Kontinenterna tog form, men utkasten blev också kvar och dem ser vi i dag som öar. Så förtäljer legenden om hur Egeiska havet blev till. Den berättar om Grekland, landet med de otaliga öarna. Stopp ett tag! Grekland har 1 400 öar – det är ju ingenting jämfört med Finland. Finland har 178 947 öar och holmar med en areal på minst en ar. Vi vet sannerligen hur det är att leva omringade av vatten året runt."

Med dessa ord inleds dokumentärserien Omringade av vatten, som jag skrev, registrerade och filmade för Rundradion 2012 och 2013 (premiär i TV1 i november 2013). Jag antog när vi gjorde serien att skärgårdslivet och skärgårdsnaturen intresserar finländarna, men ändå blev jag överraskad av att serien blev så populär. Omringade av vatten har till dags dato setts i tv över sju miljoner gånger, vilket gör den till en av de populäraste dokumentärserierna i finsk tv någonsin. Serien var ett samarbete mellan produktionsbolaget DocArt, Rundradion och skärgårdsdelegationen och den fick också stöd av stiftelsen Raija ja Ossi Tuuliaisens Säätiö.

■ Snö är ett mycket bekant element för Petteri Saario. "Naturen ger djupa upplevelser även när snön yr och regnet piskar", säger Saario. (Sari Orkomies)

■ Gråsälskuten är den sötaste av invånarna i den yttre skärgården. Den låter som en gnyende baby. I dag går det bra för gråsälarna men samexistensen med människan har inte alltid varit problemfri. (Petteri Saario)

Omringade av vatten visade slutgiltigt att Finland likafullt ett land av öar och holmar som ett land av de tusen sjöarna. Något som överraskade mig var att största delen av öarna, över hundra tusen av dem, finns i inlandet. Jag hade alltid associerat skärgården snarare till havet än till insjöar och älvar. En av orsakerna var kanske tv-serien Stormskärs Maja från 1976, som det svenska språket till trots har blivit allmångods för alla finländare och en sinnebild för finsk sisu och ihärdighet. Stormskärs Maja beskrev livet och naturen i skärgården på ett så gripande sätt att jag får kalla kårar när jag tänker på det. Signaturmelodin av Lasse Mårtenson klingar fortfarande kvar i finländarnas kollektiva minne som en av de vackraste titelmelodierna som någonsin skrivits.

Min bild av skärgårdar bygger ändå mest på att jag har bott största delen av mitt liv i Borgå, som är en stad med en skärgård, och länge tillbringat somrarna på en holme i Saimen.

Förr levde skärgårdsborna i centrum av sitt universum, med havets guld och livets nödtorft nära till hands. Det är en hisnande tanke att av de nästan elvatusen år som människan har vandrat på Finlands mark, har hon tagit sig fram längs vattenvägarna i minst 10 900 år. Bosättningen spreds längs vattenvägarna och människorna slog sig ner på platser där det fanns gott om mat och goda kommunikationer. Ofta

var det en ö eller holme. Många av våra anfäder och anmödrar livnärde sig också i yrken med anknytning till vattnet – från fiskare till båtbyggare, från tjärbrännare till farkostförare av olika slag.

I dag ses skärgårdsbor ofta som relikerna från en förgången tid, som trotsar sunt förnuft och naturkrafter. Ändå är vi finländare genetiskt betingade till skärgårdsliv, det harmonierar med vår livsstil. Även jag har drabbats av nesomani, jag vurmar för öar. Måntro det har någonting att göra med mitt efternamn, Saario, men jag känner ofta av en längtan efter att komma ut till en ö. Till min glädje har jag kunnat konstatera att hela min familj har fått smittan, speciellt den yngsta, Antti. Tillsammans har vi utforskat otaliga öar och holmar både i Finland och utomlands. Vår favoritholme är ändå vårt sommarviste i Pihlajavesi, som även är hemvist för världens mest sällsynta säl, saimenvikaren.

Jag är övertygad om att Saimens öar som sträcker sig mot skyarna kan få den mest inbitna stadsbo att kippa efter andan. Inuti varje människa finns nämligen ett instrument som suckar med de ljuvaste toner när hon möter obeskrivlig skönhet – annars vore hon inte en människa. Saimen är den fjärde största insjön i Europa och i dess sköte finns hela 13 710 öar och holmar. Den ena mer underbar än den andra, bildar de ett unikt mönster av pärlor formade av inlandsisen. Den som tar i land på någon av de otaliga öarna får blicka ut över ett landskap som smeker själen och ögat och som även vi människovarelser har en plats i – om vi vill – precis som i kulturmiljöer där naturen och människan kan samexistera.

Jag håller helt med den eminenta insjöexperten Esko Kuusisto som har sagt följande: "En ö är i sig komplett. Den går att erövra, att utforska från strand till strand. En ö är självständig, äventyrlig, till och med trotsig. Dess gränser påverkas inte ens av krig, i motsats till kontinentala staters gränser."

En ö känns som egen på ett annat sätt än ett stycke land på fastlandet. Det är lätt att vara på en ö med dess tydliga gränser. Vattnet mellan öarna är sedan en helt annan femma. Insjöarnas vidder lockar till okända platser, precis som sirener nas sång.

Medan jag skriver detta känner jag förväntningskanslorna vakna i mig. Lyckligtvis jobbar jag just nu på en serie om vattenguden Ahtis rike, som berättar som vattenmiljön och vattnets betydelse. Det garanterar att jag får tillbringa mycket tid i skärgårdar och vid vatten de närmaste åren. Dessutom finns det planer på en uppföljare till Omringade av vatten. Den här gången vill jag filma återflyttare och nyinflyttade i skärgården samt unga generationens skärgårdsbor som trots alla utmaningar vill leva sitt liv i skärgården.

Vi står i skuld till skärgårdens invånare för mycket – ihärdigheten, "sisu", kulturen och att både klara oss själv och vid behov samarbeta med andra, även då grannen inte är av den trevligaste sorten.

Ofta bygger livsstilen i skärgården på klart mindre konsumtion än i genomsnitt. Det viktigaste byggmaterialet och bränslet är förnybart trä. Man använder sig av fisk, bär och andra av naturens gåvor. Man vill vara självförsörjande och strävar efter att återanvända så mycket som möjligt. "Skäriborna" är också vana vid att klara sig i tuffa förhållanden, som knappast blir lättare i framtiden.

De har fortfarande mycket att ge till alla finländare – och i själva verket till hela världen.

JORMA LEPPÄNEN

Trettio år som generalsekreterare för skärgårdsdelegationen

Ordföranden för skärgårdsdelegationen, minister Ole Norrback och vice ordföranden, riksdagsledamot Lauri Metsämäki intervjuade 1988 en viss Jorma Leppänen för att ta reda på om han var lämplig att sköta sekreteraruppgifterna vid skärgårdsdelegationen. Man bestämde sig för att pröva.

Jag hade varit generalsekreterare för den av regeringen tillsatta relativt robusta Kymmenedelegationen, men projektet hade avslutats och nu sökte jag efter nytt arbete. Kymmene län omfattade skärgårdarna i Saimen och östra Finska viken. Jag hade också erfarenhet av förvaltningsuppgifter i två städer präglade av vattendrag, Joensuu och Imatra.

Som politisk sekreterare vid miljöministeriet hade jag betraktat strandområdena främst med tanke på att skydda miljövärden och systematiskt styra byggande. Med svenskspråkig kultur hade jag fått mycket kontakt bland annat i de samnordiska Genève- och Manchester-skolorna. Kännedomen om den svenska kulturen och det svenska språket hade stärkts när tusentals människor från Norra Karelen – och hundratalas människor från min hemkommun Eno – flyttade till Sverige för att hitta jobb på 1950–1970-talen. I politiska sammanhang hade jag kommit i kontakt med svenskspråkiga finländare från olika delar av kusten.

Norra Karelen – med flera av de största insjöarna i Finland, 4 000 öar och sedermera fem skärgårdsdelkommuner – hörde till det vidsträckta och örika insjöområdet i Östra Finland. Krönet av Koli, som är beläget i skärgårdsdelen av skärgårdsdelkommunen Lieksa, syntes bra från taket på vårt hus. På 1950-talet var det vanligt på många av gårdarna i min hemby Louhioja att man fiskade för husbehov eller rodde på Pielis älv, som flyter förbi byn, eller på de närliggande sjöarna.

■ Fartfylld båtfärd i vattnen kring Nagu. Från vänster till höger delegationens kontaktpersoner, utvecklingschef Mikael Enberg från Kommunförbundet och överarkitekt Anne Jarva från miljöministeriet samt generalsekreterare Jorma Leppänen. (Esko Kuusisto)

Tjänsten som generalsekreterare för skärgårdsdelegationen var tänkt som tillfällig, men blev slutligen en livskarriär på trettio år. Jag har aldrig på allvar sökt någon annan tjänst. Jag lämnar tjänsten som konsultativ tjänsteman med uppdraget som generalsekreterare för skärgårdsdelegationen när jag går i pension 1 november 2018.

Jag har trivts utmärkt bra i mitt arbete som innehållit omfattande medverkan i utvecklingen av näringarna, infrastrukturen, servicen, miljön, kulturen och förvaltningen i skärgårds- och insjöområdena. Friheten att få planera och genomföra sitt arbete har varit någonting stort och en lyx i förvaltningsuppgifter, för vilket jag vill tacka mina chefer och delegationen. Omvärldsförändringar har krävt att både jag i mitt uppdrag och delegationen har varit tvungna att tänka om. Arbetet har också innehållit en lämplig dos av en internationell dimension.

Jag tror att det finns belägg i skärgårdshistoriken för att skärgårdssystemet har åstadkommit utvecklingsmetoder och resultat, som är viktiga för skärgårds-, kust- och insjöområdena. Det är ett resultat av samarbete mellan hundratals människor på kommun-, region- och riksnivå. De politiska och övriga kontaktytorna har varit mycket viktiga.

De viktigaste resultaten av skärgårdspolitikerna är beaktandet av skärgårdsskarakteren i kommunernas statsandelar, de höjda företagsstöden enligt regionlagstiftningen och EU-programmen, skärgårdstrafiken i de största skärgårdsområdena som ligger på en god europeisk nivå, de omfattande utvecklingsprojekten, omhändertagandet av skärgårdens natur-, landskaps- och kulturvärden samt skapandet av en skärgårdsidentitet.

Skärgårdsdelegationen har genom otaliga utlåtanden och kontakter aktivt stött regeringar i att hitta lösningar som harmonierar med skärgårdslagen i dess projekt för lagstiftningen, budgeten, utveckling av förvaltningen med mera.

De två aspekterna av skärgårdsdelegationens arbete – nämligen utveckling av fritidsboende och främjande av skärgårds-, kust- och insjöturism – har omfattat praktiskt taget alla kommuner. På dessa områden har delegationen genomfört flera lyckade projekt och utmärkt sig som en känd och respekterad aktör.

Fritidsboende har en enormt stor betydelse för skärgården. Det säkerställer service, bidrar till kunnande, utvecklar distansarbete, värnar om kulturen, tryggar trafikförbindelser och lockar dessutom nya fasta invånare.

Distansarbete i kombination med pendling ökar sakta men säkert. Modellen för dubbelt boende vinner mark och skärgården kommer att gynnas starkt av denna process.

Skärgårds-, kust- och insjöturismen har seglat i medvind på sistone. Visit Finlands projekt för utveckling av den marina skärgårdsturismen täcker hela kusten från Torneå till Vederlax, och projektet Lake Finland för insjöturism har aktiverats på nytt. Skärgårdsdelegationen har genomfört flera omfattande, regionala utredningar om skärgårdsturismen.

Delegationens ordförande har säkert ibland känt sig ensam när de försökt driva en avlägsen liten skärgårds ärenden i maktens kammare. Makten bugar sig inför stora folkmassor, och sådana går inte att uppbåda bland den fasta bosättningen i skärgården.

Å andra sidan kan man notera att det finns väldigt många skärgårdsmänniskor. Samarbetet med stugägare, turister, båtfarare, paddlare, sportdykare, surfare, fritidsfiskare, friluftare, skridskoåkare, skidlöpare samt vänner av natur, kultur och historia och de organisationer som representerar dem är förenligt med skärgårdens intressen.

Allt emellanåt har det funnits människor i statsförvaltningen som uppriktigt verkat för samhällets bästa och som ansett att skärgårdsärenden sköts bäst genom att skrota hela systemet eller dess viktigaste delar. Detta har emellertid inte inträffat. De vänliga grimaserarna har också anlagt en annan min när vattenområdenas betydelse som en regionutvecklingsfaktor ökar lavinartat.

De positiva aspekterna i mitt arbete har utgjorts av umgänget med äkta, person-

liga skärgårds- och kommunfolk och också med bra ordförande som ägnat sig åt saken. Ordförandenas insatser har varit viktiga. De och deras idéer presenteras på annat håll i denna historik.

Regeringssammansättningarna har inkluderat de mest olika färgkombinationer under min långa verksamhetsperiod. Regionalpolitikens, inklusive skärgårdspolitikens, långsiktiga linje har fortsatt över regeringsperioderna. Under denna har följande personer verkat som regionutvecklingsministrar: Erkki Liikanen (årets stugägare 2004 från skärgårdsdelkommunen S:t Michel), Mauri Pekkarinen (tvåfaldig regionutvecklingsminister från skärgårdsdelkommunen Jyväskylä), Jouni Backman (från skärgårdsdelkommunen Nyslott), Martti Korhonen (en hängiven seglare och vän av skärgården från Uleåborg), Hannes Manninen (som är född i Kuusamos väglösa vattenområde och som bland annat verkat som kommunsekreterare i insjöpräglade Sääminki socken), Jyri Häkämies (från skärgårdsdelkommunen och kuststaden Kotka), Kimmo Tiilikainen (före detta ekobonde från skärgårdssdelen i skärgårdsdelkommunen Ruokolax) och Jari Leppä (jordbruks- och gårdsturismföretagare från insjöpräglade Pertunmaa).

Tack för stödet till utvecklingssträvandena i skärgården.

Jag vill tillönska en strålande framtid till det 100-åriga Finlands stolthet – våra skärgårds-, kust- och insjöområden – och det storartade 70-åriga skärgårdssystemet som bevakar dess intressen.

Med tiden har skärgården blivit min brud. Därför vill jag bekänna min kärlek till skärgården genom att citera några strofer ur poeten Erkki Kivijärvis dikt "Suvinen saari – Sommarö":

*O du havsbrud i skimrande fägring
Som står opp utur vågors brand
Du min sommarös soliga rike
Du min hembygds förlovade land*

■ Ett drömhem för pensionären Jorma Leppänen?
(Inga Wirén / Vastavalo)

Projekt och medlemmar

1. Skärgårdsdelegationens projekt och verksamhet 1981–2018

1980-TALET

Utvecklingsprojekt för fiskodling

25–29.10.1986 gjorde delegationen ett studiebesök till en fiskodlingsanläggning i Trondheim, Norge. Resan omfattade ett besök till ön Hitra. I synnerhet utredde man hanteringen av fisksjukdomar. Under samma resa bekantade man sig med frikommuns-experimentet i Bräcke i Sverige.

Delegationen stiftade också bekantskap med fiskodling i Finland på Koukkusaaret i Pyttis.

Utredning om skärgårdspolitiken

Skärgårdsdelegationens sekreterare Mårten Johanssons rapport "En studie kring effekterna av en samlad skärgårdspolitik" publicerades i Svenska Finlands Folktings serie "Finlands-svensk rapport" 9/1986.

I rapporten beskrevs skärgårdspolitikens utveckling och skärgårdslagens effekter på kommunala basjänster, kommunernas statsandelar, företagsstöd och trafikarrangemang då lagen varit i kraft i cirka fem år.

Enkäter om levnadsförhållandena i skärgården

Skärgårdsdelegationen har genomfört enkäter för att kartlägga levnadsförhållandena på fast bosatta öar utan fast vägförbindelse åren 1985/1986 och 1990 (Mårten Johansson och Eero Aarnio), och enkäten 2009 pågår som bäst medan denna historik nedtecknas (Elina Auri). Invånarantalet på öar utan fast vägförbindelse har också uppdaterats åren 1995, 2003 och 2006. Dessa uppgifter insamlades från kommunerna eller direkt från öarna. Enkäterna omfattade inte Åland.

Enkäten 2009 genomförs med hjälp av ny datateknik. Från databasen för uppföljning av samhällsstrukturen (YKR) samlas uppgifter om öarnas areal, befolkningens åldersstruktur, näringsstruktur och byggande, och dessa kompletteras med kommunernas uppgifter om infrastrukturen.

103 kommuner med 378 bebodda öar (enligt enkäten) svarade på enkä-

ten 1990. År 2006 var antalet 430 öar i 102 kommuner. Enligt preliminära uppgifter för enkäten 2009 är antalet permanent bosatta öar utan fast vägförbindelse cirka 600 och dessa är belägna i cirka 120 kommuner.

Antalet deltidbosatta öar är 10 000–15 000.

Skärgårdens näringsseminarium och årliga seminarier om skärgårds-, vatten- och kust-områden

Skärgårdens näringsseminarium den 13–14 februari 1989 i Åbo gav en impuls till de kommande näringsprojekten i skärgården och till de årliga seminarierna om skärgårds-, vatten- och kustområdena som inleddes 1991 och som fram till 2009 hållits 19 gånger på olika håll i landet. Förteckningen över seminarieplatserna presenteras i avsnitt 5.5.

Regionalpolitiska artikelserien vid inrikesministeriets regionalpolitiska avdelning 1/89.

Skärgårdsklinikprojektet

Ett råd som utsetts av skärgårdsdelegationen och som bestod av experter från olika ministerier och andra organisationer analyserade år 1989 fjorton skärgårdskommuners starka sidor och möjligheter samt kom med utvecklingsförslag tillsammans med kommunernas experter.

Rådet konstaterade bland annat att de små skärgårdskommunerna bidrar mer till att hålla skärgården levande än den linje med stora kommuner som valts i Sverige. Rådet rekommenderade dock starkt att kommunerna skulle tillämpa modellen för samkommuner.

Man rekommenderade också att kommunerna skulle aktivera anskaffnings-, försäljnings-, hyres- och planläggningsverksamheten gällande mark- och vattenområden. Man föreslog bildandet av skärgårdskommittéer på öarna i enlighet med bykommittémodellen. Man föreslog att trafikministeriet skulle skapa turismriktade ringrutter genom trafikplanering bland

annat i Åbo skärgård. Även flera andra förslag riktades till ministerierna.

Regionpolitiska undersökningar och utredningar 1/1990. Skärgårdsdelegationen. Inrikesministeriet.

Företagsprojekt för skärgården

Projektet genomfördes 1989. Inom ramen för projektet gjordes en företagsanalys av 114 företag i tretton skärgårdskommuner och skärgårdskommuner, och man uppmanade dem att söka normal företagsrådgivning och utbildning. 237 företag deltog i utbildningarna. Finansieringen på 280 000 mark kom från inrikesministeriet. Konsultbyrån Seppo Hoffren Oy ansvarade för projektet.

Konsultbyrån Seppo Hoffren Oy:s rapport 23.4.1990.

1990-TALET

Marknadsföringskampanjen Gott liv i skärgården

År 1990 genomförde skärgårdsdelegationen den omfattande kampanjen "Gott liv i skärgården". Syftet med den var att locka invånare till kampanjkommunerna och i synnerhet till deras skärgårdsdelar, att skapa ett mångsidigare näringsliv och arbetstillfällen, att minska bristen på arbetskraft och att trygga den fasta bosättningen i skärgården. Alla kommuner med bebodda öar inbjöds att delta i kampanjen, och 55 kommuner från nio län deltog i den. Av den totala kampanjbudgeten på 780 000 mark finansierade inrikesministeriet samt jord- och skogsbruksministeriet 450 000 mark, företagen 210 000 mark och kommunerna 124 000 mark. Värde på kommunernas egna åtgärder (egenfinansieringsandelen) var 510 000 mark.

Kampanjen omfattade direktmarknadsföring till företag (brev till 4 000 företag i huvudstadsregionen), till personer som flyttat från kommunerna (36 000 brev) och till stugägare, informationsinslag i tv (8 gånger, där ekonomie doktor Tarja Cronberg uppträdde på Teerisaari i Polvijärvi),

■ Statsminister Harri Holkeri talade förtjänstfullt för strömmingen år 1990. Han var också skicklig på att steka strömming i skärgårdsdelegationens tält på Salutorget i Helsingfors i anslutning till kampanjen Gott liv i skärgården. Bakom i mitten Pekka Puska, generaldirektör för Institutet för hälsa och välfärd, som valdes till årets stuginvånare 2009. (SD:s arkiv)

annonser i de största dagstidningarna (HS, HBL, Kauppalehti), evenemang bland annat på strömmingsmarknaden i Helsingfors där man hade ett tält som besöktes av 10 000 personer. Statsminister Harri Holkeri stekte strömming i tältet. Under kampanjen fick kampanjbyrån cirka 600 företags- och invånarkontakter samt 2 600 kommunkontakter. Kampanjen gav ut en egen tidskrift, Mökkiläinen-Stugägare, med en upplaga på 50 000. Kera intervjuade de kontaktade företagen och gjorde en analys av dem.

Fram till slutet av 1990 hade projektet enligt kommunernas uppgifter redan resulterat i 184 nya invånare och 24 nya företag. Därtill förhandlade man med 492 nya invånare och 109 nya företag. I kampanjevenemangen deltog 5 000 personer.

Kampanjen fortsatte 1991 med en skärgårdsmässa i Ekenäs och en direktmarknadsföringskampanj i huvudstadsregionen.

Kampanjen rekommenderade att kommunerna skulle utöka sitt utbud av bostäder och tomter.

Kustmyndighetsarbetsgruppens betänkande

Projektet genomfördes av trafikministeriet 1990. Ordförande var överdirektör Niilo Laakso.

Arbetet som föddes utifrån en riksdagskläm och ett regeringsuppdrag omfattade en helhetsutredning om utvecklingen av kustmyndigheternas verksamhet. Bakomliggande orsaker var bland annat nedläggningen av sjöbevakningsstationer, som hade väckt hård kritik. Granskningsobjekten var gränsbevakningsväsendet, polisen, brand- och räddningsväsendet, tullväsendet, fiskeriförvaltningen, försvarsmakten, sjöfartsverket, vägverket, luftfartsförvaltningen, miljöförvaltningen samt post- och televerket.

Arbetsgruppen ansåg till slut att den inte kunde ta ställning till olika förvaltningssektors planer. Skärgårdsdelegationens representant, generalsekreterare Jorma Leppänen ansåg i sin reservation att arbetsgruppen borde ha tagit ställning för bevarandet av sjöbevakningsstationerna.

Trafikministeriets publikationer 43/90.

Utvecklingsprogrammet för skärgårdsturism

Utbildnings- och forskningscentralen för turism gjorde år 1991 upp ett utvecklingsprogram för skärgårdsturism för skärgårdsdelegationen. Ordförande för styrgruppen var överinspektör vid handels- och industriministeriet Kari Tarasti.

Publikationer av forsknings- och utbildningscentralen för turism A:34.

Utredning om behovet av en reform av skärgårdslagen

År 1992 kom skärgårdsdelegationen med förslag till en reform av skärgårdslagen och till ändringar av förordningen om delegationen. Ändringarna trädde i kraft 1.1.1993.

Genom lagändringen åtsramades 7 § i skärgårdslagen gällande skyldigheten att bevara statens arbetsplatser i skärgården. Enligt ändringen ska man sträva efter att beakta "delegationens utlåtande"... "vid beslutsfattandet och den övriga verksamheten". Tidigare hade paragrafen endast innehållit en skyldighet att begära utlåtanden.

■ Samarbetet mellan kustmyndigheterna är allt viktigare, eftersom antalet verksamhetsställen i skärgården och vid kusten har minskat. En hydrokopter är ett viktigt hjälpmedel i räddningsarbetet, i synnerhet då perioderna av menföre har blivit längre. (Harri Nurminen)

Däremot förverkligades inte bland annat delegationens förslag om att "skärgårdslagen i högre grad borde beakta fritidsinvånarna i trafikfrågor och åtminstone beträffande tryggheten av sådana bastjänster såsom avfallshandlingen, brand- och räddningsväsendet, byggnads- och brandspektionen samt hälsovården".

Utvecklingsprojektet för fiskmarknadsevenemang

Projektet genomfördes 1992. Utbildnings- och utvecklingscentralen för turism fungerade som konsult.

Projektets styrgrupp bestod av representanter för bland annat Centralförbundet för fiskerihushållning och Åbolands fiskarförbund.

Inom ramen för projektet gjordes en enkät till evenemangens arrangörer, besökare och fiskare. Enligt slutrapporten borde fiskmarknadsevenemangen utvecklas genom att bland annat utöka utbudet av mat. Man rekommenderade fler evenemang också i inlandet. Detta har även skett i till exempel flera stora städer i inlandet.

Projektet resulterade också i ett fortsatt projekt, Centralförbundet för fiskerihushållnings fiskmarknadsprojekt 1993, som skärgårdsdelegationen deltog i.

Publikationer av forsknings- och utbildningscentralen för turism A:36 (1992).

Seminarium och rapport om fritidsboendets regionala inverkan

Seminarieret hölls den 24 juli 1992 i anslutning till Sjödagarna i Kotka.

Om seminariet gjordes en rapport som skapade en grund för skärgårdsdelegationens senare stugprojekt.

Skärgårdskommunställningens inverkan på den kommunala ekonomin

Projektet, som startades av inrikesministeriet, utredde år 1993 i vilken mån skärgårdsskarakteren inverkar på kommunens ekonomi och hur stora de av kommunen erhållna skärgårdstillägg är i relation till ovan nämnda kostnader. Företagsekonomiska forskningsinstitutet fungerade som konsult.

Undersökningens slutsats var att den statistiska analysen av den kommunala ekonomin inte uppvisade nämnvärda skillnader mellan enhetskostnaderna för serviceproduktionen i skärgårdskommuner och övriga kommuner, men detta kunde också bero på att utgifterna anpassades till inkomstnivån. Skillnaderna i kvalitetsnivån beaktades inte heller.

Uppskattningen av de tilläggskostnader i markbelopp som skärgårdsskarakteren förorsakade skulle enligt undersökningen ha krävt omfattande tilläggsundersökningar, vars genom-

förande ändå hade varit så svårt att man inte ansåg sig kunna rekommendera det.

Företagsekonomiska forskningsinstitutet. Helsingfors 1993. Serie B 102.

Betänkande av skärgårdens servicenivåarbetsgrupp

Denna arbetsgrupp tillsattes av trafikminister Ole Norrback 1993. Ordförande var regeringsrådet Samuli Haapasalo, sekreterare delegationens generalsekreterare Jorma Leppänen. Som medlem medverkade bland annat Jan-Erik Enestam.

Arbetsgruppen skissade upp en modell för organiseringen av mångserviceställen i skärgården som enligt projektet var genomförbart. Mångserviceställena skulle omfatta både posttjänster samt statliga myndigheters, kommunens och privata företags funktioner. Arbetsgruppen föreslog att postkontor inte skulle nedläggas före utgången av det föreslagna fortsatta projektet.

Ett fortsatt projekt uppställdes. Fortbildningscentralen vid Åbo universitet fungerade som konsult. Man lyckades dock inte hitta finansiärer till ett mångserviceställe fastän det skulle ha funnits uppgifter för det. Postkontor nedlades, men i allmänhet fortsatte verksamheten genom postombud.

Trafikministeriets publikationer 18/93.

Skärgårdstrafikdelegationens betänkande

Projektet, som uppställdes av trafikminister Ole Norrback, genomfördes 1993. Ordförande för projektet var överdirektör Niilo Laakso, sekreterare Harri Favorin och Jorma Leppänen. Som medlem medverkade bland annat Jan-Erik Enestam.

Arbetsgruppen föreslog att färjor skulle skaffas till Hitis och Iniö. Dessa betydande upphandlingar lyfte nämnda ögrupperns trafik och utvecklingsmöjligheter till en ny nivå.

Dessutom föreslog arbetsgruppen att två förbindelsefartyg skulle förnyas och att förbindelsefartygstrafiken i Skärgårdshavets sjöfartsdistrikt skulle omorganiseras till en egen resultatansvarsenhet. Även dessa förslag förverkligades.

Forskningsprojektet En levande vattenväg som attraktionsfaktor för skärgårdsturismen

Projektet redde ut under åren 1993–1994 färje- och förbindelsefartygens betydelse för turismen och de mest attraktiva turistrutterna i skärgården. Därtill utarbetades en preliminär plan för de centrala turistrutterna samt färje- och förbindelsefartygsturismen i lanserings- och marknadsföringssyfte.

Publikationer av utbildnings- och forskningscentralen för turism A:59 (1994).

Kampanjen för fritidsboende

Målsättningen för den tvååriga omfattande kampanjen för fritidsboende 1995–1996 var att främja det regionala utnyttjandet av fritidsboendet. Målet var att främja fritidsinvånarnas inköp, utnyttja deras kunskande, utöka uthyrningen av stugor, förlänga stugsäsongen och få stuggäster att flytta till stugorten. Kampanjchef var Heli Kotilainen. Hannu Ala-Sippola ansvarade för företagsträffarna. Kampanjens motto var "Mukavaa mökkeilyä ympäri vuoden – Skönt på stugan året om".

I projektet deltog 210 kommuner från alla landskap utom Lappland, som inte deltog i kampanjen på landskapsnivå. Finansieringen på 2 miljoner mark kom från landskapsförbund, landsbygdsnäringskretsar, sponsorföretag och, i fråga om direktförsäljningsandelen, från landsbygdspolitikens samarbetsgrupp. Därtill satsade kommunerna betydande belopp på sina egna åtgärder.

Projektet resulterade i 17 utbildningar på landskapsnivå för kommunernas nyckelpersoner (181 deltagare), företagsträffarnas arrangörer och direktförsäljare av lantbruksprodukter samt träffar med stuginvånare och företagare i kommunerna. Kampanjen gav ut två egna tidningar som delades ut via kommunerna (upplaga 420 000 exemplar). 20 000 affischer och 120 000 klistermärken tryck-

tes. Kampanjen redigerade guider för bybutiker (upplaga 4 500), jordbrukens direktförsäljare (upplaga 5 100) och stuguthyrare (delades ut med kampanjtidningen). 1 000 kampanjskjortor trycktes.

Kampanjen syntes i form av informationsinslag i tv (43 gånger), som samarbetspartner i programmet Mökkitalkoot (Stugtalko) på MTV3, i tv-reklam (10 gånger), i radioreklam (30 betalda och producerade program), tv- och radionyheter samt dagstidningarna i hundratals stora inslag och artiklar som ökade medvetenheten om stuglivets möjligheter.

Kampanjen ordnade en stor företagsträff 30.3.1996 på Ständerhuset och två andra i landskapen. Kommunerna ordnade 40 företagsträffar. I kommunerna samlade kampanjen 39 företagsfaddrar som tillsammans med företagarna och kommunernas representanter gjorde en resa till Tallinn för att bekanta sig med möjligheterna i det nya fria Estland. I anslutning till kampanjen lanserades företagsfadderverksamheten i Finland. Samtidigt överfördes verksamheten till Finlands kommunförbund.

I kampanjen ingick en del vars syfte var att aktivera användningen av stugorna på vintern med (15) annonser i HS, HBL, Aamulehti och Iltasanomat.

Kampanjen kom med fortsatta förslag, av vilka undersökningen om fri-

■ Fiskmarknader ordnas på tiotals orter i Finland. Tillsammans med sina samarbetspartner genomförde skärgårdsdelegationen ett utvecklingsprojekt för fiskmarknadsevenemang 1992. (Antero Aaltonen)

■ Projektchef Heli Kotilainen och generalsekreterare Jorma Leppänen intervjuas än en gång. Kampanjen för fritidsboende hör till de mest uppmärksammade av de kampanjer som skärgårdsdelegationen ordnat. (SD:s arkiv)

tidsboendets kommunalekonomiska inverkan och bybutiksevenemanget genomfördes 1997, byggprojektet för nya sommarstugor samt det andra bybutiksevenemanget 1998.

Anställda personer i kampanjen var under hela projektet projektchef, pol. kand. Heli Kotilainen och för viss tid ekonom Hannu Ala-Sippola (företags-träffar och företagsfaddrar), agronom

Seppo Rantanen (direktförsäljningsutbildning och -instruktion) och fil. kand. Jukka Anttila (bybutiksguiden).

Projektets slutrapport gavs ut på finska och svenska och därtill gjordes en sammanfattning på engelska. En utvärderingsenkät gjordes med deltagarna.

Det mest betydande resultatet av kampanjen för fritidsboende var att fin-

ländarna blev medvetna om fritidsboendets betydelse och möjligheter. Detta tog sig senare uttryck i stora stugmässor och lanseringen av stuginriktade tidningar.

Bybutikprojektet

Målet för bybutikprojektet 1997 var att stärka bybutikernas försäljning och lönsamhet. I styrgruppen fanns representanter för skärgårdsdelegationen, Tarmo-lähikauppiat, Wihuri Oy, Metro K-kauppaketju, Lähikauppakesko och Delegationen för byaärenden.

Finansieringen kom från butiksägarna (400 000 mk för handelns egna åtgärder) och landsbygdspolitikens samarbetsgrupp/jord- och skogsbruksministeriet (100 000 mk).

Kampanjen resulterade i utbildningar för butiksägare, hundratals butiksspecifika evenemang 7.6.1997 samt ett stort antal inslag och artiklar i tv, radio och dagstidningar. För butiksägarna producerade kampanjen nödvändigt kampanjmaterial.

Bybutiksdagen ordnades också 1998 och 1999 med den gamla organisationsstrukturen.

Utredningsprojektet för de samhällseliga effekterna av införandet av tidtabeller för färjetrafiken

Syftet med färjepjektet 1997–1998 var att utreda de samhällseliga effek-

■ Antalet bybutiker har minskat överallt på den finländska landsbygden. Fritidsinvånarnas betydelse för bevarandet av bybutikerna har varit betydande i flera skärgårds- och kustområden. (Esko Kuusisto)

■ Avdelningen för kampanjen för distansarbete bland stugägare i Gamla Hamnen i Helsingfors, den andra till vänster projektchef Tapio Penttilä. (SD:s arkiv)

terna av och kostnaderna för införandet av tidtabeller i färjetrafiken och den minskade nattrafiken. Vägverket hade 1996 fattat ett beslut om att införa tidtabeller för färjor, vilket skärgårdsborna i allmänhet motsatte sig.

Projektets styrgrupp bestod av representanter för inrikesministeriet, trafikministeriet, vägverket, färjekommuner och Finlands egnahemsförbund. MC-info Oy från Villmanstrand fungerade som konsult.

Projektet undersökte verkningarna genom enkäter som riktade sig till invånare, användare, företagare och kommuner samt genom kostnadskalkyler som baserade sig på vägverkets kalkylgrunder.

Projektets slutrapport offentliggjordes 18.2.1998. Där konstateras att de kostnader som införandet av tidtabeller i färjetrafiken och den försämrade nattrafiken förorsakade privathushåll och företag var större än de inbesparingar som vägverket uppnådde genom dem.

Undersökningen lyfte också fram att färjornas användare inte var nöjda med den försämrade servicenivån.

Undersökningen finansierades av den landsbygdspolitiska samarbetsgruppen/jord- och skogsbruksministeriet. Kostnaderna uppgick till 80 000 mark.

Inrikesministeriets publikationer 3/1998.

Forskningsprojektet för utredning av betydelsen av stuginvånare från andra kommuner i kommunernas ekonomi

Målsättningen för undersökningen 1998 var att utreda de utgifter och inkomster som stuginvånarna förorsakar kommunerna, relationen mellan dem samt att utreda finansieringsalternativ och skapa en kommunklassifi-

cering som beskriver fritidsinvånarnas relativa betydelse.

Undersökningen gjordes av fil. kand. Heli Kotilainen. I styrgruppen fanns representanter för inrikesministeriet, jord- och skogsbruksministeriet, Finlands kommunförbund, Finlands egnahemsförbund samt stugkommunerna.

Undersökningen fick stor positiv publicitet i tv, radio och dagstidningar. Resultaten gav också upphov till en hel del insändare i pressen. I dem diskuterades bland annat forskningsresultatens kalkylgrunder, som baserat sig på begreppet deltidskommuninvånare, och beaktandet av utjämningen av skatteintäkterna i intäktskalkylerna. Bland delegationsmedlemmarna tog Annikki Nurminen och Paavo Nieminen aktivt del i debatten i Helsingin

Sanomat.

Finansieringen för projektet, 230 000 mark, kom från landsbygdspolitikens samarbetsgrupp/jord- och skogsbruksministeriet.

Publikationer av landsbygdspolitikens samarbetsgrupp 2/1998.

Målprogrammet för byggande av fritidsbostäder

Målsättningen för projektet som genomfördes 1999 var att utarbeta ett femårigt målprogram för byggandet av fritidsbostäder.

I styrgruppen fanns representanter för skärgårdsdelegationen, Puuinfo Oy, Finlands miljöcentral, miljöministeriet, jord- och skogsbruksministeriet, arbetsministeriet, MTK och SLC, Södra Savolax förbund, Forststyrelsen, Finlands fritidsbostäder, Kivijärvi kommun, Korpo kommun, Finlands kommunförbund, UPM-Kymmene och Hirsitaloteollisuus ry. Suunnittelukeskus Oy fungerade som konsult med Gilbert Koskela som ansvarig konsult.

Finansieringen på 250 000 mark kom från landsbygdspolitikens samarbetsgrupp samt jord- och skogsbruksministeriet.

Projektet resulterade i 13 utvecklingsförslag. Enligt projektet önskade 500 000 hushåll sig en fritidsbostad inom de följande tio åren.

Som målsättning uppställde projektet byggandet av 6 500 nya fritidsbostäder om året och en tillväxt på 20 procent inom reparationsbyggnad.

Projektet fick mycket publicitet i medierna både under arbetet och efter publiceringen av slutrapporten.

Inrikesministeriets publikationer 4/1999.

■ Besparingarna som införandet av tidtabeller för färjor skulle ge visade sig vara små i jämförelse med de kostnader som detta förorsakade medborgarna och företagen. Skärgårdsdelegationen utredde ärendet 1997–1998. (Vägverkets färjerederi)

2000-TALET

Kampanjen för distansarbete bland stugägare

Syftet med kampanjen för distansarbete bland stugägare år 2000 var att stärka livskraften på landsbygden med hjälp av stugboende och distansarbete. 147 stora stugkommuner deltog i kampanjen, nästan alla inbjudna skärgårdskommuner deltog.

Ordförande för kampanjens styrgrupp var representanten för jord- och skogsbruksministeriet samt landsbygdspolitikens samarbetsgrupp, medlemmar var representanter för skärgårdsdelegationen, temagruppen för distansarbete, Compaq och Sonera. Konsult var Fortbildningscentralen vid Åbo universitet med Tapio Penttilä som ansvarig konsult.

Kampanjens finansiering (761 000 mark) kom från kommunerna (351 000 mk), jord- och skogsbruksministeriet (300 000 mk), Compaq (55 000 mk) och Sonera (55 000 mk).

Då kommunernas egna direkta satsningar därtill uppgick till 2 700 000 mk, var kampanjens totala budget 3 461 000 mk.

Kampanjens verksamhet omfattade utbildning, aktivering, information och förslag. 17 utbildningar ordnades i landskapen.

Kampanjen fick stor synlighet i tv och tidningar samt i radio.

Rundradion gav cirka 30 avgiftsfria informationsinslag på den finsk- och svenskspråkiga kanalen. Kampanjen var samarbetspartner för 10 avsnitt av tv-programmet Mökkitalkoot (Stugtalko) på MTV3. Cirka 1 100 reklaminslag gjordes i kommersiell radio.

Kampanjen hade en egen avdelning tillsammans med Compaq och Sonera på Helsingfors Mässas Stugmässan i Gamla Hamnen i mars. Kampanjen ordnade också ett stort stugeevenemang på Ständerhuset i Helsingfors i maj. 900 personer deltog i evenemanget.

Enligt enkäten som genomfördes under kampanjen hade 29 procent av stugägarna läst eller skrivit arbetstexter eller ringt arbetssamtal på sommarstugan, och 37 procent hade för avsikt att göra det under nästa år. Distansarbetet ökar således på sommarstugorna.

Kampanjen kom med nio utvecklingsförslag. Den största uppmärksamheten fick förslaget till ett principbeslut om att bygga bredband i hela landet, för att trygga en balanserad regional utveckling också på landsbygden.

Publikationer av landsbygdspolitikens samarbetsgrupp 1/2000.

Projektet för utveckling av fast bosättning vid stränderna

Styrgruppen för projektet som genomfördes 2000 bestod av representanter för miljöministeriet, Finlands miljöcentral, regionala miljöcentraler, MTK, stora markägare, Kommunförbundet, kommuner och Hirsitaloteollisuus ry.

Finansieringen på 188 000 mark kom från landsbygdspolitikens samarbetsgrupp/jord- och skogsbruksministeriet.

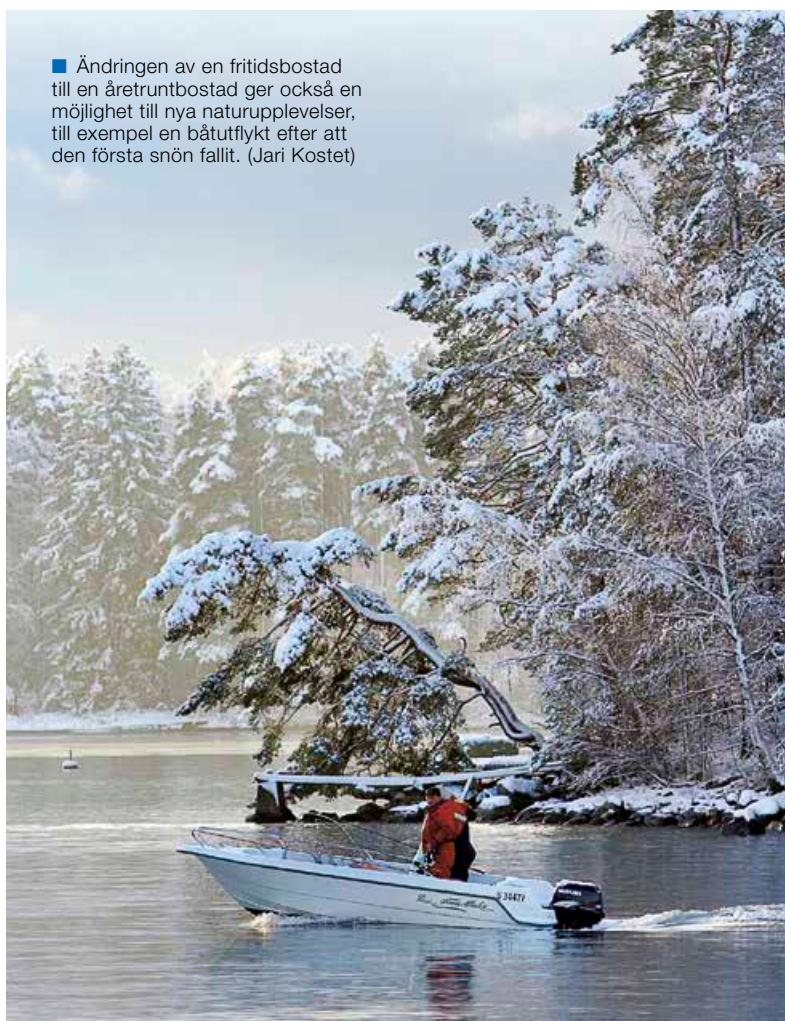
Inom ramen för projektet genomfördes en enkät till bygghandledare och ordnades ett seminarium i anslutning till fritidsbostadsmässan i Etseri 12.6.2000. 80 personer deltog i seminariet.

Enligt projektet borde landets långa kustlinje också utnyttjas för fast bosättning med beaktande av de övriga målsättningarna för markanvändningen.

Projektet föreslog att man ska förhålla sig positiv till ändringen av fritidsbostäder till permanenta bostäder, bara hanteringen av avloppsvatten sköts ändamålsenligt och bostaden i sin helhet uppfyller skäliga byggnadstekniska krav.

Två slags åsikter rådde om beaktandet av distansfaktorn vid beviljandet av undantagstillstånd. En del av styrgruppen ansåg att denna faktor

■ Ändringen av en fritidsbostad till en åretruntbostad ger också en möjlighet till nya naturupplevelser, till exempel en båtutflykt efter att den första snön fallit. (Jari Kostet)

inte alls kan användas som grund för avslag i ett land med landsbygds-karaktär, i synnerhet inte om kommunen tillstyrker ansökan. Minoriteten ansåg att avslag på grund av distans kan var möjligt även om det är emot kommunens ståndpunkt, men man ska betrakta distansfaktorn kritiskt.

En annan fråga som väckte avvikande åsikter gällde huruvida kommunerna i planläggningen borde ha omfattande rätt att avgöra om en bostad är en permanent eller en fritidsbostad.

Projektet kom med sju utvecklingsförslag.

Projektet fick mycket stor publicitet i tv, radio och dagstidningar. I över tio dagstidningar med Helsingin Sanomat och Aamulehti i spetsen togs frågan upp i ledare, som understödde projektets förslag.

Publikationer av landsbygds-politikens samarbetsgrupp 7/2000.

Deltagande på mässorna Mökki- och OmaMökki

Delegationen har deltagit i Helsingfors Mässas Stugmessa i Gamla Hamnen sedan 1995 och senare i Finlands Mässas OmaMökki-mässa i

Helsingfors Mässcentrum med en egen avdelning och informationsin-slag. Deltagandet har ofta noterats i bland annat tv och andra riksomfat-tande medier.

I anslutning till mässorna har man ordnat flera seminarier med talare på

minister- och kanslichefsnivå samt debatter mellan riksdagsgrupper-nas representanter. Talare var år 2007 Ritva Viljanen, kanslichef vid inrikesmi-nisteriet, år 2008 Mari Kivimäki, kom-munminister, år 2009 Mauri Pekka-rinen, inrikesminister, år 2010 Sirka-Liisa Anttila, jord- och skogsbruks-minister, år 2011 Astrid Thors, mig-rations- och Europaminister, år 2013 Krista Kiuru, bostads- och kommuni-kationsminister, år 2014 Anna-Maija Henriksson, justitieminister och år 2016 Jaana Husu-Kallio, kanslichef vid jord- och skogsbruksministeriet.

I tio års tid har skärgårdsdelega-tionen under mässan ordnat ett stu-ginvånarseminarium i samarbete med Byaverksamhet i Finland, Suo-men Omakotiliitto/Vapaa-ajan asukkai-den liitto, Suomen Yrityskummit och Landsbygdspolitiska samarbetsgrup-pen/Landsbygdspolitiska rådet. Ett stort antal riksdagsledamöter från alla riksdagsgrupper har deltagit i semina-rierna under åren.

I samarbete med Finlands Mässa har skärgårdsdelegationen varje år på 2000-talet skickat en inbjudan till stuginvånare i huvudstadsregionen att besöka delegationens avdelning. Totalt har hundratusentals inbjud-ningar skickats.

Skärgårdsdelegationen har tillsam-mans med Helsingfors Mässa och Fin-lands Mässa sedan år 2002 utsett årets stuginvånare i anslutning till stug-mässan. Valet har gjorts utifrån kom-munernas förslag. Följande personer har blivit valda:

Kriterierna för årets stuginvånare ändrades 2018 och genom gemen-sam överenskommelse är det Finlands Mässa och Vapaa-ajan Asukkaiden Liitto som utser årets stuginvånare.

■ Finlands naturliga vatten kan vara svala hela sommaren. På många stugor plaskas det i uppvärmda badtunnor. (Antero Aaltonen)

Bygg- och reparationsprojektet för sommarstugor

Syftet med reparations- och byggkampanjen för sommarstugor 2001 var att stärka landsbygdens livskraft genom att främja reparation, bygande och elektrifiering av sommarstugor samt genom att förbättra hanteringen av avloppsvatten.

136 kommuner från alla landskap deltog aktivt i kampanjen. Genom information, reklam och företagsverksamhet omfattade kampanjen dock landets alla kommuner och stugägare.

Kampanjbudgeten var 1 250 000 mark. Därtill uppgick kommunernas direkta satsningar till 1,7 miljoner mark. Kampanjen finansierades av kommuner (330 000 mk), företag (500 000 mk), landsbygdspolitikens samarbetsgrupp/jord- och skogsbruksministeriet (300 000 mk), inrikesministeriet (100 000 mk) och miljöministeriet (20 000 mk).

Kampanjverksamheten bestod av utbildning, information och reklam. 16 utbildningar på landskapsnivå ordnades. Kampanjen fick uppmärksamhet i flera tv-program och i hundratals tidnings- och radionyheter. TV1 visade

År	Årets stuginvånare och stugkommun
2002	Aulis Tinnilä, <i>konsul, Asikkala</i> , och Klaus Järvinen, <i>musikråd, Mäntyharju</i>
2003	Leo Laukkanen, <i>kommeriseråd, Kiuruvesi</i>
2004	Erkki Liikanen, <i>EU-kommissarie, S:t Michel</i>
2005	Kassu Halonen, <i>kompositör, Manamansalo</i>
2006	Kurt-Erik Långbacka, <i>politices magister, Korpo</i>
2007	Heikki Helimäki, <i>diplomingenjör, Virdois</i>
2008	Laura Kolbe, <i>professor, Sysmä</i>
2009	Pekka Puska, <i>medicine och kirurgie doktor, Vasa</i>
2010	Orvo Kiesi, <i>industriråd, Enonkoski</i>
2011	Raimo Hertto, <i>kommeriseråd, och Liisa Hertto, Kimitoön</i>
2012	Mirja Ulmala, <i>företagare, Parikkala</i>
2013	Jouko Taskinen, <i>verkställande direktör, Jaala</i>
2014	Veli-Matti Hynninen, <i>prost, Enonkoski</i>
2015	Aarne Lummaa, <i>diplomingenjör, Muonio</i>
2016	Hugo Sanders, <i>isbyggprojektör, Juga</i>
2017	Aku Hirviniemi, <i>skådespelare, Puumala</i>

ett samhällsnyttigt reklamslag 30 gånger gratis. MTV visade ett reklamslag 56 gånger och den sågs av 8,75 miljoner tittare.

Kampanjen hade en avdelning på tre stora stugmässor. Stugseminariet i Jämsä samlade 100 deltagare. Tillsammans med Rakennustieto publicerade kampanjen guiden Stugre-

novering. Kampanjtidningen delades ut i 170 000 exemplar. Affischerna (3 000), klistermärkena (65 000) och t-tröjorna (1 260) informerade stuginvånare och allmänheten om kampanjen.

Kampanjen kom med 12 utvecklingsförslag. De gick bland annat ut på en mer flexibel dispenspolitik i nybyg-

■ Den hundraåriga stugan har lyfts en halv meter, en ny skorsten blir snart färdig. Tallstockarna visade sig vara i gott skick. (Esko Kuusisto)

gen och reparationer av sommarstugor. Man ansåg det vara viktigt att byggandet kan fortsätta på vanligt sätt också innan planläggningen blir klar. Därtill föreslogs att förbudet mot vattenklosetter slopas, såvida inga särskilda orsaker föreligger, och att fritidsboendet ska främjas på alla tänkbara sätt.

Kampanjsekreterare var pol. stud. Outi Turunen. Utomstående konsulter användes inom områden som krävde specialkompetens.

Inrikesministeriets publikationer 1/2001.

Projektet Prima liv på landet

År 2003 beredde skärgårdsdelegationen stugprojektet för primärt och sekundärt boende på landsbygden. För den preliminära utredningen beviljade jord- och skogsbruksministeriet 30 000 euro av praktiska skäl direkt till den av skärgårdsdelegationen valda konsulten Fortbildningscentralen vid Åbo universitet. Landsbygdspolitikens arbetsgrupp var enligt skärgårdsdelegationens önskemål den andra samarbetspartnern.

På skärgårdsdelegationens inbjudan deltog 170 kommuner med betydande finansiering i projektet. Delegationen anskaffade också den erforderliga företagsfinansieringen. TE-centralernas landsbygdsavdelningar godkände emellertid inte ALMA-finansieringen för det planenliga stugprojektet som förföll.

På basis av projektet skapades det enligt anvisningar av TE-centralernas landsbygdsavdelningar uppgjorda projektet Prima liv på landet, som delegationen beslöt att delta i. Projektet pågick 2004–2006. Fortbildningscentralen vid Åbo universitet svarade självständigt för planeringen, ekonomin och den övriga förvaltningen. Skärgårdsdelegation hade representanter i styrgruppen. Styrgruppens ordförande var Jorma Turunen och medlem Christer Nyback.

Skärgårdsprogrammen

Skärgårdsdelegationen beredde skärgårdsprogram för åren 2003 och 2006. Arbetena genomfördes som ett projekt med utvecklingsstöd för landskapen från inrikesministeriet.

Statsrådet fattade ett principbeslut utifrån skärgårdsdelegationens och inrikesministeriets skärgårdsprogram för år 2003 om utveckling av skärgården. Skärgårdsprogrammet för år 2006 godkändes i sin tur som sådant av statsrådet.

År 2009 fattar statsrådet ett principbeslut om utvecklingen av skärgården som ersätter det tidigare skärgårdsprogrammet.

■ En oljebekämpningsbom sänks i vattnet under en övning utanför Kotka 2005. Oljetransporterna och därmed också olycksfallsrisken har ökat kraftigt i Finska viken. I anslutning till Finlands miljöcentral kommer en ny Oljebekämpningscentral att grundas i Borgå. (Jouko Pirttijärvi/SYKE)

Skärgårdsprogrammet 2003–2006

Skärgårdsprogrammet 2003 uppgjordes för 2003–2006. Dess huvudsakliga budskap var att underlätta utnyttjandet av stränderna för syften som håller landsbygden levande.

Skärgårdsdelegationen lämnade programrapporten 9.1.2003 till region- och kommunminister Martti Korhonen.

Skärgårdsprogrammets syfte var att söka efter metoder för att utnyttja insjöar, havet, öar och strandlinjen för att stödja utvecklingen av landsbygden i skärgården, vid kusten och i vattenområden. Den mer omfattande delen av programmet riktar sig till alla kommuner, den mindre delen till 54 skärgårdskommuner och skärgårdskommuner. Programmet omfattade totalt 52 utvecklingsförslag.

Inom ramen för programmet föreslog man att utnyttjandet av landsbygds stränder för aktiverande syften ska underlättas genom en ökad flexibilitet i fråga om planläggning av stränder och undantagsförfaranden. Man föreslog att ändringar av stugor till stadigvarande bostäder skulle göras flexibla så att kommunerna i önskvärd omfattning kunde planlägga områden där fritidsbostäder och stadigvarande bostäder ligger bredvid varandra, och i stället för en stuga kan man i enskilda fall bygga en ny stadigvarande bostad utan upprättande av en plan.

Därtill föreslogs att man ska stödja utvecklingen av stuglivet till ett sekundärt boende genom en betydlig

ökning av byggrätten för att motsvara dagens boendebehov och genom att slopa förbudet mot vattenklosetter.

Enligt programmet understödde sekundärt boende och flyttning till landsbygden en balanserad regionutveckling i landet. Genom att främja boendet på landsbygden ville man dämpa en för snabb koncentrationsutveckling. I glesbygden fanns 900 000 fast bosatta invånare och 1,8 miljoner regelbundna stuginvånare.

Ett förslag var att börja utnyttja stuginvånarnas kompetens och kontakter i utvecklingen av landsbygden. Stuginvånarna föreslås bilda ett "kompetenscenter" på landsbygden genom en vidare utveckling av företagsfadderverksamheten.

Programmet föreslog också att skärgårdsturismen i Finland ska utvecklas till en europeisk styrkefaktor med hjälp av ett produktutvecklingsprogram och en effektiv marknadsföring av skärgårds- och insjöturism.

Skärgårdsturismen hörde i hela världen till de starkaste delområdena inom turismen. I Finland ansåg man att det fanns bra utgångspunkter för utvecklingen av skärgårds- och insjöturismen. Man föreslog att utvecklingen av turismen skulle basera sig på natur- och kulturvärden och årstider, även vintern.

De bebodda skärgårdsområdena skulle beaktas i både den nationella regionalpolitiken och i EU:s regionalpolitik även efter 2006. Den definition

av begreppet ö som EU:s statistikmyndighet använde skulle ändras så att den även beaktar små öar till havs och på insjöar.

Skärgårdsdelegationen föreslog att en arbetsgrupp skulle tillsättas för att reda ut vilka kommunala tjänster som stuginvånarna har behov av och hur de ska finansieras. Användbara finansieringsformer ansågs vara att låta bli att beakta stugägarnas fastighetsskatt i utjämningen av skatteintäkter och att stifta en stugägarkoefficient i den allmänna statsandelen.

Säkerställandet av teleförbindelserna på landsbygden var en central utmaning i programmet. Om det fram till slutet av 2005 visade sig att konkurrensen inte kan säkerställa snabba teleförbindelser på landsbygden borde staten utföra det. Med tanke på trafikförbindelserna i den perifera landsbygden var det i sin tur mycket viktigt att höja understödsanslagen för enskilda vägar till samma nivå som före depressionen.

Rekreatiomsområdesföreningar borde grundas i vatten- och havsområden

I de många förslagen i programmet betonade man de positiva aspekterna av miljöskyddet, landskapet, kulturen och rekreatiomsområdena för den regionala utvecklingen. Mjuka värden ansågs vara på väg att bli hårda regionutvecklingsvärden. Enligt programmet skulle dessa värden och regionutvecklingen inte ställas mot varandra. De bästa stränderna skulle reserveras för allmänt rekreatiomsbruk.

Rekreatiomsområdesföreningar skulle grundas för alla vatten- och havsområden. Fritidsinvånarna, som fungerat i bakgrunden till flera högklassiga kulturevenemang, skulle tas med i värnandet om och utvecklingen av skärgårds-, kust- och insjökulturen. Finlands aktivitet i internationella sammanhang gällande förbättringen av Östersjöns situation betonades, liksom det nationella och lokala initiativet i skyddet av vattendrag.

Användningen av stränderna för sekundär bosättning, fast bosättning och turism ansågs inte hota uppnåendet av målsättningarna för rekreation och naturskydd. På den tiden band fritidsboendet 10 procent och år 2030 cirka 13 procent av strandlinjen. De övriga strandanvändningsformerna betraktades som marginella.

I Finland fanns 54 av statsrådet utsedda skärgårdskommuner och skärgårdsdelkommuner. Merparten av deras skärgårdsområden hade fast vägförbindelse. Antalet bosatta öar utan fast vägförbindelse var, inklusive Åland, 456. De var belägna i 127 kommuner. Det fanns fritidsbosättning på tusentals öar. Det fanns även stora bosättningscentra på öar med fast vägförbindelse.

Skärgårdens utveckling intresserade utöver stuginvånare också fritidsfiskare (1,2 miljoner), båtfarare (700 000 båtar), turister och naturintresserade.

■ Bygandet av vindkraftverk har lett till tvister eftersom de förändrar det traditionella skärgårdslandskapet. I principbeslutet som godkändes av statsrådet i maj 2009 konstateras det att man främjar användningen av vind-, sol-, jordvärme- och bioenergi i skärgården. (Pentti Korpela)

I skärgårdsprogrammets styrgrupp fanns representanter för landskapsförbund, kommuner, medborgarorganisationer och statsförvaltningen. Suunnittelukeskus Oy och fortbildningscentralen vid Åbo Akademi fungerade som konsulter.

Inrikesministeriets publikationer 1/2003. Skärgårdsprogrammet 2003–2006. Öarna, havet, insjöarna, floderna och strandzonen som regionutvecklingsfaktorer.

Skärgårdsprogrammet 2007–2010

I enlighet med 14 § i regionutvecklingslagen godkände statsrådet 14.12.2006 ett skärgårdsprogram för åren 2007–2010. Syftet med programmet var att utnyttja öarna, havet, insjöarna och strandområdena för att stödja den regionala utvecklingen i skärgården, vid kusten och inom vattenområdena med respekt för natur-, landskaps- och kulturvärden. Programmet riktar sig i princip till alla kommuner i Finland utom på Åland.

Enligt programmet betraktades skärgårds- och vattenområdeskaraktären som en fördel, som kan hålla skärgården vid liv. Programmet omfattar 18 åtgärdsområden som siktar på detta.

Enligt programmet ska användningen av stränderna i landsbygdsfrämjande syften underlättas. Centrala frågor enligt programmet är fortsättningen av skärgårdspolitiken, utvecklingen av fritidsboendet som sekundärt och primärt boende, fast bosättning vid kusten, utveckling av skärgårds- och insjöturismen till en europeisk attraktionsfaktor, trygghet av trafik- och teleförbindelser i glesbygden, trygghet av tjänster på landsbygden genom elektroniska system och effektivisering av serviceproduktionen, skydds-, miljö, och kulturfrågor i anslutning till Östersjön samt frågor i anslutning till näringsliv, infrastruktur och service i skärgårdsområdena. Programmet siktade också på säkerställandet av verksamhetsförutsätt-

ningarna i havsklustret och att reda ut nya vattenvägsförbindelser i Vuoksens och Kymmene älvs vattenområden.

Skärgårdsprogrammet bereddes av skärgårdsdelegationen. I programmet deltog representanter för landskapsförbund, kommuner, medborgarorganisationer, ministerier och den övriga statsförvaltningen. Suunnittelukeskus Oy fungerade som konsult.

De specialprogram som nämns i regionutvecklingslagen och som skärgårdsprogrammet är en del av skulle enligt följebreven till landskapen och ministerierna beaktas i ministeriernas och de andra statliga myndigheternas verksamhet samt i uppgörandet av landskapsprogram och andra planer på landskapsnivå inklusive EU:s programarbete. Ministeriet ombads informera sina avdelningar och den underordnade förvaltningen om följebrevet.

Kommuner och organisationer ombads att delta i genomförandet av det gemensamma programmet genom att organisera projekt som

motsvarade linjedragningarna. Landskapsförbunden och TE-centralerna uppmanades att beakta skärgårdsprogrammet i bland annat allokeringen av utvecklingsmedel.

Skärgårdsdelegationen lovade i enlighet med regeringens beslut att följa upp genomförandet av programmet genom en regelbunden rapportering om förvaltningen och regionutvecklingen av projektet till ministerutskottet. Utredningen skulle basera sig på förfrågningar till ministerierna.

Inrikesministeriets publikationer 7/2007. Skärgårdsprogrammet 2007–2010. Öarna, havet, insjöarna, floderna och strandzonen som regionutvecklingsfaktorer.

Stugbarometern

I samarbete med Statistikcentralen utvecklade skärgårdsdelegationen år 2003 en stugbarometer, dvs. ett uppföljningssystem för utvecklingen av fritidsboendet. Den första barometern publicerades 2004, den andra 2009 och den tredje 2016.

Med hjälp av barometern utreddes boende, penninganvändning, distansarbete, arbete, utnyttjande av tjänster, utrustningsnivå och utvecklingen av andra omständigheter i fritidsbostaden.

Behovet av barometern accentuerades av sommarstugornas betydelse för landsbygdens utveckling.

Stugbarometern 2004

Finansieringen kom från jord- och skogsbruksministeriet (50 000 euro). Svarsprocenten i barometerenkäten var 65. Barometern publicerades i februari 2004 och fick mycket stor publicitet i medierna. Resultaten publicerades i nyheterna på TV1, MTV3, Fyran och FST, på radiokanaler och i tidningar. Temat behandlades på ledarplats av Helsingin Sanomat, Suomenmaa, Demari, Iltasanomat, Aamulehti, Savon Sanomat, Itä-Savo, Lapin Kansa och flera andra tidningar. I Helsingin Sanomat gav informationen upphov till en omfattande diskussion om forskningen i stugliv.

Stugbarometern 2009

Barometern finansierades ur skärgårdsdelegationens budget och kostnaderna uppgick till 55 000 euro. Svarsprocenten på 55 visade att målgruppen var intresserad av frågan.

Enligt barometern var stuglivets ekonomiska inverkan 4,5 miljarder euro, fem år tidigare 2,9 miljarder euro. Det upprätthöll för egen del servicenivån på landsbygden samt tryggade och skapade nya arbetsplatser.

Sommarstugornas utrustningsnivå ökar hela tiden. 76 procent av sommarstugorna var redan kopplade till

■ Finländarna tillbringar i genomsnitt 80 dygn om året på stugan. Utrustningsnivån stiger hela tiden – till exempel har nio av tio stugor el. (Martti Roininen/Kuvaliiteri)

elnätet, tillväxten under fem år var 5 procent. Förvärvsarbete har gjorts i viss mån, och 38 000 till 45 000 ägare övervägde distansarbete på stugan. Stuginvånarnas behov av olika arbetstjänster på stugorten var betydande. Cirka 150 000 stugägare sade sig behöva bygg- och reparationstjänster. 28 000 stugägare övervägde att flytta till stugorten under de tre följande åren. Alla ovan nämnda siffror har stigit på fem år.

Erfarenheterna från den första barometern utnyttjades i den andra, bland annat var frågorna exaktare. Även om man kan skapa sig en bild av utvecklingskurvan måste man observera att till exempel väderleksvariationerna alltid är en faktor som inverkar på stuglivet vid sidan av samhällsliga trender.

Barometern överlämnades 23.3.2009 till näringslivsminister Mauri Pekkarinen med ett önskemål om att de färskas och heltäckande uppgifterna om fritidsboendet kunde utnyttjas i det samhällspolitiska beslutsfattandet i synnerhet beträffande landsbygdens och skärgårdens utveckling.

Minister Pekkarinen svarade på önskemålet genom att föreslå att en del av den kommunalskatt som stuggästerna betalar borde överföras till stugkommunerna.

Barometern noterades av alla tv-kanaler, radiokanaler och dagstidningar.

Stugbarometern 2016

Skärgårdsdelegationen finansierade och genomförde utredningen för Stug-

barometern 2016. Konsult var FCG Finnish Consulting Group Oy, där arbetet utfördes av forskningschef, FK Heikki Miettinen och forskare, FD Sari Koski.

Barometerundersökningen bestod av en enkät till stugägare och av analyser av den nyaste statistiken och forskningsdata. Enkäten var en mångsidig utredning av antalet dygn som tillbringas i stugan, distansarbete och pendling till arbetet från stugan, användningen av pengar och service, utrustningsstandarden, byggande och reparationer, fastighetsaffärer, stugägarnas möjligheter att delta, intresset för att flytta till stugkommunen och fritidsboendets effekter för sysselsättningen. För jämförbarhetens skull grundade sig svarsformuläret i stugenkäten på formuläret från 2008.

Postenkäten skickades till 5 000 ägare av en fritidsbostad (stuga) i Finland inklusive Åland. Ägarna plockades ut genom ett slumpmässigt urval ur befolkningsregistercentralens register över sommarstugor. Till urvalet plockades ett tillräckligt antal ägare från varje landskap för att materialet ska kunna granskas även landskapsvis. Resultatet generaliserades till rikspanet genom att man viktade svaren enligt de landskapsvisa stugandelarna. Enkäten omfattade två påminnelser. Svarsaktiviteten var 50 procent (2008: 55 %).

Enligt barometerundersökningen fanns det 600 000 fritidsbostäder i Finland. Siffran består av antalet stugor enligt Statistikcentralens statis-

tik över sommarstugor, det vill säga 500 400 stugor minus 11 500 stugor som enligt uppgift från befolkningsregistret användes som fast bostad. I siffran ingår dessutom cirka 110 000 icke-statistikförda fritidsbostäder som är hus uppförda för fast boende (t.ex. mormorsstugor och f.d. mangårdsbyggnader).

För stugboende användes 2014 sammanlagt ca 6,2 miljarder euro, och detta gav en sysselsättningseffekt på ca 60 000 arbetstillfällen. För fastighetsköp användes ca 700 miljoner euro, för nybyggande ca 260 miljoner euro, för reparationer ca 1,7 miljarder euro, för dagligvaror ca 1,4 miljarder euro, för anskaffning av andra varor ca 0,4 miljarder euro, för resor ca 1,2 miljarder euro och för avgifter och tjänster 0,5 miljarder euro.

Åtta procent av de stugägare som var bosatta utanför stugkommunen, dvs. 31 000 stughushåll betraktade en flyttning till stugkommunen som åtminstone möjlig inom tre år. Andelen ligger på samma nivå som i enkäterna 2003 och 2008 men antalet har ökat allteftersom antalet stugor har ökat.

Av stugorna lämpar sig 34 procent för bruk året runt. Knappt hälften av stugorna lämpar sig för bruk på våren, sommaren och hösten, och knappt en femtedel av stugorna lämpar sig endast för sommarbruk. Underhållsvarme var permanent påkopplad i 32 procent av stugorna, vilket var en

ökning på 7 procentenheter jämfört med år 2008.

Sammanlagt 91 procent hade tillgång till elström på stugan. Solkraftens andel hade ökat från 10 procent till 14 procent på sju år. Nio av tio stugor hade åtminstone spis, kamin eller ugn. Antalet stugor med värmepump hade ökat på sju år från fem till 17 procent.

Ungefär hälften av stugägarna tog med sig dricksvatten i kärl till stugan. Över en tredjedel fick dricksvattnet ur en brunn, och 17 procent ur ett vattenverks eller ett andelslags vattennät. Av stugägarna tog 37 procent tvättvatten ur en brunn och 53 procent ur en sjö, å eller källa eller ur havet. Vid en tredjedel av stugorna tömdes eller avledes spillvattnet ut på gårdsplanen eller i skogen. Sedan 2008 har andelen minskat med 10 procentenheter. Toalett inomhus fanns i 21 procent av stugorna, vilket var en ökning med 5 procentenheter från 2008. Andelen stugor med komposterande toalett hade ökat med 15 procentenheter till 35 procent.

Förstudieprojektet för utvecklingen av Finlands skärgårds- och insjöturism till en europeisk attraktionsfaktor

Delegationen genomförde 2004–2005 en förstudie i skärgårds- och insjöturism med en bredbasig styrgrupp. Planeringsbyrån Projector Tomas Björ-

kroth fungerade som konsult för projektet.

Projektet beskrev skärgårdsturismens fysiska förutsättningar och den existerande företagsverksamheten enligt landskap. Därtill kom projektet med utvecklingsförslag på vilka det senare nätverksarbetet mellan skärgårdsturismens aktörer grundades.

I projektets skärgårds- och insjöturismseminarium 15.2.2005 på båtmässan i Helsingfors deltog över ett hundra inflytelserika personer inom turism.

Inrikesministeriets publikationer 6/2005.

Nätverket för skärgårds- och insjöturism på VeneBåt-mässan

Åren 2005–2012 skapade skärgårdsdelegationen samarbetsnätverk med aktörer inom skärgårds- och insjöturism genom att organisera en stor utställningsavdelning om skärgårds-, kust- och insjöturism på Helsingfors Mässas årliga evenemang VeneBåt i Mässcentrum i Helsingfors.

Utgångspunkten var delegationens projekt 2005, där Suunnittelukeskus Oy hade fungerat som konsult. Av projektfinansieringen på totalt 39 000 euro kom 13 000 euro från jord- och skogsbruksministeriet på förslag av landsbygdspolitikens samarbetsgrupp och 26 000 euro från skärgårdsdelegationens verksamhetsanslag.

■ Stugabrometerundersökningen överräcktes till jordbruks- och miljöminister Kimmo Tiilikainen i mars 2016.

■ Sonja Korkman – vinnaren av havssångstävlingen på Kotka Havsdagar 2011 – uppträder med sin sång- och instrumentalgrupp på avdelningen för skärgårds-, kust- och insjöturism på VeneBåt-mässan i februari 2012. Skärgårdsdelegationen deltog i cirka tio års tid på mässan med en stor avdelning om skärgården. Delegationen har också varit sponsor för havssångstävlingen. (Esko Kuusisto)

Det fortsatta projektet samlade ihop aktörerna inom branschen till en gemensam skärgårds- och insjöturismavdelning åren 2006–2007 med konsult hjälp från Suunnittelukeskus och åren 2008–2012 med konsult hjälp från PäijätMark Kai Sourander.

”Finland – öarnas och sjöarnas land” är mottot för hela avdelningen, quick screens samt de riksomfattande skärgårdsbroschyrerna och papperskassarna som avdelningen delar ut.

Avdelningens struktur har varit synlig och fungerande, flera människor har besökt den. En hel del broschyrer har delats ut. De musikaliska informationsinslagen på veckoslut har lockat en hel del folk.

Utställarna (cirka 50) betalade avdelningens kostnader med undantag för öppningskostnaderna som delegationen ansvarade för. Cirka 200 inbjudna gäster deltog i öppnandet av avdelningen. Talare på öppningsfesten 2008 var näringsminister Mauri Pekkarinen, 2009 kultur- och idrottsminister Stefan Wallin, 2010 inrikesminister Anne Holmlund, 2011 justitieminister Tuija Brax och 2012 kommunikationsminister Merja Kyllönen.

År 2006 offentliggjorde avdelningen årets gästhamn (Korpilahti). År 2006 deltog ett antal medlemmar i samarbetsnätverket på skärgårds- och insjöturismaktörernas resa 27–29 januari till båtmässan i Düsseldorf.

Broschyren Finland – öarnas och sjöarnas land

Den representativa fyrfärgsbroschyren ”Finland – öarnas och sjöarnas land” om Finlands skärgård utgavs första gången 2006 på svenska, finska och engelska. Sidantalet var 40. Därefter har broschyren getts ut flera gånger (senast 2018) i uppdaterade upplagor och numera som webbpublikationer på åtta språk (finska, svenska, engelska, franska, tyska, spanska, ryska och kinesiska).

Texten har sedan början skrivits av Esko Kuusisto och för layouten står Jyrki Heimonen/Aarnipaja Ky. Viola Eksten/Språkbyrå Albina svarade för den svenska översättningen och Käännös-Aazet Oy för den engelska av den första upplagan. Översättningarna av de senare versionerna har gjorts av olika språkbyråer efter upphandling av respektive värdministerium.

Den totala upplagan av broschyren uppgår till nästan 50 000.

Broschyren har delats ut till inflytelserika personer inom politik och ekonomi i Finland och utomlands, personer som marknadsför Finland utomlands, till utländska intressenter samt allmänheten på båt-, stug- och rese-mässor.

Broschyrens representativa omslagsbild användes för att skapa en enhetlig image för mässornas Quick

Screens och de tusentals papperskassarna som delades ut där.

Beredningsarbete gällande EU:s delfinansierade insjöturismprojekt

Beredningsarbetet gjordes under 2006–2007. Det första stadiet gick ut på att göra förstudier, det andra stadiet på att genomföra de två egentliga projekten (produktutvecklings- och marknadsföringsprojektet samt det europeiska insjö- och flodprojektet).

Besluten om den preliminära utredningsansaffningen överklagades 2007 till marknadsdomstolen och besluten hävdes på grund av ett formfel.

Förstudieprojektet: Stuginvånare som användare av kommunala tjänster

Projektet baserade sig på statsrådets principbeslut om utveckling av skärgården 14.5.2004. Rapporten överlämnades till region- och kommunminister Hannes Manninen 23.5.2006. Finansieringen till stuginvånarnas serviceprojekt på 40 000 euro kom från skärgårdsdelegationens verksamhetsmoment.

I projektets styrgrupp ingick representanter för kommunerna, ministerierna och landskapsförbunden. Efeko Oy fungerade som konsult för projektet.

Projektet föreslog att stugkommunernas förutsättningar att erbjuda kommunala tjänster till stuginvånare ska förbättras. Kommunernas statsandelssystem ska bli förmånligare för stuginvånarna, användningen av avgifter och fastighetsskatter ska effektiviseras. Stuginvånarnas rätt till sjukvård i stugkommunen ska utvidgas till att även omfatta vanlig, icke-akut öppen sjukvård.

Den föreslagna ändringen i statsandelssystemet inkluderar ett förslag om att inte beakta fastighetsskatten i utjämningsförfarandet för kommunernas skatteintäkter.

Stugservice rapporten visade att flera av kommunens lagstadgade och frivilliga uppgifter samt avgifter och fastighetsskatter även omfattar stuginvånare som redan utnyttjar en hel del kommunala tjänster.

Bibliotekstjänster, andra kultur- tjänster och motionstjänster används cirka 300 000 gånger om året, hälsocentraler besöks 110 000 gånger, byggnadsinspektionen, byggnadsrådgivningen och planläggningsverksamheten har anlitats totalt 130 000 gånger, medborgarinstitut har besökts 31 000 gånger, veterinär har anlitats 15 000 gånger och båtbyggare har använts 500 000 gånger.

Kulturevenemang, museer och andra kulturtjänster utnyttjades av 40

procent av stuginvånarna, motions- tjänster av 12 procent, bibliotekstjänster av 17 procent, hälsovårdstjänster av 25 procent, veterinärer av 4 procent, byggnadsinspektionens tjänster av 19 procent, planläggningstjänster av 7 procent, båtbyggare av 13 procent och medborgarinstitut av 1 procent av stuginvånarna.

Stuginvånarnas andel av kommunernas serviceproduktion och de därmed anknutna kostnaderna är fortfarande liten, men den håller på att öka. Relationen mellan de utgifter och inkomster som stuginvånarna ger upphov till beror på kalkylgrunderna.

Stugserviceprojektet omfattade en granskning av stuglivets nuläge och utveckling, en kommunenkät, en enkät riktad till stugägare (urval 4000), en analys av de kommunala uppgifter, kostnader och inkomster som stugägarna förorsakar samt ett avsnitt med förslag.

Kommunen käten riktades till Asikkala, Hirvensalmi, Iniö, Kangasala, Kuhmois, Lieksa, Larsmo, Mäntymäki, Pernå, Pudasjärvi, Puimola, Sodankylä och Ekenäs. Riksomfattande sammandrag gjordes på basis de uppgifter som erhöles från kommunerna och stuginvånarna.

Inrikesministeriets publikationer 24/2006.

Rapporten om utveckling av skärgårdstrafiken på Finska viken och insjöarna

Trafik- och kommunikationsministeriets arbetsgrupp (ordförande överinspektör Harri Favorin) gjorde 2005 en utredning om utvecklingsbehoven inom skärgårdstrafiken på Finska viken och insjöarna. Skärgårdsdelegationen representerades av generalsekreterare Jorma Leppänen.

Arbetsgruppen föreslog en höjning av anslagen till och en förbättrad servicenivå inom skärgårdstrafiken på Finska viken så att den bättre ska motsvara servicenivån i den övriga skärgården. Arbetsgruppens förslag har lett till högre anslag och delvis också till en förbättrad servicenivå i det aktuella området.

Ordförande Mikaela Nylander som representant för skärgårdsdelegationen också deltog i trafik- och kommunikationsministeriets servicenivåarbetsgrupp för skärgårdstrafik åren 2008–2009.

Trafik- och kommunikationsministeriets publikationer 74/2005.

Förstudieprojektet Fritidsinvånarnas deltagande i kommunernas beslutsfattande

Projektet genomfördes 2005. Rapporten överlämnades till region- och kommunminister Hannes Manninen

■ Över 70 procent av fritidsinvånarna skulle i högre grad vilja delta i beslutsfattandet i stugkommunen. Även majoriteten av kommunerna var för en ökning av stuginvånarnas påverkningsmöjligheter. Skärgårdsdelegationen utredde ärendet 2005. (Antero Aaltonen)

på mässan OmaMökki i Helsingfors. Suunnittelukeskus fungerade som konsult. Finansieringen på 40 000 euro kom från landsbygdspolitikens samarbetsgrupp på förslag av jord- och skogsbruksministeriet.

I rapporten föreslogs utveckling av stugdemokratin i kommunerna genom stugkommittéer och årliga stugträffar på stugforum.

Därtill föreslog man att befolkningsregistercentralen skulle utveckla sina register om fritidsbostäder, att skärgårdsdelegationen tillsammans med sina samarbetspartner skulle ordna utbildning i stugdemokrati i kommunerna samt att Byaverksamheten i Finland och byaföreningarna skulle aktivera stuginvånarna.

Enligt enkäten som gjordes i anslutning till rapporten ansåg 67 procent av kommunerna och 72 procent av stugägarna att stugägarnas möjligheter till deltagande och deras inflytande borde ökas i den egna kommunen. Av kommunerna var 54 procent och av stugägarna 64 procent för tanken att grunda stugkommittéer i kommunerna. Cirka 30 kommuner har redan en stugkommitté eller ett motsvarande organ. Cirka 100 kommuner och 2 000 stugägare deltog i enkäten.

Med demokrati för fritidsboende avsågs främst ett system som skulle ge fritidsinvånarna större möjligheter till inflytande och deltagande i stugkommunerna. Den kunde också omfatta långvariga stughyrare samt kommunens egna stugägare.

I Finland finns 470 000 fritidsbostäder vars ägarhushåll omfattar 800 000 personer. Det finns 560 000 stugägare som kommer utanför kommunen.

I styrgruppen för projektet för demokrati för fritidsboende fanns representanter för både kommuner och stugägare. Projektet finansierades av landsbygdspolitikens samarbetsgrupp med medel från jord- och skogsbruksministeriet. Suunnittelukeskus Oy fungerade som konsult i projektet.

Inrikesministeriets publikationer 14/2006.

Skärgårdsdelegationens ställningstagande till projektet PARAS

År 2007 gjorde skärgårdsdelegationen en analys av och en rapport om utgångspunkterna och de eventuella verkningarna på skärgårdspolitiken och -områdena som omfattas av det så kallade PARAS-projektet för kommunernas service och struktur som

startades av Matti Vanhanens första regering och som fortsatte under Matti Vanhanens andra regering.

Skärgårdsdelegationen förutsatte att de särskilda förhållandena i skärgården beaktas vid planeringen och genomförandet av PARAS-projektet. Detta skedde också i en viss grad. Flera betydande kommunsammanslagningar genomfördes i skärgårdsområden 2009.

Aktiveringsprojekt för stuginvånarnas deltagande i kommunernas och byarnas verksamhet

Projektet genomfördes 2007–2008. Dess syfte var att skapa stugkommittéer, -forum och -föreningar samt att få med stuginvånare i stugkommittéerna.

Projektet omfattade utbildningar i landskapen. Vid sidan av skärgårdsdelegationen deltog Finlands kommunförbund, Byaverksamheten i Finland, Finlands egnahemsförbund och Företagsfaddrarna rf i projektet. Finlands egnahemsförbund fungerade som konsult med Minna Järvinen som representant.

Projektet fick stor uppmärksamhet, vilket effektivt förde kampanjbudskapet vidare. Förverkligandet av målsättningarna kräver däremot mer tid.

Skärgårdspolitikens 60-årsjubileum

Skärgårdsdelegationens 60 år firades med tal och tack på skärgårds- och insjöseminariet i Taipalsaari. I sam-

band med seminariet gav delegationen en roddbåt i keramik som gåva till följande 41 personer som hade utfört ett exceptionellt bra arbete för skärgårdens väl:

Ordförande och vice ordförande för delegationen

Jan-Erik Enestam, *generaldirektör, f.d. minister och riksdagsledamot*

Ole Norrback, *ambassadör, f.d. minister och riksdagsledamot*

Elisabeth Rehn, *minister, f.d. riksdagsledamot, f.d. specialsändebud för FN*

Lauri Metsämäki, *f.d. riksdagsledamot*

Jacob Söderman, *f.d. riksdagsledamot, f.d. justitieombudsman vid riksdagen*

och vid EU, *f.d. landshövding*

Meriterade medlemmar, sekreterare och sakkunniga

Mauri Miettinen, *f.d. minister och riksdagsledamot, landshövding*

Christoffer Taxell, *f.d. minister och riksdagsledamot, kansler för Åbo Akademi*

Taisto Tähkämaa, *f.d. minister och riksdagsledamot, S:t Karins*

Elis Backström, *kommunalråd, Korsholm*

Bengt Backman, *kommunalråd, f.d. kommundirektör i Houtskär*

Eeva Holm, *fru, Karlö*

Anne-Maija Kivimäki, *f.d. kommundirektör, Velkua*

Vellamo Kivistö, *f.d. regeringsråd, finansministeriet*

Matti Piipari, *f.d. ekonomidirektör, Kotka*

Ilkka Simanainen, *kommunalråd, f.d. kommundirektör, Rääkkylä*

Eero Aarnio, *avdelningschef, Södra Savolax landskapsförbund*

Åke Doktor, *f.d. fiskekonsulent*

Mårten Johansson, *f.d. regionutvecklingsdirektör, stadsdirektör, Raseborg*

Matti Sippola, *företagsmentor, regionutvecklingsråd, inrikesministeriet*

Hasse Stagnäs, *fastighetskoordinator, f.d. kommundirektör i Maxmo*

Landskapens skärgårdsutvecklare

Håkan Eklund, *chefredaktör, tidskriften Skärgård*

Olavi Granö, *f.d. kansler för Åbo universitet, skärgårdsutredare*

Kari Hyppönen, *direktör, fortbildningscentret vid Åbo universitet*

Osmo Järvenpää, *Nylands landskapsförbund, direktör för skärgårdsprojektet SAARA*

Tiina Tihlman, *konsultativ tjänsteman vid miljöministeriet, f.d. projektchef för SAARA*

Fiskerinäringen

Kim Jordas, *långvarig verksamhetsledare för Finlands Yrkesfiskarförbund*

Markku Myllylä, *långvarig verksamhetsledare för Centralförbundet för Fiskerihushållning*

Turism

Pentti-Oskari Kangas, *turismföretagare, utvecklare av Herrankukkar och båtutrustning, Nådendal*

Jörgen Liljequist, *turism- och fiskeföretagare, Kasnäs, Kimitoön*

Ralf Ölander, *turismföretagare, Väståboland*

Paula Wilson, *utvecklare av turismen på Bengtskärs fyr och i Vikingaby, Kimitoön*

Näringsliv

Leo Laukkanen, *kommerseråd, S:t Michel*

Aulis Tinnilä, *diplomingenjör, honorärkonsul, Asikkala*

Kultur

Lasse Mårtensson, *kompositör, textförfattare och sångare*

Kassu Halonen, *kompositör, utvecklare av ödagarna på Manamansalo*

Eino Grön, *sångare, Räfsö i Björneborg och Florida*

Skärgårdstrafik och båt fart

Harri Favorin, *överinspektör, kommunikationsministeriet*

Veijo Hiukka, *sjökapt, tf. verkställande direktör för Rederiverket Finstasht*

Rolf Karrento, *verksamhetsledare för Håll Skärgården Ren rf*

Kaj-Erik Löfgren, *filosofie doktor, verksamhetsutvecklare i Finlands Båtförbund och Finlands Seglarförbund*

Björn Sjöman, *sjökapt, f.d. trafikchef vid Sjöfartsstyrelsen*

Skärgårdsdelegationens och skärgårdspolitikens historik

Skärgårdsdelegationen sammanställde 2008–2009 en historik över delegationens och den av regeringen 1949 tillsatta skärgårdskommitténs samt skärgårdspolitikens 60 år.

Historiken uppdaterades 2018 med åren 2010–2018.

Docent Esko Kuusisto skrev och finslipade texterna för bägge historikerna samt gjorde de finskspråkiga intervjuerna. De svenskspråkiga intervjuerna gjordes 2009 av redaktör Thure Malmberg. För ombyggnaden stod bägge gångerna Jyrki Heimonen/Aarnipaja ky. Delegationens generalsekreterare Jorma Leppänen ansvarade för organiseringen och styrningen av arbetet samt bidrog till textbearbetningen.

Skärgårdsdelegationen tillsatte 2008 en historikkommitté och inkallade kommunalrådet Bengt Backman, före detta kommundirektör i Houtskär, som ordförande för kommittén. Till medlemmar valdes kommunalrådet Curt Dannström (Åboland), före detta kommundirektören Anne-Maija Kivimäki (Åbolands finskspråkiga skärgård), kommunalrådet Ilkka Simanainen och avdelningschefen Eero Aarnio (inre Finland), fastighetskoordinator Hasse Stagnäs (Österbotten), före detta fiskeribiolog Åke Doktor (Nyland), före detta ekonomidirektör Matti Piipari (Kymmenedalen), före detta regeringsrådet Vellamo Kivistö (finansministeriet), överste i.a. Juhani A. Niska (försvarsministeriet), konte-ramiral i.a. Heimo Iivonen (Gränsbevakningsväsendet, Finlands Sjöräddningssällskap), före detta regionutvecklingsrådet Matti Sippola (expert på historia) och chefredaktören Håkan Eklund (tidskriften Skärgård).

Historiken bestod av en sammanfattning av den 60-åriga verksamheten samt artiklar av eller intervjuer med personer som deltagit i verksamheten. I den fanns också personporträtt av några av skärgårdens företagare och kulturpersonligheter.

I inledningen av historiken, under-tecknad av skärgårdsdelegationen 1 juni 2009, sägs bland annat följande:

Skärgårdspolitikens största prestation är skärgårdslagen som trädde i kraft 1981. Den har för egen del bidragit till att skärgårdsområdena haft tillgång till skärgårdstillägg, som ingår i kommunernas statsandelar, höjda företagsstöd i de regionpolitiska stöd-områdesindelningarna, de bästa satsningarna på skärgårdstrafik i Europa, utvecklingsanslag från EU och Finland, ett riksomfattande skärgårdsprogram och ett principbeslut om utvecklingen av skärgården samt ett nätverk av

■ Små gåvor brukar utbytas i samband med Skärgårdsdelegationens sommarmöten som hålls i kommuner. Stående från höger skärgårdsdelegationens ordförande Mikaela Nylander, Puumala kommundirektör Matias Hilden, ordförande för kommunfullmäktige Unto Pasanen och delegationens generalsekreterare Jorma Leppänen. (Esko Kuusisto)

nationalparker och naturskyddsområden. Utmaningarna har emellertid inte tagit slut och arbetet fortsätter.

Ökningen av statliga arbetsplatser förbättrade på sin tid sysselsättnings- och levnadsmöjligheterna i skärgården. Tyvärr har den senare utvecklingen sedan länge lett till en minskning i antalet arbetsplatser i synnerhet inom lotsverksamheten, sjöbevakningen och försvarsmakten. Tjänsterna har utvecklats i en liknande riktning, liksom på den övriga landsbygden. Den fast bosatta befolkningen har minskat liksom på den övriga perifera landsbygden, men den deltidsbosatta befolkningen har ökat kraftigt. Därför har det aldrig bott så många människor i skärgården som i dag.

Om skärgårdssystemet inte hade förnyats under årens lopp skulle det inte längre existera. I dag är skärgårdssystemet ett omfattande system för utnyttjande av skärgårdskaraktären, insjökaraktären, havet och strandzonen.

Skärgårdspolitikens gamla kärna är dock intakt. Den handlar om att jämna ut de nackdelar som den av havet och vattendragen sönderbrutna geografiska strukturen förorsakar och att säkerställa en balanserad utveckling av skärgårds-, kust- och vattenområ-

dena. Skärgårdspolitikerna har också för egen del kraftigt bidragit till bevarandet och utvecklingen av den finlands-svenska kulturen i landet.

Skärgården är en gemensam angelägenhet för finländarna. Deltidsboende, turism, båtliv, paddling, rodd, dykning, fritidsfiske, friluftsliv, naturhobbyer och vinteraktiviteter utvidgar skärgårdens attraktionskraft till att omfatta hela folket.

Statsrådets principbeslut om utveckling av skärgården 2010–2011

Skärgårdsdelegationen beredde ett principbeslut om utveckling av skärgården 2010–2011 och statsrådet godkände beslutet 13 maj 2009. Konsult var FCG Planeko.

Syftet med principbeslutet var att ta tillvara de möjligheter som öar, havet, insjöar, åar och strandområden ger för att stödja regionutvecklingen i skärgården, vid kusten och i vattenområdena samtidigt som programmet respekterar natur-, landskaps- och kulturvärden. Principbeslutet omfattade i princip landets alla kommuner förutom landskapet Åland.

Centrala frågor enligt principbeslutet var fortsättningen av skärgårdspolitikerna, utvecklingen av fritidsboendet som sekundärt och primärt

boende, utvecklingen av fast bosättning vid kusten, utveckling av skärgårds- och insjöturismen till en europeisk attraktionsfaktor, trygghet av trafik- och kommunikationsförbindelser i glesbygden, trygghet av tjänster på landsbygden genom elektroniska system och effektivisering av serviceproduktionen, skyddet av Östersjön, förhindrande av klimafförändringarna, energipolitik samt miljö- och kulturfrågor. En central aspekt var att främja näringarna, infrastrukturen och tjänsterna i skärgårdskommuner, skärgårdskommuner och andra skärgårdsområden. Principbeslutet siktede också på säkerställandet av verksamhetsförutsättningarna i havsklustret.

I beredningen deltog förutom skärgårdsdelegationen även representanter för landskapsförbund, kommuner, medborgarorganisationer, ministerier och den övriga statsförvaltningen.

Utredning om permanent bebodda öar utan fast vägförbindelse

Skärgårdsdelegationen verkställde 2010 en utredning av befolkningen, näringarna och den övriga utvecklingen på öar som saknar fast vägförbindelse. Delegationen anställde FM Elina Auri som utförde projektet.

Materialet för utredningen samlades in med hjälp av det GIS-baserade uppföljningssystemet för samhällsstrukturen och en enkät som sändes ut till kommunerna. Utredningen omfattade inte det självstyrda landskapet Åland.

Enligt utredningen fanns det totalt 549 bebodda öar utan fast vägförbindelse i sammanlagt 122 kommuner. Kommunernas bedömning var att antalet permanent bebodda öar skulle sjunka med en femtedel under de följande tio åren (befolkningsminskning 2 %). I denna uppskattning beaktades inte fritidsbostäder som blir permanent bebodda.

På öarna fanns 8 708 bofasta invånare och 60 000 fritidsbosatta. Brobyggen inverkar på siffrorna. Om man tar med detta i beräkningen, hade den bofasta befolkningen i skärgården i verkligheten minskat betydligt mindre än i glesbygden i medeltal under perioden 1990–2009. Sedan 1990 hade befolkningen i skärgården minskat med 8 procent och på glesbygdsområdena med cirka 20 procent.

En fjärdedel av befolkningen arbetade inom primärproduktionen (1990 var andelen 60 %). Servicens andel av arbetstillfällena i skärgården var hela 65 procent (29 %). Två tredjedelar av den arbetande befolkningen pendlade till jobbet. Dessutom arbetade

många fast och deltidssbosatta personer åtminstone delvis på distans.

309 öar hade en yta på mer än 50 hektar, vilket innebär att det i princip fanns gott om landområden för företagsverksamhet, boende, stugboende, rekreation och naturvård. Elnät fanns på 63 procent och tillgång till bredband på 32 procent av öarna. Det fanns 14 butiker (26) och 12 (16) skolor.

Permanent bebodda öar utan fast vägförbindelse Arbets- och näringsministeriets publikationer. Utvecklande av regionerna 55/2010.

Utredning om öar med fritidsbosättning utan fast vägförbindelse

Skärgårdsdelegationen verkställde 2010–2011 en utredning av öar med fritidsbosättning som saknar fast vägförbindelse. Som konsult anlätades efter upphandling Dimenteq Oy, där arbetet utfördes av Teemu Virtanen och Riikka Koskinen.

En motsvarande utredning hade inte gjorts tidigare i Finland. Utredningen ansågs vara befogad till följd av fritidsboendets ständigt ökande betydelse som en regionutvecklingsfaktor. Redan 2009 användes det 4,5 miljarder euro per år inom fritidsboende vars roll är störst i landsbygdskommuner med skärgårds- och insjökaraktär.

Arbetet färdigställdes i mars 2011.

Enligt utredningen fanns det sammanlagt 19 606 deltidssbebodda öar i 307 kommuner. På öar som saknade fast bosättning fanns totalt 75 051 fritidsbostäder som hade cirka 320 000 regelbundna användare.

Flest sådana öar fanns i Egentliga Finland (2 818), Södra Savolax (2 499) och Norra Savolax (1 706).

Cirka 40 procent av öarna är mindre än en hektar och cirka 20 procent är större än 10 hektar. Vågar som lämpar sig för fordon finns på 1 706 öar, inklusive enskilda vågar på 217 öar. På 1 454 öar med fritidsbosättning finns naturskyddsområden.

Utvärdering av genomförandet av skärgårdsprogrammet 2007–2010

Arbets- och näringsministeriet anlätade Net Effect Oy för en utvärdering av genomförandet av skärgårdsprogrammet 2007–2010. Utvärderingen färdigställdes 2010. Den innehöll tio-tals utvecklingsförslag som till exempel att stärka den regionala skärgårdspolitik, engagera företag i verksamheten, öka internationella kontakter och trappa upp uppföljningen.

Delegationen fattade följande resolutioner utifrån utvärderingen:

1) Att fortsätta arbetet för att stärka utvecklingsinsatserna på regional nivå antingen inom programmet för kohe-sion och konkurrenskraft, om pro-

■ Öro är en av de öar som tidigare varit militärområde och nu har stor betydelse för turismen. Motsvarande attraktiva resmål är Rankö och Kyrkogårdsö i Kotka, Skanslandet, Mjölö och Lonnar i Helsingfors, Katanpää i Gustavs och Kuuskajaskari i Raumo. (Esko Kuusisto)

■ Kvällsfest på skärgårdsdelegationens sommarmöte i Vaala vid Ule träsk den 17 augusti 2010.

grammet fortsätter under följande regeringsperiod, eller utanför programmet, så att man fortsätter på de långvariga insatserna för att den regionala skärgårdsverksamheten ska få 500 000 euro per år.

2) Att arbeta för att skärgårdsprogrammet återinförs bland de regionalpolitiska programmen och därigenom försäkras finansiering för verksamhet på regional nivå.

3) Att öka kontakterna med EU-programmen genom att bjuda in EU-programansvariga tjänstemän till möten samt med andra metoder.

4) Att koppla in företagare och de regionala utvecklingsbolagen i beredningen och genomförandet av marknadsföringskampanjen för skärgårds- och insjöområden samt utvidga företagsnätverket till företag utanför turismsektorn.

5) Att öka de internationella kontakterna med Östersjöregionen, de nordiska länderna, Estland, de övriga baltiska länderna och Ryssland samt fortsätta de internationella kontakterna med konferensen för perifera kustregioner för utveckling av den europeiska skärgårdspolitiken.

6) Att öka samarbetet med Åland.

7) Att utnyttja relevanta delar av utvärderingen redan vid beredningen av verksamhetsplanen och budgeten för 2011.

8) Att lämna en framställan till följande delegation att den ska beakta utvärderingarna av skärgårdsprogrammen när den i början av sin mandatperiod lägger upp verksamhetsplanen för följande valperiod.

Utredning av utnyttjandet av snö och is inom skärgårds- och insjöturismen

Skärgårdsdelegationen verkställde 2010–2011 en utredning av hur snö och is utnyttjas inom turismen. Efter upphandling uppdrogs projektet till Hannu Komu/Onvisio Consulting och Lea Kivelä-Pelkonen/Fidico.

Upphandlingen baserade sig på det i Statsrådets skärgårdspolitiska principbeslut av 3 maj 2009 fastställda målet att utveckla skärgårds- och insjöturismen till en europeisk attraktionsfaktor.

Enligt slutrapporten är det med tanke på naturförhållandena möjligt att praktiskt taget överallt i Finland även i

framtiden tillhandahålla ett mångsidigt utbud av högkvalitativa vinterprodukter och utnyttja de mest vidsträckt istäckta inlandsvattnen i Europa.

Finland ligger väl till i internationell jämförelse i fråga om möjligheterna att utveckla längdåkning, långfärdsskridsko, vinterfiske och innovativa snö- och iskonstruktioner. Med undantag av Lappland är dessvärre de grupper som erbjuder tjänster splittrade över landet och den internationella synligheten är dålig på grund av bristen på ekonomiska resurser i marknadsföringen.

I utredningen presenterades bland annat följande förslag för hur Finlands vinter bättre kan utnyttjas inom turismen:

- Snö- och iskonstruktioner bör göras till en attraktionsfaktor i hela landet och introduceras även i stadsmiljöer.

- Inom längdåkning ska de förloerade marknaderna återerövas, med ett nationellt utvecklingsprojekt som bakgrundsstöd.

- Långfärdsskridsko på naturis ska göras till en spetsprodukt för vintermarknadsföringen och utvecklingen i Finland.

– Den nationella imagemarknadsföringen av den finska vintern ska skärpas och företagen ska satsa på större synlighet på internet.

Utredning om fritidsboendets ekonomiska och sysselsättande effekter

Skärgårdsdelegationen verkställde 2010–2011 en utredning om fritidsboendets effekter på ekonomin och sysselsättningen. Efter upphandling uppdrogs projektet till Rakennustutkimus RTS Oy.

Upphandlingen baserade sig på det i Statsrådets skärgårdspolitiska principbeslut av 3 maj 2009 fastställda målet att utveckla fritidsboende som en utvecklingsfaktor för landsbygden.

För undersökningen intervjuades per telefon 1 000 slumpmässigt utvalda stugägare. De belopp som presenterades i undersökningen baserade sig i regel på dessa intervjuer. Sysselsättningseffekterna uppskattades med hjälp av sysselsättningskoefficienterna i den samhällsekonomiska input-outputmodellen.

Enligt resultaten sysselsatte de 7,4 miljarder euro som används för fritidsboende, inklusive multiplikatoreffekterna, 90 000 personer. Stugboendet drar pengar till samtliga landskap i Finland. De landskap som drar mest ekonomisk nytta av stugboendet är

Egentliga Finland (788 miljoner euro), Södra Savolax (728 miljoner euro), Lappland (646 miljoner euro), Birkaland (645 miljoner euro) och Mellersta Finland (517 miljoner euro).

Arbets- och näringsministeriets rapport "Vapaa-ajan asumisen taloudelliset ja työllisyysvaikutukset" publicerades i juni 2011 som webbpublikation på www.tem.fi/julkaisut. Rapporten innehåller ett referat på svenska.

Det skärgårdspolitiska åtgärdsprogrammet 2012–2015

Skärgårdsdelegationen beredde 2011–2012 det skärgårdspolitiska åtgärdsprogrammet 2012–2015. Arbets- och näringsministeriet godkände programmet 26 juni 2012 efter att ministerarbetsgruppen för förvaltning och regional utveckling vid sitt möte den 20 juni 2012 hade förordat att programmet skulle godkännas.

I beredningen deltog skärgårdskommunerna och skärgårdsdelkommunerna, landskapsförbunden, ministerierna, närings-, trafik- och miljöcentralerna och organisationerna som hade möjlighet att lägga förslag för programmet. Finnish Consulting Group FCG bistod med teknisk assistans. Utkastet till programmet behandlades på ett seminarium om det skärgårdspolitiska åtgärdsprogrammet som hölls i Ständerhuset

den 25 april 2012. I seminariet deltog sjuttio personer.

I åtgärdsprogrammet presenterades åtgärder för att utveckla trafik- och teleförbindelserna, näringarna, boendet, servicen, miljö-, natur- och landskapsskyddet, kulturen och säkerheten i skärgården.

I skärgården, som i landets övriga delar, ska bland annat anläggas snabba kommunikationsförbindelser till skäligt pris och så heltäckande som möjligt. I enlighet med principbeslutet ska skärgårdstrafiken tryggas genom en upphandlingspolicy med långsiktiga trafikeringsavtal eller statens direkta fartygsanskaffningar. Uttjänta förbindelsefartyg och landsvägsfärjor ska om möjligt ersättas med nya. Sjöklustret, som står för en betydande del av arbetstillfällena i skärgårds-, kust- och insjöområdena, ska ges verksamhetsförutsättningar som är jämförbara med konkurrentländerna. Nationalparkerna och naturskyddsområdena ska utvecklas till attraktionsfaktorer för landet och regionerna.

Indragningarna av statens arbetstillfällen i skärgården bör kompenseras bland annat genom att lokaler och markområden som frigörs från försvarsmakten omgående tas i en användning som gynnar skärgården genom att Senatfastigheter följer en överlåtelsepolicy som siktar på

■ Pilkfisket har sagts vara en finsk variant av meditation. Den första FM-tävlingen i pilkfiske ordnades år 1957. Nu pilkfiskar man också på sommaren. (Pentti Sormunen / Vastavalo)

detta. Förutsättningarna för att kombinera distansarbete på hel- och deltid, pendling och boende ska tryggas. Det ska skapas förutsättningar för tillhandahållande av fisk som närproducerad mat och en upplevelse.

Det nationella skärgårdspolitiska åtgärdsprogrammet upprättades på finska, svenska och engelska (National action plan for island policy 2012–2015).

Arbets- och näringsministeriets publikationer, Utvecklande av regionerna 31/2012.

Utredning om tomtmarknaden och byggpolitiken i skärgården

Skärgårdsdelegationen genomförde 2012–2013 en utredning av tomtmarknaden och byggpolitiken i skärgården. Som konsult anlätades delegationen Finnish Consulting Group Oy, där arbetet utfördes av projektchef Kuisma Reinikainen, ledande konsult Sanna Antman och analytiker Mari Kovasin.

Utredningen bestod av enkäter som riktades till skärgårdskommunerna och skärgårdskommunerna,

närings-, trafik- och miljöcentralerna, fastighetsmäklare och de största markägarna samt GIS-baserade analyser av Lantmäteriverkets fastighetsprisstatistik. Rapporten om utredningen blev klar och publicerades i maj 2013.

I de skärgårdskommuner och skärgårdskommuner utan fast vägförbindelse som svarade på enkäten fanns totalt över 8 200 obbyggda bygglämpligheter på detaljplanerat område. I planerna hade cirka 7 900 anvisats för fritidsbostäder, 320 för fasta bostäder, och drygt 60 för näringsverksamhet.

År 2012 bjöds endast 250 tomter ut för försäljning i dessa kommuner, vilket motsvarade 3 procent av alla obbyggda tomter på detaljplanerat område. Det dåliga utbudet har fått priserna på strandtomter speciellt på fastlandskusten att skjuta i höjden. Sannolikt kommer efterfrågan på tomter på öarna att öka.

I rapporten presenterades flera förslag för utveckling av byggpolitiken och utbudet av tomter i skärgården. Förslagen gällde bland annat skattelagstiftningen, påverkan, målen för områdesanvändningen, fortsättningen

och uppdateringen av planläggningen, tillämpningen av bygglagen och styrningen av byggandet.

Dessutom poängterades det i rapporten att trafikförbindelserna till öarna ska tryggas och de öar som försvarsmakten avstår från ska användas för stugliv och turism.

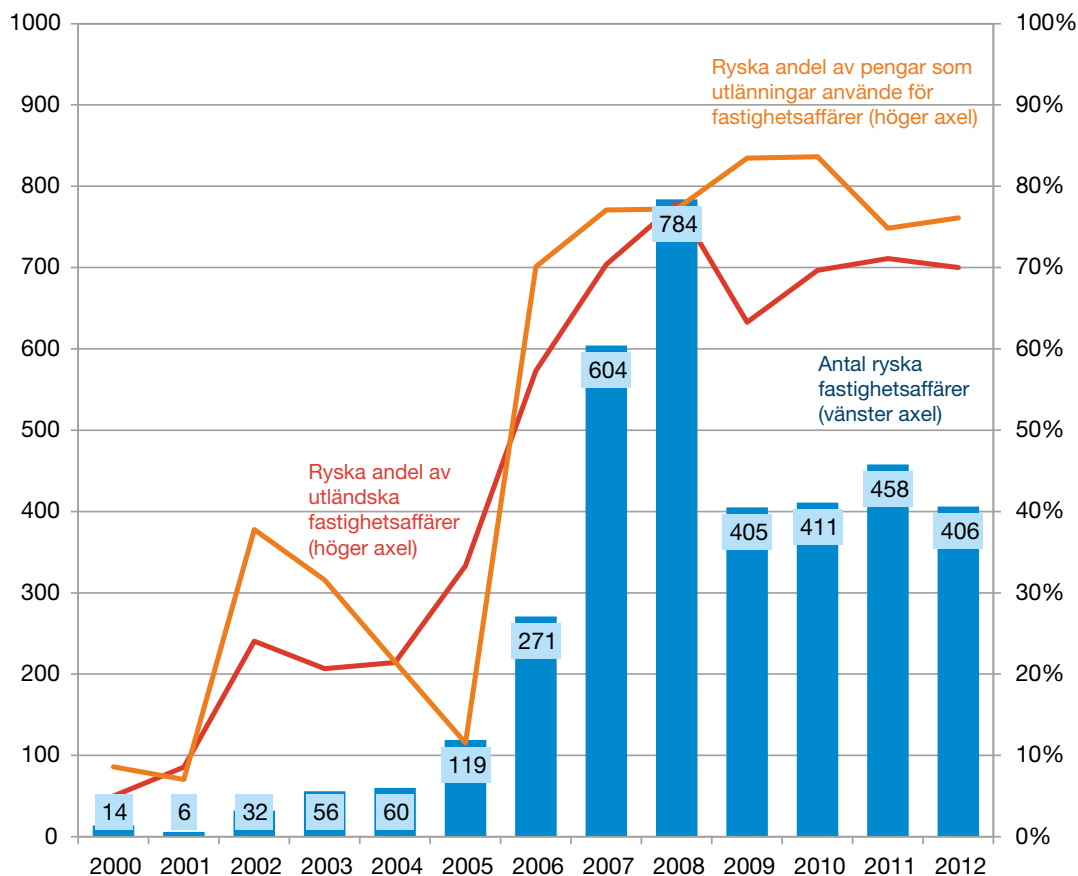
"Ryssarna som fritidsboende i Finland 2030"

Skärgårdsdelegationen verkställde 2012–2013 utredningen "Ryssarna som fritidsboende i Finland 2030". Som konsult anlätades efter upphandling Tutkimus- ja analysointikeskus TAK, representerat av direktör Pasi Nurkka. Matkailualan opetus- ja tutkimuskeskus vid Östra Finlands universitet deltog i projektet.

Avsikten med utredningen var att göra en prognos med olika scenarier för ryssarnas efterfrågan på fritidsbostadsfastigheter i Finland fram till 2030, för de uppskattade köpen och de ekonomiska konsekvenserna av ryssarnas stugliv.

Utredningen omfattade analys av tidigare undersökningar och statis-

Ryska medborgares fastighetsaffärer i Finland 2000–2012

tik i frågan, intervjuer med finländska Rysslandsexperter, en intervjuundersökning i Sankt Petersburg, en enkät till riksdagsledamöter och europaparlamentariker och en enkät till utvalda kommuner.

Rapporten om utredningen blev klar och publicerades i Helsingfors den 22 maj 2013.

I utredningens styrgrupp ingick representanter för arbets- och näringsministeriet, Finlands Fastighetsmäklareförbund, Suomen Hirsiteollisuus ry, Forststyrelsen, utrikesministeriet, Södra Karelen förbund, Lantmäteriverket och justitieministeriet.

I Finland fanns i början av 2013 sammanlagt 5 350–6 200 fastigheter, bostäder, semester- eller veckoaktier i rysk ägo.

Enligt det mest ambitiösa scenariot kommer ryska stugägare att inbringa Finland över 600 miljoner euro år 2030, jämfört med 150 miljoner euro år 2013. I detta belopp ingår fastighetsaffärer, bygg- och renoveringsarbeten, köp av andra produkter och tjänster samt skatter och avgifter.

År 2030 kommer ryssar att äga högst 25 000 fastigheter i Finland. Av dessa fastigheter är 74 procent sommarstugor eller strandtomter. Då kommer 18 500 sommarstugor eller tomter i Finland att vara i rysk ägo. Om efterfrågan koncentreras till de olika landskapen på samma sätt som hittills, kommer sammanlagt närmare 13 000 sommarstugor eller tomter i Södra Savolax och Södra Karelen att ägas av ryssar år 2030. Detta är drygt en sjättedel av det totala sommarstugebeståndet i dessa landskap.

Användning av sociala medier vid utveckling av öarna

Skärgårdsdelegationen verkställde 2012–2013 ett projekt om sociala medier vid utveckling av öarna. Till konsult valdes genom upphandling sociala medieföretaget Zipipop, representerat av konsult Mikko Nisula, och kommunikationsbyrå Zaraband, representerat av konsult Peter Halén.

I projektet tog man fram utbildningsmaterial för skapande av Ötorg på Facebook för öarna. Ötorgen ska främja uppkomsten av utvecklingsprojekt för skärgården och öka samhörighetskänslan och trivseln bland skärgårdsborna.

Möten för att testa utbildningsmaterialet ordnades under projektet i Åbolands skärgård och i trakten av S:t Michel.

Meningen är att det på öarna identifieras sammanslutningar eller personer som skapar ett Ötorg på Facebook för ön. Enligt utredningarna finns det i landet cirka 20 000 öar utan fast

vägförbindelse som är antingen heltidsbebodda eller deltidsbebodda.

Rapporten om utredningen blev klar och publicerades i maj 2013.

Uppföljningsrapport om det skärgårdspolitiska åtgärdsprogrammet 2012–2015

Skärgårdsdelegationen upprättade 2013 en uppföljningsrapport om det nationella skärgårdspolitiska åtgärdsprogrammet 2012–2015. Rapporten lades fram för ministerarbetsgruppen för förvaltning och regionutveckling. Enligt åtgärdsprogrammet ska delegationen med jämna intervaller ge ministerarbetsgruppen en redogörelse för hur programmet har genomförts. Skärgårdsdelegationen presenterade uppföljningsrapporten för arbets- och näringsministeriets ledningsgrupp den 3 mars 2014 och för delegationen för region- och strukturpolitiken den 13 mars 2014.

Behandlingen av uppföljningsrapporten sköts i ministerarbetsgruppen för förvaltning och regionutveckling slutligen upp till den 29 januari 2015 då ministerarbetsgruppen godkände den av regionavdelningen vid arbets- och näringsministeriet avfattade övergripande rapporten om genomförandet av de skärgårds-, landsbygds- och stadspolitiska programmen.

Enligt uppföljningsrapporten har man genom åtgärder i programmet främjat produktutvecklingen och marknadsföringen inom skärgårds- och insjöturismen och den övriga företagsverksamheten, yrkesfisket, ökat boende i fritidsbostäder, utvecklingen av fritidsbostäder till primära bostäder inklusive styrning av byggandet, trafik- och datakommunikationer, skärgårdens ställning i region- och kommunpolitiken, säkerställande av basservicen, tryggheten av verksamhetsförutsättningarna för sjöklustret, skyddet av Östersjön och inlandsvattnen, beredskapen för exceptionella naturfenomen och säkerhet samt behoven för rekreation, naturvård och kultur.

Under de tidigare regeringsperioderna har det skett proportionellt sett flest kommunsammanslagningar bland kommuner som hör till skärgårdssystemet, och förändringarna torde fortsätta. Regeringen föreslog 2014 i sin proposition till statsandelslag att nedskärningarna i skärgårdstillägget till skärgårdskommunerna ska behållas och helt strykas från skärgårdsdelskommunerna. Skärgårdsdelegationen ansåg att de genomförda ändringarna i stödområdena och statsandelarna var ett bakslag för skärgårdssystemet.

Enligt uppföljningsrapporten var förutsättningarna för deltids- och heltids-

bosättning i skärgården dock bättre genom att man stärkt förutsättningarna för företagsverksamhet, pendling och distansarbete tack vare färje- och förbindelsefartygstrafiken samt mobila förbindelser i 4G-nätet och bredbandsförbindelser. Hälso- och sjukvårdslagen har skapat bättre förutsättningar för fritidsboende på deltid i kommuner med skärgård.

Skärgårdsdelegationens framställningar gällande regeringsprogrammet 2014

Skärgårdsdelegationen skickade den 5 november 2014 framställningar gällande följande regeringsperiod till de politiska partierna, riksdags- och regeringsgrupperna samt ministerierna. Framställningarna hade under-tecknats av delegationens samtliga medlemmar och suppleanter.

Enligt den allmänna motiveringen i delegationens framställan stöder skärgårdslagen genomförandet av artikel 174 i fördraget om Europeiska unionen (2008/C 115/01) i Finland. Enligt artikeln ska EU sträva efter att minska eftersläpningen i de minst gynnade regionerna. Särskild hänsyn tas bland annat till regioner med allvarliga och permanenta naturbetingade eller demografiska nackdelar, såsom skärgårdsregioner.

Enligt den allmänna motiveringen bidrar skärgårdslagen också till verkställandet av rättigheterna och bevarandet av kulturen hos den svenskspråkiga minoriteten i Finland i enlighet med 17 § i Finlands grundlag (731/1999), lagstiftningen om produktion av offentlig service, språklagstiftningen samt FN:s konvention om medborgerliga och politiska rättigheter av den 16 december 1966 och Europarådets ramkonvention om skydd för nationella minoriteter av den 10 november 1994 vilka är bindande för Finland.

Efter detaljmotiveringarna framförde delegationen följande förslag i sammandrag:

1. Uppfyllandet av de i skärgårdslagen fastställda målen ska stödjas även under den nya regeringsperioden genom att man avhjälper permanenta geografiska olägenheter, lindrar de negativa konsekvenserna av globaliseringen på näringslivet, arbetslivet och andra samhällsstrukturer samt tryggar den språkliga minoritetens ställning.

2. Skärgården ska också under den nya regeringsperioden utvecklas som ett ur riksperspektiv viktigt område för turism, fritidsboende, båt-liv, fiske, rekreation, naturskydd samt olika myndighetsfunktioner.

3. De största kommunerna med en skärgårdsdels ska även under den nya

regeringsperioden utnämns till skärgårdskommuner och skärgårdsdelkommuner, med beaktande av kommundansammanslagningars inverkan på utnämningsskriterierna.

4. Ett nationellt skärgårdspolitiskt åtgärdsprogram inklusive uppföljningsrapporter ska upprättas även under den nya regeringsprogramperioden för att regeringen ska få en helhetsuppfattning om utvecklingen i skärgården och för att den ska kunna styra skärgårdspolitiken.

5. Skärgårdspolitiken ska under den nya regeringsprogramperioden stöda utvecklingen av näringarna, infrastrukturen, tjänsterna och miljön i skärgården. Skärgårdspolitiken ska för sin del stöda EU:s politik för blå tillväxt och den nationella havspolitikerna, vilka skapar förutsättningar för näringslivets tillväxt i hela landet.

6. Den lagstadgade skärgårdsdelegationen ska ges tillräckliga verksamhetsanslag, personresurser och andra verksamhetsförutsättningar även under den regeringsperiod som inleds 2015.

Tillsättande av Skärgårdsexperterna

Skärgårdsdelegationen och personer som bjudits in som skärgårdsexperter och hörsammat inbjudan beslutade den 10 december 2014 att bilda nätverket "Saaristoekspertit – Skärgårdsexperterna", som består av vänner av skärgård och insjöar i senioråldern, vilka redan lämnat den aktiva skärgårdspolitiken. Experterna bidrar med sitt kunnande till det utvecklingsarbete som rör skärgårds-, havs- och insjöområden och värnar om traditionerna inom skärgårds- och insjöpolitiken. Kontinuitet eftersträvas, men varje skärgårdsdelegation beslutar om sin relation till nätverket.

Avsikten är att "skärgårdsmentorer" själva skapar sådana verksamhetsformer som passar dem. Mentorverksamheten är i huvudsak självstyrd, den sker på eget ansvar och fungerar enligt talkoprincipen. Den är öppen för alla som har lämnat det aktiva arbetslivet bakom sig och som tidigare deltagit i skärgårdspolitiken.

Skärgårdsexperterna beräknas bestå av 50–100 personer. Gruppen ska samlas 1–2 gånger, och det mindre arbetsutskottet sammanträder cirka fyra gånger om året.

Seniornas kunskap har börjat värdesättas och utnyttjas på många håll i samhället. Föreningen Företagsmentorer i Finland har engagerat cirka 1 000 seniorer för att enligt talkoprincipen fungera som företagsmentorer och förmedla sitt kunnande till företag. Företagsmentorer i Finland har sitt

ursprung i ett stugprojekt som skärgårdsdelegationen tillsatte en gång i tiden.

Skärgårdsexperterna valde Jorma Kylänpää till sammankallande för arbetsutskottet och följande personer till medlemmar: Harri Favorin, Vuokko Keränen, Anne-Maija Kivimäki, Vellamo Kivistö, Ilkka Komsio, Thure Malmberg, Matti Piipari, Ilkka Simanainen, Bodil Stjernberg och Christel von Martens. Till utskottet kallades senare f.d. vice ordföranden Jorma Turunen som på grund av förhinder inte kunde delta i mötet. Skärgårdsdelegationen utsåg sedan Jorma Turunen till gruppens ordförande.

Skärgårdsdelegationens generalsekreterare och skärgårdsexperten Vuokko Keränen fungerar som sekreterare.

Skärgårdsdelegationen bistår mentorverksamheten genom att erbjuda lokaler för gruppens och utskottets möten, kopieringstjänster, kaffeservering och andra skäliga verksamhetsbetingelser.

Utredning om skärgårdskriterier

Skärgårdsdelegationen och jord- och skogsbruksministeriet tillsatte 16 juni 2016 ett projekt att utreda kriterierna för att statsrådet ska kunna förklara kommuner som skärgårdskommuner och som kommuner med skärgårdsdel enligt 3 § och 9 § i skärgårdslagen. Arbetet utfördes av FCG Konsultering Ab med forskningschef, FK Heikki Miettinen och forskare, PM Outi Moilala som projektansvariga.

I utredningen granskades nuläget liksom behovet av och möjligheterna att utveckla tillämpningen av kriterierna. En viktig aspekt som lyftes fram i undersökningen var att skärgårdsförhållandena och vattenområdena bör beaktas redan under planeringen av genomförandet av vård- och landskapsreformen.

I utredningsarbetet användes bland annat lagstiftningen om skärgården, Statistikcentralens statistik över skärgårdsbefolkning, statistiken över skärgårdstillägg vid finansministeriets kommunavdelning, annan statistik som skärgårdsdelegationen utarbetat och andra befintliga utredningar, andra dokument, regeringens lagutkast 29 juni 2016 som anknyter till social- och hälsovårdsreformen och landskapsreformen samt enkäter till experter på skärgårdsfrågor, skärgårdskommuner och kommuner med skärgårdsdel, landskap och ministerier.

Över två tredjedelar av dem som besvarade enkäten om skärgårdskriterier ansåg att det inte ska sättas upp några kvantitativa villkor för totalandelen skärgårdsbefolkning av befolk-

ningen i en skärgårdskommun eller en kommun med skärgårdsdel. Nästan tre fjärdedelar ansåg att det inte heller ska sättas upp motsvarande villkor för andelen skärgårdsbefolkning utan en fast vägförbindelse.

Två tredjedelar av dem som svarade ansåg att områden i skärgårdskommuner vars fasta vägförbindelse bryts av vattendrag och hav i större omfattning borde definieras som sådana skärgårdsområden som avses i 3 § i skärgårdslagen. Helst skulle man önska att öar med fast vägförbindelse skulle inkluderas i skärgårdsområdena med fast vägförbindelse (62 %). Näst mest understöd fick förslaget om att man i definitionen av skärgårdsområde skulle inkludera områden bakom sjöar, älvar eller havsvikar sett från kommunens centrum, även om de skulle ha en broförbindelse (49 %) och att områden som har ett stort antal sjöar, älvar och åar skulle godkännas som skärgårdsområden (38 %).

Nästan hälften av dem som svarade ansåg att det nuvarande antalet skärgårdskommuner är lämpligt och 62 procent ansåg att det nuvarande antalet kommuner med skärgårdsdel är lämpligt. Över en tredjedel ansåg att antalet skärgårdskommuner borde ökas och 14 procent att antalet kommuner med skärgårdsdel borde ökas.

Utifrån svaren på enkäten verkar det inte finnas något betydande behov av att ändra kriterierna i 9 § i skärgårdslagen för att förklara en kommun som en skärgårdskommun eller som en kommun med skärgårdsdel, inte heller för att strama åt eller luckra upp tillämpningen av kriterierna.

Utredning om skärgårds- och insjöturismen

Skärgårdsdelegationen och jord- och skogsbruksministeriet genomförde 2016–2017 en utredning av skärgårds- och insjöturismen. Jord- och skogsbruksministeriet upphandlade projektet som uppdrogs till Hannu Komu från Onvisio och Sari Selkälä från Caprice Consulting som konsulter. Föregående utredning av motsvarande slag utfördes 2005.

Projektets syfte var att skapa en helhetsbild av utbudet, aktörerna, marknadsföringen, efterfrågan och utvecklingsmöjligheterna samt att ge förslag på hur verksamheten kan utvecklas.

Styrgruppen bestod av skärgårdsdelegationens generalsekreterare Jorma Leppänen (ordf.), turistchef Nicolas Gestranus från Pargas stad, överinspektör Hanna-Mari Kuhmonen från arbets- och näringsministeriet, skeppare Juha Nyberg från Passagerarfär-

tygsföreningen i Finland, turistkoordinatör Leena Pajala från Mellersta Finlands förbund och programchef Heli Saari från VisitFinland.

I november 2016 skickades en enkät till 100 regionala och riksfattande turismaktörer. Det sammanlagda antalet svar uppgick till 83. Rapporten innehåller avsnitt per landskap.

Målet för utredningen var inkvarteringsverksamhet med sjöar och skärgårdar som attraktioner, fartygstrafik på insjöar och längs kusten, fiske för turister och som rekreation, sommaraktiviteter såsom båtliv, paddling, rodd, simning och annan naturturism på sjöar och till havs, analys av vinteraktiviteter, turism i nationalparker respektive naturskydds- och strövmråden, kulturturism såsom besök i skärgårdsbyar eller -kyrkor, och i de fyrar, skansar och lotsstationer som tagits i turismbruk samt evenemang kring sjöturismen.

Utredningen innehåller sex utvecklingsförslag där man bland annat föreslår att turismen i skärgårdarna, på sjöar och kring vattendrag ska bli ett huvudtema för den internationella marknadsföringen av turistattraktioner i Finland.

Rapporten "Finlands skärgårds- och insjöturism utvecklas till europeisk attraktionsfaktor" överlämnades 3 mars 2017 till jord- och skogsbruksminister Kimmo Tiilikainen.

Jord- och skogsbruksministeriets publikationer 3/2017.

Utredning om fiskmarknadsevenemang

Skärgårdsdelegationen och jord- och skogsbruksministeriet organiserade 2016 ett utvecklingsprojekt för fiskmarknadsevenemang. Skärgårdsdelegationen publicerade en motsvarande rapport 1992.

Projektets slutrapport överlämnades till jord- och skogsbruksminister Kimmo Tiilikainen 23 november 2016. Skärgårdsdelegationen publicerade en motsvarande rapport 1992.

Avsikten med projektet var att stärka den positiva bilden kring finländsk fiskerihushållning och att utveckla turismen. Ett omedelbart syfte var att stöda försörjningen för kommersiella fiskare, andra aktörer i fiskbranschen samt fiskmarknadsaktörer.

På fasta Finland finns cirka 600 kommersiella fiskare i grupp I och cirka 3 000 kommersiella fiskare i grupp II. En del av dessa kunde förbättra sina inkomster genom förädling och direktförsäljning på marknader.

Som projektkonsult arbetade Centralförbundet för Fiskerihushållning, där verksamhetsledare, fiskerirådet Markku Myllylä, och biträdande

■ Helsingfors har haft strömmingsmarknad sedan 1743.

verksamhetsledare Vesa Karttunen samt iktyonomerna Heidi Moisio och Niina Tuuri ansvarade för arbetet. För turismdelen av rapporten ansvarade Hannu Komu från Onvisio Consulting.

Till styrgruppen hörde generalsekreterare Jorma Leppänen (ordf), områdeskonsulent Olav Granström från Åbolands Fiskarförbund, kommunsekreterare Maarit Parrila från Karlö kommun, överinspektör Kari

Saulamo från jord- och skogsbruksministeriet, verkställande direktör Elina Siltanen från Helsingfors stad, Partitorget, verksamhetsledare Teemu Tast från Södra Finlands Havsfiskarförbund, vattenområdesskötare Markku Tuomainen från Kuopio stad, verksamhetsledare Pekka Vuorinen från Birkaland Fiskerihushållningscentral samt ovan nämnda representanter för konsulterna.

Projektets slutrapport överlämnades till jord- och skogsbruksminister Kimmo Tiilikainen 23 november 2016. I Finland arrangeras årligen cirka 50 fiskmarknadsevenemang som besöks av cirka en halv miljon människor. På dessa evenemang säljer kommersiella fiskare årligen i medeltal 1 795 kg förädlade fiskprodukter och 680 kg färsk fisk. Fiskmarknadsförsäljningen uppgår i medeltal till nästan en tredjedel av hela årets försäljning. Besökarna på marknaderna spenderade cirka tio miljoner euro.

För fiskmarknadsarrangemangen står kommuner och kommunala verk, fiskerihushållningscentraler och fiskarförbund, idrottsföreningar samt andra föreningar. Många fiskmarknader har långa traditioner, så som Helsingfors strömmingsmarknad som har arrangerats i 274 år. De representerar gammal skärgårds-, insjö-, marknads-, stads- och lokalkultur. Många evenemang har blivit mycket populära och fått höga besöksiffror.

Enligt utredningen finns det en stor potential för att utveckla fiskmarknadsevenemangen. Utvecklingsprojektet för fiskmarknadsevenemang föreslog bland annat att det ska skapas en webbplats som fungerar som gemensam presentations- och marknadsföringsplats. Som ansvarig instans föreslogs Centralförbundet för Fiskerihushållning och som finansierare NTM-centralerna. Evenemangen ska uppmärksammas i den rikstäckande, regionala och lokala marknadsföringen till turisterna. Tillståndsförordningen kring fiskmarknadsevenemangen ska utvecklas så att behövliga tillstånd

fås från ett ställe och priset på tillståndet är skäligt.

Fiskeriläroanstalterna och de regionala utvecklingsorganisationerna bör inkludera småskalig förädling och direktförsäljning i sin undervisning och i sina kurser. Nya evenemang bör introduceras i Kajanaland (Kajana) Södra Österbotten (Seinäjoki) Norra Österbotten (Uleåborg) och Lappland (Rovaniemi).

Skärgårdsprogrammet 2017–2019

Skärgårdsdelegationen godkände den 2 juni 2017 det nationella skärgårdsprogrammet "Öar, hav, sjöar, älvar och strandzonen som faktorer i den regionala utvecklingen" för åren 2017–2019. Ärendet bereddes som ett omfattande traditionellt samarbete mellan ministerier, landskap, kommuner och medborgarorganisationer. Alue- ja kuntatutkimuskeskus (region- och kommunforskningscentralen) Spatia vid Östra Finlands universitet medverkade i arbetet i egenskap av konsult. Arbetet utfördes av forskningsdirektör Petri Kahila samt forskningsschef Timo Hirvonen och forskare Simo Rautiainen.

Programmet presenterades den 24 maj 2015 för Delegationen för förnyelse i regionerna, publicerades den 19 juni 2016 i jord- och skogsbruksministeriets publikationsserie och överläts den 20 juni 2017 till jordbruksminister Jari Leppä, som ansvarar för skärgårdspolitik.

Med skärgårdsprogrammet strävar man efter att trygga en balanseerad regional utveckling i skärgårds-, kust- och vattenområdena genom

att dra fördel av skärgårdskaraktären, havet och vattenområdena särskilt på följande insatsområden: kommun- och regionalpolitik, näringar och sysselsättning, fast boende och fritidsboende, trafik och datakommunikation samt miljö, natur och kultur. I princip berör programmet samtliga kommuner i landet. Att programmet utarbetas är en del av fullgörandet av statens skyldighet enligt skärgårdslagen att främja skärgårdens utveckling.

Åtgärderna i programmet främjar följande spetsprojekt i regeringsprogrammet: blå och annan bioekonomi, digitalisering samt delningsekonomi och cirkulär ekonomi. Programmet främjar trafik- och datakommunikationsförbindelserna, skärgårdens ställning i regional- och kommunpolitiken, tryggheten av basservicen, tryggheten av verksamhetsförsäkringarna för havsklustret samt produktutvecklingen och marknadsföringen av skärgårds- och insjöturismen. Programmet främjar också yrkesfisket, ett ökat boende i fritidsbostäder, fritidsboendets utveckling till permanent boende, skyddet av Östersjön och vattendragen, beredskapen inför och säkerheten vid exceptionella naturfenomen samt behoven av rekreation, naturskydd och kultur.

Ansaret för genomförandet av programmet vilar på ministerierna, närings-, trafik- och miljöcentralerna, landskapsförbunden, skärgårdskommunerna och kommunerna med skärgårdsdel samt organisationer och företag vilka genomför programmet med hjälp av de medel som årligen anvisas till ändamålet av staten, EU, kommunerna och den privata sektorn. När det gäller den statliga finansieringen fattas beslut årligen i samband med godkännandet av budgeterna.

Skärgårdsdelegationen rapporterar med bestämda intervaller om genomförandet av programmet. Skärgårdsprogrammet har bra möjligheter att skapa arbetstillfällen inom upplevelsenäringen i världens relativt största insjöland och Europas relativt största skärgårdsland. Sådana behövs för att ersätta de förluster av arbetstillfällen som uppkommit annanstans. EU-programperioden 2014–2020 erbjuder bra finansieringsinstrument även för det skärgårdspolitiska utvecklingsarbetet.

Jord- och skogsbruksministeriets publikationer 6/2017.

Tv-dokumentärserien "Omringade av vatten"

Skärgårdsdelegationen förverkligade 2012–2013 i samarbete med dokumentärfilmaren Petteri Saario (DocArt) och Yle tv-serien "Omringade av vat-

■ Skärgårdsprogrammet överlämnades till jordbruksminister Jari Leppä den 20 juni 2017. Främre raden från vänster Hanna Kosonen, Jari Leppä, Stefan Wallin, bakre raden Jorma Leppänen, Per-Stefan Nyholm (Nylands förbund) och Heikki Ojala (Norra Österbottens förbund).

■ Petteri Saario säger att han inte kan se sig mätt på skärgårdarnas skönhet. Detta underbara landskap fångade han på bild i Kvarkens skärgård under inspelningarna av Omringade av vatten. (Petteri Saario)

ten". Det första avsnittet visades i TV 1 i november 2013.

Den sexdelade serien sändes sammanlagt 18 gånger i november–december 2014. Varje avsnitt var 30 minuter långt, varigenom skärgården fick tv-synlighet i hela nio timmar. Serien sändes på söndagar kl. 18.15 med repris på tisdagar kl. 17 och fredagar kl. 9.

I helheten ingick dessutom förhandsreklam med tiotals olika inslag i Yles tv-kanaler. Programmet fick också stor synlighet på internet och i andra medier, bland annat i Helsingin Sanomats och Ilta-Sanomats tv-bilagor samt i andra dagstidningar.

Enligt uppgift från Yle den 17 januari 2014 hade serien sammanlagt 5,2 miljoner tittare, vilket överträffade de förutspådda tittarsiffrorna (6 avsnitt x 500 000 tittare = 3 miljoner tittare) med 2,2 miljoner. Reprisomgången av serien 2017 sågs av ytterligare 2 miljoner tittare. Det sammanlagda antalet tittare uppgår med andra ord till över

7 miljoner, vilket är exceptionellt för en dokumentärserie.

Seriens alla avsnitt kunde också ses på Yle Arenan, och 60 000 användare utnyttjade den möjligheten under 2014. De höga totala tittarsiffrorna vittnar om seriens stora popularitet. Även den rikliga respons som riktades till skärgårdsdelegationen var genomgående positiv.

Enligt en bedömning som skärgårdsdelegationen godkände den 29 januari 2014 var Petteri Saarios storslagna serie om den finländska skärgården "Omringade av vatten" – till vilken delegationen och arbets- och näringsministeriet bidragit med fakta och finansiering – det mest framstående faktainslaget om skärgården under delegationens 70-åriga existens.

Serien uppnådde till belåtenhet de uppställda målen för innehåll och tittarsiffrorna. Framförallt bidrog den till att förbättra förutsättningarna för utvecklingen av skärgårdsturismen.

Skärgårdsdelegationen finansierade serien med 100 000 euro och Yle med 100 000 euro. Delegationen hade sparat medlen från tre års verksamhetsanslag.

Bakgrunden och processen till och avsnitten i serien beskrevs i skärgårdsdelegationens utvärdering på följande sätt:

"Skärgårdsdelegationens medverkan i seriens tillblivelse utgick från det av ministerarbetsgruppen för förvaltning och regionutveckling och av arbets- och näringsministeriet godkända skärgårdspolitiska åtgärdsprogrammet 2012–2015 enligt vilket skärgården skulle marknadsföras som områden för företagande, turism och heltids- och deltidarbetsboställning.

Skärgårdsdelegationen godkände 2012 ett synopsis för serien, som en del av avtalet. Jorma Leppänen, Esko Kuusisto och skärgårdsaktiva från regionerna deltog i att frammanbeta idéer för serien. Ändå är serien ett genuint alster av sin skapare och

inte en reklamfilm som uppfyller förvaltningsaktörers syften. Skärgårdsdelegationen och arbets- och näringsministeriet nämndes i eftertexterna i slutet av varje avsnitt.”

Petteri Saario hade tidigare skapat serierna ”Pärlorna bland våra åar och älvar” och ”Pärlorna bland våra sjöar” för Yle. Även i hans vildmarksserie spelar skärgården och insjöarna en viktig roll.

Seriens sex avsnitt

Genom att fokusera på några skärgårdsområden berättade serien om livet i hela landets skärgårdar året runt. I blickfånget var små öar och holmar som saknar fast vägförbindelse, vilka utgör cirka 10 procent av skärgårdsområdena enligt statsrådets skärgårdsförordning. Serien lyckades lyfta fram intressanta och framgångsrika företagare samt aktiva skärgårdsbor – både heltids- och deltidsskötta och till och med utländska personer.

Teman i det första avsnittet (Pelling, Aspö) var bland annat skärgårdspolitikerna och skärgårdslagen, småindustrin i skärgården, båtbyggeri, båtmässor och båtliv, yrkesfiske på öppet vatten, statliga arbetstillfällen genom sjöbevakningsväsendet, handel, skolor, förbättringen av Östersjöns tillstånd, en hållbar livsstil, utbud av tomter och planläggning, skärgårdskultur (skärgårdsvisor och deltidsskriben Tove Jansson), skärgårdshistoria samt naturens mångfald och landskap.

Teman i det andra avsnittet (Pielen, Paalasmaa) var bland annat jordbruket och förändringarna i näringsstrukturen, isfiske och fiskmarknader, landets största stuglivsevenemang och utländska stugägare, kultur genom författaren och deltidsskärgårdsbon Heikki Turunens tankar, landets enda insjöbåtfärja och vägfärja, älgjaktskulturen som en gemenskapskapande faktor, skärgårdens framtida styrkor samt naturens mångfald och landskapet.

Teman i det tredje avsnittet (skärgårdarna i Nyslott och Puumala) var Saimensystemet överlag, turism, vinningsverksamhet, smedysrket, satsningar på en kulturgård, den nya skärgårdskulturen (Niinisaari-Jazz, sången om Nestori Miikkulainen), entreprenörskultur, landsvägsfärjor samt naturens mångfald och landskapet.

Teman i det fjärde avsnittet var Kvarkens skärgård, landhöjningen, en nätfabrik, projektet för tillvaratagande av sälar (inkl. hantverkare som gör det), entreprenörskultur, ungdomen, betydelsen av broar, sång- och danskultur, byggkulturen och naturens mångfald.

Teman i det femte avsnittet (Skärgårdshavet, Utö) var det vidsträckta Skärgårdshavet, nationalparken, turism inkl. fågelskådning, lotsverksamhet, sjöfartsverkets verksamhet, naturens mångfald och landskapet.

Temat i det sjätte avsnittet (Helsingfors skärgård, Sveaborg, Vårdö) var konstnärs- och hantverkarkulturen i skärgården, befästningsverkens historia, trycket på att bygga på öarna och människors rekreationsbehov i tätorterna, naturvärden, fartygstrafik, båtliv, musik, retreat och karmelitkloster.

Goda produkter inom skärgårds-, kust- och insjöturismen

Skärgårdsdelegationen genomförde 2018 en utredning om goda produkter inom skärgårds-, kust- och insjöturismen. Efter upphandling valdes Hannu Komu från Onvisio och Sari Selkälä från Caprice Consulting till konsulter för projektet. Till styrgruppen hörde Kiti Häkkinen från FinPro, Leena Pajala från Mellersta Finlands förbund, Hanna-Mari Kuhmonen från arbets- och näringsministeriet, Maisa Häkkinen från Mikkelin Seudun Matkailu, Juha Nyberg från Passagerarfartygsföreningen i Finland, Henrik Jansson från Forststyrelsen, Benjamin Donner från Kimitoön kommun, Max Jansson från Visit Vasa och Jorma Leppänen från skärgårdsdelegationen/jord- och skogsbruksministeriet.

Man hämtade in synpunkter från turismorganisationer, landskapsförbund, kommuner och andra organisationer. Sammanlagt mottogs 250 förslag. Som spetsprodukter lyftes fram 50 produkter och 13 verksamhetsmodeller i Finland och 30–40 produkter utomlands.

De finländska spetsprodukterna återfanns bland inkvartering och bespisning, kryssningar och färjor, båtliv, motion och natur, fiske, kultur, evenemang, ruttor och vinteraktiviteter.

Bland verksamhetsmodellerna inom den inhemska turismen valdes de företag som var bäst på att utnyttja samarbete och nätverkande, digitalisering, miljötanke och tillgänglighet.

Goda utländska turistprodukter inom skärgårds- och insjöturismen togs fram i elva länder, vilka var Kroatien, Skottland, Norge, Sverige, Island, Irland, England, USA, Kanada, Österrike och Tyskland.

Resultaten offentliggjordes i samband med publiceringen av slutrapporten på ett turismseminarium i Ständerhuset i maj 2018, då rapporten överlämnades till jordbruksminister Jari Leppä som ansvarar för skärgårdspolitik.

Rapporten publicerades 2018 i jord- och skogsbruksministeriets publikationsserie.

Delningsekonomin som en styrka för skärgårds-, kust- och insjöområden

Skärgårdsdelegationen genomförde 2018 en utredning om delningsekonomin som möjlighet för skärgårds-, kust- och insjöområden. Som konsult anlätades efter upphandling Finnish Consulting Group FCG, där forskningschef Heikki Miettinen ansvarade för arbetet.

Delningsekonomi, eller kollaborativ ekonomi, avser att människorna delar, lånar eller hyr varor i stället för att äga dem. Det handlar om olika kollektiva sätt att konsumera, använda, byta och ge varor. Kollaborativ ekonomi omfattar också delning av tjänster, specialisering, utveckling av arbetsfördelningen, kollektivt deltagande i tjänster och användning av gemensamma verktyg.

Genom att aktivera och utveckla delningsekonomin vill man stimulera skärgårds- och insjöområdena genom att bättre ta tillvara de materiella och immateriella resurser som för närvarande underutnyttjas. Kollektiv ekonomi är mycket på tapeten överallt i världen i dag.

Delningsekonomin ger verktyg med vilka man kan höja servicenivån på öarna, kontrollera kostnadsutvecklingen, öka inkomsterna, stärka företagens lönsamhet, värna om miljön, förbättra utbudet på tjänster och varor, stärka kommunikationerna och samhörigheten mellan människor samt skapa trivsel.

Exempel på tjänster i skärgårds- och insjöområdena som tillhandahålls kollektivt är sambruk, hyrning och samägande av stugor, båtar, bilar och arbetsmaskiner. Delningsekonomin kan ge företagen bättre lönsamhet. Andra möjliga positiva effekter är bland annat lägre kostnader för anskaffningar, drift och marknadsföring, bättre kvalitet på produkterna, mångsidigare utbud och effektivare marknadsföring.

I Finland finns cirka 600 000 fritidsbostäder, 203 000 registrerade båtar och cirka 600 000 oregistrerade båtar samt 2,5 miljoner registrerade personbilar i trafiken. Utnyttjandegraden för dessa är mycket låg. På den kommersiella marknaden finns cirka 10 000 stugor för uthyrning, cirka 800 båtar för uthyrning och cirka 10 000 taxibilar.

I utredningen ingick en relativt omfattande enkät om attityderna till delningsekonomin som skickades till 1 500 fast bosatta i skärgårdsområden, 1 500 stugägare och 1 500 båtägare. Resultaten publicerades 2018 i projektets slutrapport som ingår i jord- och skogsbruksministeriets publikationsserie.

■ Den grekiska ön Santorini är en av de bäst kända turistdestinationerna i Europa. Öns huvudstad Fira ligger på toppen av klipporna. (Esko Kuusisto)

Skärgårds- och insjöområdespolicyer i Europa

Skärgårdsdelegationen genomförde 2018 en utredning om skärgårds- och insjöområdespolicyerna i Europa. Som konsult anlätades efter upphandling konsultbyrå MDI, där utvecklingschef Janne Antikainen och forskare Elina Auri svarade för arbetet.

Avsikten med projektet var att utifrån tillgänglig statistik och analys av tidigare utredningar samt data som inhämtades från olika källor genom webbsökning, GIS och enkäter skapa en bild av länderna i Europa i fråga om

- antalet av och befolkningen på permanent bebodda öar som saknar fast vägförbindelse
- hur skärgårds- och insjöområdena tas i beaktande i den regionala politiken, och därefter
- analysera och jämföra resultaten med motsvarande data om Finland
- ge utvecklingsrekommendationer för EU:s följande programperiod.

I utredningen ingick en detaljerad beskrivning av skärgårdsaspekterna i Finland, Sverige, Norge, Danmark, Estland, Nederländerna, Storbritannien, Irland, Grekland, Italien, Spanien och Portugal. I fråga om insjöaspek-

terna fokuserade utredningen på Finland, Sverige, Norge, Estland, Polen, Österrike och Schweiz.

Skärgårdspolitikerna är den äldsta formen av organiserad regionalpolitik i vårt land. Utredningen är en hyllning till både skärgårdsdelegationen som fyller 50 år 2018 och Finlands skärgårdspolitik som fyller 70 år 2019.

Enligt artikel 174 i fördraget om Europeiska unionen (2008/C 115/01) ska EU sträva efter att minska eftersläpningen i de minst gynnade regionerna. Särskild hänsyn tas bland annat till regioner med allvarliga och permanenta naturbetingade eller demografiska nackdelar, såsom skärgårdsregioner. Många EU-länder, däribland Finland, har placerat skärgårdsområden i en högre EU-stödområdeskategori än vad som är absolut nödvändigt enligt de socioekonomiska indikatorerna. EU och staterna har inom ramen av de tillgängliga resurserna satsat på att utveckla näringarna i Europas skärgårdar, som till exempel turism, fiske, jordbruk och livsmedelsindustri, kommunikationer, energi- och vattenförsörjning, offentlig service och miljön.

Enligt Europeiska unionens allmänna definition på en ö får ön inte

ha någon fast förbindelseled till fastlandet, ön ska ha en minsta areal på 1 km², ett avstånd på minst 1 km till fastlandet och en bofast befolkning på över 50 personer, och landets huvudstad får inte vara belägen på ön. Definitionen tar inte hänsyn till att det speciellt i Nordeuropa finns många öar med liten befolkning. Exempelvis i Finland finns cirka 530 och i Sverige cirka 700 öar med färre än 50 bofasta invånare. I fasta Finland finns endast 17 öar, med cirka 7 000 invånare, som uppfyller kriteriet för invånarantal.

De till befolkningen största skärgårdsområdena i Europa finns i Italien, Grekland, Frankrike, Spanien och Portugal. Även i dessa länder finns öar med få invånare. Många små bebodda öar finns även i Sverige och Norge. Kroatien, Danmark, Estland, Storbritannien, Irland och Nederländerna är också länder med många bebodda öar.

Joensuu universitets forsknings- och utvecklingsinstitut i Nyslott (numera Östra Finlands universitets undervisnings- och forskningsinstitut inom turismbranschen) deltog 2001–2003 i sammanställningen av ett register över europeiska insjöar med bety-

■ En fritidsö utan fast vägförbindelse. Det vintriga havet är lugnt i Vittisbofjärd i Björneborg. (Raimo Rosholm / Vastavalo)

dande potential för turismen inom ramen för ett projekt för insjöturism.

Efter en sejour på över tio år har man nu börjat återuppväcka det internationella samarbetet inom insjöturism och man håller på att utreda möjligheterna för en internationell konferens i Finland 2019.

I likhet med Finland finns det hundratusentals insjöar i Sverige, Norge och nordvästra Ryssland. I Estland, norra Polen (Ermland-Masurien) och i bergstrakterna (Österrike, Schweiz, Italien, Frankrike, Tyskland) finns också insjödistrikt och en del av dem är mycket viktiga för turismen. Sverige har i likhet med Finland gjort en omfattande utredning av öar.

Europeiska unionens politikinstrument omfattar också kustpolitik. I Finland genomförs unionens kustpolitik genom den av regeringen antagna nationella kuststrategin (inklusive bakgrundsutredningar) från 2006. Även landskapen har tagit fram egna kuststrategier för sina respektive områden.

Projektets slutrapport färdigställs våren 2018 och ingår i jord- och skogsbruksministeriets publikationsserie.

Utredning av öar 2018

Skärgårdsdelegationen genomförde 2018 en riksomfattande utredning av öar som saknar fast vägförbindelse och är heltidsbebodda (öar med fast bosättning) eller deltidsebebodda (öar

med fritidsbosättning). Som konsult anlätades efter upphandling Finnish Consulting Group FCG, där forskare Maria Auranen ansvarade för arbetet.

Avsikten med utredningen var att uppdatera och precisera skärgårdsdelegationens två tidigare utredningar om öar med fast bosättning utan fast vägförbindelse (Arbets- och näringsministeriets publikationer, Utvecklande av regionerna, 55/2010) och om öar med fritidsbosättning utan fast vägförbindelse (Arbets- och näringsministeriet/Dimenteq, 2011).

Med öar med fritidsbosättning utan fast vägförbindelse avses öar som inte är förbundna med fastlandet via en bro eller vägbank, där det finns minst en bostadsbyggnad ursprungligen avsedd för fritidsbruk eller en fast bostad som används för fritidsbruk eller en byggnad av annan hus-typ som inte används för permanent boende. Öar där det endast finns fritidsbostäder men som enligt befolkningsregistret har fasta invånare överförs vid denna uppdatering till öar med fast bosättning.

Uppdateringen omfattade uppgifter om öarnas fysiska och administrativa läge, kommunikationerna till och på ön, företagsverksamhet, arbetstillfällen, basservice och naturskyddsområden. Varje kommun hade möjlighet att kontrollera uppgifterna för de öar som är belägna på dess område.

Tidigare godkände magistraterna ofta registrering som bosatt

på fritidsbostadsorten på de grunder som fastställs i lagen om hemkommun (201/1994). Efter ett prejudikat från Högsta förvaltningsdomstolen har förfarandet numera skärpts. Det finns ändå över 10 000 permanent bebodda fritidsbostäder. Har en person i sin användning flera bostäder eller ingen bostad alls, är hans eller hennes hemkommun den kommun som han eller hon på grund av sina familjeförhållanden, sin utkomst eller andra motsvarande omständigheter själv anser som sin hemkommun och till vilken han eller hon med hänsyn till de ovannämnda omständigheterna har fast anknytning.

Utredningen bidrar med fakta som underlag för nationella, regionala och kommunala beslut om skärgården. Fritidsboendet har en allt viktigare roll som en regionutvecklingsfaktor. Övergång från fritidsboende till åretruntboende – oavsett om man registrerar sig på orten eller inte – bidrar till skärgårdens livskraft. Fritidsboendet ger områdena ett tillskott av köpkraft och humankapital, tryggar arbetstillfällen, genererar skatteintäkter och andra intäkter för kommunerna samt bidrar till bevarandet och utvecklingen av tjänster och infrastruktur.

Avvikande från åren 2009–2011 redogörs för utredningen i endast en rapport som omfattar både fast bosatta och fritidsbosatta öar. Rapporten ingår i jord- och skogsbruksministeriets publikationsserie.

■ Juokslahti by i Jämsä, i bakgrunden
Vanhaselkä i Päijänne.

2. Skärgårdsdelegationens medlemmar och sekreterare 1958–2018

Den 6 november 1958 tillsatte statsrådet på jordbruksministeriets föredragning en delegation för att bereda frågor gällande de ekonomiska och sociala förhållandena i skärgården samt övriga frågor gällande de särskilda förhållandena i skärgården.

Ralf Törngren, *generaldirektör (ordförande)*

Don Wikström, *fiskeriråd (vice ordförande)*

Klas Bäckström, *regeringssekreterare*

Mauno Jussila, *minister*

Arthur Larsson, *riksdagsledamot*

Lars Lindeman, *riksdagsledamot*

Tauno Mäki, *byråchef*

Paulus Tiusanen, *major*

Pauli Henilä, *juris kandidat*

Veijo Vuorimies, *regeringssekreterare*

Den 21 december 1961 tillsatte statsrådet skärgårdsdelegationen 1962–1965. Dess medlemmar utsågs 1.2.1962.

Ilmari Hustich, *minister (ordförande)*

Don Wikström, *fiskeriråd (vice ordförande)*

Elis Andersson, *riksdagsledamot*

Mauno Jussila, *minister*

Osmo Kalliala, *regeringssekreterare*

Lars Lindeman, *riksdagsledamot*

Tauno Mäki, *byråchef*

Elof Ohlsin, *länsman*

Svante Sundman, *avdelningschef*

Carl Olof Tallgren, *riksdagsledamot*

Paulus Tiusanen, *major*

Veijo Vuorimies, *äldre regeringssekreterare*

Skärgårdsdelegationen 1965–1967

Ilmari Hustich, *professor (ordförande)*

Don Wikström, *fiskeriråd*

(*vice ordförande*)

Kristian Gestrin, *riksdagsledamot*

Sulo Hostila, *riksdagsledamot*

Esu Niemelä, *riksdagsledamot*

Veikko J. Rytönen, *riksdagsledamot*

Pentti Sillantaus, *riksdagsledamot*

Elis Andersson, *riksdagsledamot*

Osmo Kalliala, *regeringssekreterare*

Tauno Mäki, *avdelningschef*

Erkki Saure, *regeringssekreterare*

Svante Sundman, *amiral*

Elof Ohlsin, *länsman*

Carl Olof Tallgren, *riksdagsledamot*

Paulus Tiusanen, *major*

Taisto Tähkämaa, *jordbrukare*

Lars Lindeman, *riksdagsledamot*

Gösta Bergman (sekreterare)

Skärgårdsdelegationen 1968–1971

Kristian Gestrin, *riksdagsledamot*

(*ordförande*)

Don Wikström, *fiskeriråd*

(*vice ordförande*)

Hakon Guvenius, *regeringsråd*

Sulo Holstila, *riksdagsledamot*

Evald Häggblom, *riksdagsledamot*

Jussi Ilvesmäki, *t.f. yngre regeringssekreterare*

Osmo Kalliala, *regeringsråd*

Lars Lindeman, *minister*

Tauno V. Mäki, *byråchef*

Esu Niemelä, *riksdagsledamot*

Anton Ohls, *teknisk direktör*

Eino V. Posti, *fiskare*

Veikko J. Rytönen, *riksdagsledamot*

Pentti Sillantaus, *riksdagsledamot*

Carl Olof Tallgren, *riksdagsledamot*

Paulus Tiusanen, *major i.a.*

Taisto Tähkämaa, *jordbrukare*

Gösta Bergman (sekreterare)

Skärgårdsdelegationen 1971–1974

Kristian Gestrin, *minister (ordförande)*

Erkki Saure, *assessor (vice ordförande)*

Stig Segercrantz, *äldre förvaltningssekreterare*

Stig-Olof Wikberg, *avdelningschef*

Aulis Mannonen, *budgetsekreterare*

Gösta Bergman, *överinspektör*

Martti Mäenpää, *avdelningschef,*

regeringsråd

Hakon Guvenius, *regeringsråd*

Carl-Olof Tallgren, *minister*

Elis Backström, *skogsarbetsledare*

Sulo Holstila, *riksdagsledamot*

Evald Häggblom, *riksdagsledamot*

Lars Lindeman, *riksdagsledamot*

Esu Niemelä, *riksdagsledamot*

Eino V. Posti, *fiskare*

Veikko J. Rytönen, *riksdagsledamot*

Pentti Sillantaus, *riksdagsledamot*

Taisto Tähkämaa, *riksdagsledamot*

**Skärgårdsdelegationen
1974–1977**

Jan-Magnus Jansson, *chefredaktör*
(ordförande)

Jacob Söderman, *riksdagsledamot*
(vice ordförande)

Viljo Arasto, *fiskerimästare*
Reino Auvinen, *avdelningschef*
Elis Backström, *skogsarbetsledare*
Gösta Bergman, *överinspektör*
Hakon Guvenius, *avdelningschef*
Evald Häggblom, *riksdagsledamot*
Mårten Ingo, *företagsekonomisk rådgivare*

Erkki Kallio, *överstelöjtnant*
Aulis Mannonen, *budgetsekreterare*
Mauri Miettinen, *riksdagsledamot*
Esu Niemelä, *kommunalråd*
Paul Rantanen, *distriktssekreterare*
Carl-Olof Tallgren, *riksdagsledamot*
Asko Valkosalu, *planerare*
Jaakko Åkerlund, *fiskerimästare*

Åke Doktor (sekreterare)
Ole Åberg (sekreterare)

**Skärgårdsdelegationen
1978–1981**

Jan-Magnus Jansson, *chefredaktör*
(ordförande)

Jacob Söderman, *riksdagsledamot*
(vice ordförande)

Asko Valkosalu, *planerare*
Alpo Kantola, *överste*
Aulis Mannonen, *budgetsekreterare*
Vellamo Kivistö, *äldre regeringssekreterare* (senare i stället för Mannonen)
Gösta Bergman, *överinspektör*
Kalevi Perko, *regeringsråd*
Benny Kaarnimo, *trafikchef*
Viljo Arasto, *fiskerimästare*
Elis Backström, *skogsarbetsledare*
Mårten Ingo, *företagsekonomisk rådgivare*
Uuno Paaso, *jordbrukare*

Tor Mattson, *agronom*
Mauri Miettinen, *riksdagsledamot*
Ahti Hemmilä, *kommunarbetare*
Jaakko Åkerlund, *fiskerimästare*
Johannes Pelkonen, *verksamhetsledare* (senare i stället för Åkerlund)
Christoffer Taxell, *riksdagsledamot*
Esu Niemelä, *kommunalråd*
Taisto Tähkämaa, *försvarsminister*
Pentti Helander, *jordbrukare* (senare i stället för Tähkämaa)
Christer Eriksson, *elmontör*

**Skärgårdsdelegationen
1981–1984**

Jan-Magnus Jansson, *chefredaktör*
(ordförande)
Sten-Erik Abrahamsson, *universitetslektor* (vice ordförande)

Antti Uusi-Hakala, *biträdande avdelningschef*
Pentti Aulaskari, *överste*
Vellamo Kivistö, *regeringsråd*
Gösta Bergman, *överinspektör*
Kalevi Perko, *regeringsråd*
Benny Kaarnimo, *trafikchef*
Mårten Ingo, *företagsekonomisk rådgivare*
Johannes Pelkonen, *verksamhetsledare*
Teuvo Syvänen, *lärare*
Antonia Ringbom-Sundström, *redaktör*
Christer Eriksson, *elmontör*
Pentti Helander, *jordbrukare*
Veli Huttunen, *bankdirektör*
Tapio Isola, *jordbrukare*
Christoffer Taxell, *justitieminister*
Elis Backström, *skogsarbetsledare*
Tor Mattson, *agronom*
Tapio Holvitie, *riksdagsledamot*

**Skärgårdsdelegationen
1984–1987**

Rabbe Laurén, *verksamhetsledare*
(ordförande)
Sten-Erik Abrahamsson, *universitetslektor* (vice ordförande)

Bengt Backman, *kommundirektör*
Antti Uusi-Hakala, *biträdande avdelningschef*
Pentti Aulaskari, *överste*
Jukka Karvinen, *överste* (senare i stället för Aulaskari)
Vellamo Kivistö, *regeringsråd*
Gösta Bergman, *överinspektör*
Kalevi Perko, *regeringsråd*
Bror Wahlroos, *kanslichef*
Anne-Maija Kivimäki, *kommundirektör*
Tapio Holvitie, *riksdagsledamot*
Pentti Helander, *jordbrukare*
Veli Huttunen, *bankdirektör*
Ilkka Simanainen, *kommundirektör*
Anders Östman, *pälsdjursuppfödare-fiskare*
Teuvo Syvänen, *lärare*
Pekka Nenonen, *rektor* (senare i stället för Syvänen)
Johannes Pelkonen, *verksamhetsledare*
Christer Eriksson, *elmontör*
Elis Backström, *skogsarbetsledare*
Peter Heinström, *verksamhetsledare*

Eero Aarnio (sekreterare)
Åke Doktor (sekreterare)
Mårten Johansson (sekreterare)

Skärgårdsdelegationen 1987–1991

Medlemmar:

Ole Norrback, försvarsminister (ordf.)
Lauri Metsämäki, riksdagsledamot (v.ordf.)

Aira Laiho, matsalsskötare
Pekka Nenonen, rektor
Paavo Nieminen, kommundirektör
Antero Turunen, bankdirektör
Anne-Maija Kivimäki, kommundirektör
Eeva Holmi, sjukskötare
Veli Huttunen, verkställande direktör
Olavi Tepponen, svarvare
Matti Piipari, ekonomidirektör
Jan-Erik Enestam, projektchef
Bengt Backman, kommundirektör
Mårten Johansson, projektchef
Vellamo Kivistö, regeringsråd
Jukka Karvinen, överste
Juhani Niska, överste (senare i stället för Karvinen)
Ilkka Komsa, byråingenjör
Kyösti Vesterinen, generaldirektör (senare i stället för Komsa)
Bror Wahlroos, kanslichef
Heikki Vesa, industriråd (senare i stället för Wahlroos)
Antti Uusi-Hakala, biträdande avdelningschef
Ilkka Vainio-Mattila, generaldirektör

Jorma Leppänen (sekreterare)

Suppleanter:

Elis Backström, skogsarbetsledare
Oiva Laitinen, regionplanschef
Harri Nurmi, elmontör
Tuula Rosas, studerande
Markku Orell, bankdirektör
Jorma Telkkä, regionplansingenjör
Paula Lundman, avdelningschef
Pentti Helander, affärsman
Ilkka Simanainen, kommundirektör
Laura Rotko, redaktör
Jaakko Hauhia, fiskare
Vera Johansson, varvsarbetare
Jaakko Olenius, kommundirektör
Ralf Nyman, lärare
Raii Mäkitalo, överinspektör
Jorma Vuohelainen, överstelöjtnant
Juhani Haapala, överstelöjtnant (senare i stället för Vuohelainen)
Timo Äimänen, distriktschef
Ilkka Komsa, byråingenjör (senare i stället för Äimänen)
Benny Kaarnimo, trafikchef
Kalle Korhonen, industriråd (senare i stället för Kaarnimo)
Matti Sippola, byråchef
Heikki Suomus, generaldirektör

Skärgårdsdelegationen 1991–1994

Medlemmar:

Elisabeth Rehn, försvarsminister (ordf.)
Paavo Nieminen, kommundirektör (v.ordf.)

Tuula Venemies, husmor
Ilkka Simanainen, kommundirektör
Eeva Holmi, sjukskötare
Lauri Metsämäki, riksdagsledamot
Curt Dannström, kommundirektör
Matti Piipari, ekonomidirektör
Jorma Telkka, trafikplaneringschef
Jan-Erik Enestam, riksdagsledamot
Bengt Backman, kommundirektör
Mårten Johansson, projektchef
Veijo Vänskä, fiskare
Tapio Osala, ekonom
Vellamo Kivistö, regeringsråd
Heikki Vesa, byråchef

Suppleanter:

Crister Stolpe, foderkonsulent
Markku Orell, bankdirektör
Jukka Siusluoto, jordbrukare
Elina Kivelä, lärare
Raimo Luukkonen, jordbrukare
Oiva Laitinen, regionplanschef
Aira Laiho, matsalsskötare
Sini Silvan, skogsbruksingenjör
Antero Turunen, bankdirektör
Anita Ismark, kommunsekreterare
Brita Sjöberg, merkonom
Anne-Maija Kivimäki, kommundirektör
Laura Rotko, redaktör
Helena Smirnoff, psykolog
Raii Mäkitalo, konsultativ tjänsteman
Olli Aulio, överinspektör

Heimo Iivonen, *konteramiral*
 Kyösti Vesterinen, *generaldirektör*
 Juhani Niska, *överste*
 Ilkka Vainio-Mattila, *överdirektör*

Matti Sandqvist, *överstelöjtnant*
 Raimo Kurki, *biträdande avdelningschef*
 Juhani Haapala, *överstelöjtnant*
 Christian Krogell, *överinspektör*

Jorma Leppänen (*generalsekreterare, överinspektör, IM*)
 Marjatta Gustafsson (*teknisk sekreterare på deltid*)
 Hasse Stagnäs (*sekreterare, kommundirektör i Maxmo, kusten*)
 Eero Aarnio (*sekreterare, förvaltningschef, Södra Savolax förbund, inre Finland*)

Skärgårdsdelegationen 1994–1996

Medlemmar:

Jan-Erik Enestam, *riksdagsledamot (ordf.)*
 Paavo Nieminen, *kommundirektör (v.ordf.)*

Ilkka Simanainen, *kommundirektör*
 Esko Mielikäinen, *jordbrukare*
 Sisko Heikkinen, *lektor*
 Pekka Lankia, *jordbrukare*
 Lauri Metsämäki, *riksdagsledamot*
 Sini Silvan, *skogsbruksingenjör*
 Päivi Bärilund, *läkarcentralsdirektör*
 Hasse Stagnäs, *verksamhetsledare*
 Keijo Linnansaari, *fiskare*

Jorma Leppänen (*generalsekreterare*)
 Eero Aarnio (*sekreterare*)

Suppleanter:

Bengt Backman, *kommundirektör*
 Risto Pakarinen, *avdelningschef*

Matti Karhu, *lärare*
 Jukka Siusuoto, *jordbrukare*
 Maria Agge, *fil. lic.*
 Väinö Ruuskanen, *jordbrukare*
 Curt Dannström, *kommundirektör*
 Matti Piipari, *ekonomidirektör*
 Annikki Nurminen, *arkitekt*
 Inga Stolpe, *merkonom*
 Helena Mikkonen, *landskapssekreterare*

Skärgårdsdelegationen 1996–1999

Medlemmar:

Jan-Erik Enestam, *inrikesminister (ordf.)*
 Lauri Metsämäki, *riksdagsledamot (v.ordf.)*

Matti Piipari, *ekonomidirektör*
 Sini Silvan, *redaktör*
 Ilkka Simanainen, *kommunalråd*
 Sisko Heikkinen, *lektor*
 Paavo Nieminen, *kommundirektör*
 Annikki Nurminen, *arkitekt*
 Vivian Lygdbäck, *planerare*
 Leena Venäläinen, *väware*
 Hans Nordström, *direktör*

Henrik Beckman, Åland (*sakkunnigmedlem*)
 Jorma Leppänen (*generalsekreterare, överinspektör, IM*)
 Bengt Backman (*sekreterare, kommundirektör i Houtskär, kusten*)
 Seppo Ruhanen (*sekreterare, kommundirektör, Hirvensalmi, inre Finland*)

Suppleanter:

Ann-Sofi Backgren, *pol. mag.*
 Britt-Marie Lund, *byråsekreterare*

Tapio Mikkonen, *elmontör*
 Curt Dannström, *kommundirektör*
 Esko Mielikäinen, *jordbrukare*
 Maria Agge, *fil. lic.*
 Risto Pakarinen, *avdelningschef*
 Päivi Bärilund, *hälsostationschef*
 Inga Stolpe, *merkonom*
 Keijo Linnansaari, *fiskare*
 Topi Ruotsalainen, *lärare*

Skärgårdsdelegationen 1999–2002

Medlemmar:

Jan-Erik Enestam, försvarsminister (ordf.)
Lauri Metsämäki, f.d. riksdagsledamot (v.ordf.)

Tapio Mikkonen, elmontör
Valborg Ingman, pälsfarmare
Jorma Turunen, kommundirektör
Sisko Heikkinen, lektor
Paavo Nieminen, kommundirektör
Annikki Nurminen, arkitekt
Lena Talvitie, pol.mag.
Helena Helin-Kautto, byråsekreterare
Topi Ruotsalainen, lärare

Jorma Leppänen (generalsekreterare)
Bengt Backman (sekreterare)
Seppo Ruhanen (sekreterare)

Suppleanter:

Denise Lindh, ped.mag.
Curt Dannström, kommundirektör

Sini Silvan, redaktör
Raimo Hynninen, f.d. biträdande brandchef
Maria Agge, jordbrukare, fil.lic.
Esko Mielikäinen, jordbrukare
Päivi Bärlund, hälsostationschef
Risto Pakarinen, avdelningschef
Jussi Mendelin, verkställande direktör
Jukka Kinos, verksamhetsledare
Laura Suvanto, ekologisk odlare, artisan

Skärgårdsdelegationen 2003–2006

Medlemmar:

Mikaela Nylander, riksdagsledamot (ordf.)
Lauri Metsämäki, f.d. riksdagsledamot (v.ordf.)

Jorma Turunen, kommundirektör
Sisko Heikkinen, rektor
Esko Mielikäinen, jordbrukare
Anna-Leena Palomäki, kommundirektör
Tajja Terä, företagare
Seppo Rintamo, verksamhetsledare
Helena Helin-Kautto, byråsekreterare
Marja Sumelius, handledande utbildare
Christjan Brander, kommundirektör

John Wrede (sakkunnigmedlem, Åland)

Jorma Leppänen (generalsekreterare, överinspektör, IM)
Merja Pennanen (teknisk sekreterare på deltid)

Suppleanter:

Bengt Backman, kommundirektör
Raimo Hynninen, f.d. brandchef

Anne Kalmari, agronom
Tauno Oja, företagare
Tarja Tornio, jordbruksföretagare
Pirkko Hämäläinen, ansvarig barnskötare
Päivi Bärlund, sjukhusdirektör
Jukka Kyröhonka, sjökapten
Jukka Kinos, verksamhetsledare
Pentti Pitkänen, professor
Denise Lindh, ped.mag.

Sekreterare / kontaktpersoner:

Seppo Ruhanen, kommundirektör, Hirvensalmi, inre Finland; Christer Nyback, kommundirektör, Kimito, kusten;
Mikael Enberg, utvecklingschef, Finlands Kommunförbund; Harri Favorin, överinspektör, Kommunikationsministeriet;
Anne Jarva, överarkitekt, miljöministeriet; Jouko Kahilainen, planerare, Mellersta Finlands förbund; Esko Kuusisto, chefshydrolog, Finlands Miljöcentral; Gunnar Lundqvist, överinspektör, jord- och skogsbruksministeriet och Carina Wennström, Forststyrelsen

Skärgårdsdelegationen 2007– 2011**Medlemmar:**

Mikaela Nylander, *riksdagsledamot (ordf.)*
 Jorma Turunen, *kommundirektör (v.ordf.)*

Tarja Tornio, *jordbruksföretagare*
 Marjo Piekkola, *servicerådgivare*
 Raimo Hynninen, *f.d. brandchef*
 Anna-Leena Palomäki, *kommundirektör*
 Taija Terä, *företagare*
 Seppo Rintamo, *verksamhetsledare*
 Tomy Wass, *förvaltningschef*
 Flemming Bergh, *ekon.mag.*
 Christjan Brander, *kommundirektör*

John Wrede (*sakkunnigmedlem, Åland*)

Jorma Leppänen (*generalsekreterare, överinspektör, IM*)
 Merja Pennanen (*teknisk sekreterare på deltid, IM*)

Sekreterare / kontaktpersoner:

Seppo Ruhanen
 Juha Nyberg
 Mikael Enberg
 Tiina Tihlman
 Esko Kuusisto

Suppleanter:

Bengt Backman, *kommunalråd*
 Taina Kokkinen, *kommundirektör*

Esko Mielikäinen, *jordbrukare*
 Tauno Oja, *företagare*
 Eva-Stina Hellbom, *sjukskötare*
 Kari Kitunen, *kommundirektör*
 Päivi Bärlund, *sjukhusdirektör*
 Jukka Kyröhonka, *sjökaptän*
 Helena Helin-Kautto, *byråsekreterare*
 Marja Hietanen, *handledande utbildare*
 Denise Lindh, *ped.mag.*

Skärgårdsdelegationen 2011–2016**Medlemmar:**

Mikaela Nylander, *riksdagsledamot (ordf.)*
 Anne-Mari Virolainen, *riksdagsledamot (v. ordf.)*

Jari Elomaa, *företagare*
 Raimo Hynninen, *f.d. brandchef*
 Tiina Johansson, *rehabiliteringsdirektör*
 Marja-Leena Leppänen, *byråchef*
 Esko Mielikäinen, *jordbrukare*
 Tomy Wass, *förvaltningschef*
 Marko Reinikainen, *marinbiolog*
 Pirkko Häli, *första hjälpen-utbildare*
 Christian Brander, *trafikchef*

Jorma Leppänen (*generalsekreterare*)
 Jaana Ahlbäck (*sekreterare på deltid, ANM*)
 Kerttu Keränen (*teknisk sekreterare på deltid, ANM*)
 Minna Strömberg (*teknisk sekreterare på deltid, ANM*)

Sirpa Mäkelä (*sekreterare på deltid, JSM*)

Suppleanter:

Bengt Backman, *kommunalråd*
 Päivi Bärlund, *f.d. regiondirektör*

Markku Mäntymaa, *riksdagsledamot*
 Anja Kuuramaa, *hälsovårdare*
 Kari Häggblom, *driftsoperatör*
 Pasi Korteso, *sjökaptän*
 Tarja Tornio, *jordbruksföretagare*
 Helena Helin-Kautto, *byråsekreterare*
 Maisa Siirala, *arkitekt*
 Jere Riikonen, *marinanalytiker*
 Denise Lindh, *pedagogie magister*

Sekreterare/kontaktpersoner:

Kommuner:

Christel Åström, *specialsakkunnig, Finlands Kommunförbund*

Taina Väre, *specialsakkunnig, Finlands Kommunförbund*

Mikko Ollikainen, *kommundirektör, kommunerna i havsskärgården*

Seppo Ruhanen, *kommundirektör, Hirvensalmi*

Jorma Turunen, *intressebevakningschef, kommunerna i Insjöfinland*

Mats Brandt, *kommundirektör, Malax*

Landskapsförbund:

Sami Heinonen, *skärgårds- och landsbygdsombud, Egentliga Finlands förbund*

Hilkka Laine, *regionutvecklingschef, Mellersta Finlands förbund*

Seppo Tiainen, *kommunutvecklingschef, Norra Karelens förbund*

Ministerier:

Eeva Linkama, *trafikråd, kommunikationsministeriet*

Tiina Tihlman, *konsultativ tjänsteman, miljöministeriet*

Timo Halonen, *överinspektör, jord- och skogsbruksministeriet*

Juha Savisaari, *byråchef, försvarsministeriet*

Övrig statsförvaltning:

Jouni Aarnio, *utvecklingschef, Forststyrelsen*

Susanna Lindeman, *världsarvskordinator, Forststyrelsen*

Esko Kuusisto, *chefshydrolog, Finlands Miljöcentral*

Turism:

Juha Nyberg, *ordförande, Passagerarfartygsföreningen i Finland*

Sakkunnigmedlem, Åland:

John Wrede, *kommundirektör, Brändö*

ersättare Kari Saulamo, *överinspektör, Ålands landskapsregering*

Skärgårdsdelegationen 2016–**Medlemmar:**

Hanna Kosonen, *riksdagsledamot (ordf.)*
Kaj Turunen, *riksdagsledamot (v. ordf.)*

Sauli Pramila, *lotskutterförare*
Marja-Leena Leppänen, *företagare*
Eero Lehti, *riksdagsledamot*
Saara-Sofia Siren, *riksdagsledamot*
Teemu Hirvonen, *student i samhällsvetenskaper*
Heli Järvinen, *riksdagsledamot*
Nina Söderlund, *politices magister*
Stefan Wallin, *riksdagsledamot*
Pirkko Häli, *första hjälpen-utbildare*

Suppleanter:

Tuure Westinen, *kommunallråd*
Vilhelm Junnila, *ledamotsassistent*

Viktoria Kulmala, *kulturdirektör*
Veera Ruoho, *riksdagsledamot*
Emma-Stina Vehmanen, *ledamotsassistent*
Lauri Kattelus, *politisk sekreterare*
Tiina Johansson, *turismföretagare*
Kirsikka Moring, *redaktör*
Tomy Wass, *f.d. näringsdirektör*
Mikaela Nylander, *riksdagsledamot*
Jere Riikonen, *marinanalytiker*

År 2017 utnämnde Statsrådet riksdagsledamot Pia Kauma i stället för Saara-Sofia Siren som begärt att få avgå och riksdagsledamot Kari Kulmala i stället för Veera Ruoho som begärt att få avgå.

Jorma Leppänen (*generalsekreterare, konsultativ tjänsteman, JSM*)
Jaana Ahlbäck (*teknisk sekreterare på deltid, ANM*)
Sirpa Mäkelä (*teknisk sekreterare på deltid, JSM*)
Merja Virta (*teknisk sekreterare på deltid, JSM*)

Sekreterare/kontaktpersoner:**Kommuner:**

Taina Väre, *specialsakkunnig, Finlands Kommunförbund*
Seppo Ruhanen, *kommundirektör, Hirvensalmi*
Mats Brandt, *kommundirektör, Malax*
Raimo Hynninen, *f.d. brandchef, Kotka*

Landskapsförbund:

Sami Heinonen, *skärgårds- och landsbygdsombud, Egentliga Finlands förbund*
Hilkka Laine, *regionutvecklingschef, Mellersta Finlands förbund*
Seppo Tiainen, *kommunutvecklingschef, Norra Karelen förbund*
Heikki Ojala, *regionutvecklingschef, Norra Österbottens förbund*
Kimmo Riusala, *utvecklingsplanerare, Österbottens förbund*

Ministerier:

Eeva Linkama, *trafikråd, 2018–*, Eeva Ovaska, *överinspektör, kommunikationsministeriet*
Tiina Tihlman, *konsultativ tjänsteman, miljöministeriet*
Kari Saulamo, *överinspektör, jord- och skogsbruksministeriet*
Hanna-Mari Kuhmonen, *överinspektör, arbets- och näringsministeriet*
Pekka Poutanen, *kommendör, försvarsministeriet*

Övriga statsförvaltning:

Harri Karjalainen, *parkdirektör, 2017–*, Henrik Jansson, *regiondirektör, Forststyrelsen*
Kari Hallantie, *parkdirektör, Forststyrelsen*
Kati Pitkänen, *specialforskare, Finlands Miljöcentral*

Turism:

Juha Nyberg, *ordförande, Passagerarfartygsföreningen i Finland*

Sakkunnigmedlem, Åland:

John Wrede, *kommundirektör, Brändö*

ersättare Airi Pettersson, *företagare, Kumlinge*

Skärgårdspolitik 70 år

Skärgårdspolitik är den äldsta delen i Finlands regionalpolitik. Den inleddes redan 1949. Från den tiden har den fasta bosättningen minskat betydligt i skärgården liksom på den övriga landsbygden. Fritidsboende har däremot ökat kraftigt. Fiskeriets och jordbrukets andel har minskat medan öarnas betydelse för turism och rekreation har ökat. Trafik- och kommunikationsförbindelserna har förbättrats.

Denna historik handlar om skärgårdspolitik samt om skärgårds-, insjö- och kustområdenas utveckling under sju årtionden. Vilken betydelse har den år 1981 stiftade skärgårdslagen haft och vad har skärgårdspolitik utträttat?

Skärgårdsdelegationen vid jord- och skogsbruksministeriet har ansvarat för arbetet med historiken.